

การแก้ปัญหาคำขัดแย้งของตัวละครในบทละครพุดน้อยแก้วพระราชนิพนธ์
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว : การวิเคราะห์ด้วยอริยสัจสี่

โดย

นางสาวชลธิชา หอมฟูง

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาภาษาไทย

ภาควิชาภาษาไทย

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2554

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

การแก้ปัญหาคัดแย้งของตัวละครในบทละครพุดน้อยแก้วพระราชนิพนธ์
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว : การวิเคราะห์ด้วยอริยสัจสี่

โดย

นางสาวชลธิชา หอมฟุ้ง

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาภาษาไทย

ภาควิชาภาษาไทย

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2554

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

**THE PROBLEM SOLVING OF CHARACTERS' CONFLICT IN PROSE PLAYS OF
KING RAMA VI: THE ANALYSIS BASED ON THE FOUR NOBLE TRUTHS**

**By
Cholticha Homfung**

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree

MASTER OF ARTS

Department of Thai

Graduate School

SILPAKORN UNIVERSITY

2011

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร อนุมัติให้วิทยานิพนธ์เรื่อง “ การแก้ปัญหาความ
ขัดแย้งของตัวละครในบทละครพุดน้อยแก้แค้นพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว :
การวิเคราะห์ด้วยอริยสัจสี่ ” เสนอโดย นางสาวชลธิชา หอมฟุ้ง เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปานใจ ชารัทสนวงศ์)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
วันที่.....เดือน..... พ.ศ.....

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
รองศาสตราจารย์กัญญรัตน์ เวชศาสตร์

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ)
...../...../.....

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสาวณิต วิงวอน)
...../...../.....

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.บำรุง ชำนาญเรือ)
...../...../.....

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์กัญญรัตน์ เวชศาสตร์)
...../...../.....

52202207 : สาขาวิชาภาษาไทย

คำสำคัญ : อริยสัจสี่/ความขัดแย้ง/บทละครพูดร้อยแก้ว/พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ชลธิชา หอมฟุ้ง : การแก้ปัญหาความขัดแย้งของตัวละครในบทละครพูดร้อยแก้วพระ
ราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว : การวิเคราะห์ด้วยอริยสัจสี่. อาจารย์ที่ปรึกษา
วิทยานิพนธ์ : รศ.กัญญรัตน์ เวชศาสตร์. 199 หน้า.

วิทยานิพนธ์นี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์ความขัดแย้งของตัวละคร วิเคราะห์การแก้ปัญหา
ของตัวละครโดยใช้อริยสัจสี่ และวิเคราะห์แนวคิดของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่
สะท้อนให้เห็นได้จากความขัดแย้งและการแก้ปัญหาของตัวละคร โดยศึกษาข้อมูลจากบทละครพูด
ร้อยแก้วพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงจินตนาการสร้างสรรค์ด้วย
พระองค์เอง จำนวน 20 เรื่อง ผลการวิจัยพบว่า ความขัดแย้งที่ปรากฏในบทละครพูดร้อยแก้วมี
3 ประเภท ได้แก่ ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสังคม และ
ความขัดแย้งภายในใจของตัวละครเอง ซึ่งพบวิธีการแก้ปัญหา 5 วิธี ได้แก่ วิธีแรกคือการสร้าง
เหตุการณ์ แบ่งเป็น สร้างเหตุการณ์เพื่อหลอกลวง สร้างเหตุการณ์เพื่อทำให้ตกใจ สร้างเหตุการณ์
เพื่อให้เข้าใจผิด และสร้างเหตุการณ์เพื่อเอาตัวรอด วิธีที่ 2 คือ การเสียสละ วิธีที่ 3 คือ การรับฟัง
ความคิดเห็นของคนหมู่มาก วิธีที่ 4 คือ การใช้อารมณ์ แบ่งเป็น การใช้อารมณ์โกรธ และการใช้
อารมณ์รัก และวิธีที่ 5 คือ การใช้ปัญญา ส่วนการวิเคราะห์การแก้ปัญหาของตัวละครโดยใช้อริยสัจ
สี่ พบว่าตัวละครที่แก้ปัญหาได้สอดคล้องกับอริยสัจสี่จะสามารถแก้ปัญหาได้ตรงกับสาเหตุ อัน
ส่งผลให้ปัญหาเหล่านั้นจะไม่กลับมาเกิดซ้ำอีก และด้านการวิเคราะห์แนวคิดที่ปรากฏจากความ
ขัดแย้งและการแก้ปัญหาของตัวละครพบ 4 แนวคิด ได้แก่ แนวคิดเรื่องคุณธรรม จริยธรรม แนวคิด
เรื่องบทบาทหน้าที่ แนวคิดเกี่ยวกับการแก้ปัญหา และแนวคิดเรื่องประชาธิปไตย

ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2554

ลายมือชื่อนักศึกษา.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

52202207: MAJOR: THAI

KEY WORD: THE FOUR NOBLE TRUTHS/ CONFLICT / PROSE PLAYS/ KING RAMA VI

CHOLTICHA HOMFUNG: THE PROBLEM SOLVING OF CHARACTERS' CONFLICT
IN PROSE PLAYS OF KING RAMA VI: THE ANALYSIS BASED ON THE FOUR NOBLE
TRUTHS. THESIS ADVISOR: ASSOC.PROF. KANYARAT VECHASAT. 199 pp.

The purposes of this thesis were three aspects of analysis, namely the characters' conflict, their employment of the notion of the Four Noble Truths in their problem solving, and the King Rama VI' s concepts reflected from the presentation through the characters' conflicts and their means of problem solving. The study was concentrated on the 20 prose plays solely created with vivid imagination by King Rama VI. In general, the findings were revealed 3 types of characters' conflicts, 5 methods of the problem solving, and 2 means of the notion of the Four Noble Truths. For full detail, the 3 conflicts were found between man against man, man against society, and man against himself. Besides, the 5 methods of the problem solving were found to be the situations created in order to: lure, petrify, cause misunderstanding, and defend oneself; the deed of sacrificing; the public hearing; the emotions expressed anger and passion; and the wisdom. Moreover, the character's employment of the notion of the Four Noble Truths in their problem solving was found relevantly to be such an effective solution to the root causes of the problem that their repetition should disappear. And in terms of the analysis of the concepts reflected from the characters' conflicts and problem solving was revealed 4 ideas, namely, virtue, roles and responsibility, ways of problem solving and democracy.

Department of Thai Graduate School, Silpakorn University Academic Year 2011

Student's signature.....

Thesis Advisor's signature.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความสามารถของรองศาสตราจารย์กัญญรัตน์ เวชศาสตร์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่ได้สละเวลาอันมีค่าถ่ายทอดความรู้ให้คำปรึกษา และตรวจแก้วิทยานิพนธ์ด้วยความเอาใจใส่ อีกทั้งยังคอยให้กำลังใจให้ศิษย์ก้าวผ่านปัญหาอุปสรรคต่างๆ ศิษย์ขอกราบขอบพระคุณในความเมตตาของอาจารย์ อันส่งผลให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้สามารถสำเร็จได้ในเวลาอันรวดเร็ว

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ ประธานกรรมการ ตรวจสอบวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสาวณิต วิงวอน และ อาจารย์ ดร.บำรุง ชำนาญเรือ กรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา ให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ ตลอดจนตรวจแก้วิทยานิพนธ์เล่มนี้ด้วยความเอาใจใส่

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์สมพร ร่วมสุข และผู้ช่วยศาสตราจารย์วิมลศิริ ร่วมสุข อาจารย์ผู้สนับสนุนทางการศึกษาด้วยการให้คำแนะนำ ตลอดจนเอื้อเฟื้อในการค้นหาเอกสาร ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์วีรฉัตร วรรณดี อาจารย์ผู้ให้คำแนะนำและให้ความช่วยเหลือในเรื่องต่าง ๆ ขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์ ดร.อารียา หุติณทะ อาจารย์ที่ปรึกษาทางวิชาการ ผู้คอยให้กำลังใจ และช่วยแก้ไขปัญหาดังกล่าวมาโดยตลอด และขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สายวรุณ น้อยนิมิต ที่ได้กรุณาเป็นกรรมการพิจารณาหัวข้อวิทยานิพนธ์

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์สาขาวิชาการสอนภาษาไทย คณะศึกษาศาสตร์ คณาจารย์ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ตลอดจนครูอาจารย์ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ ให้ความรักและความเมตตา จนศิษย์ประสบความสำเร็จในวันนี้

ขอขอบพระคุณบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ที่ได้สนับสนุนการทำวิจัยด้วยการมอบเงินอุดหนุนการวิจัย จำนวน 10,000 บาท และขอขอบคุณปิยมิตรที่คอยให้กำลังใจเสมอมา

ขอกราบเท้าพ่อเชิญ และแม่สังคม หอมฟุ้ง ที่ท่านทั้งสองได้ให้กำเนิดชีวิตเล็ก ๆ เพื่อให้มีโอกาสได้ประกอบคุณงามความดีสืบไป ทุกหยาดเหงื่อ ทุกแรงงานของพ่อกับแม่ได้แปรมาเป็นพลัง เป็นกำลังใจให้ลูกก้าวมาสู่วันนี้ได้ แม้ความสำเร็จในวันนี้จะไม่มีพ่ออยู่เคียงข้าง แต่ลูกเชื่อมั่นว่าพ่อคงรับรู้และภาคภูมิใจกับความสำเร็จของลูกในวันนี้ ความรักของพ่อกับแม่จะเป็นแรงผลักดันอันสำคัญให้ลูกก้าวเดินต่อไปในอนาคตได้อย่างมั่นคง

เหนือสิ่งอื่นใดขอกราบพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวด้วยความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงพระราชนิพนธ์บทพระราชนิพนธ์อันทรงคุณค่า ให้ผู้วิจัยได้มีโอกาสศึกษาและเผยแพร่พระอัจฉริยภาพของพระองค์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	14
ความมุ่งหมายของการศึกษา.....	20
สมมติฐานของการศึกษา.....	20
ขอบเขตของการศึกษา	21
ข้อตกลงเบื้องต้น	22
คำนิยามศัพท์เฉพาะ	22
วิธีดำเนินการวิจัย.....	22
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	23
2 บรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	24
ความรู้เกี่ยวกับอริยสัจสี่	24
ความหมายของอริยสัจสี่	24
องค์ประกอบของอริยสัจสี่.....	25
รายละเอียดของอริยสัจสี่.....	25
ทุกข์	25
สมุทัย.....	28
นิโรธ.....	30
มรรค.....	31
การประยุกต์ใช้อริยสัจสี่กับศาสตร์สาขาต่าง ๆ.....	33
อริยสัจสี่กับศึกษาศาสตร์	33
อริยสัจสี่กับวิทยาศาสตร์.....	34
อริยสัจสี่กับสังคมศาสตร์.....	36
อริยสัจสี่กับแพทยศาสตร์และจิตวิทยา	37

บทที่	หน้า
คุณค่าของอริยสัจสี่	38
หลักธรรมอื่นๆ ที่ใช้ในการแก้ไขปัญหา.....	39
พุทธจริยศาสตร์	39
อิทธิบาท 4	42
พรหมวิหาร 4	43
สังกหวัตถุ 4	43
3 วิเคราะห์ความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหาของตัวละครในบทละครพุดรี้อย่างพระเจ้าพรหม	
นิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว.....	45
ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์	45
ลักษณะความขัดแย้ง.....	45
ความขัดแย้งระหว่างสามภรรยา.....	45
ความขัดแย้งระหว่างมิตรกับมิตร	47
ความขัดแย้งระหว่างคนรู้จักกับคนรู้จัก	49
ความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่บ้านเมืองกับผู้กระทำผิด.....	52
ความขัดแย้งระหว่างคนในกลุ่มสมาชิกเดียวกัน	52
ความขัดแย้งระหว่างผู้บังคับบัญชากับผู้ใต้บังคับบัญชา	54
การแก้ปัญหาคความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์	55
การสร้างเหตุการณ์	55
สร้างเหตุการณ์เพื่อหลอกลวง	55
สร้างเหตุการณ์เพื่อให้เกิดใจ	58
สร้างเหตุการณ์เพื่อให้เข้าใจผิด	59
การเสียดสี.....	60
การรับฟังความคิดเห็นของคนหมู่มาก.....	61
การใช้อารมณ์	61
การใช้อารมณ์โกรธ	62
การใช้อารมณ์รัก.....	62
การใช้ปัญญา	63
ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสังคม	65
ลักษณะความขัดแย้ง	65

บทที่	หน้า
ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับค่านิยมของสังคม	65
ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับบรรทัดฐานทางสังคม	66
ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับความคิดของสังคม	67
การแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสังคม	68
การเสียสละ	68
การสร้างเหตุการณ์	69
สร้างเหตุการณ์เพื่อหลอกลวง	69
สร้างเหตุการณ์เพื่อเอาตัวรอด	70
ความขัดแย้งภายในใจของตัวเอง	72
ลักษณะความขัดแย้ง	72
ความขัดแย้งระหว่างความรักกับความเสียสละ	72
การแก้ปัญหาความขัดแย้งภายในใจของตัวเอง	73
การเสียสละ	73
4 วิเคราะห์การแก้ปัญหาของตัวเองโดยใช้วิธียั่วยุ	76
พระภิกษุวัชรกรจากเรื่องหัวใจนักรบ	76
พระประเสริฐไมตรีจากเรื่องแก้แค้น	79
นายถั่วจากเรื่องเห็นแก่ลูก	81
คณะก๊วนคิโรวีเยนจากเรื่องฉวยอำนาจ	82
พระศุภสาด์นโศภิตจากเรื่องหนังสือ	85
เศรษฐีสนจากเรื่องมหาตมะ	86
นายพลโท พระยาสมุทรโยธินจากเรื่องโพงพาง	89
นางภิมย์ฤดีจากเรื่องขนมสมกับน้ำยา	91
นางสาวสงวน พลโยธิน จากเรื่องเจ้าข้า,สารวัด!	94
นายพันโท พระรามพลภัทร จากเรื่องเสียสละ	97
พระยาอารักษ์ราชการและแม่พวงจากเรื่องผู้ร้ายแฝง	101
นายบัวจากเรื่องหมิ่นประมาทศาล	103
นายชั้นจากเรื่องจัดการรับเสด็จ	105
หลวงพรพานิชกรรม จากเรื่องฟอกไม่ขาว	108
ตำรวจและขุนจ้านจ๋านก้อต๊อด จากเรื่องหาโล่	111

บทที่	หน้า
หลวงวิศาลพัฒนากรจากเรื่องกลแตก	114
หลวงภักดีดำรงศักดิ์จากเรื่องหมายน้ำบ่อหน้า.....	116
พระพิมลเมธีจากเรื่องบ่วงมาร	119
หลวงราชภัฏดีจัญญจากเรื่องน้อยอินทเสน	122
นักเรียนนายสวัสดิ์จากเรื่องความดีมีไชย.....	127
5 วิเคราะห์แนวคิดของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ปรากฏในความขัดแย้งและ การแก้ปัญหาของตัวละคร	132
แนวคิดเรื่องคุณธรรม จริยธรรม	132
ความเสียสละ	132
ความเสียสละระดับชาติ	133
ความเสียสละระดับบุคคล.....	134
ความซื่อสัตย์.....	137
ความซื่อสัตย์ระดับชาติ.....	137
ความซื่อสัตย์ระดับบุคคล	138
ความกตัญญูกตเวที.....	141
ความจงรักภักดี	142
ความรักชาติ.....	144
การรักษาระเบียบวินัย.....	146
แนวคิดเรื่องบทบาทหน้าที่.....	148
บทบาทหน้าที่ระดับชาติ	148
บทบาทหน้าที่ระดับบุคคล.....	150
บทบาทหน้าที่ของคนในครอบครัว	150
บทบาทหน้าที่ของสามีและภรรยา.....	151
บทบาทหน้าที่ของบิดา	154
บทบาทหน้าที่ในการประกอบอาชีพ	156
บทบาทหน้าที่ของความเป็นสุภาพบุรุษ	158
บทบาทหน้าที่ของความเป็นสตรี.....	162
แนวคิดเกี่ยวกับการแก้ปัญหา.....	165
ควรแก้ปัญห ด้วยสติปัญญาและเหตุผล.....	165

บทที่	หน้า
ไม่ควรแก้ปัญหาด้วยอารมณ์โดยปราศจากการพิจารณาไตร่ตรอง.....	166
แนวคิดเรื่องประชาธิปไตย	168
แนวคิดเรื่องหลักการประชาธิปไตย.....	169
แนวคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงการปกครอง.....	172
6 สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	175
สรุปผลการศึกษา	175
อภิปรายผล.....	180
ข้อเสนอแนะ	183
บรรณานุกรม	184
ภาคผนวก	189
ประวัติผู้วิจัย	199

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ละครเป็นสิ่งที่บันทึกที่อยู่คู่กับสังคมไทยมานับแต่อดีตจนปัจจุบัน ในอดีตคนไทยคุ้นเคยกับละครในและละครนอกซึ่งจัดเป็นละครรำ เช่น อิเหนา รามเกียรติ์ อุณรุท สังข์ทอง และมณีพิชัย เป็นต้น ต่อมาได้เกิดละครประเภทอื่นขึ้น เช่น ละครดึกดำบรรพ์ ละครร้องและละครพูด

ละครพูดเป็นละครรูปแบบใหม่ที่มีการแสดงครั้งแรกในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยไทยนำแบบอย่างมาจากละครตะวันตกที่เรียกว่า Play ในภาษาอังกฤษ ละครพูดมีหลักเน้นความสมจริง มีฉากตามท้องเรื่อง ดำเนินเรื่องด้วยการใช้บทสนทนาโต้ตอบกัน ระหว่างตัวละคร ตัวละครแสดงกิริยาท่าทางตามธรรมชาติ ใช้คำพูดธรรมดา และแบ่งการแสดงออกเป็นตอนซึ่งเรียกว่าองก์¹

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีบทบาทสำคัญต่อวงการละครพูดตั้งแต่ยังทรงดำรงพระราชอิสริยยศเป็นเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร กล่าวคือทรงพระราชนิพนธ์บทละคร ทรงฝึกซ้อม ทรงกำกับการแสดง และทรงร่วมแสดงละครหลายเรื่อง การที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระปรีชาสามารถทางด้านละครพูด และทรงเผยแพร่ละครพูดให้เป็นที่รู้จักในสังคมไทย ทำให้ทรงได้รับการถวายพระเกียรติเป็นบิดาแห่งละครพูดของไทย²

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนับได้ว่าเป็น “ยุคทองแห่งละครพูด” เนื่องจากมีการแสดงละครพูดกันอย่างแพร่หลาย และมีวรรณกรรมประเภทบทละครพูดเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก สายทิพย์ นุกูลกิจ³ กล่าวถึงบทละครพูดในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า

¹ เบญจมาศ พลอินทร์ และ เสริมฐ พลอินทร์, วรรณคดีการละคร (กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2524), 108.

² นันทาทยา ถำควน, วรรณคดีการละคร (กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2531), 37.

³ สายทิพย์ นุกูลกิจ, วรรณกรรมไทยปัจจุบัน (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางเขน, 2537), 198.

ในช่วงรัชกาลที่ 6 นับได้ว่าเป็น “ยุคทองแห่งการเขียนบทละครพูด” เพราะต่างก็เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า การเขียนบทละครพูดในยุคนี้ดีทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ นอกจากนี้ยังอาจกล่าวได้อีกว่า การเขียนบทละครพูดของยุคนี้ไม่ได้มุ่งเขียนเพื่อใช้แสดงละครเวทีแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น หากแต่เขียนเพื่อให้เป็นวรรณกรรมสำหรับอ่านด้วย

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์บทละครพูดไว้เป็นจำนวนมาก บทละครพูดของพระองค์ล้วนมีความสนุกสนาน มีเนื้อหาสาระที่สร้างความประทับใจ ดังเห็นได้จากบทละครพูดเรื่อง หัวใจนักรบ ซึ่งได้รับการยกย่องจากวรรณคดีสโมสรให้เป็นยอดของบทละครพูด เมื่อ พ.ศ.2457⁴ บทละครเรื่องนี้มุ่งเน้นให้เห็นว่าคนไทยทุกคนมีหน้าที่ต้องรักษาบ้านเมือง และรักษาความเป็นเอกราชของชาติ มิให้ศัตรูมารุกรานได้ และควรมีความรัก ความสามัคคีเพื่อความสุขสงบของประชาชาติ

นอกจากนี้บทละครพูดพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเรื่องอื่นๆ ก็ได้รับความนิยมจากผู้อ่านและผู้ชมละครเช่นกัน เป็นต้นว่าบทละครพูดเรื่องเห็นแก่ลูก ซึ่งมีเนื้อหาแสดงให้เห็นถึงความรักอันยิ่งใหญ่ของบิดาที่มีต่อบุตร โดยยอมละความเห็นแก่ตัวเพื่อบุตรสาว บทละครเรื่องนี้ได้รับการคัดเลือกจากคณะกรรมการรวบรวมและค้นคว้าพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ให้แปลออกเผยแพร่อเป็นภาษาทางการของยูเนสโก 6 ภาษา อันได้แก่ ภาษาอังกฤษ ฝรั่งเศส สเปน รัสเซีย อาหรับ และจีน⁵

ละครพูดพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้รับความนิยมเนื่องจากมีลักษณะเด่นที่น่าสนใจ ซึ่งสมถวิล วิเศษสมบัติ⁶ ได้สรุปไว้ดังนี้

1. ใช้คำกะทัดรัด สั้น กิณความหมายมาก เข้าใจง่าย
2. การดำเนินเรื่องถือตามลำดับเวลาเป็นเกณฑ์
3. บทเจรจาใช้ข้อความสั้นๆ เข้าใจง่าย ประโยคไม่ซับซ้อนเป็นคำพูดธรรมดาที่ใช้อยู่เป็นประจำ
4. บทละครพูด มุ่งสอนให้คนรักชาติ จะแสดงให้เห็นทั้งคนดี คนเลว ตอนจบจะแสดงผลของผู้ที่กระทำเอาไว้ตามหลักพุทธศาสนา

⁴ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล, งานละครของพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธพระมงกุฎเกล้าเจ้าแผ่นดินสยาม (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2518), 176.

⁵ กัญญรัตน์ เวชศาสตร์, “ประวัติงานละครของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว,” สมเด็จพระมหาธีรราชูปถัมภ์สยาม (นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2533), 17.

⁶ สมถวิล วิเศษสมบัติ, วรรณคดีการละคร (กรุงเทพฯ: อักษรบัณฑิต, 2525), 36.

ลักษณะเด่นดังกล่าวทำให้ผู้อ่านและผู้ชมสามารถเข้าใจและเข้าถึงบทละครพูดได้ง่าย มีอารมณ์ร่วม และสนุกสนานไปกับเนื้อเรื่อง

นอกจากลักษณะเด่นดังกล่าวแล้วบทละครพูดพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวยังมีองค์ประกอบของการประพันธ์บทละครอย่างครบถ้วนอันได้แก่ โครงเรื่อง เนื้อเรื่อง ตัวละคร บทสนทนา ฉากเวลาสถานที่ แก่นเรื่อง เทคนิคการแต่ง ท่วงทำนองการแต่ง หางเสียงและน้ำเสียงของผู้แต่ง และปรัชญาและแนวโน้มในการแต่ง⁷

โครงเรื่องเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้บทละครพูดพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีความน่าสนใจ สนุกสนาน และน่าติดตาม เพราะโครงเรื่องเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของตัวละคร และเหตุการณ์ที่สำคัญๆ ของเรื่อง โครงเรื่องอาจบอกให้ทราบว่าตัวละครคิดอย่างไร พูดอย่างไร⁸ นอกจากนี้โครงเรื่องมีลักษณะคล้ายแผนที่ คือเป็นการสังเขปเฉพาะจุดที่สำคัญๆ ของเรื่อง⁹

การเขียนโครงเรื่องมีกลวิธีการเขียนที่หลากหลายขึ้นอยู่กับลีลาการเขียนของผู้เขียน โครงเรื่องอาจมีเฉพาะเหตุการณ์สำคัญๆ แต่โครงเรื่องที่ดีและเป็นโครงเรื่องที่คุณผู้อ่านนิยมคือโครงเรื่องที่มีปัญหาหรือความขัดแย้ง (Conflict)¹⁰

ความขัดแย้งหมายถึง อุปสรรคที่เกิดขึ้นกับตัวละครอันเป็นผลทำให้ตัวละครไม่สามารถบรรลุความปรารถนาได้¹¹

พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม : ภาพพจน์ โวหาร และกลการประพันธ์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน¹² ได้ให้ความหมายของความขัดแย้งว่า

⁷ นันทิยา ลำควน, วรรณคดีการละคร, 137.

⁸ กุหลาบ มลลิกะมาส, วรรณคดีวิจารณ์, 101.

⁹ ลอเรนซ์ เฟอร์ไรน์, Story and Structure (Harcourt, Bruce & World, Inc, 1959), อ้างถึงใน กุหลาบ มลลิกะมาส, วรรณคดีวิจารณ์ (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2548), 101.

¹⁰ กุหลาบ มลลิกะมาส, วรรณคดีวิจารณ์, 101.

¹¹ พิสมัย ศรีอนุพันธ์, “วรรณกรรมปัจจุบัน,” วัฒนธรรมไทย 22, 9 (กันยายน 2526), 45-51.

¹² ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม : ภาพพจน์ โวหาร และกลการประพันธ์ อังกฤษ-ไทย (กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, 2539), 65.

การต่อสู้ระหว่างอำนาจสองฝ่ายที่เป็นปฏิปักษ์(antagonist)กันในโครงเรื่องของบทละคร(drama; play)หรือบันเทิงคดี(fiction)ส่วนใหญ่ ความขัดแย้งก่อให้เกิดความสนใจ ความระทึกใจ(suspense) และ ความเครียด(tension) อำนาจที่เป็นปฏิปักษ์กันนี้ฝ่ายหนึ่งมักจะเป็นมนุษย์ หรือเป็นสัตว์หรือสิ่งไม่มีชีวิตที่สมมุติว่ามีความรู้สึกนึกคิดอย่างมนุษย์ ซึ่งตามปกติจะเป็นตัวเอกซึ่งจะเผชิญกับความขัดแย้งต่างๆ

จากความหมายของความขัดแย้งทำให้เห็นว่าลักษณะสำคัญของความขัดแย้งได้แก่ การต่อสู้ของอำนาจ 2 ฝ่าย จนนำไปสู่การกระทำที่เป็นการขัดขวางความต้องการของกันและกัน และเมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้น ตัวละครต้องพยายามหาวิธีการแก้ไขความขัดแย้งนั้น เพื่อให้ประสบความสำเร็จในด้านต่างๆ

ความขัดแย้งแบ่งเป็น 5 ประเภท ดังนี้¹³

- ก. ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ (Man against man)
- ข. ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับอำนาจเหนือธรรมชาติ (Man against Supernature)
- ค. ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ (Man against Nature)
- ง. ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสังคม (Man against Social)
- จ.ความขัดแย้งภายในใจของตัวละครเอง (Man against himself)

เมื่อพิจารณาบทละครพูดพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจะเห็นว่าแม้เป็นบทละครเรื่องที่ไม่ยาวนาน แต่มีการวางโครงเรื่องที่น่าสนใจ และสิ่งที่ทำให้เรื่องน่าติดตาม นั่นก็คือความขัดแย้ง และการแก้ปัญหาของตัวละครที่ปรากฏในเรื่อง

ความขัดแย้งที่ปรากฏในบทละครพูดร้อยแก้วพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีความหลากหลาย เช่น ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ได้แก่ เรื่อง โพงพาง ขนมสมกับน้ำยา ผู้ร้ายแฝง แก้วแค้น และเห็นแก่ลูก ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสังคม ได้แก่ เรื่อง หัวใจนักกรบ และเจ้าข้า,สารวัด ! ความขัดแย้งภายในจิตใจของตัวละครเอง ได้แก่ เรื่อง เสียดสละ เป็นต้น เมื่อมีความขัดแย้งอันหลากหลาย การแก้ปัญหาคือความขัดแย้งเหล่านั้นจึงมีวิธีการที่หลากหลายด้วย ความขัดแย้งและการแก้ปัญหานี้เองที่ทำให้บทละครพูดร้อยแก้วพระราชนิพนธ์

¹³ สายทิพย์ นุกูลกิจ,วรรณคดีวิจารณ์ , 97.

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีความน่าสนใจและน่าติดตาม ผู้วิจัยขอยกตัวอย่าง ความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหาจากบทพระราชนิพนธ์บางเรื่อง ดังนี้

ผู้ร้ายแฝง

อารักษ์ (โกธ) หล่อนก็ดีแต่มานั่งดูเลือดฉันท่านเอง! ให้ตกรกสิ ถ้าอย่างนี้จะ ไม่มีเมียเสียดีกว่า

พวง พิลึกจริงๆ คุณทำกับตัวเองจะมาชดเชยกับฉันท่านอย่างไร

อารักษ์ ก็หล่อนเอาเงินไปใช้เหลวแหลกเสียรู้ว่าทำอะไร คู่มือหรือ? ชั่วแต่ที่แต่งอยู่กับตัวนั้น ก็เงินก็ตุง แล้วมันมีประโยชน์อะไรบ้าง เปล่าทั้งสิ้น เสียใส่สามวันทั้ง แพร่หมั่นเหว เดียวต้องทั้งเหมือนกัน

พวง ก็ที่ที่คุณเอาไปถลุงเสียในวงไฟที่บ้านพระอากรทำไมไม่คิดดูบ้าง? ที่เอาไปตกรางวัลแม่รูปงามต่าง ๆ นั้นได้ประโยชน์มากนักหรือ? พุทโธ! พุทโธ! ไม่เหลือหวหลังบ้างเลย

(ผู้ร้ายแฝง: 182)

ตอนที่ยกมานี้เป็นความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ซึ่งเป็นความขัดแย้งระหว่างบุคคลในระบบเครือญาติ อันได้แก่ความขัดแย้งระหว่างสามีและภรรยา เรื่องความประพฤติ ตัวละครในเรื่องทั้งพระยาอารักษ์ราชการและแม่พวงผู้เป็นภรรยา ต่างมีพฤติกรรมการใช้จ่ายที่สุรุ่ยสุร่าย ซึ่งทำให้ทั้งสองเป็นหนี้สินจำนวนมาก จนเกิดความขัดแย้ง และแสดงออกด้วยการใช้ถ้อยคำได้เถียงหรือโยนความผิดให้อีกฝ่าย

พระยาอารักษ์ราชการและแม่พวงได้เลือกวิธีการแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วย “การสร้างเหตุการณ์เพื่อหลอกลวง” กล่าวคือใช้วิธีสร้างเหตุการณ์เพื่อหลอกลวงว่าขโมยขึ้นบ้านและอ้างว่าขโมยได้นำเงินของหลวงที่ตนเก็บไว้ไปด้วย โดยทั้งพระยาอารักษ์ราชการและแม่พวงหวังว่าวิธีการนี้จะประ โยชน์เนื่องจากจะได้นำเงินหลวงที่อ้างว่าหายมาใช้ส่วนตัว อีกทั้งยังจะได้รับความช่วยเหลือเรื่องภาระหนี้สิน ดังนี้

อารักษ์ เจ้าคุณเห็นละไหมขอรับ มันกวาดเสียเกลี้ยงทีเดียว ผมคราวนี้คงต้องถูกนายท่านขนานใหญ่เป็นแน่ ไม่พอที่เลยที่ผมจะเอาเงินหลวงมาทำหายเช่นนี้ ไม่ควรเลยที่จะให้ผมมีเหตุเช่นนี้ ผมเสียใจมาก เจ้าคุณก็ทราบอยู่แล้วว่าผมถึงจะชั่วได้อย่างไรก็ยังไม่เคยเสียชื่อว่ารักษาพระราชทรัพย์ไม่ดีจนหายเช่นนี้

(ผู้ร้ายแฝง: 197)

การแก้ปัญหาของพระยาอารักขาราชการและแม่พวงไม่ได้ทำให้หลุดพ้นจากสภาพปัญหาที่เผชิญอยู่ แต่ในทางตรงกันข้ามกลับเป็นการผูกปมปัญหาเพิ่มขึ้น เมื่อทั้งคู่ถูกจับได้ว่าโกหกและถูกนำตัวไปดำเนินคดีในที่สุด

ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์นอกจากพบความขัดแย้งระหว่างบุคคลในระบบเครือญาติแล้ว ยังพบความขัดแย้งแบบอื่นๆ เช่น ความขัดแย้งระหว่างมิตรกับมิตรในเรื่องที่เกี่ยวกับบุคคลที่สาม ดังตัวอย่างเรื่องต่อไปนี้

เห็นแก่ลูก

- ภักดี พุทโธ ! นี่แกนะไม่มีความเมตตาถูกแกบ้างเลยเทียวหรือ ถึงได้คิดร้ายแก่เขาได้
ยังงั้น?
- ล้ำ กิดร้ายยังง
- ภักดี นายทองคำ เขาจะมาแต่งกับลูกสาวคนเช่นแกได้หรือ?
- ล้ำ ถ้าเขารักแม่ลออจริงละก็ ถึงผมจะเป็นคนเลวกว่าที่ผมเป็นอยู่ที่นี่เขาคงไม่รังเกียจ
- ภักดี ถึงนายทองคำจะไม่รังเกียจ คนอื่นๆก็คงต้องรังเกียจ ใครเขาจะมาคบค้าสมาคมได้อีก
ต่อไป ไปข้างไหนเขาก็จะเลวพุดชุปซิบกัน ถ้าใครเขาเลี้ยงได้เขาก็คงเลี้ยง แกจะมาทำ
ให้แม่ลออเป็นหมาหัวเน่าหรือ?

(เห็นแก่ลูก : 220)

เรื่องเห็นแก่ลูกเป็นความขัดแย้งระหว่างมิตรกับมิตรในเรื่องที่เกี่ยวกับบุคคลที่สาม ตอนที่ยกมานี้เป็นความขัดแย้งของชาย 2 คนที่มีฐานะเป็นพ่อ พ่อคนแรก “นายล้ำ” เป็นพ่อผู้ให้กำเนิดแม่ลออ ทำความผิดจึงถูกตัดสินจำคุกและเมื่อพ้นโทษคิดที่จะมาให้ลูกเลี้ยงดู พ่อคนที่สอง “พระยาภักดีนฤนาถ” เป็นพ่อที่เลี้ยงดู พยายามปกป้องและรักษาความสุขของแม่ลออ จึงทำให้ทั้งสองเกิดความขัดแย้งกัน แต่นายล้ำก็สามารถแก้ปัญหาได้ ดังนี้

- ล้ำ (นั่งอยู่ครู่หนึ่ง แล้วพูดเสียงเครือๆ) เจ้าคุณขอรับ ได้ทำพุดลูก เด็กคนนี้ดีเกินที่
จะเป็นลูกผม ผมมันเลวทรามเกินที่จะเป็นพ่อเขา ผมพึงรู้สึกความจริงใจนี้เอง
- ภักดี (ตบหน้านายล้ำ) พ่อล้ำ!
- ล้ำ หล่อนได้เขียนรูปพ่อของหล่อนขึ้นไว้ในใจเป็นคนดีไม่มีที่ติ ผมไม่ต้องการจะ
ลบรูปนั้นเสียเลย (ถอดแหวนวงหนึ่งจากนิ้ว) นี่นะครับแหวนนี้เป็นของแม่
นวล ผมได้ติดไปด้วยสิ่งเดียวเท่านั้นแหละ เจ้าคุณได้โปรดเมตตาผมสักที พอถึง
วันแต่งงานแม่ลออ เจ้าคุณได้โปรดให้แหวนนี้แก่เขา บอกว่าเป็นของขวัญ
จากผม ส่งมาแทนตัว

(เห็นแก่ลูก : 227-228)

ตอนที่ยกมาเป็นการแก้ปัญหานายล้า นายล้าเลือกแก้ปัญหาคือ “การเสียสละเพื่อคนที่รัก” กล่าวคือเขาได้แสดงความรักที่เขามีต่อลูกอย่างแท้จริงและยอมเสียสละไม่บอกความจริงกับลูกว่าตนเองเป็นพ่อ เพื่อลูกจะได้มีชีวิตที่มีความสุขในสังคมได้ต่อไป การที่นายล้าตัดสินใจแก้ปัญหาวีธีนี้ เนื่องจากนายล้าพ่ายแพ้ต่อความดีของแม่ลออจึงทำให้เขามีสติคิดได้ว่าควรแก้ปัญหาอย่างไร การแก้ปัญหานายล้า นำความสุขสงบมาสู่ทุกคนทั้งแม่ลออ พระยาภักดี และตัวนายล้าเอง นับเป็นวิธีการที่สร้างความประทับใจ และความตื่นตันใจให้แก่ผู้อ่านอีกด้วย

จากตัวอย่างที่วิเคราะห์ความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหของตัวละครข้างต้น เห็นได้ว่าผลลัพธ์ของการแก้ปัญหาคความขัดแย้งมี 2 อย่าง คือ สามารถแก้ปัญหาก็จึงพบความสุขสงบ และไม่สามารถแก้ปัญหาก็จึงพบความยากลำบาก

เมื่อเกิดความขัดแย้งและปัญหา คนในสังคมต่างมีวิธีการแก้ปัญหที่ต่างกันไป ทั้งนี้ในสังคมไทยซึ่งเป็นสังคมแห่งพระพุทธศาสนา วิธีการแก้ปัญหที่ควรนำมาพิจารณาคือการใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

ผู้วิจัยเห็นว่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอันเป็นสากลที่ใช้ในการแก้ไขความขัดแย้งและปัญหาคือ อริยสัจสี่ เนื่องจาก อริยสัจสี่ เป็นหลักธรรมที่แสดงให้เห็นเหตุเห็นผลของความทุกข์หรือปัญหา และมีกระบวนการปฏิบัติเพื่อจัดความทุกข์หรือปัญหานั้นให้สิ้นไป ดังที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส¹⁴ ได้อธิบายเกี่ยวกับอริยสัจสี่ ดังนี้

อริยสัจ สภาที่เป็นจริงของพระอริยมะมี 4 คือ 1. ทุกข์ 2. สมุทัย คือเหตุให้เกิดทุกข์ 3. นิโรธ คือความดับทุกข์ 4. มรรค คือข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ความไม่สบายกายไม่สบายใจได้ชื่อว่าทุกข์ เพราะเป็นของทนได้ยาก ดัชนีความทนทานอยากได้ชื่อว่าสมุทัย เพราะเป็นเหตุให้ทุกข์เกิด ดัชนีนั้นมิใช่ประเภทเป็น 3 คือ ดัชนีความอยากในอารมณ์ที่น่ารักใคร่ เรียกว่ากามดัชนีความอยากเป็นโน่นเป็นนี่ เรียกว่าภวดัชนีความอยากไม่เป็นโน่นเป็นนี่ เรียกว่าวิภวดัชนีความอยากให้สิ้นเชิง ทุกข์ดับไปได้ชื่อว่านิโรธ เพราะเป็นความดับทุกข์ ปัญญาอันเห็นชอบว่าสิ่งนี้ทุกข์ สิ่งนี้เหตุให้เกิดทุกข์ สิ่งนี้ความดับทุกข์ สิ่งนี้ทางให้ถึงความดับทุกข์ ได้ชื่อว่ามรรค เพราะเป็นข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ มรรคนั้นมีองค์ 8 ประการ คือ ปัญญาอันเห็นชอบ 1 คำวิชอบ 1 เจรจาชอบ 1 ทำการงานชอบ 1 เลี้ยงชีวิตชอบ 1 ทำความเพียรชอบ 1 ตั้งสติชอบ 1 ตั้งใจชอบ 1

¹⁴ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, สารานุกรมพระพุทธศาสนา (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2529), 40-41.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต)¹⁵ ได้อธิบายความหมายของอริยสัจสี่แต่ละข้อดังนี้

1. ทุกข์ แปลว่า ความทุกข์ หรือสภาพที่ทนได้ยาก ได้แก่ปัญหาต่างๆของมนุษย์
2. ทุกขสมุทัย แปลว่า เหตุเกิดแห่งทุกข์ ได้แก่ ความอยากที่ยึดถือเอาตัวตนเป็นที่ตั้ง โดยอาการซึ่งอยากจะเสพเสวย อยากจะได้ อยากจะเป็น อยากจะไม่เป็น อย่างนั้นอย่างนี้ รวมเรียกค้นหา แยกได้ 3 อย่าง คือ กามค้นหา คือ ความกระหายอยากได้อารมณ์ที่น่าพอใจ ภวค้นหา คือ ความกระหายอยากในความถาวรมั่นคง มีอยู่คงอยู่ตลอดไป วิภวค้นหา คือ ความกระหายอยากในความดับสิ้นขาดสูญแห่งตัวตน
3. ทุกขนิโรธ แปลว่า ความดับทุกข์ เมื่อกำจัดอวิชชา สำรอกค้นหาสิ้นแล้ว ก็จะหลุดพ้นเป็นอิสระ ประสบความสุขที่บริสุทธิ์
4. ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา เรียกสั้นๆว่า มรรค คือ ข้อปฏิบัติให้ถึงการดับทุกข์ ได้แก่ สัมมาทิฎฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ

นอกจากนี้ในอรรถกถาวิภังค์¹⁶ ได้อธิบายความหมายของอริยสัจสี่โดยการอุปมาไว้หลายประการ ดังนี้

- ทุกข์ เปรียบเสมือนของหนัก สมุทัยเปรียบเสมือนการถือของหนัก นิโรธ เปรียบเสมือนวางของหนัก และมรรค เปรียบเสมือนอุบายเป็นเครื่องวางของหนัก
- ทุกข์เปรียบเสมือนโรคร้าย สมุทัย เปรียบเสมือนสมมุติฐานของโรค นิโรธ เปรียบเสมือนความสงบของโรค และมรรค เปรียบเสมือนยา
- ทุกข์ เปรียบเสมือนอาหารที่หาได้ยาก สมุทัย เปรียบเสมือนฝนไม่ดี นิโรธ เปรียบเสมือนอาหารที่หาได้ง่าย และมรรค เปรียบเสมือนฝนดี

คำอธิบายเกี่ยวกับอริยสัจสี่ข้างต้นสามารถสรุปได้ว่าอริยสัจสี่เป็นหลักธรรมที่สอนให้เห็นเหตุและผลของปัญหามี 4 ประการ ดังนี้ ทุกข์ คือปัญหาต่างๆในชีวิต เป็นสภาพที่ทนได้ยาก สมุทัย คือสาเหตุของความทุกข์หรือปัญหาอันเกิดจากค้นหา 3 ประการ ได้แก่ กามค้นหาคือความลุ่มหลงในรูป รส กลิ่น เสียง และสัมผัส ภวค้นหาคือความอยากได้นั้น อยากได้นี้ อยากมี อยากเป็น และ วิภวค้นหาคือความอยากไม่เป็นนั่นเป็นนี่ นิโรธ คือสภาวะที่ความทุกข์หรือปัญหาหมดไป และมรรค คือวิธีการที่จะลงมือปฏิบัติเพื่อขจัดความทุกข์หรือปัญหาให้หมดสิ้นไป

¹⁵ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธธรรม** (กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546), 493-497.

¹⁶ พระอภิธรรมปิฎก เล่ม 2 วิภังค์ภาคที่ 1 และอรรถกถา (กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2528), 305-306.

อริยสัจสี่จึงเป็นหลักธรรมที่สามารถใช้แก้ปัญหาทุกปัญหาได้เป็นอย่างดี เป็นวิธีการทางวิทยาศาสตร์อย่างหนึ่งที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในวิชาการทางโลกแขนงต่างๆ ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาชีวิต สังคม บ้านเมือง และเศรษฐกิจ¹⁷ ดังนั้นอริยสัจสี่จึงมิได้เป็นหลักธรรมชั้นสูงที่มุ่งสู่การหลุดพ้นเท่านั้น แต่หากนำอริยสัจสี่มาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาชีวิตประจำวัน มนุษย์ก็จะเป็นผู้ที่มีความสุขสงบและสามารถหาทางออกที่แท้จริงของปัญหาได้ทุกเรื่อง

จากแนวคิดที่ว่าอริยสัจสี่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ ผู้ศึกษาจึงสนใจนำอริยสัจสี่มาวิเคราะห์การแก้ปัญหาคำขัดแย้งของตัวละครในบทละครพุดรี้อย่างทั่วพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื่องจากวรรณกรรมเป็นงานสร้างสรรค์ที่ถ่ายทอดประสบการณ์อันเกี่ยวกับเรื่องราวชีวิตของมนุษย์ในสังคม ด้วยเหตุนี้บทละครพุดรีซึ่งเป็นวรรณกรรมชนิดหนึ่ง จึงสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาคำขัดแย้ง และการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นของมนุษย์ด้วย การนำอริยสัจสี่มาวิเคราะห์ความขัดแย้งและการแก้ปัญหาคำขัดแย้งของตัวละคร ย่อมจะทำให้เห็นได้ว่าตัวละครมีปัญหามาจากอะไร และแก้ไขได้ หรือไม่ อย่างไร ซึ่งย่อมเป็นแนวทางและบทเรียนชีวิตแก่ผู้อ่านผู้ชม

ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างการวิเคราะห์ความขัดแย้งและการแก้ปัญหาคำขัดแย้งของตัวละครโดยใช้อริยสัจสี่จากบทละครพุดรีของพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังนี้

เรื่อง “ขนมสมกับน้ำยา” เป็นเรื่องราวของสามภรรยาคนหนึ่งที่มีสามีไม่ให้เกียรติภรรยา ภรรยาจึงคิดแก้ปัญหาคำขัดแย้งด้วยการตอบโต้กลับจนทำให้เกิดปัญหาอื่นตามมาซึ่งวิเคราะห์ได้ ดังนี้

ทุกข์หรือปัญหาของตัวละครคือ นางภิรมย์ฤดีมีปัญหारेื่องสามีไม่ให้เกียรตินาง ด้วยการนำเรื่องความประพฤติของนางก่อนแต่งงานไปเล่าให้เพื่อนฟัง ดังนี้

ภิรมย์ เพราะหล่อนได้พลาดทำ ขอมเสียตัวแก่ผมเสียโดยมิได้รอให้ผู้ใหญ่ยกย่องให้กัน เพราะฉะนั้นถ้าต่างว่าผมจะเล่นตัวไม่ยอมรับเอาหล่อนเป็นภรรยา อย่างเช่นที่คนอื่นเขาได้ทำกันมาแล้ว หล่อนก็จะตกอยู่ในความยากลำบากจริงไหม

(ขนมสมกับน้ำยา: 16)

สมุทัยหรือเหตุของความทุกข์ครั้งนี้เกิดจากการที่นางภิรมย์ฤดีอยากให้สามียกย่องให้เกียรตินางอย่างจริงใจทั้งต่อหน้าและลับหลัง เมื่อสามีไม่ปฏิบัติดังนี้นางจึงเกิดโทสะ และเลือกแก้ปัญหาคำขัดแย้ง

¹⁷ จำลอง ดิษยวิช,จิตวิทยาของความดับทุกข์ (เชียงใหม่: การเวกการพิมพ์, 2544), 7-8.

ด้วย “การสร้างเหตุการณ์ให้เข้าใจผิด” ด้วยการบอกว่านางเคยคบชู้ ซึ่งการกระทำดังกล่าวไม่ได้เป็นการแก้ปัญหที่สาเหตุที่แท้จริง แต่เป็นการกระทำเพื่อความสะใจและตอบโต้

ภิรมย์	(โกรธพูดเสียงดัง) แม่สร้อย! นี่หล่อนหมายความว่าเมื่อก่อนที่แต่งงานกันนะ หล่อนเคยคบชู้หรือนั่นหรือ
นางภิรมย์	(พูดเฉยๆ) ไม่ต้องตะโกนก็ได้ หูฉันไม่หนวก
ภิรมย์	หล่อนไม่เคยคบชู้หรือ
นางภิรมย์	(คงพูดเฉยๆ) เคย

(ขนมสมกับน้ำยา : 20)

การกระทำของนางภิรมย์ก็แสดงให้เห็นว่านางรู้เหตุแห่งปัญหา แต่เลือกวิธีการแก้ปัญหาไม่ตรงกับสาเหตุ จึงเป็นการเพิ่มปมปัญหาใหม่ให้กับชีวิตคู่ คือ ทำให้หลวงภิรมย์ก็เกิดความทุกข์ ด้วยคิดว่าภรรยาคบชู้และเมื่อมีปากเสียงกันภรรยาจึงขอแยกทาง ดังความว่า

ภิรมย์	(เอาไว้มืออยู่ พูดเสียงดัง) หล่อนต้องบอก!
นางภิรมย์	ถ้าคุณจะตะเบ็งเสียงใส่ฉันเช่นนี้ ฉันต้องขอลา

(ขนมสมกับน้ำยา : 23)

สมุทัยหรือเหตุแห่งปัญหาของหลวงภิรมย์ก็คือ หลวงภิรมย์ก็อยากในกามในรสแห่งความรัก อันเกิดจากความปรารถนาในอารมณ์รักที่มีต่อภรรยา เมื่อรู้ว่าภรรยามีชู้จึงเกิดโทสะ และด้วยความต้องการให้ภรรยาอยู่กับเขาตลอดไป เมื่อภรรยาขอแยกทางเขาจึงเกิดความกลัว เพราะเขายึดติดอยู่กับความรัก ดังความว่า

ภิรมย์	(เสียงอ่อน) แม่สร้อย ! ไหนๆเราได้มาอยู่เป็นคู่ทุกข์คู่ยากกันแล้ว ลูกเต้าก็มีด้วยกันแล้ว จะมาแตกร้างกันก็อาชญาเปล่าๆ เมื่อหล่อนไม่รักฉัน ฉันก็ไม่ฝืนใจหล่อน เป็นแต่ขอให้คงอยู่เป็นแม่เรือนของฉันต่อไปเท่านั้น
--------	--

(ขนมสมกับน้ำยา : 23)

เมื่อหลวงภิรมย์มีปัญหารื่องภรรยาขอแยกทางเกิดขึ้น ด้วยความรักที่เขามีต่อภรรยาและกลัวภรรยาจะขอแยกทาง เขาจึงเลือกการแก้ปัญหาด้วยการสัญญาว่าจะให้เกียรติภรรยา การ

แก้ปัญหของหลวงภิรมย์ฤดีเห็นได้ว่าเกิดจากความรักและความกลัว ไม่ได้เกิดจากความรู้สึกที่ต้องการให้เกียรติภรรยาอย่างแท้จริง แต่ถึงอย่างไรการแก้ปัญหาดังกล่าวก็ทำให้นางภิรมย์ฤดีเลิกละความคิดขอแยกทาง จึงทำให้หลวงภิรมย์ฤดีพ้นทุกข์เรื่องภรรยาขอแยกทาง และนางภิรมย์ฤดีก็พ้นทุกข์เรื่องสามีไม่ให้เกียรติ ดังความว่า

นางภิรมย์	ดิฉันไม่อยากให้เกิดความอับอายอะไรเขาเลย แต่ดิฉันยอมให้คุณเถิดว่าดิฉันเป็นทาส เพราะได้พลาดทำเสียทีแก่คุณเช่นนั้นไม่ได้อีกต่อไป คุณต้องสัญญาว่าจะไม่ทอดแถมเพื่อนฝูงเช่นที่ทอดเมื่อกี้นี้อีกเลย
ภิรมย์	ฉันยอมสัญญาตามใจหล่อน ฉันรับผิดชอบทุกอย่าง มาบัดนี้ฉันรู้สึกแล้วว่า ฉันมีความรักหล่อนปานใด เพราะฉะนั้นฉันจะยอมตามใจหล่อนทุกอย่าง
นางภิรมย์	ถ้าเช่นนั้นก็คงอยู่ด้วยกันไปได้ คุณต้องเข้าใจดีว่าการที่จะอยู่ด้วยกันได้ และยอมทนระกำลำบากก็เพราะรักกัน ความรักเป็นเครื่องจูงใจแน่นอนยิ่งกว่าโชครวนใดๆทั้งสิ้น สิ้นรักแล้วถึงจะล่ามโซ่ขังห้องไว้กับผู้หญิงก็คงหนีไปมีคู่จนได้

(ขนมสมกับน้ำยา : 24)

เมื่อนางภิรมย์ฤดีพ้นทุกข์จากเรื่องที่ไม่ให้เกียรติ นางจึงยอมบอกความจริงเรื่องการคบชู้ว่าแท้จริงชู้ที่นางกล่าวถึงนั้นก็คือหลวงภิรมย์ฤดีนั่นเอง ความจริงจากนางภิรมย์จึงทำให้หลวงภิรมย์ฤดีหลุดจากห่วงทุกข์เรื่องเมียคบชู้

จากการวิเคราะห์พฤติกรรมของตัวละครในเรื่องขนมสมกับน้ำยาข้างต้น เห็นได้ว่าตัวละครหลุดจากทุกข์ที่ตนเองเผชิญได้ แต่วิธีการที่ทำให้หลุดพ้นนั้น ไม่ใช่การดับสาเหตุที่แท้จริง นางภิรมย์ใช้วิธีการสร้างสถานการณ์เพื่อตอบโต้พระภิรมย์ ส่วนพระภิรมย์หลงติดอยู่กับความรักที่มีต่อนางภิรมย์จึงยอมทำตามทีนางขอ ปัญหาทุกอย่างจึงดูว่าคลี่คลาย แต่เมื่อวิเคราะห์ด้วยอริยสัจสี่จะเห็นว่า การดับทุกข์นั้น ดับไม่ตรงสาเหตุ เป็นการดับที่ปลายเหตุ ดังนั้นความทุกข์หรือปัญหาจึงไม่ถูกขจัดไปอย่างถาวร จากเรื่องราวของบทละคร หากวันใดที่ตัวละครทั้งสองเกิดผิดใจกันขึ้นอีก ปัญหาเหล่านี้ก็จะกลับมา เรื่องนี้จึงแสดงให้เห็นว่าตัวละครถูกลวงให้คิดว่าแก้ไขปัญหาได้สำเร็จ แต่แท้จริงแล้วเป็นเพียงทางออกชั่วคราวเท่านั้น และการแก้ไขปัญหแบบไม่ตรงสาเหตุและคิดว่าแก้ไขปัญหาก็ต้องนี้เองที่เป็นสาเหตุของความวุ่นวายต่างๆ ทั้งในโลกแห่งละครและโลกแห่งความเป็นจริง อย่างไรก็ตามปัญหาเหล่านี้จะหมดไปได้หากแก้ปัญหาดตามอริยสัจสี่ซึ่งเป็นหลักแห่งเหตุและผล อันจะทำให้มองเห็นเหตุที่แท้จริงและแก้ไขได้อย่างตรงจุด

จากตัวอย่างการศึกษาเรื่องความขัดแย้ง การแก้ปัญหา และการวิเคราะห์การแก้ปัญหาตามหลักอริยสัจสี่ แสดงให้เห็นว่าบทละครพุดรี้อยแก้ว พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นวรรณคดีที่ให้ทั้งความสนุกสนาน และความประเทืองปัญญาในการให้แง่คิดเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต ดังที่เบญจมาศ พลอินทร์ และ เศรษฐ พลอินทร์¹⁸ ได้กล่าวเกี่ยวกับงานละครในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ว่า

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงถือว่าการละครนอกจากจะเป็นเครื่องบันเทิงใจและให้ความสุขแล้ว ยังเป็นวิถีแห่งการศึกษาที่สำคัญเพราะละครเป็นสิ่งที่จะโน้มน้าวจิตใจให้คนเห็นผิดเห็นชอบได้ ทำให้จิตใจสูงขึ้น จึงได้ทรงส่งเสริมการละครเป็นอันมาก

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้ละครเป็นสื่อในการให้การศึกษา อบรมจริยธรรมแก่ประชาชน ดังนั้นบทพระราชนิพนธ์ของพระองค์จึงปรากฏแนวคิดหลายเรื่อง ดังตัวอย่างจากเรื่องขนมสมกับน้ำยา ที่ปรากฏแนวคิดเกี่ยวกับครอบครัว ในเรื่องหน้าที่ของสามีภรรยา ดังนี้

นางกิมย	ดิฉันก็ไม่อยากให้เกิดเหตุอัปอาชะไรเขาเลย แต่ดิฉันยอมให้คุณถือว่าดิฉันเป็นทาส เพราะได้พลาดทำเสียที่แก่คุณเช่นนั้นไม่ได้ อีกต่อไป คุณต้องสัญญาว่าจะไม่ทอดแก่เพื่อนฝูงเช่นที่ทอดเมื่อที่นี่อีกเลย
กิมย	ฉันยอมสัญญาตามใจหล่อน ฉันรับผิดชอบทุกอย่าง มาบัดนี้ฉันรู้สึกแล้วฉันมีความรักหล่อนปานใด เพราะฉะนั้นจะยอมตามใจหล่อนทุกอย่าง
นางกิมย	ถ้าเช่นนั้นก็คงอยู่ด้วยกันไปได้...

(ขนมสมกับน้ำยา:23-24)

จากตัวอย่างที่ยกมาเป็นหน้าที่ที่สามีพึงปฏิบัติต่อภรรยา นั่นคือการให้เกียรติและยกย่องภรรยา นอกจากนี้ยังปรากฏแนวคิดเกี่ยวกับหน้าที่ของภรรยาที่ต้องซื่อสัตย์ต่อสามี ดังนี้

¹⁸ เบญจมาศ พลอินทร์ และ เศรษฐ พลอินทร์, วรรณคดีการละคร, 111.

กิริมย์ ...แม่สร้อย ! นี่หล่อนหมายความว่า เมื่อก่อนที่แต่งงานกันนะ
 หล่อนเคยคบชู้หรือนั้นหรือ...
 นางกิริมย์ เคย...มีลูกด้วยกันคนนึง...
 กิริมย์ หล่อนยังรักเขาอยู่หรือ
 นางกิริมย์ ผู้หญิงโดยมากต้องรักผู้ชายที่เป็นพ่อของลูกคนแรกที่สุดมี
 (ขนมสมกับน้ำยา:20)

แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องครอบครัวในเรื่องหน้าที่ของสามีภรรยาที่ปรากฏในเรื่อง
 ขนมสมกับน้ำยาเป็นแนวคิดที่สำคัญมากเพราะหากสามีภรรยาละเลยหน้าที่ของตน ก็อาจเป็น
 สาเหตุให้สถาบันครอบครัวล่มสลายได้

แนวคิดที่ปรากฏในบทพระราชนิพนธ์บทละครพูดยังมีปรากฏให้เห็นอีกหลายแนวคิด เช่น
 แนวคิดเรื่องความรักชาติจากเรื่องหัวใจนักรบ แนวคิดเรื่องความเสียสละจากเรื่องเสียสละ แนวคิด
 เรื่องการรักษาระเบียบวินัยจากเรื่องเจ้าข้า, สารวัด! และแนวคิดเรื่องความซื่อสัตย์สุจริตจากเรื่อง
 โฟงพางและผู้ร้ายแฝง เป็นต้น

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า บทละครพูด พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระ
 มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นบทพระราชนิพนธ์ที่มีคุณค่า มีความน่าสนใจ เนื่องจากมีการสร้างสรรค์
 ความขัดแย้งและการแก้ปัญหาที่หลากหลาย และเมื่อนำอริยสัจสี่มาใช้วิเคราะห์การแก้ปัญหาทำให้
 รู้เท่าทันปัญหา และเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตในสังคมได้ นอกจากนี้แล้วแนวคิดที่สะท้อนให้
 เห็นจากความขัดแย้งและการแก้ปัญหายังเป็นแนวคิดอันสากลที่สามารถประยุกต์ใช้ได้ทุกยุคทุก
 สมัยด้วย

อนึ่งจากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับบทพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า
 เจ้าอยู่หัวพบว่า มีผู้สนใจศึกษาบทพระราชนิพนธ์ของพระองค์เป็นจำนวนมาก ส่วนหนึ่งมุ่งศึกษา
 ทางด้านแนวคิดเรื่องการเมืองการปกครอง และอีกส่วนหนึ่งมุ่งศึกษาทางด้านบันเทิงคดี ทั้งด้าน
 องค์ประกอบ และสุนทรียศาสตร์ อย่างไรก็ตาม ยังไม่ปรากฏว่ามีผู้นำอริยสัจสี่มาศึกษาวิเคราะห์
 ความขัดแย้งของตัวละคร เพื่อแสดงให้เห็นกระบวนการการแก้ปัญหา ด้วยเหตุนี้จึงทำให้วิจัยสนใจ
 ศึกษาการแก้ปัญหาคความขัดแย้งด้วยอริยสัจสี่ และศึกษาแนวคิดของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า
 เจ้าอยู่หัวที่ปรากฏในบทพระราชนิพนธ์บทละครพูดร้อยแก้ว ซึ่งนอกจากจะเป็นประโยชน์แก่
 การศึกษาด้านวรรณคดีหรือวรรณกรรมแล้ว ยังทำให้เห็นว่าวรรณกรรมบทละครดังกล่าวเป็นเครื่อง
 ประเทืองสติปัญญา นอกเหนือไปจากการเป็นสื่อบันเทิงด้วย

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง

นิพนธ์ อินสิน¹⁹ ศึกษาเรื่อง *ความขัดแย้งในวรรณกรรมสามเรื่องของสุนทรภู่* ได้แก่ โคนุตรสิงห์ไกรภพ และพระอภัยมณี โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์ความขัดแย้งอันเป็นองค์ประกอบสำคัญของการสร้างวรรณกรรม ศึกษาลักษณะร่วมและลักษณะเฉพาะของความขัดแย้ง และศึกษาสภาพสังคมไทยและโลกทัศน์ของกวีที่สะท้อนผ่านความขัดแย้ง ผลการศึกษาพบว่า ความขัดแย้งเป็นองค์ประกอบหลักของการสร้างวรรณกรรมของสุนทรภู่ อันเป็นความขัดแย้งหลักและความขัดแย้งอื่นๆประกอบกัน และทุกความขัดแย้งมีผลต่อการดำเนินเรื่อง ลักษณะร่วมของความขัดแย้งที่ปรากฏในวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่องคือ ความขัดแย้งระหว่างเผ่าพันธุ์ ซึ่งเป็นความขัดแย้งหลัก ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับอำนาจเวทมนต์คาถา ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับระบบค่านิยม ความขัดแย้งภายในใจของตัวละคร และความขัดแย้งระหว่างชนชั้น ส่วนความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติพบในเรื่องพระอภัยมณีเรื่องเดียว ความขัดแย้งที่ปรากฏมีความสัมพันธ์กับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจริงในสังคมที่กวีมีชีวิตรอยู่

พฤทธิ์ สุกเศรษฐศิริ²⁰ ศึกษาเรื่อง *ลักษณะขัดแย้งและความขัดแย้งในพระราชนิพนธ์บทละครนอกในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย* โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาลักษณะขัดแย้งอันเป็นองค์ประกอบสำคัญของการสร้างวรรณกรรม เพื่อศึกษาความขัดแย้งและนาฏการที่เกิดขึ้นจากลักษณะความขัดแย้ง และศึกษาสภาพสังคมไทยและโลกทัศน์ของกวีที่สะท้อนผ่านความขัดแย้ง ผลการศึกษาพบว่า ลักษณะความขัดแย้งเป็นองค์ประกอบพื้นฐานในการสร้างวรรณกรรม และเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้เกิดความขัดแย้งและนาฏการ ลักษณะขัดแย้งที่ปรากฏ ได้แก่ ลักษณะขัดแย้งทางด้านตัวละครซึ่งเป็นลักษณะขัดแย้งหลัก ลักษณะขัดแย้งระหว่างตัวละครกับสิ่งแวดล้อมหรือสังคม ลักษณะขัดแย้งระหว่างเหตุการณ์ ความขัดแย้งที่ปรากฏจากลักษณะขัดแย้งมีทั้งความขัดแย้งภายนอก ความขัดแย้งภายใน และความขัดแย้งทางสังคม ลักษณะขัดแย้งที่ปรากฏในบทพระราชนิพนธ์มีความสัมพันธ์สอดคล้องกับสภาพจริงของสังคมในสมัยของกวี

¹⁹ นิพนธ์ อินสิน, “ความขัดแย้งในวรรณกรรมสามเรื่องของสุนทรภู่,” (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2520), 213-216.

²⁰ พฤทธิ์ สุกเศรษฐศิริ, “ลักษณะขัดแย้งและความขัดแย้งในพระราชนิพนธ์บทละครนอกในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย,” (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2523), 256-262.

เยาวลักษณ์ กิตติชัย²¹ ศึกษาเรื่อง *ความขัดแย้งในวรรณกรรมนิทานพื้นบ้านอีสาน* โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาลักษณะความขัดแย้งของวรรณกรรมนิทานพื้นบ้านอีสานและศึกษาภาพสะท้อนทางสังคมจากความขัดแย้ง ผลการศึกษาพบว่า ลักษณะความขัดแย้งในนิทานพื้นบ้านอีสานมี 5 ลักษณะ คือ ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสังคม ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และความขัดแย้งภายในใจของตัวละคร ภาพสะท้อนของสังคมจากความขัดแย้งพบว่าสะท้อนความเชื่อ ค่านิยม และประเพณี ด้านการเมืองการปกครอง ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน

สุทัศน์ วงศ์คำ²² ศึกษาเรื่อง *ความขัดแย้งในวรรณกรรมของชาติกอบจิตติ* โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษากลวิธีการสร้างสถานการณ์ความขัดแย้ง กระบวนการของความขัดแย้ง 2 แบบ ได้แก่ ความขัดแย้งภายในตัวบุคคล และความขัดแย้งระหว่างบุคคล ผลการศึกษาพบว่า ความขัดแย้งในตัวบุคคล เป็นความขัดแย้งที่เกิดจากการที่บุคคลจะต้องเลือกตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยมากเกิดจากความต้องการที่จะบรรลุตามเป้าหมาย ความขัดแย้งระหว่างบุคคลมีสาเหตุมาจากความแตกต่างของบุคคล สาเหตุของความขัดแย้งระหว่างบุคคลที่สำคัญ คือ การคิดไม่เหมือนกัน การกระทำไม่เหมือนกัน และผลประโยชน์ขัดกัน ความขัดแย้งที่พบได้แก่ ความขัดแย้งด้านความเชื่อ ความขัดแย้งด้านการเมือง ความขัดแย้งด้านค่านิยม และความขัดแย้งด้านอื่นๆ

นริศรา โหระโซ²³ ศึกษาเรื่อง *ความขัดแย้งในนวนิยายของทมยันตี* โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาความขัดแย้งรายเรื่อง ความขัดแย้งภาพรวม และลักษณะร่วมของความขัดแย้งในนวนิยายของทมยันตี และศึกษาภาพสะท้อนของสังคมไทยจากความขัดแย้ง ผลการศึกษาพบว่าความขัดแย้งที่ปรากฏมากที่สุดเรียงไปหาน้อยที่สุดได้แก่ ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสังคม ความขัดแย้งภายในใจของตัวละคร ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับอำนาจเหนือธรรมชาติ และความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ลักษณะร่วมของความขัดแย้งปรากฏ

²¹ เยาวลักษณ์ กิตติชัย, “ความขัดแย้งในวรรณกรรมนิทานพื้นบ้านอีสาน,” (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2533), 169-174.

²² สุทัศน์ วงศ์คำ, “ความขัดแย้งในวรรณกรรมของชาติ กอบจิตติ,” (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาควิชา, 2538), 247-253.

²³ นริศรา โหระโซ, “ความขัดแย้งในนวนิยายของทมยันตี,” (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2546), 170-177.

ทั้งความขัดแย้งภายนอกและภายใน ความขัดแย้งสะท้อนสภาพของสังคม 6 ด้าน คือ 1. เศรษฐกิจ 2. การเมืองการปกครอง 3. การศึกษา 4. ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี และค่านิยม 5. ครอบครัว และ 6. ชีวิตความเป็นอยู่ทั่วไปของชาวป่า ชาวสวน และชาวกรุงเทพฯ

จันทร์สุตา ไชยประเสริฐ²⁴ ศึกษาเรื่อง *ความขัดแย้งในวรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ ตอนต้น (รัชกาลที่ 1-3) การเผชิญปัญหาและการแก้ปัญหาของตัวละคร* โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษา การเผชิญปัญหาและการแก้ปัญหาของตัวละคร และศึกษาแนวคิด ค่านิยม และความเชื่อที่สะท้อน ผ่านการเผชิญปัญหาและการแก้ปัญหาของตัวละคร ผลการศึกษาพบว่า ความขัดแย้งที่ปรากฏมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ได้แก่ ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับตนเอง ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสังคม และความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ การเผชิญหน้าปัญหามี 3 แบบ เรียงจากมากไปน้อย ได้แก่ การเผชิญปัญหาแบบมุ่งแก้ปัญหา การเผชิญปัญหาแบบมุ่งประเมินสถานการณ์ และการเผชิญ ปัญหาแบบมุ่งปรับอารมณ์ ส่วนวิธีการแก้ปัญหาที่พบมากที่สุดคือ การใช้วาทะ แนวคิดทางสังคมที่ สะท้อนผ่านความขัดแย้ง การเผชิญปัญหา และการแก้ปัญหา ได้แก่ เรื่องปิตาธิปไตย เทวราชา ระบบอาวุโส เรื่องศักดิ์ศรี แนวคิดทางศาสนาเรื่องกรรม และธรรมะย่อมชนะอธรรม ด้านค่านิยม และความเชื่อที่ปรากฏ ได้แก่ การเมืองการปกครอง ประเพณี การศึกษา เศรษฐกิจ เพศสถานะ คุณธรรมจริยธรรม ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โหราศาสตร์ ไสยศาสตร์ โชคลาง พระพุทธศาสนา และการเลี้ยงตาย

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้อริยสัจสี่แก้ปัญหา

พระศรีธรรมมงคลบัณฑิต²⁵ ศึกษาเรื่อง *การประยุกต์ใช้วิธีการตามหลักอริยสัจสี่แก้ปัญหา สังคมไทยในยุคโลกาภิวัตน์* โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้หลักอริยสัจสี่แก้ปัญหาสังคมปัจจุบัน 7 ปัญหา ได้แก่ ปัญหาประชากร ปัญหาวัยรุ่น ปัญหาแรงงาน ปัญหายาเสพติด ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาโสเภณี และปัญหาคอร์รัปชัน ผลการศึกษาพบว่า เมื่อใช้หลักอริยสัจสี่เข้ามาแก้ปัญหา คือ รู้ สภาพปัญหา ค้นหาสาเหตุของปัญหาให้ชัดเจน กำหนดเป้าหมายในการแก้ไข และดำเนินการ

²⁴ จันทร์สุตา ไชยประเสริฐ, “ความขัดแย้งในวรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ 1-3) การเผชิญปัญหาและการแก้ปัญหาของตัวละคร,” (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2549), 376-385.

²⁵ พระศรีธรรมมงคลบัณฑิต, “การประยุกต์ใช้วิธีการตามหลักอริยสัจสี่แก้ปัญหาสังคมไทยในยุคโลกาภิวัตน์,” (วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพุทธศาสนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2545), ก.

แก้ปัญหาอย่างถูกวิธี พบว่าสามารถนำไปแก้ไขและป้องกันปัญหาได้เป็นอย่างดี เนื่องจากหลักอริยสัจสี่เป็นการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบตั้งแต่ขั้นเตรียมการ ขั้นปฏิบัติการ และขั้นตรวจสอบหรือประเมินผล

บุญเพ็ง หงษา²⁶ ศึกษาเรื่อง การประยุกต์พุทธธรรมในหลักสูตรค่ายผู้นำเยาวชนต่อต้านยาเสพติดของกองทัพอากาศ โดยมีจุดมุ่งหมาย เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมในการแก้ปัญหายาเสพติด และนำพุทธธรรมไปใช้ในกิจกรรมของหลักสูตรค่ายผู้นำเยาวชนต่อต้านยาเสพติดของกองทัพอากาศ ผลการศึกษาพบว่า หลักธรรมในพระพุทธศาสนาสามารถปรับประยุกต์ใช้ได้ในทุกกิจกรรมการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด โดยกลุ่มเป้าหมายที่เข้ารับการฝึกอบรมมีความเห็นต่อการบวนการอริยสัจสี่ว่าปัญหาทุกปัญหามีสาเหตุ เมื่อหาสาเหตุพบก็จะมีแนวทางในการแก้ปัญหาได้ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังมีความเห็นว่าอริยสัจสี่เป็นกระบวนการที่ครอบคลุมการแก้ปัญหาได้ทุกปัญหา เป็นหลักสากลที่ใช้ได้ทุกแง่มุม

ระพีพรรณ ดวงใจ²⁷ ศึกษาเรื่องผลการสอนแบบอริยสัจสี่ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการคิดแบบเห็นคุณค่าไทยและทางออก เรื่องหลักธรรมเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนพิมายวิทยา จังหวัดนครราชสีมา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียน เรื่องหลักธรรมเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงระหว่างก่อนและหลังเรียน โดยใช้วิธีการสอนแบบอริยสัจสี่ และเปรียบเทียบทักษะการคิดแบบเห็นคุณค่าไทยและทางออก ของนักเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้วิธีการสอนแบบอริยสัจสี่ ผลการศึกษาพบว่านักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และทักษะการคิดแบบเห็นคุณค่าไทยและทางออกหลังเรียนโดยวิธีการสอนแบบอริยสัจสี่สูงกว่าก่อนเรียน ทั้งนี้เนื่องจากการเรียนโดยวิธีอริยสัจสี่ทำให้นักเรียนมองเห็นปัญหาในขั้นทุกข์ ขั้นสมุทัยนักเรียนได้ทำกิจกรรมกลุ่มเพื่อร่วมกันหาสาเหตุของปัญหา ขั้นนิโรธนักเรียนร่วมกันเก็บข้อมูลเพื่อเสนอแนะแนวทางที่หลากหลายในการแก้ปัญหา ขั้นมรรคนักเรียนเลือกวิธีการที่ดีที่สุดในการแก้ไขปัญหา เพื่อจัดปัญหาเหล่านั้นให้หมด

²⁶ บุญเพ็ง หงษา, “การประยุกต์พุทธธรรมในหลักสูตรค่ายผู้นำเยาวชนต่อต้านยาเสพติดของกองทัพอากาศ,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2548), 24-29.

²⁷ ระพีพรรณ ดวงใจ, “ผลการสอนแบบอริยสัจสี่ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการคิดแบบเห็นคุณค่าไทยและทางออก เรื่องหลักธรรมเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนพิมายวิทยา จังหวัดนครราชสีมา,” (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2550), 62.

สิ้นไป วิธีการสอนแบบอริยสัจสี่ทำให้นักเรียนคิดอย่างเป็นขั้นตอน มองเห็นสภาพปัญหาและแนวทางการแก้ไขที่ถูกต้อง

กนกกาญจน์ นุกุล²⁸ ศึกษาเรื่อง *วิเคราะห์ตัวละครจากบทละครพูดคำฉันท์เรื่องมัทนะพาธาตามหลักอริยสัจสี่* โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์ตัวละครจากบทละครพูดคำฉันท์เรื่องมัทนะพาธาตามหลักอริยสัจสี่ เพื่อให้เห็นทุกข์ เหตุแห่งทุกข์ การดับทุกข์ และแนวทางการดับทุกข์ของตัวละคร ผลการศึกษาพบว่า ตัวละครทุกตัวได้รับความทุกข์และความเจ็บปวดจากความรัก สาเหตุที่แท้จริงของความทุกข์คือจิตใจของตัวละครทุกตัวที่หลงอยู่ในต้นเหตุคือ ความทะยานอยาก ความดิ้นรน ความปรารถนาในอารมณ์ที่ถูกใจ วิธีการแก้ปัญหของตัวละครเป็นไปเพื่อสนองต้นเหตุ ไม่ใช่เพื่อการหลุดพ้นตามหลักอริยสัจสี่ จึงทำให้ตัวละครไม่สามารถหลุดพ้นจากปัญหาได้อย่างแท้จริง

พระอนุพงษ์ พรหมสอาด²⁹ ศึกษาเรื่อง *การประยุกต์ใช้อริยสัจสี่ในการจัดการความเครียด* โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาขั้นตอนการกำจัดความเครียดโดยใช้อริยสัจสี่ และศึกษาผลของการใช้อริยสัจสี่จัดการความเครียด ผู้วิจัยได้จัดลำดับขั้นตอนการกำจัดความเครียดโดยเรียงลำดับ ทุกข์ สมุทัย มรรค และนิโรธ ขึ้นทุกข์คือการวัดระดับความเครียดของผู้ทดลอง ขึ้นสมุทัยวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาโดยให้ผู้ทดลองได้เปิดใจสนทนาซึ่งกันและกัน ขึ้นมรรคดำเนินการแก้ไขปัญหาด้วยการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ขึ้นนิโรธคือผลของการดำเนินการดับทุกข์คือผู้ทดลองมีความเครียดลดลง ส่งผลให้มีสุขภาพกาย ใจดีขึ้น และมีพฤติกรรมที่ดีขึ้นตามลำดับ

2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประยุกต์หลักธรรมอื่นมาใช้ในชีวิต

พรหม วุฒิวิวัฒน์ชัย³⁰ ศึกษาเรื่อง *หลักพรหมวิหาร 4 กับหลักการปฏิบัติหน้าที่ตามอุดมคติตำรวจ: ศึกษาวิชาการตำรวจประจำสถานีตำรวจนครบาลดุสิต* โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของหลักการปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการตำรวจตามอุดมคติ และวิเคราะห์ความเข้าใจและความสำคัญในการใช้หลักพรหมวิหาร 4 เพื่อปฏิบัติหน้าที่ตำรวจ ผลการศึกษาพบว่าหลักพรหม

²⁸ กนกกาญจน์ นุกุล, “วิเคราะห์ตัวละครจากบทละครพูดคำฉันท์เรื่องมัทนะพาธาตามหลักอริยสัจสี่,” (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2551), 98-100.

²⁹ พระอนุพงษ์ พรหมสอาด, “การประยุกต์ใช้อริยสัจสี่ในการจัดการความเครียด,” (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการส่งเสริมสุขภาพ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2551), 97-100.

³⁰ พรหม วุฒิวิวัฒน์ชัย, “หลักพรหมวิหาร 4 กับหลักการปฏิบัติหน้าที่ตามอุดมคติตำรวจ : ศึกษาวิชาการตำรวจประจำสถานีตำรวจนครบาลดุสิต,” (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2545), บทคัดย่อ.

วิหาร 4 กับหลักการปฏิบัติหน้าที่ตามอุดมคติตำรวจมีความคล้ายคลึงกัน สามารถนำมาปฏิบัติได้ทั้ง 2 อย่าง ทั้งนี้หากมีการเพิ่มความรู้ ความเข้าใจ และหลักปฏิบัติของพรหมวิหาร 4 ให้ตำรวจมากขึ้น ก็จะทำให้การปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจมีประสิทธิภาพมากขึ้นเช่นกัน

สถิต รัชปต์³¹ ศึกษาเรื่องการประยุกต์หลักอิทธิบาท 4 ไปใช้ในการศึกษาเล่าเรียนของ นักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม วิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษา ความเข้าใจในหลักเนื้อหาอิทธิบาท 4 และวิธีการนำเอาหลักอิทธิบาท 4 ไปประยุกต์ใช้ในการศึกษา เล่าเรียน ของนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ ผลการศึกษาพบว่านักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ดมีความเข้าใจความหมายของอิทธิบาท 4 ได้ถูกต้องตรงกัน ส่วนการ ประยุกต์ไปใช้ในการทำงานให้ประสบความสำเร็จนั้น ต้องเริ่มจากการที่มีจิตใจที่รักชอบอยากที่ จะทำในสิ่งนั้น จากนั้นต้องใช้วิธีคือมีความเพียร มีความอดทนไม่ย่อท้อเพื่อให้งานประสบ ผลสำเร็จ ซึ่งการทำงานจะประสบผลสำเร็จได้นั้นจะต้องอาศัยจิตใจที่มุ่งมั่นอยู่กับสิ่งที่ทำ และ หากเกิดปัญหาหรืออุปสรรคก็ควรใช้วิธีสังเกตการไตร่ตรองหาเหตุผล วิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้น พยายามแก้ไขปัญหานั้น จากการที่นักศึกษานำหลักอิทธิบาท 4 ไปประยุกต์ใช้ในการศึกษาเล่า เรียนพบว่านักศึกษามีใจรักในงานที่ทำ มีความกระตือรือร้นในการศึกษามากขึ้น

พระมหาสังเวียร ปญฺญารโ (ศรีมันตะ)³² ศึกษาเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ในการนำหลัก พุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน: กรณีศึกษาพระครูสุภาจารวัฒน์ โดยมี จุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาบทบาทของพระครูสุภาจารวัฒน์ในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ใน การพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง ผลการศึกษาพบว่า หลักพุทธธรรมสำคัญที่พระครูสุภาจารวัฒน์ นำมาใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ได้แก่ อิทธิบาท 4 สังคหวัตถุ 4 และฆราวาสธรรม 4 เนื่องจากหลักธรรมดังกล่าวเป็นหลักธรรมที่สอดคล้องกับการทำงาน เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างหน่วยงานกับชุมชน ทำให้คนในชุมชนมีคุณธรรม

³¹ สถิต รัชปต์, “การประยุกต์หลักอิทธิบาท 4 ไปใช้ในการศึกษาเล่าเรียนของนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม วิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด,” (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2548), 52-53.

³² พระมหาสังเวียร ปญฺญารโ (ศรีมันตะ), “บทบาทของพระสงฆ์ในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนา เศรษฐกิจชุมชน: กรณีศึกษาพระครูสุภาจารวัฒน์,” (วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2550), 97.

จริยธรรม ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และทำให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ อันส่งผลให้คนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

เนตรชนก โพธารามิก³³ ศึกษาเรื่องวิธีการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร 4 เพื่อการพัฒนาสังคม โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาความหมายและความสำคัญของพรหมวิหาร 4 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อศึกษาการพัฒนาสังคมในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาท และเพื่อศึกษาวิธีการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร 4 เพื่อการพัฒนาสังคม ผลการศึกษาพบว่าพรหมวิหาร 4 คือ ธรรมสำหรับการใช้ชีวิตอย่างประเสริฐ เป็นหลักปฏิบัติพื้นฐานในการดำเนินชีวิตและสร้างสันติสุขให้แก่สังคม ส่วนการพัฒนาสังคมในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น หมายถึง การพัฒนาเพื่อให้เกิดพัฒนาการในบุคคลที่ประกอบกันเป็นสังคม ให้ดำเนินไปพร้อมกันทั้ง 4 ทาง คือ กายภาพ ศิลธรรม จิตใจ และปัญญา สำหรับการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร 4 เพื่อพัฒนาสังคมสามารถทำได้โดยการชี้ให้เห็นโทษของการขาดพรหมวิหาร 4 และเสนอหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับพรหมวิหาร 4

3. ความมุ่งหมายของการศึกษา

1. เพื่อวิเคราะห์ความขัดแย้งและการแก้ปัญหาของตัวละครที่ปรากฏในบทละครพุดร้อยแก้วพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
2. เพื่อวิเคราะห์การแก้ปัญหาของตัวละคร โดยใช้วิธีสังคีติ
3. เพื่อวิเคราะห์แนวคิดของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่สะท้อนให้เห็นได้จากความขัดแย้งและการแก้ปัญหาของตัวละคร

4. สมมติฐานของการศึกษา

1. ความขัดแย้งที่พบมากที่สุดในบทละครพุดร้อยแก้วพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวคือความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ เนื่องจากเนื้อหาส่วนใหญ่เป็นเรื่องของสังคมเมืองที่มีมนุษย์อาศัยอยู่ร่วมกันเป็นจำนวนมากจึงทำให้เกิดความขัดแย้ง

³³ เนตรชนก โพธารามิก, “วิธีการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร 4 เพื่อการพัฒนาสังคม,” (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2552), 118-119.

2. การวิเคราะห์การแก้ปัญหาของตัวละครด้วยอริยสัจสี่ปรากฏว่ามีทั้งการแก้ปัญหาได้ สอดคล้องกับอริยสัจสี่ ซึ่งจะช่วยให้ตัวละครแก้ปัญหาได้โดยที่ปัญหาดังกล่าวจะไม่กลับมาเกิดซ้ำอีก และการที่ตัวละครแก้ปัญหาแล้วทำให้เกิดความวุ่นวายตามมา

3. แนวคิดของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่สะท้อนให้เห็นได้จากความขัดแย้ง และการแก้ปัญหาของตัวละครมีหลายประการ

5. ขอบเขตของการศึกษา

1. ศึกษาบทละครพูดร้อยแก้วพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรง พระราชนิพนธ์จากจินตนาการ โดยไม่ได้รับโครงเรื่องมาจากต่างชาติและทรงพระราชนิพนธ์เนื้อ เรื่องจบบริบูรณ์ จำนวน 20 เรื่องได้แก่

1. กลแตก
2. แก่แก่น
3. ขนสมกับน้ำยา
4. ความดีมีไชย
5. จัดการรับเสด็จ
6. เจ้าข้า,สารวัด!
7. นวยอำนาจ
8. น้อย อินทเสน
9. บ่วงมาร
10. ผู้ร้ายแฝง
11. โพงพาง
12. ฟอกไม่ขาว
13. มหาตมะ
14. เสียสละ
15. หนังสือ
16. หมายน้ำบ่อหน้า
17. หมิ่นประมาทศาล
18. หัวใจนักรบ
19. หาโล่
20. เห็นแก่ลูก

6. ข้อตกลงเบื้องต้น

การคัดลอกข้อความจากต้นฉบับในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้ศึกษาคัดลอกข้อความตามต้นฉบับเดิมทุกประการ และจะแจ้งแหล่งที่มาโดยระบุชื่อเรื่อง และหมายเลขหน้ากำกับไว้ เช่น

ภิรมย์	...แม่สร้อย ! นี่หล่อนหมายความว่า เมื่อก่อนที่แต่งงานกันนะ หล่อนเคยคบชู้หรือนั้นหรือ...
นางภิรมย์	เคย...มีลูกด้วยกันคนนึง...
ภิรมย์	หล่อนยังรักเขาอยู่หรือ
นางภิรมย์	ผู้หญิงโดยมากต้องรักผู้ชายที่เป็นพ่อของลูกคนแรกที่สุดมี

(ขนมสมกับน้ำยา: 20)

ข้อความที่อยู่ในวงเล็บข้อความแรก หมายถึงชื่อเรื่อง และตัวเลขกำกับด้านหลัง หมายถึงเลขหน้า

7. คำนิยามศัพท์เฉพาะ

1. การแก้ปัญหา หมายถึง วิธีการที่ตัวละครใช้เพื่อให้พ้นจากความทุกข์ที่กำลังเผชิญ
2. อริยสัจสี่ หมายถึง หลักธรรมที่ใช้ในการแก้ไขปัญหา ประกอบด้วย

ทุกข์ หมายถึง สภาพที่ทนได้ยาก ในที่นี้หมายถึงปัญหาต่างๆของตัวละคร

สมุทัย หมายถึง เหตุแห่งทุกข์ ในที่นี้หมายถึงสาเหตุที่ทำให้ตัวละครเกิดปัญหา

นิโรธ หมายถึง ความดับ ในที่นี้หมายถึง ภาวะที่ปัญหาของตัวละครหมดไป

มรรค หมายถึง ข้อปฏิบัติในการดับทุกข์ ในที่นี้หมายถึง วิธีการแก้ปัญหของ

ตัวละคร

8. วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของวรรณคดี
2. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหา
3. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการนำอริยสัจสี่มาใช้ในการแก้ไขปัญหา
4. สัมภาษณ์ผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับอริยสัจสี่ และการนำอริยสัจสี่ไปแก้ปัญห
5. อ่านบทละครพุดรีชยแ้วพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวอย่าง

ละเอียด

6. วิเคราะห์บทละครพุดร้อยแก้วพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในประเด็นต่างๆตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้

7. สรุปผลการศึกษาและให้ข้อเสนอแนะ

9. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงปัญหาที่ทำให้เกิดความขัดแย้งและการแก้ปัญหาของตัวละครที่ปรากฏในบทละครพุดร้อยแก้วพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

2. ทำให้เข้าใจถึงความขัดแย้งและปัญหา ตลอดจนวิธีการแก้ปัญหาของตัวละครอันเป็นแนวทางที่จะนำไปใช้ในการดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

3. ทำให้เข้าใจและตระหนักถึงคุณค่าของอริยสัจสี่ ซึ่งเป็นหลักธรรมคำสอนที่สำคัญของพระพุทธศาสนาได้ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น

4. ทำให้ทราบถึงแนวคิดของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่สะท้อนเห็นได้จากความขัดแย้งและการแก้ปัญหาของตัวละคร อันสามารถจะนำไปปรับใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติต่อไป

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การแก้ปัญหาความขัดแย้งของตัวละครในบทละครพุดน้อยแก้แค้นพระราชนิพนธ์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว : การวิเคราะห์ด้วยอริยสัจสี่ ผู้วิจัยได้ศึกษาอริยสัจสี่และหลักธรรมอื่นๆ ที่ใช้ในการแก้ปัญหามาตามประเด็นดังต่อไปนี้

1. ความรู้เกี่ยวกับอริยสัจสี่

1.1 ความหมายของอริยสัจสี่

อริยสัจสี่เป็นหลักธรรมอันประเสริฐที่มีการให้ความหมายไว้หลายแห่ง ดังนี้

พระสุตตันตปิฎก¹ ได้กล่าวเกี่ยวกับความหมายของอริยสัจสี่ไว้ดังนี้ “...ทุกข์อริยสัจ สมุทัยอริยสัจ นิโรธอริยสัจ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ อริยสัจสี่ประการนี้แล เป็นของจริงแท้ ไม่แปรผัน ไม่เป็นอย่างอื่น เพราะฉะนั้นจึงเรียกว่าอริยสัจ...” และ “...ทุกข์อริยสัจ สมุทัยอริยสัจ นิโรธอริยสัจ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ตถาคตเป็นอริยะในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์เทวดาและมนุษย์ เพราะฉะนั้นจึงเรียกว่าอริยสัจ...”

ปรมัตถโชติกา อรรถกถาขุททกนิกายได้ให้ความหมายอริยสัจว่า “ที่ชื่อว่า อริยสัจ เพราะเป็นความจริงอันประเสริฐ”²

นอกจากนี้แล้วในวิสุทธิมรรค³ ยังได้ให้ความหมายอริยสัจไว้ 4 นัย ดังนี้

- 1) เป็นสัจจะที่พระอริยะตรัสรู้
- 2) เป็นสัจจะของพระอริยะ
- 3) เป็นสัจจะที่ทำให้เป็นอริยะ
- 4) เป็นสัจจะอย่างอริยะ คือ จริงแท้ ไม่เท็จ ไม่ลวง

¹ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่มที่ 19, (กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา, 2525), 431-432.

² พระสูตรและอรรถกถา แปล ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ เล่มที่ 1 (กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2528), 106.

³ วิสุทธิมรรค ปกรณ์วิเสส (พระพุทธโกษาจารย์) 3 ภาค, (กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2482), 78.

จากการศึกษาความหมายของอริยสัจสี่ข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า อริยสัจสี่เป็นหลักธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง เป็นความจริงอันประเสริฐที่เที่ยงแท้และแน่นอน

1.2 องค์ประกอบของอริยสัจสี่

พระวินัยปิฎก⁴ ได้อธิบายเกี่ยวกับองค์ประกอบของอริยสัจสี่ ดังนี้

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้แลเป็นทุกขอริยสัจ คือ ความเกิดก็เป็นทุกข์ ความแก่ก็เป็นทุกข์ ความเจ็บไข้ก็เป็นทุกข์ ความตายก็เป็นทุกข์ ความประจวบด้วยสิ่งที่ไม่เป็นที่รักก็เป็นทุกข์ ความพลัดพรากจากสิ่งเป็นที่รักก็เป็นทุกข์ ปราณใดไม่ได้สิ่งนั้นก็เป็นที่ทุกข์ โดยย่ออุปาทานขันธ 5 เป็นทุกข์

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้แลเป็นทุกขสมุทัยอริยสัจ คือ ค้นหาอันทำให้เกิดอีก ประกอบด้วยความกำหนดด้วยอำนาจความเพียร มีปกติผลิตเพียรในอารมณ์นั้นๆ คือ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้แลเป็นทุกขนิโรธอริยสัจ คือ ตัณหานั้นแลดับ โดยไม่เหลือด้วยมรรคคือวิราคะ สละ สละคืน ไม่พัวพัน

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้แลเป็นทุกขนิโรธคามิปฏิปทาอริยสัจ คือ อริยมรรคมีองค์ 8 นี้แหละ...

นอกจากพระวินัยปิฎกข้างต้นแล้ว ในส่วนของพระสุตตันตปิฎกยังปรากฏข้อความอธิบายองค์ประกอบของอริยสัจสี่โดยมีเนื้อความเหมือนในพระวินัยปิฎกทุกประการ ดังนั้นจากการศึกษาองค์ประกอบของอริยสัจสี่สามารถสรุปได้ว่า อริยสัจสี่มีองค์ประกอบ 4 ประการ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค ซึ่งทุกข์เกิดจากขันธ 5 สมุทัยเหตุแห่งทุกข์เกิดจาก กามตัณหา ภวตัณหา และวิภวตัณหา นิโรธ คือ การดับทุกข์ และมรรค 8 คือแนวทางในการดับทุกข์

1.3 รายละเอียดของอริยสัจสี่

1.3.1 ทุกข์

พระอภิธรรมปิฎก⁶ อธิบายเกี่ยวกับรายละเอียดของทุกข์ไว้ดังนี้

⁴ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่มที่ 4 ,16.

⁵ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่มที่ 10,230-232.

⁶ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่มที่ 35, 92-94.

ในอริยสัจ 4 นั้น ทุกขอริยสัจ เป็นไฉน

ชาติทุกข์ ชราทุกข์ มรณทุกข์ โสกปริเทวทุกข์ โทมนัสสอุปายาสทุกข์
อัปปิเยหิสัมปโยคทุกข์ ปิเยหิวิปปโยคทุกข์ ยัมปิณังนลภิตัมปิทุกข์ โดยย่อ
อุปาทานขันธ 5 เป็นทุกข์

ในทุกขอริยสัจนั้น ชาติ เป็นไฉน

ความเกิด ความเกิดพร้อม ความหยั่งลง ความเกิดจำเพาะ ความปรากฏ
แห่งขันธ ความได้อายตนะ ในหมู่สัตว์นั้นๆ ของเหล่าสัตว์นั้นๆ อันใด นี้เรียกว่า
ชาติ

ชรา เป็นไฉน

ความคร่ำคร่า ภาวะที่คร่ำคร่า ความที่พินหลุด ความผมหงอก ความที่
หนังเหี่ยวแห้ง ความเสื่อมสิ้นแห่งอายุ ความแก่หง่อมแห่งอินทรีย์ ในหมู่สัตว์นั้นๆ
ของเหล่าสัตว์นั้นๆ อันใด นี้เรียกว่า ชรา

มรณะ เป็นไฉน

ความเคลื่อน ภาวะที่เคลื่อน ความทำลาย ความหายไป มฤตยู ความตาย
ความทำกาลละ ความแตกแห่งขันธ ความทิ้งซากศพไว้ ความขาดแห่งชีวิตินทรีย์
จากหมู่สัตว์นั้นๆ ของเหล่าสัตว์นั้นๆ อันใด นี้เรียกว่า มรณะ

โสกะ เป็นไฉน

ความโสกเศร้า กิริยาโสกเศร้า สภาพโสกเศร้า ความแห้งผากภายใน
ความแห้งกรอบภายใน ความเกรียมใจ ความโทมนัส ลูกศรคือความโสกของผู้ที่
ถูกระทบด้วยความเสื่อมญาติ ความเสื่อมโภคทรัพย์ ความเสื่อมเกี่ยวข้องกับโรค
ความเสื่อมศีลหรือความเสื่อมทักขิ ของผู้ประกอบด้วยความเสื่อมอย่างใดอย่าง
หนึ่ง ของผู้ที่ถูกระทบด้วยเหตุแห่งทุกข์อย่างใดอย่างหนึ่ง นี้เรียกว่า โสกะ

ปริเทวะ เป็นไฉน

ความร้องไห้ ความคร่ำครวญ กิริยาร้องไห้ กิริยาคร่ำครวญ สภาพร้องไห้
สภาพคร่ำครวญ ความบ่นถึง ความพร่ำเพ้อ ความรำไห้ ความพิไรรำ กิริยาพิไรรำ
สภาพพิไรรำ ของผู้ที่ถูกระทบ ด้วยความเสื่อมญาติ ความเสื่อมโภคทรัพย์ ความ
เสื่อมเกี่ยวข้องกับโรค ความเสื่อมศีล หรือความเสื่อมทักขิ ของผู้ประกอบด้วยความ
อย่างใดอย่างหนึ่ง ของผู้ที่ถูกระทบด้วยเหตุแห่งทุกข์อย่างใดอย่างหนึ่ง นี้เรียกว่า
ปริเทวะ

ทุกข์ เป็นไฉน

ความไม่สบายกาย ความทุกข์กาย ความเสวยอารมณ์ไม่สบายเป็นทุกข์
อันเกิดแต่กายสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่สบายเป็นทุกข์อันเกิดแต่กายสัมผัส
อันใด นี้เรียกว่า ทุกข์

โทมนัส เป็นไฉน

ความไม่สบายใจ ความทุกข์ใจ ความเสวยอารมณ์ไม่สบายเป็นทุกข์อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่สบายเป็นทุกข์อันเกิดแต่เจโตสัมผัส อันใด นี้เรียกว่า โทมนัส

อุปายาส เป็นไฉน

ความแค้น ความขุ่นแค้น สภาพแค้น สภาพขุ่นแค้น ของผู้ที่ถูกระทบด้วยความเสื่อมญาติ ความเสื่อมโภคทรัพย์ ความเสื่อมเกี่ยวด้วยโรค ความเสื่อมศีล หรือความเสื่อมทัญญู ของผู้ประกอบด้วยความเสื่อมอย่างใดอย่างหนึ่ง นี้เรียกว่า อุปายาส

อัปปีเยหิสัมปโยคทุกข์ เป็นไฉน

ความไปร่วม ความมาร่วม ความประชุมร่วม ความอยู่ร่วมกับอารมณ์อันไม่เป็นที่ปรารถนา ไม่เป็นที่รักใคร่ ไม่เป็นที่ชอบใจของเขาในโลก ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ หรือกับบุคคลผู้ที่มุ่งก่อความพินาศ มุ่งทำลายประโยชน์ มุ่งทำลายความผาสุก มุ่งทำอันตรายความเกษมจากโยคะของเขา นี้เรียกว่า อัปปีเยหิสัมปโยคทุกข์

ปิเยหิวิปปโยคทุกข์ เป็นไฉน

ความไม่ไปร่วม ความไม่มาร่วม ความไม่ประชุมร่วม ความไม่อยู่ร่วมกับอารมณ์อันเป็นที่ปรารถนา เป็นที่รักใคร่ เป็นที่ชอบใจของเขาในโลก ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ หรือบุคคลที่ใคร่แต่ความเจริญ ใคร่แต่ประโยชน์ ใคร่แต่ความสำราญ ใคร่แต่ความเกษมจากโยคะของเขา ได้แก่ มารดา บิดา พี่ชาย น้องชาย พี่หญิง น้องหญิง มิตร อำมาตย์ ญาติ สาโลหิต นี้เรียกว่า ปิเยหิวิปปโยคทุกข์

ยัมปิจังณลกคิตัมปิทุกข์ เป็นไฉน

ความปรารถนาขอมเกิดขึ้นแก่เหล่าสัตว์ผู้มีความเกิดเป็นธรรมดา อย่างนี้ว่า เออหนอขอเราทั้งหลายอย่าได้เป็นผู้มีความเกิดเป็นธรรมดา หรือความเกิดอย่าได้มาถึงเราทั้งหลายเลยหนา ข้อนี้ไม่พึงสำเร็จตามปรารถนา นี้เรียกว่า ยัมปิจังณลกคิตัมปิทุกข์ ประการหนึ่ง...

โดยย่อ อุปาทานขันธ 5 เป็นทุกข์ เป็นไฉน

รูปาทานขันธ เวทนูปาทานขันธ สัญญูปาทานขันธ วิญญาณูปาทานขันธ เหล่านี้เรียกว่า โดยย่อ อุปาทานขันธ 5 เป็นทุกข์

ประยุทธ์ ปยุตโต⁷ ได้อธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับทุกข์ไว้ ดังนี้

ทุกข์ แปลว่า ความทุกข์ หรือสภาพที่ทนได้ยาก ได้แก่ปัญหาต่างๆของมนุษย์ กล่าวให้ลึกลงไปอีกหมายถึง สภาพะของสิ่งทั้งหลายที่ตกอยู่ในกฎธรรมดาแห่งความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ซึ่งประกอบด้วยภาวะบีบคั้น กดดัน ขัดแย้ง ขัดข้อง มีความบกพร่อง ไม่สมบูรณ์ในตัวเอง ขาดแก่นสารและความเที่ยงแท้ ไม่อาจให้ความพึงพอใจเต็มอึดแท้จริง พร้อมที่จะก่อปัญหา สร้างความทุกข์ขึ้นมาได้เสมอ ทั้งที่เกิดเป็นปัญหาขึ้นแล้ว และที่อาจเกิดเป็นปัญหาขึ้นมา เมื่อใดเมื่อหนึ่ง ในรูปใดรูปหนึ่งแก่ผู้ที่ยึดติดถือมั่นไว้ด้วยอุปาทาน

จากการศึกษาเรื่องรายละเอียดของทุกข์สามารถสรุปได้ว่า ทุกข์ คือ สภาพที่ทนได้ยาก อันได้แก่ปัญหาต่างๆของมนุษย์ ซึ่งมีหลายประเภท ได้แก่ชาติ คือ ความเกิด ชรา คือ ความเสื่อม ความแก่ชรา มรณะ คือ ความตาย โสกะ คือ ความโศกเศร้า ปริเทวะ คือ ความรำไห่คร่ำครวญ ทุกข์ คือ ความไม่สบาย ความเจ็บป่วยทางกาย โทมนัส คือ ความเสียใจ อุปายาส คือ ความขุ่นแค้นใจ อับปิเยหิสัมปิโยค คือ ความประสบสิ่งไม่เป็นที่รัก ปิเยหิวิปปโยค คือ ความพลัดพรากจากสิ่งที่รัก ยัมปิจันนลภติตัมปิ คือ ความปรารถนาสิ่งใดแล้วไม่ได้สิ่งนั้น และกล่าวโดยย่อได้แก่ขั้น 5 อันเป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่น

1.3.2 สมุทัย

สมุทัย คือ เหตุแห่งการเกิดทุกข์ อันเกิดจากตัณหา 3 ประการ ได้แก่ กามตัณหา ภวตัณหา และวิภวตัณหา ซึ่งในพระสูตรตันตปิฎก⁸ ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับตัณหา 3 ดังนี้

ตัณหา 3 อย่าง

1.กามตัณหา	[ตัณหาในกาม]
2.ภวตัณหา	[ตัณหาในภพ]
3.วิภวตัณหา	[ตัณหาในปราศจากภพ]

⁷ ประยุทธ์ ปยุตโต, **พุทธธรรม** (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2529), 896.

⁸ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่มที่ 11 ,166.

พระอภิธรรมปิฎก⁹ ให้รายละเอียดเกี่ยวกับตัณหา 3 ไว้ ดังนี้

ตัณหา 3 เป็นไฉน
 กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา
 บรรดาตัณหา 3 นั้น ภวตัณหาเป็นไฉน
 ความกำหนัด ความกำหนัดนักแห่งจิต ฯลฯ ความกำหนัดนักแห่งจิตสหรัคด้วย
 ภวทัญญู นี้เรียกว่า ภวตัณหา
 วิภวตัณหา เป็นไฉน
 ความกำหนัด ความกำหนัดนักแห่งจิต ฯลฯ ความกำหนัดนักแห่งจิตอันสหรัคด้วย
 อุกฺเขทัญญู นี้เรียกว่า วิภวตัณหา ตัณหาที่หลีกออกน้นเรียกว่า กามตัณหา
 บรรดาตัณหา 3 นั้น กามตัณหา เป็นไฉน
 ความกำหนัด ความกำหนัดนักแห่งจิต ฯลฯ ความกำหนัดนักแห่งจิตอันประกอบด้วย
 กามธาตุ นี้เรียกว่า กามตัณหา

ประยูทธ์ ปยุตโต¹⁰ ได้อธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับสมุทัย สรุปได้ดังนี้ สมุทัย คือ เหตุแห่งทุกข์ หรือสาเหตุของปัญหา ซึ่งเกิดจากตัณหา อันทำให้เกิดความทะยานอยาก ส่งผลให้ ประพฤติตนไม่ถูกต้องตามหลักความจริง แต่ประพฤติดนตามหลักความชอบแห่งตน ตัณหาที่ทำให้ มนุษย์เกิดปัญหาต่างๆมี 3 อย่าง คือ กามตัณหา คือ ความอยากกาม ได้แก่ อยากได้ออยากเอาอยาก เสพเสวย ภวตัณหา คือ อยากภพ ได้แก่ อยากเป็นอยากคงอยู่ตลอดไป อยากมีชีวิตรื่นคร และ วิภวตัณหา คือ อยากสิ้นภพ ได้แก่ ปราปรณภาวะสิ้นสูญ

วสิน อินทสระ¹¹ ได้อธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับสมุทัย สรุปได้ว่า สมุทัย แปลว่า การเกิดขึ้นของทุกข์ หรือเหตุเกิดแห่งทุกข์ อันเกิดจากตัณหา 3 ประการคือ กามตัณหา คือ ความ คึนรณะทะยานอยากในกามคุณ ความใคร่ในกามคุณ 5 อันได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ อันน่า ใคร่ นำปรารภนา นำพอใจ ทำให้จิตใจคึนรณใฝ่หา ภวตัณหา คือ ความคึนรณะทะยานอยากในความ เป็น อันได้แก่ อยากเป็นนั่น อยากเป็นนี่ ไม่รู้จักพอใจในสิ่งที่ตัวเองเป็น และวิภวตัณหา คือ ความ อยากไม่เป็นนั่น ไม่เป็นนี่ และเป็นความอยากอันเจือปนไปด้วยโทสะ เช่น อยากด่าคน อยากทำร้าย

⁹ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่มที่ 35 ,445-446.

¹⁰ ประยูทธ์ ปยุตโต,พุทธธรรม , 906-907.

¹¹ วสิน อินทสระ,หลักธรรมอันเป็นหัวใจพระพุทธศาสนา(กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ธรรมะของเครือซิเมนต์ไทย,2530)8-9.

ผู้อื่น อยากทำลายสิ่งของ เป็นต้น ความอยากลักษณะนี้ก่อให้เกิดความคับแค้นใจ ทุณทรา ย อัจฉา ธิยา และพยาบาท

จากการศึกษารายละเอียดของสมุทัยสามารถสรุปได้ว่า สมุทัยคือเหตุของปัญหา ต่างๆ อันเกิดจากตัณหา 3 ประการ ได้แก่ กามตัณหา คือ ความอยากในกามคุณ คือ รูป รส กลิ่น เสียง และสัมผัสทางกายอันน่ายินดี ภวตัณหา คือ ความอยากในภพ อยากเป็นนั่น เป็นนี่ และ วิภวตัณหา คือ ความอยากไม่เป็นนั่น ไม่เป็นนี่

1.3.3 นิโรธ

นิโรธ คือ ความดับทุกข์ หรือภาวะที่ปัญหาหมดไป ซึ่งประยุทธ์ ปยุตโต¹² ได้ อธิบายรายละเอียดของนิโรธ สรุปความได้ว่า นิโรธแบ่งได้เป็น 5 ระดับ ดังนี้

1.3.3.1 วิกัมภณนิโรธ คือ การดับกิเลส ดับทุกข์ด้วยการข่มไว้ โดยการ ทำจิตใจให้สงบ ด้วยวิธีการฝ่ายสมาธิในระดับฌาน เป็นการทำให้กิเลสสงบลง

1.3.3.2 ตทังคนิโรธ คือ การดับกิเลสด้วยธรรมที่เป็นคู่ปรับกัน รู้จักคิด พิจารณา จนทำให้เกิดปัญญารู้เท่าทันความจริงแจ่มแจ้งชัดเจนก่อเกิดเป็นวิปัสสนาปัญญา ทำให้ กิเลสและความทุกข์ดับหายไปได้ ส่งผลให้มีจิตใจสงบ ผ่องใส และเบิกบาน กล่าวคือเมื่อพิจารณา เห็นความจริงตามสิ่งใด ก็สามารถจัดกิเลสตามสิ่งนั้นได้

1.3.3.3 สมุจเฉทนิโรธ คือ การดับกิเลสด้วยการตัดขาด คือการบรรลु โลกุตระมรรค ตั้งแต่โสดาปัตติมรรคขึ้นไป ดับกิเลสได้เสร็จสิ้นเด็ดขาดตามระดับของมรรคนั้นๆ

1.3.3.4 ปฏิปัสสัทธินิโรธ คือ การดับกิเลสสิ้นไปแล้วยังรำคาญ จน ก่อให้เกิดความบริสุทธิ์ปลอดโปร่ง เป็นการดับกิเลสของอริยบุคคลตั้งแต่โสดาบันขึ้นไป

1.3.3.5 นิสสรณนิโรธ คือ การดับกิเลสด้วยการสลัดออก หมายถึงภาวะที่ เป็นอิสระปลอดโปร่งอย่างแท้จริงและโดยสมบูรณ์ นั่นคือนิพพาน

จากการศึกษารายละเอียดของนิโรธสามารถสรุปได้ว่า นิโรธคือภาวะที่ปัญหาหมด ไป แบ่งได้ 5 ระดับ ดังนี้ วิกัมภณนิโรธ คือ การข่มกิเลสให้สงบด้วยฌาน ตทังคนิโรธ คือ การดับ กิเลสด้วยวิปัสสนาปัญญา สมุจเฉทนิโรธ คือ การดับกิเลสดับทุกข์ด้วยการตัดขาด ปฏิปัสสัทธินิโรธ คือ การดับกิเลสสิ้นไปแล้วยังรำคาญ และนิสสรณนิโรธ คือ การดับกิเลสอย่างถาวร อันได้แก่ นิพพาน

¹² ประยุทธ์ ปยุตโต, พุทธธรรม , 908-909.

1.3.4 มรรค

มรรค คือ ทางดับทุกข์ หรือ วิธีปฏิบัติเพื่อขจัดสาเหตุของปัญหา ซึ่งในพระสูตรต้นตปิฎก¹³ ได้ให้รายละเอียดของมรรคไว้ ดังนี้

คุณภิกษุ ความสิ้นราคะ ความสิ้นโทสะ ความสิ้นโมหะ นี้เรียกว่าอัมตะ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ คือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี้แลเรียกว่าทางที่จะให้ถึงอัมตะ...คุณภิกษุทั้งหลาย อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นไฉน คือ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ

คุณภิกษุทั้งหลาย ก็สัมมาทิฐิเป็นไฉน ความรู้ในทุกข์ ในทุกข์สมุทัย ในทุกข์นิโรธ ในทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา นี้เรียกว่า สัมมาทิฐิ

คุณภิกษุทั้งหลาย ก็สัมมาสังกัปปะเป็นไฉน ความดำริในการออกจากกาม ความดำรินอนไม่พยายาบท ความดำรินอนไม่เบียดเบียน นี้เรียกว่าสัมมาสังกัปปะ

คุณภิกษุทั้งหลาย ก็สัมมาวาจาเป็นไฉน เจตนาเครื่องงดเว้นจากการพูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ นี้เรียกว่า สัมมาวาจา

คุณภิกษุทั้งหลาย ก็สัมมากัมมันตะเป็นไฉน เจตนาเครื่องงดเว้นจากการปาณาติบาต อทินนาทาน จากอพรหมจรรย์ นี้เรียกว่าสัมมากัมมันตะ

คุณภิกษุทั้งหลาย ก็สัมมาอาชีวะเป็นไฉน...ละเว้นเลี้ยงชีพที่ผิดเสีย สำเร็จชีวิตอยู่ด้วยการเลี้ยงชีพที่ชอบ นี้เรียกว่า สัมมาอาชีวะ

คุณภิกษุทั้งหลาย ก็สัมมาวายามะเป็นไฉน...ยังจันทะให้เกิด พยายาม ปราธนา ความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งจิตไว้ เพื่อมิให้อกุศลธรรมอันลามกที่ยังไม่เกิดบังเกิดขึ้น เพื่อละอกุศลธรรมอันลามกที่บังเกิดขึ้นแล้ว เพื่อให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดบังเกิดขึ้น พยายาม ปราธนาความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งจิตไว้ เพื่อความตั้งมั่น ไม่พินเือน เพิ่มพูน ใพบูลย์ เจริญ บริบูรณ์ แห่งกุศลธรรมที่บังเกิดขึ้นแล้ว นี้เรียกว่าสัมมาวายามะ

คุณภิกษุทั้งหลาย ก็สัมมาสติเป็นไฉน...ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายเนืองๆ อยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาเนืองๆ อยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมเนืองๆ อยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย นี้เรียกว่า สัมมาสติ

คุณภิกษุทั้งหลาย ก็สัมมาสมาธิเป็นไฉน...สังคจจากกาม สังคจจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน มีวิตกวิจารณ์ มีปีติและสุขเกิดแต่วิเวกอยู่ ชอบบรรลุตุติยฌาน มีความผ่องใสแห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ เพราะวิตก วิจารณ์สงบไป

¹³ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่มที่ 19 , 8-9.

มีปิติและสุขเกิดแต่สมาธิอยู่ เธอมีอุเบกขา มีสติ มีสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย เพราะปีติ
สิ้นไป บรรลุดุคตญาณที่พระอริยเจ้าทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติ อยู่
เป็นสุข เธอบรรลุจุดตถฌาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุข ละทุกข์ และดับโสมนัสโทมนัส
ก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ นี้เรียกว่า สัมมาสมาธิ

นอกจากนี้ วศิน อินทสระ¹⁴ ได้อธิบายรายละเอียดของมรรค สรุปได้ความว่า
มรรค ในชั้นมจกัปปวัตตนสูตรเรียกว่า ทุกขนิโรธคามินี ปฏิปทาอริยสัจ ซึ่งมีความหมายว่า
อริยสัจคือทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ประกอบด้วยองค์ 8 ดังนี้

1. สัมมาทิฐิ หรือ ความเห็นชอบ หมายถึง ความเห็นถูกต้องตามทำนองคลองธรรม
ในความหมายขั้นสูงหมายถึงการเห็นจริงตามอริยสัจ
2. สัมมาสังกัปปะ หรือ ความดำริชอบ หมายถึง ดำริปลีกตนออกจากอารมณ์
ชั่ววุ่นต่างๆ ดำริในการไม่พยายาบาท และดำริในความไม่เบียดเบียน
3. สัมมาวาจา หรือ การพูดชอบ หมายถึง การเว้นจากการพูดเท็จ เว้นจากการพูด
ส่อเสียด เว้นจากการพูดคำหยาบ และเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ
4. สัมมากัมมันตะ หรือ การกระทำชอบอันมีองค์ประกอบคือ เว้นจากการ
เบียดเบียนชีวิตผู้อื่น เว้นจากการเบียดเบียนทรัพย์สินของผู้อื่น และเว้นจากการเสพเมถุน หรือ
กามารมณ์
5. สัมมาอาชีวะ หรือ การเลี้ยงชีพชอบ หมายถึง การเว้นจากมิจลาชีพทุกรูปแบบ
และประกอบตนอยู่ในอาชีพที่ซื่อสัตย์ สุจริต
6. สัมมาวายามะ หรือ ความเพียรชอบ หมายถึง ความเพียรพยายาม 4 ประการ คือ
เพียรระวังบาปอกุศลที่ยังไม่เกิด ไม่ให้เกิด เพียรละบาปอกุศลที่เกิดขึ้นแล้ว เพียรให้กุศลที่ยังไม่เกิด ได้
เกิด และเพียรรักษากุศลที่เกิดขึ้นแล้วไม่ให้เสื่อม และทำกุศลให้เจริญยิ่งขึ้นไป
7. สัมมาสติ หรือ ความระลึกชอบ แบ่งเป็นขั้นธรรมดาและขั้นสูง ในขั้นธรรมดา
พิจารณาว่าระลึกถึงสิ่งใดอยู่ แล้วทำให้กุศลธรรมเจริญขึ้น อกุศลธรรมเสื่อมไป ก็ควรระลึกถึงสิ่ง
นั้นบ่อยๆ ในขั้นสูงให้ระลึกถึงสติปัฏฐาน 4 คือ พิจารณากาย พิจารณาเวทนา พิจารณาจิต และ
พิจารณาธรรม

¹⁴ วศิน อินทสระ, พุทธปรัชญาเถรวาท (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2525), 12-14.

8. สัมมาสมาธิ หรือ ความตั้งใจมั่นชอบ หมายถึง การที่จิตตั้งมั่นในอารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง มั่นคง ไม่หวั่นไหว ไม่ฟุ้งซ่าน ซึ่งสมาธิมี 3 ระดับ ดังนี้ สมาธิชั่วขณะ สมาธิเฉียดฉาน และสมาธิที่แน่วแน่

นอกจากนี้ยังมีการนำอริยสัจมาเทียบเคียงกับวิธีคิดแบบวิทยาศาสตร์ โดยเฉพาะในชั้นของมรรคได้แบ่งมรรคออกเป็น 3 ชั้น สรุปได้ว่า¹⁵ มรรค 1 เรียกว่าเอสนาได้แก่ การแสวงหาข้อมูล การทดลอง หรือเรียกว่าขั้นทดลองและเก็บข้อมูล มรรค 2 เรียกว่าวิมังสา ได้แก่ การตรวจสอบ เลือกรับข้อมูลที่ถูกต้องและใช้ได้จริง หรือเรียกว่าขั้นวิเคราะห์ข้อมูล และมรรค 3 เรียกว่าอนุโพธ ได้แก่ การตัดข้อมูลที่ผิดออก และเลือกวิธีการที่ดีที่สุดซึ่งนำไปสู่ผลคือการแก้ปัญหาได้ หรือเรียกว่าขั้นสรุปผล

จากการศึกษารายละเอียดของมรรคสามารถสรุปได้ว่ามรรค คือ แนวทางการปฏิบัติเพื่อการแก้ปัญหา ซึ่งมี 8 ประการ ได้แก่ ความเห็นชอบ คือ รู้ผิดชอบชั่วดี ความดำริชอบ คือ ไม่คิดพยาบาทเบียดเบียนผู้อื่น การพูดชอบ คือ เว้นจากการพูดเท็จ ส่อเสียด คำหยาบ และเพื่อเจ้า การกระทำชอบ คือ ประพฤติตนดี ไม่หมกมุ่นในกามและไม่เบียดเบียนผู้อื่น การเลี้ยงชีพชอบ คือ ประกอบอาชีพที่ซื่อสัตย์สุจริต ความเพียรชอบ คือ ความพยายามในทางที่ดี พยายามสร้างกุศล และละกิเลส ความระลึกชอบ คือ ระลึกถึงสิ่งที่ทำให้เกิดกุศลและละกิเลส และความตั้งใจมั่นชอบ คือ มีจิตใจที่แน่วแน่ มั่นคง ไม่ฟุ้งซ่าน สำหรับมรรคที่นำไปเทียบเคียงกับวิธีคิดแบบวิทยาศาสตร์แบ่งเป็น 3 ชั้น คือ เอสนา วิมังสา และอนุโพธ

2. การประยุกต์ใช้อริยสัจสี่กับศาสตร์สาขาต่างๆ

ปัจจุบันได้มีการประยุกต์หลักอริยสัจสี่ไปใช้ในศาสตร์สาขาต่างๆอย่างแพร่หลาย ได้แก่ ศึกษาศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ แพทยศาสตร์และจิตวิทยา

2.1 อริยสัจสี่กับศึกษาศาสตร์

อริยสัจสี่กับศึกษาศาสตร์เป็นการประยุกต์อริยสัจสี่เป็นวิธีสอนแบบหนึ่ง ซึ่งผู้คิดค้นคือ ดร.สาโรช บัวศรี¹⁶ อริยสัจสี่เป็นวิธีการแห่งปัญญาซึ่งตรงกับวิธีคิดแบบ Reflective Thinking หรือวิธีการคิดแบบวิทยาศาสตร์นั่นเอง

¹⁵ ประยุทธ์ ปยุตโต, *พุทธธรรม*, 732.

¹⁶ สุวิทย์ มูลคำ, *กลยุทธ์การสอนคิดแก้ปัญหา* (กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์, 2547), 45.

การนำอริยสัจสี่มาประยุกต์ใช้ทางการศึกษาเรียกว่า “การจัดการเรียนรู้ตามขั้นทั้งสี่ของอริยสัจ” ซึ่งหมายถึงกระบวนการแสวงหาความรู้ โดยผู้เรียนพยายามค้นคิดวิธีการแก้ปัญหาต่างๆ โดยใช้ลำดับขั้นตอนทั้งสี่ขั้นของอริยสัจเป็นแนวทางการแก้ปัญหาด้วยตนเอง¹⁷

ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ตามขั้นตอนทั้งสี่ของอริยสัจสรุปได้ ดังนี้¹⁸

1. กำหนดปัญหา หรือขั้นทุกข์ เป็นขั้นตอนที่ผู้สอนกำหนดและนำเสนอปัญหาอย่างละเอียด พยายามให้ผู้เรียนเข้าใจสภาพปัญหานั้นๆ ได้ตรงกัน และให้ผู้เรียนได้พิจารณาสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยตนเอง

2. ตั้งสมมติฐาน หรือขั้นสมุทัย เป็นขั้นตอนที่ผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้พิจารณาด้วยตนเองว่าสาเหตุของปัญหาข้างต้นมีอะไรบ้าง และให้ผู้เรียนพิจารณาแนวทางที่จะสามารถแก้ปัญหาให้ตรงกับสาเหตุว่ามีวิธีการใดบ้าง

3. ทดลองและเก็บข้อมูล หรือขั้นนิโรธ เป็นขั้นตอนที่ให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติตามแนวทางในข้อ 2

4. วิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล หรือขั้นมรรค เป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนจะนำข้อมูลที่ได้จากข้อ 3 มาวิเคราะห์เพื่อให้เกิดความเข้าใจและสรุปได้ว่าการทดลองด้วยตนเองตามแนวทางในข้อ 2 มีทั้งวิธีการที่แก้ปัญหาได้ และวิธีการที่แก้ปัญหาไม่ได้ และผู้เรียนจะได้ข้อสรุปว่าวิธีการแก้ไขปัญหาคือวิธีใด

จากการจัดการเรียนรู้ตามขั้นตอนทั้งสี่ของอริยสัจสรุปได้ว่าเป็นการประยุกต์อริยสัจสี่มาใช้ในการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์ปัญหา หาแนวทางในการแก้ปัญหา ลงมือปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหา และสรุปผลของการแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเอง

2.2 อริยสัจสี่กับวิทยาศาสตร์

วิธีคิดแบบอริยสัจสี่กับวิธีคิดแบบวิทยาศาสตร์ต่างก็เป็นวิธีการแห่งปัญญาเป็นวิธีคิดแบบการแก้ปัญหา เนื่องจากเป็นวิธีการคิดแบบเป็นเหตุและผล แสดงให้เห็นเหตุของปัญหา ผลของปัญหา วิธีการแก้ไขปัญห และผลของการแก้ปัญหา ดังนั้นในปัจจุบันจึงได้มีผู้นำความคิดแบบอริยสัจสี่และแบบวิทยาศาสตร์มาเทียบเคียงกัน ดังที่ ประยุทธ์ ปยุตโต¹⁹ กล่าวว่า “ในสมัยปัจจุบันคำว่าวิธีการแห่งปัญญา บางทีใช้เรียกวิธีคิดแบบวิทยาศาสตร์ ที่มีชื่ออีกอย่างหนึ่งว่าวิธีคิดแบบ

¹⁷ สุวิทย์ มูลคำ, กลยุทธ์การสอนคิดแก้ปัญหา, 45.

¹⁸ เรื่องเดียวกัน, 48.

¹⁹ ประยุทธ์ ปยุตโต, พุทธธรรม, 731.

แก้ปัญา ซึ่งในที่นี้ใช้เรียกวธีคิดแบบอริยสัจ” การเปรียบเทียบวธีการคิดแบบวิทยาศาสตร์กับอริยสัจสี่สามารถสรุปได้ ดังนี้

วธีการแบบวิทยาศาสตร์มี 5 ขั้นตอน คือ²⁰

1. การกำหนดปัญหาให้ถูกต้อง (Location of Problem)
2. การตั้งสมมติฐาน (Setting up of Hypothesis)
3. การทดลองและเก็บข้อมูล (Experimentation and Gathering of Data)
4. การวิเคราะห์ข้อมูล (Analysis of Data)
5. การสรุปผล (Conclusion)

การคิดแบบวิทยาศาสตร์นั้นมีการหาสาเหตุของปัญหาแฝงอยู่ในขั้นของการตั้งสมมติฐาน แต่ในส่วนของการคิดแบบอริยสัจ แยกการสืบหาสาเหตุเป็นส่วนหนึ่ง และจัดขั้นตอนของการคิดเป็น 2 ระดับ ดังนี้

ก. กระบวนการ(ตามสภาวะ) ขั้นตอนนี้ยังอยู่ในขั้นระดับความคิด คือคิดให้ตรงกับความเป็นจริง ได้แก่

1. ขั้นกำหนดทุกข์ ให้รู้ว่าทุกข์หรือปัญหาคืออะไร อยู่ที่ไหน มีขอบเขตแค่ไหน ซึ่งตรงกับขั้นกำหนดปัญหาในการคิดแบบวิทยาศาสตร์
2. ขั้นสืบสาวสมุทัย เป็นการหาสาเหตุของทุกข์หรือปัญหานั้น ซึ่งขั้นนี้ไม่ปรากฏชัดเจนในการคิดแบบวิทยาศาสตร์ แต่รวมอยู่ในขั้นการตั้งสมมติฐาน
3. ขั้นแก้นิโรธ เป็นการแสดงให้เห็นว่าการดับทุกข์หรือการแก้ไขปัญหานั้นเป็นไปได้ ซึ่งตรงกับขั้นการตั้งสมมติฐานในการคิดแบบวิทยาศาสตร์

ข. กระบวนการ(ของมนุษย์) ที่จะต้องลงมือปฏิบัติ

4. ขั้นเพ้นหามรรค แยกย่อยออกได้เป็น 3 ขั้น

มรรค 1 เรียกว่า เอสนา คือการแสวงหาข้อพิสูจน์ การทดลอง ซึ่งตรงกับขั้นการทดลองและเก็บข้อมูลในการคิดแบบวิทยาศาสตร์

มรรค 2 เรียกว่า วิมังสา คือการตรวจสอบข้อมูล เลือกเก็บข้อมูลที่ถูกต้องและใช้ได้จริง ซึ่งตรงกับขั้นการวิเคราะห์ข้อมูลในการคิดแบบวิทยาศาสตร์

มรรค 3 เรียกว่า อนุโพท คือ การได้ข้อสรุปถึงวธีการที่ดีที่สุดซึ่งนำไปสู่ผลคือการแก้ปัญาได้ ซึ่งตรงกับขั้นการสรุปผลในการคิดแบบวิทยาศาสตร์

²⁰ ประยุทธ์ ปยุตโต, พุทธธรรม, 731-732.

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าวิธีการคิดแบบอริยสังคีตกับวิธีการคิดแบบวิทยาศาสตร์มีส่วนที่สอดคล้องกันเป็นอย่างมาก หากเพียงแต่การคิดแบบอริยสังคีตมีการแยกส่วนของการหาเหตุแห่งปัญหาอย่างชัดเจน

2.3 อริยสังคีตกับสังคมศาสตร์

ปัจจุบันสังคมไทยกำลังประสบปัญหาต่างๆ มากมาย เช่น ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาครอบครัว ปัญหาอาชญากรรม และปัญหายาเสพติด เป็นต้น ดังนั้นจึงได้มีการประยุกต์อริยสังคีตมาใช้แก้ปัญหาสังคมดังกล่าว เพื่อหาสาเหตุของปัญหา อันจะนำไปสู่การแก้ไขได้ตรงสาเหตุ การประยุกต์ใช้อริยสังคีตในการแก้ไขปัญหาสังคมสามารถสรุปได้ดังนี้²¹

การใช้อริยสังคีตแก้ไขปัญหาสังคม แบ่งได้เป็น 3 ขั้นตอน คือ ขั้นเตรียมการ ขั้นปฏิบัติการ และขั้นตรวจสอบ

ขั้นตอนที่ 1 ขั้นเตรียมการ เป็นการหาความรู้เกี่ยวกับสิ่งที่กำลังเป็นปัญหา ประกอบด้วยขั้นตอนย่อย 4 ขั้นตอน คือ

- ขั้นศึกษาปัญหา หรือ ขั้นทุกข์ หมายถึงการศึกษาปัญหาที่กำลังเกิดขึ้นอย่างแจ่มแจ้ง คือรู้ว่าอะไรกำลังเป็นปัญหา ปัญหาเกิดขึ้นที่ใด ปัญหาส่งผลกระทบอย่างไร

- ขั้นค้นหาสาเหตุ หรือ ขั้นสมุทัย หมายถึงการค้นหาสาเหตุของปัญหาอย่างรอบด้าน

- ขั้นกำหนดเป้าหมายหรือจุดจบของการแก้ปัญหา หรือ ขั้นนิโรธ หมายถึงการวางเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาย่างชัดเจน

- ขั้นกำหนดวิธีการ หรือ ขั้นมรรค หมายถึงการกำหนดวิธีการในการแก้ไขปัญหแต่ละปัญหาย่างถูกต้องและเหมาะสม

ขั้นตอนที่ 2 ขั้นปฏิบัติการ คือการลงมือดำเนินการแก้ไขปัญหตามวิธีการที่เรียกว่า “หลักมัชฌิมาปฏิปทา” ซึ่งประกอบไปด้วยปัญญาศึกษา ศิลศึกษา และจิตศึกษา

- ปัญญาศึกษา คือการพัฒนาด้านความรู้ ซึ่งเป็นการให้ความรู้เกี่ยวกับปัญหาอันได้แก่ รู้ปัญหา รู้ความจริงเกี่ยวกับปัญหา รู้วิธีแก้ไขปัญหา และรู้วิธีป้องกันปัญหา

- ศิลศึกษา คือการพัฒนาทางด้านพฤติกรรม เป็นการควบคุมพฤติกรรมซึ่งมีกระบวนการ 3 ขั้น คือ ควบคุมพฤติกรรมให้อยู่ในกฎเกณฑ์ที่พึงามและถูกต้อง แก้ไขพฤติกรรมที่ไม่ดีให้ดีขึ้น และพัฒนาพฤติกรรมที่ดีแล้วให้ดียิ่งขึ้น

²¹ พระศรีธรรมมงคลบัณฑิต, “การประยุกต์ใช้วิธีการตามหลักอริยสังคีตแก้ปัญหาสังคมไทยในยุคโลกาภิวัตน์,” (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพุทธศาสนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2545), 58-62.

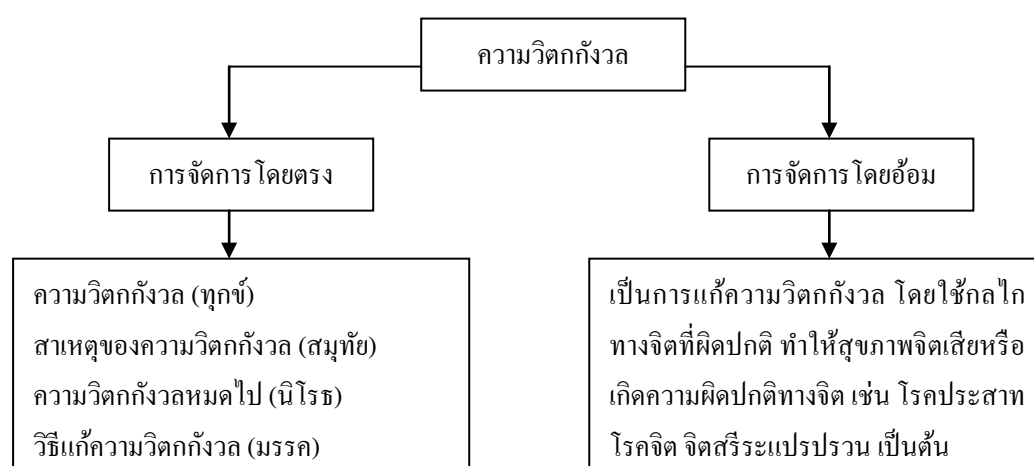
- จิตศึกษา คือการพัฒนาจิตใจ ซึ่งต้องดำเนินการ 3 ด้านคือ การอบรมคุณธรรม จริยธรรมต่างๆ ให้มีจิตใจดีงาม การฝึกฝนจิตใจให้คิดดี รู้ผิดชอบชั่วดี และการพัฒนาจิตใจให้มีคุณธรรม จริยธรรมสูงขึ้น

ขั้นตอนที่ 3 ขั้นตรวจสอบ แบ่งการตรวจสอบเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ตรวจสอบความถูกต้องคือ ตรวจสอบตามขั้นเตรียมการ ได้แก่ ตรวจสอบปัญหา สาเหตุ เป้าหมาย และวิธีการแก้ปัญหาว่า ถูกต้องชัดเจน ตรวจสอบความครบถ้วนคือตรวจสอบขั้นปฏิบัติการเพื่อแก้ไขจุดที่บกพร่อง และ ตรวจสอบความสมบูรณ์ของทุกขั้นตอนรวมทั้งติดตามผลของการแก้ปัญหาตามอริยสัจสี่

2.4 อริยสัจสี่กับแพทยศาสตร์และจิตวิทยา

ปัจจุบันได้มีการประยุกต์หลักอริยสัจสี่มาใช้ในการวินิจฉัยโรคได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่ง ความเจ็บป่วย (illness) หรือ โรค (disease) คือลักษณะของทุกข้ออย่างหนึ่ง สาเหตุของโรค (the case or etiology of disease) คือสมุทัย การหายจากโรค (the cure of disease) คือนิโรธ และวิธีการรักษา โรค (the method of treatment) คือมรรค²²

นอกจากทางการแพทย์แล้ว ยังมีการประยุกต์ใช้อริยสัจสี่จัดการกับความวิตกกังวลและความเครียด เนื่องจากสภาพสังคมไทยในปัจจุบันที่มีปัญหาต่างๆ มากมาย ทำให้คนในสังคมเกิดความวิตกกังวล และความเครียดในการดำรงชีวิต เมื่อความเครียดเกิดขึ้นแล้ว หากจัดการความเครียดไม่ถูกวิธีก็อาจทำให้กลายเป็นผู้มีปัญหาทางสุขภาพจิตได้ วิธีการที่จะทำให้มองเห็นปัญหาและแก้ไขปัญหาคือความเครียดได้อย่างตรงจุดนั้นคือการใช้อริยสัจสี่ ดังแผนภูมิแสดงวิธีการจัดการกับความวิตกกังวล²³

²² จ้าตอง ดิษยวิช,จิตวิทยาของความดับทุกข์ (เชียงใหม่: การเวียงการพิมพ์, 2544), 8.

²³ เรื่องเดียวกัน,10.

จากการประยุกต์ใช้อริยสัจสี่กับศาสตร์สาขาต่างๆ แสดงให้เห็นว่าอริยสัจสี่เป็นหลักธรรมที่สามารถประยุกต์มาใช้ในการแก้ไขปัญหาได้อย่างกว้างขวางและมีประสิทธิภาพ เนื่องจากอริยสัจสี่เป็นหลักธรรมที่แสดงให้เห็นเหตุของปัญหา ผลของปัญหา วิธีการแก้ปัญหา และผลของการแก้ปัญหา

3. คุณค่าของอริยสัจสี่

อริยสัจสี่เป็นหลักธรรมคำสอนที่มีคุณค่า เนื่องจากเป็นหลักธรรมที่ช่วยแก้ไขปัญหาต่างๆ และทำให้เกิดความสงบสุข

พระสุตตันตปิฎก²⁴ ได้แสดงคุณค่าของอริยสัจสี่ ดังนี้

...เมื่อใดบุคคลเห็นอริยสัจ คือทุกข์ เหตุเกิดแห่งทุกข์ ความล่วงพ้นทุกข์ และอริยมรรคมีองค์ 8 อันยังสัตว์ให้ถึงความสงบทุกข์ด้วยปัญญาอันชอบ เมื่อนั้นเขาต้องเที่ยว 7 ครั้งเป็นอย่างมาก ก็เป็นผู้ทำที่สุดทุกข์ได้ เพราะสิ้นสังโยชน์ทั้งปวง ดังนี้แล

ประยูร ปยุตโต²⁵ ได้อธิบายคุณค่าของอริยสัจสี่สรุปได้ว่า

1. อริยสัจสี่เป็นวิธีการแห่งปัญญา ดำเนินการแก้ไขปัญหาตามหลักเหตุและผล
2. เป็นการแก้ปัญหาและจัดการกับชีวิตของมนุษย์ด้วยปัญญาของมนุษย์เอง
3. เป็นความจริงที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของคนทุกคน กล่าวคือทุกชีวิตต่างก็ต้องมีความทุกข์

และเป็นหลักความจริงที่คงอยู่ตลอดไป

วสิน อินทสระ²⁶ ได้อธิบายเกี่ยวกับคุณค่าของอริยสัจสี่สรุปได้ว่า อริยสัจสี่เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับปัญหาชีวิตและการแก้ไขปัญหา ซึ่งดำเนินไปตามหลักแห่งเหตุผลและสติปัญญา อันทำให้มนุษย์สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างตรงสาเหตุ

จากคุณค่าของอริยสัจสี่ข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า อริยสัจสี่เป็นหลักความจริงเกี่ยวกับชีวิต เป็นวิธีการแห่งปัญญา ซึ่งเป็นการแก้ไขปัญหาโดยตัวของมนุษย์เองตามหลักของเหตุและผล เมื่อบุคคลใดแก้ปัญหาตามหลักของอริยสัจสี่จะทำให้หลุดพ้นจากปมปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ และพบความสงบสุข

²⁴ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่มที่ 16., 184.

²⁵ ประยูร ปยุตโต, พุทธธรรม , 920.

²⁶ วสิน อินทสระ, หลักธรรมอันเป็นหัวใจพระพุทธศาสนา(กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ธรรมะของเครือข่ายเมตตาไทย, 2530), 3-4.

4. หลักธรรมอื่นๆ ที่ใช้ในการแก้ไข้ปัญหา

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาแก้ไข้ปัญหาทางด้านต่างๆ ได้นั้น นอกจากอริยสัจสี่แล้ว ยังมีหลักธรรมอื่นๆ เช่น พุทธจริยศาสตร์ อิทธิบาท 4 พรหมวิหาร 4 และสังคหวัตถุ 4 เป็นต้น

4.1 พุทธจริยศาสตร์

พุทธจริยศาสตร์ หมายถึง หลักคำสอนหรือหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าได้ทรงวางไว้ให้เป็นมาตรฐานความประพฤติของมนุษย์ เพื่อให้มนุษย์นำไปประพฤติปฏิบัติ อันจะก่อให้เกิดความสุขความสงบในการดำเนินชีวิต²⁷ พุทธจริยศาสตร์สามารถนำมาใช้ป้องกันปัญหาได้ตั้งแต่ระดับตนเอง สังคม และประเทศชาติ พุทธจริยศาสตร์แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ พุทธจริยศาสตร์ระดับต้น พุทธจริยศาสตร์ระดับกลาง และพุทธจริยศาสตร์ระดับสูง

4.1.1 พุทธจริยศาสตร์ระดับต้น

พุทธจริยศาสตร์ระดับต้น เป็นจริยธรรมขั้นมูลฐานที่บุคคลควรมีไว้ในตน เพื่อควบคุมตนให้อยู่ในทางที่ดี ไม่ก่อให้เกิดปัญหาแก่สังคม ดังนั้นพุทธจริยศาสตร์ระดับต้นจึงเป็นหลักธรรมเพื่อความสงบเรียบร้อยของสังคม หลักธรรมในขั้นนี้ได้แก่ เบญจศีล และเบญจธรรม

4.1.1.1 เบญจศีล คือ ความประพฤติชอบทางกายวาจา การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย การรักษาปกติตามระเบียบวินัย ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว การควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน²⁸ เบญจศีลหรือศีล 5 ประกอบไปด้วยหลักธรรม 5 ประการ ดังนี้

4.1.1.1.1 ปาณาติปาตา เวรมณี คือ เว้นจากการปลงชีวิต เว้นจากการฆ่าการประทุษร้ายกัน

4.1.1.1.2 อทินนาทานา เวรมณี คือ เว้นจากการถือเอาของที่เขาไม่ได้ให้ เว้นจากการลักโก่ง ละเมิดลิขสิทธิ์ ทำลายทรัพย์สิน

4.1.1.1.3 กาเมสุมิฉาจารา เวรมณี คือ เว้นจากการประพฤติดิฉินในกาม เว้นจากการล่วงละเมิดสิ่งที่ผู้อื่นรักใคร่หวงแหน

4.1.1.1.4 มุสาวาทา เวรมณี คือ เว้นจากการพูดเท็จ โกหก หลอกลวง

4.1.1.1.5 สุราเมรยมชฺชปมาทฏฐานา เวรมณี คือ เว้นจากน้ำเมา คือ สุราอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท และเว้นจากสิ่งเสพติดให้โทษ²⁹

²⁷ วสิน อินทสระ, พุทธจริยศาสตร์ (กรุงเทพฯ:ธรรมดา, 2549), 34.

²⁸ ประยุทธ์ ปยุตโต, พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม (กรุงเทพฯ: เอส. อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์, 2548), 175.

4.1.1.2 เบญจธรรม คือ ธรรมอันดีงาม 5 ประการ เป็นธรรมที่เกื้อกูลการ รักษาเบญจศีล เป็นธรรมที่ส่งเสริมให้บุคคลมีความดีงาม มี 5 ประการ ดังนี้

4.1.1.2.1 เมตตาและกรุณา คือ ความรักใคร่ปรารถนาให้ผู้อื่นมี ความสุข ความเจริญ และความสงสารคิดช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์

4.1.1.2.2 สัมมาอาชีวะ คือ การเลี้ยงชีพด้วยความซื่อสัตย์สุจริต

4.1.1.2.3 กามสังวร คือ การสังวรในกาม ความสำรวมระวังรู้จัก ยับยั้งควบคุมตนเองในทางกามารมณ์ ไม่ให้หลงไหลในรูป รส กลิ่น เสียงและสัมผัส

4.1.1.2.4 สัจจะ คือ ความซื่อสัตย์ ความซื่อตรง

4.1.1.2.5 สติสัมปชัญญะ คือ การระลึกได้และรู้ตัวอยู่เสมอ การ ฝึกฝนตนเองให้เป็นผู้รู้จักยับยั้งความคิด รู้สึกตัวอยู่เสมอว่า สิ่งใดควรทำและไม่ควรทำ ระวังไม่ให้ เป็นคนประมาท³⁰

ดังนั้น สามารถสรุปได้ว่าเบญจศีลเป็นหลักธรรมที่ควบคุมความประพฤติของ บุคคลให้อยู่ในทางที่ถูกต้อง เพื่อไม่ก่อให้เกิดปัญหาในด้านต่างๆ และเบญจธรรมเป็นหลักที่ควร ปฏิบัติเพื่อให้เกิดความดีงาม อันจะช่วยแก้ไขปัญหาด้านต่างๆ ได้

4.1.2 พุทธจริยศาสตร์ระดับกลาง

พุทธจริยศาสตร์ระดับกลาง เป็นจริยศาสตร์เพื่อการขัดเกลาตนเองให้มีคุณธรรม สูงขึ้น หลักธรรมในระดับนี้คือการเว้นอกุศลกรรมบถ และการปฏิบัติกุศลกรรมบถ³¹

4.1.2.1 อกุศลกรรมบถ คือ ทางแห่งอกุศล หรือทางเสื่อม 10 ประการ จำแนกได้ ดังนี้

1. ปาณาติบาต คือ การทำลายชีวิต การฆ่าสัตว์
2. อทินนาทาน คือ การลักทรัพย์
3. กามมุขิจฉาจาร คือ การประพฤติดิฉันท์ในกาม
สามอย่างนี้จัดเป็นกายกรรม
4. มุสาวาท คือ การพูดเท็จ
5. ปิสุณวาจา คือ การพูดส่อเสียด

²⁹ ประยุทธ์ ปยุตโต, พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, 175.

³⁰ เรื่องเดียวกัน, 175-176.

³¹ บุญมี แทนแก้ว, พระพุทธศาสนากับปรัชญา (กรุงเทพฯ: ว.เพ็ชรกุล, 2540), 91.

6. ผรุสวาจา คือ การพูดคำหยาบ
7. สัมผัสปลापะ คือ การพูดเพื่อเจ้า
 สื่ออย่างนี้จัดเป็นวจีกรรม
8. อภิขณา คือ ความโลภอยากได้ของ ๆ คนอื่น
9. พยาบาท คือ ความคิดปองร้าย
10. มิจนาทิฏฐิ คือ ความเห็นผิด

สามอย่างนี้จัดเป็นมโนกรรม³²

4.1.2.2 กุศลกรรมบถ คือ ทางแห่งกุศล 10 ประการ จำแนกได้ ดังนี้

1. การงดเว้นจากปาณาติบาต คือ งดเว้นจากการทำลายชีวิต การฆ่าสัตว์
2. การงดเว้นจากอทินนาทาน คือ งดเว้นจากการลักทรัพย์
3. การงดเว้นจากกาเมศุมิฉาจาร คือ งดเว้นจากการประพฤติดีกในกาม

สามอย่างนี้จัดเป็นกายกรรม

4. การงดเว้นจากมุสาวาท คือ งดเว้นจากการพูดเท็จ
5. การงดเว้นจากปิสุณวาจา คือ งดเว้นจากการพูดส่อเสียด
6. การงดเว้นจากผรุสวาจา คือ งดเว้นจากการพูดคำหยาบ
7. การงดเว้นจากสัมผัสปลापะ คือ งดเว้นจากการพูดเพื่อเจ้า

สื่ออย่างนี้จัดเป็นวจีกรรม

8. การไม่มีอภิขณา คือ ความไม่โลภอยากได้ของ ๆ คนอื่น
9. การไม่พยาบาท คือ ความไม่คิดปองร้าย
10. สัมมาทิฏฐิ คือ ความเห็นชอบ

สามอย่างนี้จัดเป็นมโนกรรม³³

ดังนั้น สามารถสรุปได้ว่ากุศลกรรมบถ เป็นทางแห่งความดีที่ไม่ควรปฏิบัติ เพื่อให้ชีวิตไม่ประสบปัญหา และกุศลกรรมบถ เป็นทางแห่งกุศลที่ควรปฏิบัติเพื่อพัฒนาตน ควบคุมตนให้มีคุณธรรม อันจะไม่ก่อให้เกิดปัญหาในชีวิต

4.1.3 พุทธจริยศาสตร์ระดับสูง

³² วสิน อินทสระ, พุทธจริยศาสตร์, 78-79.

³³ เรื่องเดียวกัน.

พุทธจริยศาสตร์ระดับสูง เป็นจริยธรรมที่บุคคลควรปฏิบัติเพื่อให้ห่างไกลจากกิเลส หลักธรรมในระดับนี้ได้แก่ อริยมรรค

4.1.3.1 อริยมรรค หรือมรรคมีองค์ 8 ในธรรมจกัปปวัตตนสูตร เรียกว่า ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ แปลว่า อริยสัจคือทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ซึ่งหมายถึง อริยมรรคประกอบด้วยองค์ 8 หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า มัชฌิมาปฏิปทา³⁴ อริยมรรคมีองค์ 8 มีดังนี้

สัมมาทิฐิ	ความเห็นชอบ
สัมมาสังกัปปะ	ความดำริชอบ
สัมมาวาจา	การพูดชอบ
สัมมากัมมันตะ	การกระทำชอบ
สัมมาอาชีวะ	การเลี้ยงชีพชอบ
สัมมาวายามะ	ความเพียรชอบ
สัมมาสติ	ความระลึกชอบ
สัมมาสมาธิ	ความตั้งใจมั่นชอบ ³⁵

ดังนั้น สามารถสรุปได้ว่าอริยมรรคหรือมรรคมีองค์ 8 เป็นหลักธรรมที่ใช้ควบคุมให้บุคคลห่างไกลจากกิเลส อันจะทำให้บุคคลได้พบกับความสุขสงบ

จากการศึกษาพุทธจริยศาสตร์แสดงให้เห็นว่าหลักธรรมในพุทธจริยศาสตร์มีทั้งส่วนที่ใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญา เนื่องจากพุทธจริยศาสตร์เป็นหลักธรรมที่ใช้ควบคุมบุคคลตั้งแต่ในระดับตนเอง เมื่อบุคคลสามารถควบคุมตนเองให้มีชีวิตที่ปกติ ดำเนินชีวิตในทางที่ดีงาม บุคคลย่อมไม่สร้างปัญหาให้สังคม สังคมจึงเกิดความสุขสงบ

4.2 อธิติบาท

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส³⁶ ได้อธิบายความหมายและองค์ประกอบของอธิติบาท ดังนี้

³⁴ วศิน อินทสระ, พุทธจริยศาสตร์, 93.

³⁵ เรื่องเดียวกัน, 93-94.

³⁶ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, สารานุกรมพระพุทธศาสนา (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2529), 40-41.

อิทธิบาท คือ คุณเครื่องให้สำเร็จความประสงค์ มี 4 อย่าง คือ 1.ฉันทะ พอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น 2.วิริยะ เพียรประกอบสิ่งนั้น 3.จิตตะ เอาใจฝึกฝฝสิ่งนั้นไม่ วางธุระ 4.วิมังสา หมั่นตรองพิจารณาเหตุผลในสิ่งนั้น คุณ 4 อย่างนี้มีบริบูรณ์ แล้ว อาจชักนำบุคคลให้ถึงสิ่งที่ต้องประสงค์ ซึ่งไม่เหลือวิสัย

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าอิทธิบาท 4 เป็นธรรมที่ทำให้ผู้ปฏิบัติประสบความสำเร็จ อันประกอบไปด้วยหลัก 4 ประการ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา

4.3 พรหมวิหาร 4

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส³⁷ ได้อธิบายความหมายและองค์ประกอบของอิทธิบาท ดังนี้

พรหมวิหาร 4 คือธรรมอันเป็นเครื่องอยู่ของพรหม เมตตา โดยพญัญชนะ ได้แก่ความสนิทสนม คือรักใคร่ เว้นจาการคะ, โดยอรรถ ได้แก่ปรารถนาความสุข ความเจริญเพื่อผู้อื่น กรุณา โดยพญัญชนะ ได้แก่ความห่วงใย เมื่อผู้อื่นได้ทุกข์ร้อน, โดยอรรถ ได้แก่ความปรารถนาเพื่อจะปลดเปลื้องทุกข์ของเขา มุทิตา โดยพญัญชนะ ได้แก่ความชื่นบาน โดยอรรถ ได้แก่ความพลอยยินดี ในเมื่อเห็นผู้อื่นได้ดี อุเบกขา โดยพญัญชนะ ได้แก่ความวางเฉย โดยอรรถ ได้แก่ความวางตนเป็นกลาง

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าพรหมวิหาร 4 คือธรรมอันเป็นเครื่องอยู่ของพรหม ประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา

4.4 สังคหวัตถุ 4

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส³⁸ ได้อธิบายความหมายและองค์ประกอบของอิทธิบาท ดังนี้

สังคหวัตถุ 4 วัตถุสำหรับสงเคราะห์ คือยึดเหนี่ยวน้ำใจกัน คือ 1.ทาน การให้ปันสิ่งของของตนแก่ผู้อื่นที่ควรให้ปัน 2. ปิยวาจา เจรจาอ่อนหวาน 3. อตถจริยา ประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น 4.สมานัตตตา ความเป็นคนมีตนเสมอ ไม่ถือตัว คุณทั้ง 4 อย่างนี้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจของผู้อื่นไว้ได้

³⁷ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, *สารานุกรมพระพุทธศาสนา*, 321.

³⁸ *เรื่องเดียวกัน*, 509.

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าสังคหวัตถุ 4 คือธรรมสำหรับยึดเหนี่ยวใจคน ประกอบด้วย ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา

จากการศึกษาหลักธรรมที่ใช้ในการแก้ปัญหา นอกจากอริยสัจสี่แล้ว ยังมีหลักธรรมอื่นที่สามารถใช้แก้ไขและป้องกันการเกิดปัญหาได้ เช่น พุทธจริยศาสตร์ อิทธิบาท 4 พรหมวิหาร 4 และสังคหวัตถุ 4 เป็นต้น อย่างไรก็ตามทั้งการแก้ปัญหาแบบพุทธจริยศาสตร์ อิทธิบาท 4 พรหมวิหาร 4 และสังคหวัตถุ 4 ยังคงมีส่วนที่เกี่ยวข้องกับอริยมรรค อันเป็นองค์ประกอบหนึ่งของอริยสัจสี่ ดังนั้นจึงจะให้เห็นว่าการแก้ปัญหาวัยอริยสัจสี่เป็นการแก้ปัญหาที่ครอบคลุมที่สุด ดังปรากฏข้อความในพระไตรปิฎกว่า³⁹

...ผู้มีอายุทั้งหลาย รอยเท้าของสัตว์ทั้งหลายที่เกี่ยวไปบนผืนแผ่นดิน
ทั้งสิ้นทั้งปวงย่อมประชุมลงในรอยเท้าช้าง รอยเท้าช้างนั้น กล่าวได้ว่า เป็นยอด
เยี่ยมในบรรดารอยเท้าเหล่านั้นโดยความมีขนาดใหญ่ ฉะนั้นใด กุศลธรรมทั้งสิ้นทั้ง
ปวงก็สงเคราะห์ลงในอริยสัจสี่ ฉะนั้น

ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกใช้อริยสัจสี่วิเคราะห์ความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหาของตัวละครในบทละครพูดพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

³⁹ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่มที่ 2 ,245.

บทที่ 3

วิเคราะห์ความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหาของตัวละคร

ในบทละครพุดร้อยแก้วพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

การศึกษาความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหาของตัวละครในบทละครพุดร้อยแก้วพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจำนวน 20 เรื่อง พบความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหาของตัวละคร ดังต่อไปนี้

1. ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ (Man against man)

ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ คือความขัดแย้งระหว่างตัวละครด้วยกันเอง¹ ซึ่งมีความรุนแรงแตกต่างกันไปในแต่ละเรื่อง ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ที่เกิดขึ้นมีหลายลักษณะดังนี้

1.1 ลักษณะความขัดแย้ง

1.1.1 ความขัดแย้งระหว่างสามีภรรยา คือความขัดแย้งระหว่างคน 2 คนที่ตกลงใช้ชีวิตร่วมกัน พบในเรื่องดังนี้ ผู้ร้ายแปลง ขนมสมกับน้ำยา ฟอกไม่ขาว และกลแตก

เรื่องผู้ร้ายแปลง เป็นความขัดแย้งระหว่างสามีภรรยาเรื่องความประพฤติที่ไม่ดีทั้งของสามีและภรรยา เนื่องจากทั้งสามีและภรรยามีความประพฤติในเรื่องการใช้จ่ายที่ไม่พอเพียงจนนำความเดือดร้อนมาสู่ครอบครัว แต่ทั้งคู่ไม่ได้สำนึกในความประพฤติของตนเอง กลับโทษและโยนความผิดให้กัน จนทำให้ทั้งคู่เกิดความขัดแย้ง ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนีว้า

อารักษ์ (โกรธ) หล่อนก็ดีแต่มานั่งดูเล็ดฉันท่านเอง! ให้ตกรกสิ ถ้าอย่างนี้จะไม่มีเมียเสียดีกว่า

พวง พิลึกจริงๆ คุณทำกับตัวเองจะมาขัดเอากับฉันท่านอย่างไร

อารักษ์ ก็หล่อนเอาเงินไปใช้เหลวแหลกเสียรู้กว่าเท่าไร ดูทีหรือ? ชั่วแต่ที่แต่งอยู่กับตัวนั้น ก็เงินก็ถูก แล้วมันมีประโยชน์อะไรบ้าง เปล่าทั้งสิ้น เสียใส่สามวันทั้ง แพร่หมั่นเหินเฉียวต้องทิ้งเหมือนกัน

¹ สายทิพย์ นุกุลกิจ, วรรณกรรมไทยปัจจุบัน (กรุงเทพฯ : บริษัท เอส.อาร์.พรินต์, 2543), 127.

พวง ก็ที่ที่คุณเอาไปปลูงเสียในวงไฟที่บ้านพระอากรทำไมไม่คิดดูบ้าง? ที่เอาไปปลูก
รางวัลแม่รูปงามต่างงั้นได้ประโยชน์มากนักหรือ? พุทโธ! พุทโธ! ไม่เหลือวหลัง
บ้างเลย

(ผู้ร้ายแผลง: 182)

เรื่องขนมสมกับน้ำยา เป็นความขัดแย้งของสามภรรยาเรื่องความประพฤติ
เนื่องจากหลวงภิรมย์ฤดีมักนำเรื่องส่วนตัวของนางภิรมย์ฤดีที่แอบได้เสียกับหลวงภิรมย์ฤดีก่อน
แต่งงานไปเล่าให้เพื่อนสนิทฟัง ความประพฤติดังกล่าวของหลวงภิรมย์ฤดีเป็นการไม่ให้เกียรติ
ภรรยา ทำให้ภรรยาเสื่อมเสียเกียรติ และนำความอับอายมาสู่นางภิรมย์ฤดีเป็นอย่างยิ่ง จึงทำให้ทั้งคู่
เกิดความขัดแย้งกัน ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนีว่

นางภิรมย์	ดิฉันไม่ได้ตั้งใจที่จะแอบฟังเลย ดิฉันตั้งใจจะเอานูหรือออกมาใส่ในหีบ แต่พออุพมาถึงประตูได้ยินเสียงคุยกัน หูดิฉันไม่หนวกก็ต้องได้ยิน อยู่เอง
ภิรมย์	ก็แล้วอย่างไรล่ะ
นางภิรมย์	คุณนะเห็นตัวเก่งเสียเต็มประดา ช่างหน้าด้านเอาอะไรต่อมิอะไรไปคุย อวดเพื่อน ประจานเมียของตนเองเช่นนั้นไม่เสียหายแก่ตัวของคุณเอง บ้างหรือ
ภิรมย์	ก็คุณจัน ไม่ใช่คนอื่นไกลเลย เป็นเพื่อนสนิทและนับว่าเป็นญาติกัน ด้วย
นางภิรมย์	แต่คุณพูดคลาดเคลื่อนความจริงนะ
ภิรมย์	คืออย่างไร
นางภิรมย์	คุณอวดว่าดิฉันต้องมาเป็นเมียคุณ เพราะดิฉันพลาดทำแล้วต้องตก กระไดพลอนโจนฉะนั้นไม่ใช่หรือ
ภิรมย์	ก็ไม่จริงหรือ

(ขนมสมกับน้ำยา : 18)

เรื่องฟอกไม่ขาว เป็นความขัดแย้งระหว่างหลวงพรพานิชกรรมและจาร์สซึ่งเป็น
สามภรรยา กัน หลวงพรพานิชกรรมเกิดความไม่เชื่อใจในความประพฤติของจาร์ส เนื่องจากจาร์ส
เคยเป็นภรรยาของนายบุญส่งมาก่อน ดังนั้นเมื่อนายบุญส่งมาพบจาร์สที่บ้าน หลวงพรพานิชกรรม
จึงคิดว่าทั้งคู่แอบคบชู้กัน จึงทำให้หลวงพรและจาร์สเกิดความขัดแย้งขึ้น ดังปรากฏในบทสนทนา
ตอนนีว่

หลวงพร ก็นายบุญส่งล่ะ

จรัส นายบุญส่งถึงจะเคยได้เป็นหัวเมียกันมา ก็ขาดตอนกันมานานแล้ว ไม่ได้มีความรักเหลืออยู่เลยจนคนเดียว

หลวงพร นี่จะให้ฉันเชื่อเช่นนั้นฤ

จรัส ความสัตย์จริงเป็นเช่นนั้น คุณหลวงจะเชื่อฤไม่เชื่อกี่แล้วแต่จะโปรด

หลวงพร ฉันไม่เชื่อ

(ฟอกไม่ขาว:176)

เรื่องกลแตก เป็นความขัดแย้งระหว่างหลวงวิศาลพัฒนากรและคาราซึ่งเป็นสามีภรรยาทั้งคู่ถูกบังคับให้แต่งงานกันโดยปราศจากความรัก ดังนั้นจึงเป็นเหตุให้เกิดการทะเลาะวิวาทเป็นประจำ หลวงวิศาลพัฒนากรเป็นชายหนุ่มผู้เจ้าชู้ พฤติกรรมดังกล่าวทำให้คาราไม่พอใจ และหลวงวิศาลพัฒนากรอยากหย่าขาดจากคาราจึงหาเรื่องใส่ความว่าคาราคบชู้ เป็นเหตุให้ทั้งสองเกิดความขัดแย้งขึ้น ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนี้ว่า

วิศาล (สะบัดหน้าหันไปพูดกับคารา) ขออย่าให้หล่อนเข้าใจผิดว่าฉันจะมาจับชู้ที่นี่ ฉันตั้งใจแต่เพียงจะมาเตือนว่าในทีมงานฤดูหนาวนี้ไม่ใช่ที่สำหรับกรอกับชู้ เพราะเป็นที่เปิดเผยนัก

คารา ขอบใจที่คุณมาเตือน แต่ถ้าฉันได้ประพฤติดิฉันไปก็เป็นเพราะความโง่เขลาเบาปัญญา โดยเห็นคุณผู้เป็นสามีที่ขอรอผู้หญิงอื่นได้ ดิฉันจึงเข้าใจว่าการกรอเช่นนั้นไม่ผิด

วิศาล การแก้ตัวเช่นนี้หล่อนต้องรู้อยู่ดีแล้วที่เดียวว่าไม่มีมูลเลย...ฉันเชื่อว่าหล่อนมีสมองพอที่จะเข้าใจได้ว่าการกรอชู้อย่างเปิดเผยต่อหน้าธารกำนัล ไทยเรายังถือเป็นของไม่งดงามสำหรับกุลสตรี....

(กลแตก 57-58)

1.1.2 ความขัดแย้งระหว่างมิตรกับมิตร คือความขัดแย้งระหว่างบุคคลที่มีความรักใคร่ชอบพอกัน มีความสนิทสนมกันมากจนเป็นเพื่อนสนิทกัน และสามารถดักเตือนหรือพูดคุยกันในเรื่องต่างๆ ได้ พบในเรื่อง เห็นแก่ลูก แก่แค้น และบ่วงมาร

เรื่องเห็นแก่ลูก เป็นความขัดแย้งระหว่างมิตรกับมิตรในเรื่องที่เกี่ยวกับบุคคลที่สามที่มีฐานะเป็นลูก เรื่องนี้เป็นความขัดแย้งของนายล้าผู้เป็นพ่อที่ให้กำเนิดแม่ลออ กับพระยาภักดินฤนารณผู้เป็นพ่อที่อุปการะแม่ลออมาโดยตลอด เมื่อนายล้าพยายามจะบอกความจริงว่าตนเป็นพ่อ

ของแม่ลออ และหวังจะให้แม่ลออและสามีที่กำลังจะแต่งงานด้วยกันเลี้ยงดูคนตลอดไป แต่พระยาภักดินฤนารถไม่เห็นด้วยกับนายล้าเพราะคิดว่าการกระทำของนายล้าผู้ซึ่งเคยทุจริตจนถูกตัดสินจำคุก จะทำให้แม่ลออเกิดความอับอายและไม่สามารถใช้ชีวิตอย่างมีความสุขในสังคมได้อีกต่อไป จึงทำให้ทั้งคู่เกิดความขัดแย้งกัน ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนี้ว่า

ล้า ผมเป็นพ่อแม่ลออ คุณก็มีบุญคุณพอแล้ว
 ภักดี เอ๊ะ! นี่แกจะขยายขึ้นว่า แกเป็นพ่อแม่ลอออย่างนั้นหรือ?
 ล้า ก็ยังงั้นซิขอรับ
 ภักดี พุทโธ! นี่แกนะไม่มีความเมตตาถูกแกบ้างเลยเทียวหรือ ถึงได้คิดร้ายแก่เขาได้ยังงั้น?
 ล้า คิดร้ายยังงั้น?
 ภักดี นายทองคำ เขาจะมาแต่งงานกับลูกสาวคนเช่นแกได้อยู่หรือ?
 ล้า ถ้าเขารักแม่ลออจริงล่ะก็ ถึงผมจะเป็นคนเลวกว่าที่ผมเป็นอยู่ที่นี่ เขาคงไม่รังเกียจ
 ภักดี ถึงนายทองคำจะไม่รังเกียจ คนอื่นๆก็คงต้องรังเกียจ ใครเขาจะมาคบค้าสมาคมได้อีกต่อไป ไปข้างไหนเขาก็จะเลียดหูตบซิบกัน ถ้าใครเขาเลี้ยงได้ก็เลี้ยง แกจะมาทำให้แม่ลออเป็นหมาหัวเน่าหรือ?

(เห็นแก่ลูก: 22)

เรื่องแก้แค้น เป็นความขัดแย้งระหว่างมิตรกับมิตรอันมีสาเหตุมาจากบุคคลที่สาม เรื่องนี้เป็นความขัดแย้งของพระวิเศษลัญญการกับพระประเสริฐไมตรีเรื่องผู้หญิงคือแม่สายหยุด แต่เดิมพระประเสริฐไมตรีรักใคร่กับแม่สายหยุด แต่ต้องไปราชการต่างประเทศจึงฝากแม่สายหยุดให้พระวิเศษลัญญการช่วยดูแล แต่สุดท้ายพระวิเศษลัญญการกลับแต่งงานกับแม่สายหยุด จึงเป็นเหตุแห่งความขัดแย้งของมิตรทั้งสอง ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนี้ว่า

วิเศษ (เสียงสั่น) คุณพระ โปรดฟังผมอธิบายหน่อย
 ประเสริฐ คุณพระไม่ต้องอธิบาย ผมอธิบายแทนก็ได้ เมื่อก่อนที่ผมจะออกไปรับราชการที่เมืองนอก ผมได้รักใคร่อยู่กับแม่สายหยุด แต่ยังไม่ทันจะได้จัดแจงแต่งงานกัน ผมก็ได้รับคำสั่งให้รีบออกไป ผมเห็นว่าคุณเป็นเพื่อนอย่างสนิทสนมเท่ากับพี่น้อง หรือยิ่งกว่าก็เป็นได้ ผมจึงฝากไว้ให้คุณช่วยดูแลและวังแม่สายหยุด โดยไว้เนื้อเชื่อใจอย่างยิ่ง คุณตอบแทนผมอย่างไร
 วิเศษ ผมขอชี้แจง
 ประเสริฐ ผมพูดยังไม่จบ ผมขอถามซ้ำอีกว่า คุณตอบแทนความไว้ใจของผมอย่างไร คุณผู้รับฝากผู้หญิงที่รักของผม กลับเอาผู้หญิงนั้นเป็นเมียเสียเอง
 ...

(แก้แค้น: 192)

เรื่องบัวมาร เป็นความขัดแย้งระหว่างพระพิมลเมธีกับเพื่อนซึ่งได้แก่ พระประจิต ศาสตราจารย์ราชบัณฑิต พระวิเชียรบุรีศรีวันเกษตร และนายพลโท พระยาพิไชยธรรมาภรณ์ เนื่องจากพระพิมลเมธีกต้องการยกย่องแม่สลับเป็นเมีย แต่เพื่อนทั้งสามไม่เห็นด้วย เนื่องจากแม่สลับได้ชื่อว่าเป็นหญิงไม่ดี พระพิมลเมธีกมีความเห็นว่าที่แม่สลับเป็นคนไม่ดี มีสามีหลายคนเป็นความผิดของผู้ชายที่ทิ้งหล่อนไป พระพิมลเมธีกจึงคิดว่าการที่ตนจะเลี้ยงแม่สลับอย่างดี จะช่วยให้แม่สลับกลับตัวเป็นคนดีได้ การกระทำความผิดกล่าวของพระพิมลเมธีกทำให้เพื่อนๆ ไม่พอใจ จึงเป็นเหตุให้พระพิมลเมธีกกับเพื่อนเกิดความขัดแย้งกัน ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนี้ว่า

พระยาพิไชย	คุณพระเชื่อว่า ถ้าผู้หญิงได้เป็นเมียคนเดียวของผู้ชายคนใดคนหนึ่ง และได้รับความทูลถามให้เพียงพอแล้วละก็ คงจะไม่นอกใจผู้เป็นแน่นอนที่เดียวฤ?
พระพิมล	ผมเชื่อแน่นอนเช่นนั้น! และเพราะเหตุที่ผมเชื่อเช่นนั้น ผมจึงได้กล้าพอที่จะรับแม่สลับมาเป็นเมียผม
พระประจิต	ถ้าคุณจะทำทดลองวิธีของคุณ โดยหาผู้หญิงสาวที่ยังไม่เคยมีผัวมาเลี้ยงดู เช่นที่วานั้นละก็, ผมก็เชื่อแน่นอนว่า แม่คนนั้นคงจะได้รับความสุขอย่างที่สุด...แต่การที่จะทดลองด้วยผู้หญิงอย่างแม่สลับ-ฮือ
พระวิเชียร	เสื้อที่เคยได้สมนุษแล้ว ที่ไหนจะ-โอ๊ย! ขอโทษเถอะขอรับ ผมจะพุดหยาบเกินไปสักหน่อย!
พระพิมล	ไม่เป็นไร! เราเป็นเพื่อนกัน พุดอะไรพุดตรงๆดีกว่า ผมขอบอกว่า, การที่ผมเลือกคนอย่างแม่สลับ เห็นว่าจะแสดงปรากฏได้ดีกว่า ว่าความเห็นของผมถูก ถ้าหาผู้หญิงที่ยังไม่เคยมีผัวมา ก็เท่ากับไม่ต้องทดลองอะไร...
พระยาพิไชย	คุณพระ, ในหน้าที่ผู้เป็นมิตรรักใคร่คุณพระจริงๆ ผมขอตักเตือนคุณพระว่า ควรจะต้องนึกถึงหลักฐานของตัวคุณพระเองบ้าง คุณพระก็เป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่อยู่แล้ว มีความจำเป็นยิ่งกว่าแต่ก่อนที่จะต้องรักษาเกียรติยศและชื่อเสียง เพราะฉะนั้นถ้าคุณพระได้เมียที่คนอื่นเขารังเกียจ อาจทำให้เป็นที่ทรานันทาได้เป็นอันมาก...

(บัวมาร:35-38)

1.1.3 ความขัดแย้งระหว่างคนรู้จักกับคนรู้จัก เป็นความขัดแย้งระหว่างคนที่อาศัยอยู่ในสังคมเดียวกัน แต่ไม่สนิทสนมจนถึงขั้นเป็นเพื่อนสนิทกัน พบในเรื่องโพงพาง จัดการรับเสด็จ หนังสือหมายน้ำบ่อหน้า และน้อยอินทเสน

เรื่องโพงพาง เป็นความขัดแย้งระหว่างนายพลโท พระยาสมุทรโยธิน กับพระวิสูตรพานิชที่ต่างฝ่ายต่างก็มีอาชีพรับราชการ พระยาสมุทรโยธินได้รับทราบข่าวว่ามีผู้คิดร้ายต่อตนเอง โดยใส่

ร้ายทารุณคนสนิทและจะขโมยความลับของประเทศชาติ ซึ่งพระยาสมุทรสันนิษฐานว่าคนร้ายน่าจะเป็นพระวิสูตรพานิช จึงทำให้พระยาสมุทรกับพระวิสูตรพานิชเกิดความขัดแย้งกัน ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนีว่

สมุทร (หน้าตึง) นี่คุณพระหมายความว่าอะไร ?
 วิสูตร ผมหมายความว่าความลับในเวลานี้เป็นของมีราคามากอยู่!
 สมุทร ข้อนั้นผมไม่ทราบได้ เพราะผมไม่เคยขายหรือซื้อความลับ และผมไม่เชื่อว่า
 นายทหารของผมนคนหนึ่งคนใดจะขายความลับ เพราะฉะนั้นขอยุติเรื่องนี้กันที ถ้า
 คุณพระจะยังไม่ออกไปข้างนอก ผมลาก่อน...

(โพงพาง: 169)

เรื่องจัดการรับเสด็จ เป็นความขัดแย้งระหว่างพระยาศรีบุรีรัมย์กับชั้นที่ทั้งคู่ต่างก็เป็นคนที่รู้จักกัน พระยาศรีบุรีรัมย์ได้ทอดทิ้งภรรยาซึ่งชั้นเป็นพี่ชายของภรรยา ทำให้ชั้นเกิดความโกรธจึงได้กลับมาแก้แค้นพระยาศรีบุรีรัมย์โดยหลอกให้พระยาศรีบุรีรัมย์เตรียมจัดการรับเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงเป็นเหตุให้ทั้งคู่เกิดความขัดแย้งกัน ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนีว่

พระยาศรี อ้ายชั้น! หมายถึงใคร
 ชั้น ผมเองขอรับ (พูดกับข้าราชการอื่นๆ) ผมน้องภรรยาของเจ้าคุณศรี หรือ
 ถ้าจะพูดให้ถูกก็ว่าน้องภรรยาเก่า เพราะท่านได้ทิ้งพี่สาวผมเสียเมื่อสาม
 เดือนนี้เอง
 พระยาศรี ทำไมต้องโฆษณาที่นี้ด้วยก็ไม่ได้
 ชั้น ได้แต่ไม่ชอบหรือขอรับ ถ้าเช่นนั้นผมขอภัยโทษ
 พระยาศรี เอ็งมีธุระอะไรก็พูดมา ถ้าจะมาสื่อข้าเล่นเท่านั้นละก็ไสหัวไป ข้ามีธุระ
 จะต้องจัดเตรียมการรับเสด็จ-
 ชั้น (หัวเราะ) สะ ๆ สะ ๆ อร่อยเหลือเกิน... ไม่ต้องเตรียมก็ได้ขอรับ (หัวเราะ
 อีก)...
 พระยาศรี กงการอะไรของเอ็ง
 ชั้น (หัวเราะ) เพราะการของผม ๆ จึงพูด ผมแหละเป็นตัวการ สะ ๆ สะ ๆ

(จัดการรับเสด็จ:111)

เรื่องหนังสือ เป็นความขัดแย้งระหว่างพระศุภศาสน์โสภิตกับนายประเสริฐ ซึ่งทั้งคู่เป็นบุคคลที่รู้จักกัน นายประเสริฐมักไปมาหาสู่กับสุกัญญาผู้เป็นภรรยาของพระศุภศาสน์โสภิต

จึงทำให้พระศุภศาสนาโศกิตไม่พอใจ อันนำมาสู่ความขัดแย้งระหว่างพระศุภศาสนาโศกิตกับนายประเสริฐ ความขัดแย้งระหว่างพระศุภศาสนาโศกิตกับนายประเสริฐนั้นเป็นความขัดแย้งที่ทั้งคู่ไม่แสดงออกต่อกันและกันโดยตรง แต่ตัวละครทั้งสองมักแสดงความขัดแย้งผ่านการสนทนากับตัวละครอื่น ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนี้ว่า

ศุภศาสนา	ไม่ต้องขึ้นไปละสุธน-ประเสริฐ ผมขอบใจที่คุณมีความเมตตาจะพาภรรยาของผมไปดูแข่งม้า แต่พอวันนี้ผมว่างราชการ ผมจึงได้คิดไว้ว่าจะพาเขาไปเองผมขอขอบใจคุณสองศรีในการที่อุตส่าห์มาจนถึงบ้านผมด้วย เพื่อไปเป็นเพื่อนภรรยาผมจะได้ป้องกันกรหานินทาได้ในข้อที่ภรรยาผมจะไปกับคุณประเสริฐโดยลำพัง
สุธน	คุณพระอย่าเข้าใจผิดนะขอรับ น้อยน้อยไม่เคยไปดูแข่งม้ากับนายประเสริฐโดยลำพังเลย ผมเคยไปด้วยเสมอ

(หนังสือ:6)

เรื่องหมาน้ำป่อหน้า เป็นความขัดแย้งระหว่างหลวงภักดีดำรงศักดิ์กับนายร้อยเอกแก้ว กุสุมรัตน์ หลวงภักดีดำรงศักดิ์อยากแต่งงานกับมาลี เพราะคิดว่ามาลีสามารถส่งเสริมความเจริญรุ่งเรืองทางหน้าที่การงานและฐานะทางสังคมให้ตนได้ แต่มาลีได้ตั้งปณิธานว่าจะไม่แต่งงานกับชายที่มีภรรยาแล้ว ซึ่งมาลีได้รู้ว่าหลวงภักดีดำรงศักดิ์มีภรรยาแล้ว หลวงภักดีดำรงศักดิ์ทราบว่ามีมาลีได้มีความคุ้นเคยกับนายร้อยเอกแก้ว กุสุมรัตน์ ชายหนุ่มโสดผู้เพียบพร้อม ดังนั้นหลวงภักดีดำรงศักดิ์จึงคิดว่ามาลีจะรักกับนายร้อยเอกแก้ว กุสุมรัตน์ จึงเป็นเหตุให้หลวงภักดีดำรงศักดิ์และนายร้อยเอกแก้ว กุสุมรัตน์เกิดความขัดแย้งกัน ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนี้ว่า

วิเชียร	...ผมหวังอยู่ว่าความคิดของคุณหลวงในเรื่องสู่ขอแม่มาลีจะดำเนินไปโดยสะดวก ไม่ติดขัด...
ภักดี	ก็เดี๋ยวนี้ดูท่าทางมันจะไม่เป็นไปสมปรารถนาแล้ว แม่มาลีเขาเป็นผู้หญิงสมัยใหม่ เขาได้แสดงแล้วว่าจะไม่ยอมแต่งงานกับชายใดที่มีเมียหลายคน
วิเชียร	...คุณควรจะอ่อนน้อมเจ้าคุณประคิษฐ์กับคุณหญิงให้ช่วยพูด...บางทีหล่อนจะขัดผู้มีบุญคุณไม่ได้
ภักดี	ถ้าไม่มีคนอื่นก็ขวางอยู่ด้วยแล้ว บางทีก็จะพอมิหนทางที่หวังได้บ้าง แต่นี่พอคุณ-
วิเชียร	เอ๊ะ มีผู้รักเสียแล้วหรือ...ชื่ออะไร
ภักดี	จะว่าเป็นผู้รักก็เห็นจะมากเกินไปสักหน่อย เป็นแต่คุ้นเคยกัน และท่าทางเขาคืออยู่ด้วย...ชื่อนายร้อยเอกแก้ว กุสุมรัตน์

(หมาน้ำป่อหน้า:203-205)

เรื่องน้อยอินทเสน เป็นความขัดแย้งระหว่างหลวงราชกัณฑ์จรรย์กับหลวงวรเวส วิสิฐ ซึ่งเป็นคนรู้จักกัน หลวงราชกัณฑ์จรรย์อยากแต่งงานกับแม่มาลัย ซึ่งเป็นบุตรของหลวงวรเวส วิสิฐ หลวงราชกัณฑ์จรรย์จึงให้พระสมานบริกรไปเจรจาขอสู่ขอแม่มาลัย แต่หลวงวรเวส วิสิฐ ไม่พอใจพฤติกรรมของหลวงราชกัณฑ์จรรย์ จึงปฏิเสธไม่ยอมยกลูกสาวให้ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้หลวงราชกัณฑ์จรรย์ไม่พอใจหลวงวรเวส จนทำให้เกิดความขัดแย้งกัน ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนีว

หลวงราชกัณฑ์	นั่นแปลว่ายังกัน
พระสมาน	แปลว่าแกไม่สมัครยกแม่มาลัยให้แก่คุณนะซี
หลวงราชกัณฑ์	เพราะเหตุไร
พระสมาน	...ประการหนึ่งเห็นจะเป็นเพราะวิธีใช้จ่ายของคุณไม่สู้ตรงกับความคิด ของหลวงวรเวสนัก พูดกันตรงๆ แกว่าคุณสุรุษสุราย
หลวงราชกัณฑ์	นี่แหละหาความแท้ๆ ที่เดียว ผมก็ได้ชี้แจงให้คุณพระเข้าใจดีแล้วไม่ใช่ หรือ ว่าการใช้จ่ายของผมนั้นมีแต่ในสิ่งที่จำเป็นโดยแท้เท่านั้น

(น้อยอินทเสน:11-12)

1.1.1.4 ความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่บ้านเมืองกับผู้กระทำผิด เป็นความขัดแย้งระหว่างตัวละครที่ฝ่ายหนึ่งมีบทบาทเป็นเจ้าหน้าที่บ้านเมือง และอีกฝ่ายเป็นผู้ที่กระทำผิด พบในเรื่อง หมิ่นประมาทศาล

เรื่องหมิ่นประมาทศาล เป็นความขัดแย้งระหว่างหลวงพิทักษ์ธรรมณูกิจผู้รับราชการตำแหน่งผู้พิพากษา และนายบัวซึ่งเป็นผู้ที่เคยถูกหลวงพิทักษ์ธรรมณูกิจตัดสินให้จำคุก การตัดสินของหลวงพิทักษ์สร้างความไม่พอใจให้กับนายบัว เมื่อนายบัวพ้นโทษจึงกลับมาแก้แค้น จึงทำให้นายบัวกับหลวงพิทักษ์เกิดความขัดแย้งกัน ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนีว

บัว	...ผมเป็นแต่ขโมยบ้างเล็กน้อย ไม่ถึงปล้นเขากินอย่างพ่อบรรพคุณหรือครับ... ปล้นเจียบๆก็ได้ขึ้นขอรับ คอยดูแลให้คนเป็นความรำไป ถึงคนบ้านนอกๆ หนอยยิ่ง หวาน รืออยู่แล้วทางความจะแพ้ ก็หมิ่นเอาจนได้ เมื่อแพ้แล้วยังหมิ่นให้อุทธรณ์ ฎีกาอะไรต่อไปอีก เอาจนจับหายกันพอดี จจริงโหมขอรับ
พิทักษ์	ก็คงจะมีบ้าง ธรรมดาคนจะให้ดีไปทั้งนั้นไม่ได้

(หมิ่นประมาทศาล:24-25)

1.1.1.5 ความขัดแย้งระหว่างคนในกลุ่มสมาชิกเดียวกัน กลุ่มสมาชิกหมายถึงกลุ่มคนที่มีความคิดในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเหมือนกันจึงได้รวมตัวกันเป็นกลุ่ม ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเป็นความขัดแย้งของคนในกลุ่มที่มีความคิดเห็นแตกต่างกัน พบในเรื่อง ฉวยอำนาจ

เรื่องฉวยอำนาจ เป็นความขัดแย้งระหว่างสมาชิกในกลุ่มคณะผู้ชาติคออโรเนียน กลุ่มนี้เกิดขึ้นเนื่องจากประชาชนชาวคออโรเนียนมีความเป็นอยู่ที่ยากลำบากเมื่ออยู่ในการปกครองของกษัตริย์วิกเตอร์และเสนาบดี จึงทำให้ผู้ที่ไม่พอใจการบริหารบ้านเมืองรวมกลุ่มกันเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครอง แต่สมาชิกภายในกลุ่มเกิดความขัดแย้งระหว่างจะล้มระบบกษัตริย์หรือจะคงรักษาระบบกษัตริย์ไว้ จากเรื่องคัสติโยมีฐานะเป็นสภานายกคณะผู้ชาติคออโรเนียน ซึ่งมีความเห็นให้คงระบบกษัตริย์ไว้ แต่เซโนเบียผู้มีฐานะเป็นเลขาธิการคณะผู้ชาติคออโรเนียน มีความเห็นว่าควรล้มระบบกษัตริย์และเปลี่ยนมาปกครองด้วยระบอบรีพับลิค จึงทำให้ทั้งสองฝ่ายเกิดความขัดแย้งกัน ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนี้ว่า

คัสติโย ...สหายทั้งหลาย เรามาประชุมกันในคืนนี้ เพื่อจะกระทำความตกลงกันในเรื่องอันหนึ่ง ซึ่งค้างมาจากการประชุมครั้งก่อน คือปัญหาว่าในการที่เราจะคิดทำการเปลี่ยนแปลงต่อไปนั้น จะตั้งรูปขึ้นใหม่เป็นรีพับลิคหรือคงเป็นประชาธิปไตยอยู่อย่างเดิม...

(ฉวยอำนาจ:213)

เซโนเบีย ...ท่านทั้งหลายได้ทราบอยู่แล้ว ว่าข้าพเจ้ามีความเห็นอย่างไรในเรื่องลักษณะปกครองแห่งชาติเรา (บางคนร้องขึ้นว่า “รีพับลิค !”) เช่นนั้น! ข้าพเจ้าได้นึกถึงรีพับลิค แต่สหายทั้งหลายการเปลี่ยนแปลงลักษณะปกครองเป็นวิธีเยียวอย่างรุนแรง ฉะนั้นถ้าเรายังไม่แน่ใจแท้แล้ว ควรจะใคร่ครวญดูให้ดีกว่า...

(ฉวยอำนาจ:217)

มาร์ซิโย ...ข้าพเจ้าเป็นแต่ทหาร...ทหารก็มีขวัญดีเพราะมีใจยึดมั่นอยู่ที่ธงชัยนั้นแหละ สหายทั้งหลาย พระเจ้าแผ่นดินเหมือนธงชัยของชาติ ชาติใดมีพระเจ้าแผ่นดิน ก็คือมีวัตถุที่สำหรับเป็นศูนย์แห่งความภักดี ถ้าไม่มีพระเจ้าแผ่นดินก็ขาดศูนย์ไป เพราะใครๆ ก็ถือว่าตนเป็นคนเท่ากันกับเพื่อนบ้าง จริงอยู่รีพับลิคก็มีประธานาธิบดีเป็นหัวหน้าแห่งชาติ แต่หัวหน้าที่เปลี่ยนทุกสี่ปี หรือเจ็ดปีจะมีใครเคารพสักปานใด...

(ฉวยอำนาจ:219-220)

ซัมมาร์โค ...ทหารก็เป็นพลเมืองคนหนึ่งเหมือนกัน มีชีวิตจิตใจและมีสิทธิที่จะได้รับความสุขเหมือนพลเมืองทั้งหลาย ก็เมื่อเป็นเช่นนั้น เหตุใดทหารจึงจะต้องมีความคิดเห็นผิดกับพลเมืองคนอื่น ๆ?...สหายทั้งหลาย ถ้าผู้ปกครองของเราไม่ทำหน้าที่ให้เป็นไปเพื่อความสุขของพสกนิกร ทหารจะควรจงรักภักดีต่อผู้ปกครองนั้นหรือ?...

(ฉวยอำนาจ:224)

1.1.1.6 ความขัดแย้งระหว่างผู้บังคับบัญชากับผู้ใต้บังคับบัญชา เป็นความขัดแย้งระหว่างหัวหน้าและลูกน้อง พบในเรื่อง ความดีมีไชย

เรื่องความดีมีไชย เป็นความขัดแย้งระหว่างนายพลตรีพระยากำแหงณรงค์ซึ่งเป็นผู้บัญชาการกองพลที่ 20 มีฐานะเป็นผู้บังคับบัญชา กับนายสวัสดิ์ซึ่งเป็นนักเรียนนายร้อย มีฐานะเป็นผู้ใต้บังคับบัญชา เนื่องจากนายสวัสดิ์เป็นผู้ต้องสงสัยในการขโมยความลับทางทหารไปขาย เพราะวันเกิดเหตุ นายสวัสดิ์ได้หายตัวไป พระยากำแหงเชื่อว่านายสวัสดิ์เป็นผู้บริสุทธ์จึงพยายามสอบสวน นายสวัสดิ์ด้วยตนเอง แต่นายสวัสดิ์ไม่ยอมเล่าความจริง จึงทำให้พระยากำแหงไม่พอใจและเกิดความขัดแย้งกับนายสวัสดิ์ ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนีว่

กำแหง ฉันอยากรู้ว่าเมื่อวานนี้นะแกไปไหนแน่

สวัสดิ์ ผมได้ตั้งใจไว้จริงๆว่าจะไปหาคุณพระพิพิธ แต่ผมไม่ได้ไป ไปเที่ยวที่อื่นเสียก่อนแล้วก็เผอิญไปมีเหตุขัดข้อง คือพายเรือไปไกลเกินความคาดหมาย ผมก็รีบกลับมาเพื่อจะให้ทันกำหนดที่ได้ลาไว้ จึงเลยไม่ได้ไปหาคุณพระพิพิธ ที่ผมมาถึงช้าไปนั้นก็เพราะต้องพายเรือทวนน้ำมาไกล พายไม่มีใครจะไหว

กำแหง ที่ไปเที่ยวเรือนะแกไปกับใคร...ชื่อไร

สวัสดิ์ กับ-กับ-เพื่อนคนหนึ่ง...ผม-ผม-ผมต้องขอประทานความกรุณาได้เท่า ขอให้ได้เท่าเชื่อผม ว่าไม่ได้ไปทำผิดคิดร้ายอะไรจริงๆ

(ความดีมีไชย:143)

การวิเคราะห์ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์จากข้างต้นมีสาเหตุมาจาก 3 ประการ ประการแรกมีสาเหตุมาจากความประพฤติ กล่าวคือบุคคลมีความขัดแย้งกันเนื่องจากไม่พอใจความประพฤติของฝ่ายตรงข้าม พบในเรื่อง ผู้ร้ายแผลง ขนมนสมกับน้ำยา กลแตก และ โพงพาง ประการที่สองมีสาเหตุมาจากบุคคลที่สาม ซึ่งเป็นต้นเหตุให้เกิดความขัดแย้ง บุคคลที่สามได้แก่ ลูกบุคคลในครอบครัว คนรัก และผู้ชายหรือผู้หญิงที่มาเป็นชู้กับสามีหรือภรรยา พบในเรื่อง ฟอกไม่ขาว เห็นแก่ลูก แก่แก่น บ่วงมาร หนั่งเสื่อ และความดีมีไชย และประการสุดท้ายมีสาเหตุมาจากความโกรธแค้นหรือความไม่พอใจ พบในเรื่อง น้อยอินทเสน หมายน้ำบ่อหน้า หมิ่นประมาทศาล จัดการรับเสด็จ และฉวยอำนาจ

ลักษณะความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์นอกจากที่ปรากฏในบทพระราชนิพนธ์แล้ว ยังเป็นความขัดแย้งที่สามารถเกิดขึ้นได้ในชีวิตจริง ซึ่งเกิดจากการที่บุคคลสองฝ่ายมีความคิดเห็นขัดแย้งกัน โดยที่ฝ่ายหนึ่งประพฤติดอกนอกกรอบแห่งศีลธรรม

1.2 การแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์

การแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์พบ ดังนี้

1.2.1 การสร้างเหตุการณ์ คือการที่ตัวละครเผชิญปัญหาใดปัญหาหนึ่งและพยายามหาทางออกด้วยการสร้างเหตุการณ์ด้วยการแต่งเรื่องราวต่างๆขึ้น เพื่อให้ตนเองรอดพ้นจากปัญหานั้นๆ การแก้ปัญหด้วยการสร้างเหตุการณ์มีหลายลักษณะ ดังนี้

1.2.1.1 สร้างเหตุการณ์เพื่อหลอกลวง คือการที่ตัวละครประสบปัญหาใดปัญหาหนึ่งและพยายามหาทางออกด้วยการสร้างสถานการณ์หรือการแต่งเรื่องเพื่อโกหกตัวละครอื่น โดยหวังว่าวิธีการนั้นจะช่วยให้ตนแก้ปัญหาได้ วิธีการแก้ปัญหานี้มีเจตนาที่ไม่สุจริต เพราะเป็นการหลอกลวงผู้อื่นจะนำผลประโยชน์มาสู่ตน หรือเป็นการหลอกลวงผู้อื่นให้ได้รับความเดือดร้อนทั้งทางกายและใจ การแก้ปัญหานี้พบในเรื่อง ผู้ร้ายแฝง โกงพาง จัดการรับเสด็จ หมายน้ำบ่อหน้า กลแตก และน้อยอินทเสน

เรื่องผู้ร้ายแฝง เมื่อพระยาอารักษ์ราชการและแม่พวงภรรยามีปัญหาเรื่องค่าใช้จ่าย และภาระหนี้สิน เนื่องจากทั้งคู่ใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย ทั้งคู่ได้คิดการแก้ปัญหาลักษณะนี้ด้วยการ “สร้างเหตุการณ์เพื่อหลอกลวงว่าขโมยขึ้นบ้าน” และอ้างว่าขโมยได้นำเงินของหลวงที่ตนเก็บรักษาไว้ไปด้วย โดยทั้งพระยาอารักษ์ราชการและแม่พวงหวังว่าวิธีการนี้จะนำประโยชน์มาสู่พวกเขาด้วยการจะได้เงินหลวงที่อ้างว่าหายมาใช้ส่วนตัว อีกทั้งยังจะได้รับความช่วยเหลือเรื่องภาระหนี้สิน ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนีว้า

อารักษ์ เจ้าคุณเห็นละไหมขอรับ มันกวาดเสียเกลี้ยงทีเดียว ผมคราวนี้คงต้องถูกนายท่านขนานใหญ่เป็นแน่ ไม่พอที่เลขที่ผมจะเอาเงินหลวงมาทำหายเช่นนี้ ไม่ควรเลยที่จะให้เรามีเหตุเช่นนี้ ผมเสียใจมาก เจ้าคุณก็ทราบอยู่แล้วว่าผมถึงจะชั่วได้อย่างไร ก็ยังไม่เคยเสียชื่อว่ารักษาพระราชทรัพย์ไม่ฉ้อฉลหายเช่นนี้

(ผู้ร้ายแฝง: 197)

เรื่องจัดการรับเสด็จ เมื่อนายชั้นเกิดความโมโหที่พระยาศรีบุริรมย์ได้ทอดทิ้งพี่สาวของตนไป นายชั้นจึงแก้แค้นพระยาศรีบุริรมย์ด้วยการสร้างเหตุการณ์เพื่อหลอกลวงว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะเสด็จมาที่บ้านพระยาศรีบุริรมย์ ทำให้พระยาศรีบุริรมย์ต้องวุ่นวายจัดเตรียมบ้านเพื่อรับเสด็จ การกระทำของนายชั้นทำให้พระยาศรีได้รับความเดือดร้อนและความอับอายเป็นอย่างมาก ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนีว้า

ชั้น ผมเองเป็นผู้ส่งโทรเลขมาจากปากน้ำโพ
 พระยาศรี สะ! อะไรนะ
 ชั้น ผมเองเป็นผู้ส่งโทรเลขมาสั่งให้เจ้าคุณเตรียมการรับเสด็จเรือต่างๆ
 ที่จริงพระองค์ท่านเสด็จลงเรือล่องไปปากน้ำโพแต่เมื่อเช้านี้แล้ว (ทุก
 คนพากันตกตลึง นายชั้นเห็นได้ช่องก็ออกเปิดหนีไปทางหลัง
 ดำรวจภูธรตั้งท่าจะไป นายสังข์ยกมือห้ามไว้)
 (จัดการรับเสด็จ:112)

เรื่องหมายน้าบ่อหน้า เมื่อหลวงภักดีดำรงศักดิ์และนายร้อยเอกแก้ว กุสุม
 รัตน์รักผู้หญิงคนเดียวกันคือมาลี มาลีได้ตั้งปณิธานว่าจะไม่แต่งงานกับชายที่มีภรรยาแล้ว ซึ่งมาลี
 ได้รู้ว่าหลวงภักดีดำรงศักดิ์มีภรรยาแล้ว นายวิเชียรเพื่อนของหลวงภักดีดำรงศักดิ์จึงได้วางแผนเพื่อ
 หลอกหลวงมาลีว่านายร้อยเอกแก้ว กุสุมรัตน์มีภรรยาแล้วเช่นกัน ทั้งนี้เพื่อเป็นการลดคุณค่าของนาย
 ร้อยเอกแก้ว กุสุมรัตน์ให้ลงมาเท่ากับหลวงภักดีดำรงศักดิ์ ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนี้ว่า

วิเชียร เอาเถอะ อย่าวิตก ผมจะจัดการเองให้ตลอด...ผมขอถามอะไรสักคำเถอะ
 นายทหารผู้นั้นมีเมียแล้วหรือยัง
 ภักดี ยัง จะทำไม
 วิเชียร ถ้าปรากฏขึ้นว่านายทหารผู้นั้นมีเมียเสียแล้ว ก็จะเป็นอันลดราคาของเขาลงมา
 เพียงเท่าคุณในนัยน์ตาของแม่มาลีจริงไหม
 ภักดี ก็น่าจะเป็นไปได้ แต่เมื่อเขาไม่ได้มีเมีย-
 วิเชียร ผมจะหาให้เขาคคนหนึ่ง

(หมายน้าบ่อหน้า:206)

นอกจากการสร้างเหตุการณ์เพื่อหลอกหลวงดังกล่าวข้างต้น เรื่องหมายน้า
 บ่อหน้ายังปรากฏการสร้างเหตุการณ์เพื่อหลอกหลวงอีก กล่าวคือหลวงภักดีดำรงศักดิ์ได้หลอกหลวง
 มาลีว่า ผ่องไม่ใช่ภรรยาตน แต่เป็นน้องสาวที่สติไม่สมประกอบ หลวงภักดีดำรงศักดิ์หลอกหลวงมาลี
 เพราะไม่ต้องการให้มาลีรู้ว่าแท้จริงผ่องเป็นภรรยาตน เพราะหากมาลีรู้ความจริงมาลีจะไม่แต่งงาน
 กับตน ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนี้ว่า

คุณหญิง ไหนเล่าความจริงให้ฉันฟังทีหรือ ไม่ต้องกลัวอะไรเล่าไปเถอะหล่อน
 ผ่อง ลูกเจ็บมากเข้าละ ดิฉันวิตกจึงได้มาตามคุณหลวงเพื่อให้ไปช่วยรับหมอ...คุณ
 หลวงไม่ไป ดิฉันอ่อนวอนก็ไม่ไป และพอได้อีกคนมาทางนี้ก็บอกให้ดิฉันไป
 ช้อนในพุ่มไม้ ดิฉันก็จับข้อมือนิดเดียว เธอก็ดีเอาดิฉัน...
 ก๊กดี ผมได้เรียนแล้วว่าแม่ผ่องเป็นผู้ที่สติไม่บริบูรณ์
 มาลี ...แต่นั้นก็ไม่เป็นสาเหตุเพียงพอที่คุณจะตีเขา คุณใช้อำนาจเกินพินิจไปมาก
 กุสุม (พูดโดยอารมณ์ประหลาดใจ) เอ๊ะ อะไรพินิจ...
 ผ่อง ดิฉันเป็นภรรยาหลวงก๊กดี

(หมายน้าบ่อน้ำ:184-186)

เรื่องกลแตก เมื่อหลวงวิศาลพัฒนากรอยากหย่ากับดาราโดยให้ตนเองเป็นฝ่ายถูก หลวงวิศาลพัฒนากได้ทราบมาก่อนที่ดาราจะแต่งงานกับตน ดาราได้รักใคร่ชอบพอกับหลวงสิทธิศุภการ ดังนั้นหลวงวิศาลพัฒนากจึงคิดสร้างเหตุการณ์เพื่อหลอกลวงผู้อื่นว่า ดารากับหลวงสิทธิศุภการเป็นชู้กัน เพื่อที่ตนจะได้หย่ากับดาราโดยไม่มีความผิด ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนี้ว่า

ประกาศ ...ผมได้ทราบระแคะระคายอยู่ว่า หลวงวิศาลมันอยากหาเหตุให้ดาราอยู่ในที่ผิด มันจะได้หย่ากับเขาได้โดยไม่ถูกพ่อตาโกรธ และยังให้ตัวเขาเองอยู่ในที่ถูกต่อหน้าโลกด้วยยิ่งดี เขาปรึกษาหลวงประดิษฐ์แล้ว หลวงประดิษฐ์แนะนำให้ฟ้องชายชู้ แต่หลวงวิศาลไม่ยอมเพราะกลัวว่าถ้าฟ้องเอาคุณหลวงเป็นจำเลยแล้วแม่พิมพ์ก็จะพลอยโกรธเขา การเอะอะจับชู้กันนี้เขาคิดเพียงเป็นการเล่นละครหลอกพ่อตาเท่านั้น แล้วจะได้หย่ากับดาราได้ถนัดโดยไม่ต้องฟ้องร้องอะไร

(กลแตก : 91-92)

เรื่องน้อยอินทเสน เมื่อหลวงราชกัณฑ์จรรย์อยากแต่งงานกับบุตรของหลวงวรเวทวิสิฐ แต่เนื่องจากหลวงราชกัณฑ์จรรย์มีพฤติกรรมไม่ดีหลายประการ อีกทั้งหลวงวรเวทวิสิฐอยากได้ลูกเขยที่เป็นเจ้า หลวงวรเวทวิสิฐจึงปฏิเสธหลวงราชกัณฑ์จรรย์ หลวงราชกัณฑ์จรรย์ไม่พอใจจึงคิดแก้แค้นหลวงวรเวทวิสิฐด้วยการสร้างเหตุการณ์เพื่อหลอกลวง กล่าวคือหลวงราชกัณฑ์จรรย์กับพระสมานได้วางแผนกันพาเจ้าปดุมไปให้หลวงวรเวทวิสิฐรู้จัก โดยหวังว่าเมื่อความจริงเปิดเผยว่าอินทเสนเป็นเจ้าปดุมหลวงราชกัณฑ์จรรย์กับพระสมานจะได้หัวเราะเยาะหลวงวรเวทวิสิฐ ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนี้ว่า

หลวงราชทัตต์ แกลยาก็ได้ถูกเขยเป็นเจ้านัก ควจะหาเจ้าไปยัดให้แกเสียให้เช็ด
 พระสมาน แกลจะไปเช็ดไปหลาบอะไร แกก็จิตใจไปเท่านั้น
 หลวงราชทัตต์ ไม่ใช่ครับ ไม่ใช่หาเจ้าจริงไปให้แก ที่ผมหมายความว่านะ คือ จับอ้ายแมง
 อะไรคนหนึ่งแต่งให้เป็นเจ้าไปให้แกบูชาเสียให้เช็ดสักที แล้วก็ได้
 หัวเราะเยาะแกล่น

(น้อยอินทเสน:17)

1.2.1.2 สร้างเหตุการณ์เพื่อให้เกิดใจ เป็นวิธีการแก้ปัญหาของตัวละครโดยการสร้างเหตุการณ์ให้ตัวละครอีกฝ่ายเกิดความตกใจกลัว แต่ไม่ได้มีเจตนาเพื่อจะทำร้ายตัวละครอีกฝ่าย เป็นวิธีการแก้ปัญหาเพื่อให้ได้ความพอใจเท่านั้น การแก้ปัญหาวิธีนี้พบในเรื่องแก้แค้น และหมิ่นประมาทศาล

เรื่องแก้แค้น เมื่อพระประเสริฐโมตรีต้องการแก้แค้นพระวิเศษลัญฉกร เรื่องที่พระวิเศษลัญฉกรแย่งคนรักไปแต่งงาน วิธีการแก้แค้นของพระประเสริฐโมตรีคือการสร้างเหตุการณ์ให้พระวิเศษลัญฉกรตกใจ ด้วยการให้พระวิเศษกนิยาพิชแต่สุดท้ายพระประเสริฐโมตรีก็ได้เฉลยว่า แท้จริงยาพิชนั้นเป็นแพ้งธรรมดาที่ไม่มีพิษ โดยมีจุดประสงค์เพื่อความพอใจไม่ได้มุ่งร้ายถึงขั้นทำร้ายหรือเอาชีวิตผู้อื่น ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนีว

วิเศษ หายไกรธเวลานี้จะมีประโยชน์อะไร มาเกณฑ์ให้ผมกนิยากินยาพิษอะไร
 เข้าไป นี่จะเป็นอย่างไรกันต่อไปก็ไม่รู้
 ประเสริฐ (หัวเราะ) ฮะ ๆ ฮะ ๆ พุทโธคุณพระ นี่คุณนึกว่าผมเป็นบ้าเสียแล้วหรือ
 คุณนึกว่าผมเอายาพิษวางเสียแล้วจริงๆหรือ...
 วิเศษ ถ้าเช่นนั้น- ...
 ประเสริฐ ผมเสียใจที่ทำให้คุณพระตกใจ แต่แท้จริงก็เป็นความตั้งใจของผมจะให้
 ตกใจ เพื่อเป็นการลงโทษที่คุณได้ทำให้ผมเจ็บใจ เป็นวิธีแก้แค้นของผม
 แต่ถึงจะไม่มีอันตรายจริงๆก็ตาม การที่ทำให้ตกใจก็ไม่สมควร
 เพราะฉะนั้นผมขอถอนขอรับ

(แก้แค้น:262)

เรื่องหมิ่นประมาทศาล บัวเคยถูกพระพิทักษ์ธรรมบุญกิจผู้มีอาชีพเป็นผู้พิพากษาคัดสินจำคุก ทำให้บัวไม่พอใจและกลับมาแก้แค้นด้วยการสร้างเหตุการณ์ให้หลวงพิทักษ์ธรรมบุญกิจตกใจ ด้วยการใช้ปืนที่ไม่ได้บรรจุกระสุนขู่ให้หลวงพิทักษ์ธรรมบุญกิจทำตามทุกอย่างตามที่บัวต้องการ ดังปรากฏใน บทสนทนาตอนนีว

บัว (ออกมาจากห้องนอน) ผมได้ค้นดูทั่วแล้ว ไม่เห็นของอะไรดีเลย นอกจากตัว
 แบนก์ที่อยู่ในกระเป๋าเสื้อใต้เท้า ผมขอรับประทานไปใช้เถอะนะครับ

พิทักษ์ ก็ตามใจเถอะ ขอแต่ให้ไปเสียเถอะ

บัว ขอบพระเดชพระคุณมาก แล้วได้ทำอย่างกลับไปฟ้องเอาว่า ผมขโมยใบแบงก์นะ
 ครับ ผมขอได้เท้าแล้ว ได้ทำให้ผมเอง

พิทักษ์ ไม่ให้ยังงี้ได้

บัว ทำไม ผมใช้อ่านยังงี้เทียวครับ

พิทักษ์ จันเกรงใจปิ่นเบรานึงอยู่เท่านั้นแหละจ๊ะ

บัว พุทโธ! ไปเกรงมันทำไมกะอีปิ่นไม่ได้ชักดู

(หมิ่นประมาทศาล:41)

1.2.1.3 สร้างเหตุการณ์เพื่อให้เข้าใจผิด วิธีแก้ปัญหาวีธีนี้เกิดจากการที่ตัวละครฝ่ายหนึ่งต้องการสร้างเหตุการณ์ให้ตัวละครฝ่ายตรงข้ามเข้าใจผิดตนเอง วิธีการแก้ปัญหานี้ไม่ได้มีเจตนาเพื่อทำร้ายฝ่ายตรงข้าม แต่มีเจตนาเพื่อให้ตัวละครฝ่ายตรงข้ามเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามที่ตนเองต้องการ การแก้ปัญหาวีธีนี้พบได้ในเรื่อง ขนมนสมกับน้ำยา

เรื่องขนมนสมกับน้ำยา เมื่อหลวงภิรมย์ฤดีมีพฤติกรรมไม่ให้เกียรติภรรยา โดยการนำเรื่องที่หลวงภิรมย์ฤดีและนางภิรมย์ฤดีได้เสียกันก่อนแต่งงานไปเล่าให้เพื่อนฟัง จากเหตุการณ์นี้ทำให้นางภิรมย์ฤดีไม่พอใจจึงได้ “สร้างเหตุการณ์ให้เข้าใจผิด” ด้วยการแต่งเรื่องว่านางเคยคบชู้ก่อนแต่งงาน การสร้างเหตุการณ์นี้ทำให้หลวงภิรมย์ฤดียอมเปลี่ยนพฤติกรรมมาให้เกียรติภรรยา ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนีว่

นางภิรมย์	คุณอย่าอวดดีไปน่ะ! คุณแน่ใจหรือว่าดิฉันไม่เคยรักผู้ชายก่อนที่จะมาแต่งงานกับคุณ ...
พระภิรมย์	(โกรธ พุดเสียงดัง) แม่สร้อย! นี่หล่อนหมายความว่าเมื่อก่อนที่แต่งงานกันนะ หล่อนเคยคบชู้หรือนั้นหรือ...
นางภิรมย์	ถ้าคุณจะตะเบ็งเสียงใส่ดิฉันเช่นนี้ ดิฉันต้องขอลา...
พระภิรมย์	(เสียงอ่อน) แม่สร้อย! ไหนๆเราได้มาอยู่เป็นคู่ทุกข์คู่ยากกันแล้ว ลูกเต้าก็มีด้วยกันแล้วจะมาแตกร้างกันก็อาชญาเปล่าๆ เมื่อหล่อนไม่รักฉัน ฉันก็ไม่ฝืนใจหล่อน เป็นแต่ขอให้คงอยู่เป็นแม่เรือนของฉันต่อไปเท่านั้น

- นางภิรมย์ ดิฉันไม่อยากให้เกิดเหตุอัปยศอะไรเขาเลย แต่ดิฉันยอมให้คุณถือว่า
ดิฉันเป็นทาส เพราะได้พลาดทำเสียที่แก่คุณเช่นนั้น ไม่ได้อีกต่อไป คุณ
ต้องสัญญาว่าจะไม่มัดแก่เพื่อนฝูงเช่นที่มัดเมื่อกี้นี้อีกเลย
- พระภิรมย์ ฉันยอมสัญญาตามใจหล่อน ฉันรับผิดชอบทุกอย่าง มาบัดนี้ฉันมารู้สึกแล้ว
ว่าฉันมีความรักหล่อนปานใด เพราะฉะนั้นจะยอมตามใจหล่อนทุกอย่าง
(ขนมสมกับน้ำยา:20-24)

1.2.2 การเสียสละ คือการที่ตัวละครแก้ปัญหาด้วยการเสียสละสิ่งหนึ่งให้กับบุคคล
ฝ่ายหนึ่ง เพื่อเป็นการหาทางออกให้กับปัญหาที่เกิดขึ้น พบในเรื่องเห็นแก่ลูก และความดีมีไชย

เรื่องเห็นแก่ลูก แสดงให้เห็นการแก้ปัญหาด้วยการเสียสละของพ่อ 2 คน คนแรก
คือนายล้าพ่อผู้ให้กำเนิดแม่ล่อ นายล้าได้พยายามจะแสดงสิทธิ์ความเป็นพ่อเพื่อให้ลูกสาวเลี้ยงดู
ตน แต่เมื่อนายล้าได้พบว่าภาพพ่อในใจของแม่ล่อคงงามกว่าตัวตนของเขาที่เลวร้าย นายล้าจึง
ตัดสินใจเสียสละความสุขของตนตัดสินใจจากแม่ล่อไปโดยไม่บอกความจริง พ่อคนที่สองคือพระ
ยาภักดินฤนารถพ่อบุญธรรมที่รักแม่ล่อเป็นอย่างมากเช่นกัน พระยาภักดินฤนารถยอมเสียสละเงิน
ทองมากมายเพื่อแลกกับการที่นายล้าจะไม่บอกความจริงว่าตนเป็นพ่อแม่ล่อ เพื่อให้แม่ล่อยัง
สามารถมีชีวิตอยู่ในวังสังคมได้และเพื่อซื้อความสุขให้ภาพพ่อที่แสนดีอยู่ในใจแม่ล่อตลอดไป ดัง
ปรากฏในบทสนทนาตอนนี้ว่า

- ล้า หล่อนได้เขียนรูปพ่อของหล่อนขึ้นไว้ในใจเป็นคนที่ดีไม่มีที่ติ ผมไม่ต้องการจะ
ลบรูปนั้นเสียเลย(ถอกแหวนวงหนึ่งจากนิ้ว) นี่แน่ครับแหวนนี้เป็นของแม่นวล
ผมได้ติดไปด้วยสิ่งเดียวเท่านั้นแหละ เจ้าคุณได้โปรดเมตตาผมสักที พอถึงวัน
แต่งงานแม่ล่อ เจ้าคุณได้โปรดให้แหวนนี้แก่เขา... บอกว่าเป็นของขวัญไหว้ของ
ผม ส่งมาแทนตัว
- ภักดี (รับแหวน) ได้ซีเพื่อนเอ๋ย ฉันจะจัดการตามแกสั่ง อย่าวิตกเลย
- ล้า แล้วผมขออะไรอีกอย่าง...อย่าได้บอกความจริงแก่แม่ล่อเลย ให้เขางงนั่นถือ
รูปผมอันเท่านั้นว่าเป็นพ่อเขา และให้นับถือตัวผมเป็น-เหมือนอา
(เห็นแก่ลูก:227-228)

เรื่องความดีมีไชย เมื่อนักเรียนนายร้อยสวัสดิ์ถูกจับเป็นผู้ต้องสงสัยข้อหาขโมย
ความลับทางทหาร แต่นายพลตรี พระยากำแหงณรงค์ไม่เชื่อว่าสวัสดิ์เป็นผู้กระทำผิด จึงได้
สอบสวนสวัสดิ์ว่าวันเกิดเหตุ นั้นสวัสดิ์อยู่ที่ไหนกับใคร สวัสดิ์เลือกแก้ปัญหาครั้งนี้ด้วยการเสียสละ
กล่าวคือสวัสดิ์ไม่ยอมบอกความจริงว่าวันเกิดเหตุตนอยู่กับแม่สายหยุด เพราะกลัวว่าแม่สายหยุดจะ
เสียชื่อเสียง ดังนั้นสวัสดิ์จึงยอมเสียชื่อเสียงแต่เพียงผู้เดียว ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนี้ว่า

กำแหง ก็ถ้าเช่นนั้นทำไมจึงจะบอกฉันไม่ได้
 สวัสดิ์ เพราะผมไม่ขอเอาตัวรอดโดยทางที่จะต้องให้คนอื่นเสียชื่อ
 กำแหง ทำไมเขาจึงจะต้องเสียชื่อ
 สวัสดิ์ ผมขอประจานกราบเรียนตามตรง เพราะผู้ที่ไปด้วยกับผม เขาเป็นผู้หญิงสาวที่ยังไม่มีผัว เพราะฉะนั้นผมได้สาบานกับเขาไว้ว่าจะไม่บอกกับใครทราบเลยว่าผมกับเขาได้ลงเรือไปเที่ยวด้วยกันสองต่อสอง
 กำแหง อือ! แกนี่ก็ออกแต่จะมีบ้าๆอยู่ จะยอมเสียชื่อตัวเอง เพื่อรักษาชื่อผู้หญิงทีเดียวหรือ นึกดูเสียให้ดีกว่าก่อนนะ...

(ความดีมีไชย:143-144)

1.2.3 การรับฟังความคิดเห็นของคนหมู่มาก เมื่อตัวละครประสบปัญหา ตัวละครได้ใช้วิธีการให้ตัวละครอื่นๆแสดงความคิดเห็นตามแนวทางของเหตุผลเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ จากนั้นจึงได้มีการสรุปแนวทางการแก้ไขปัญหาตามมติของเสียงข้างมาก พบในเรื่อง ฉวยอำนาจ

เรื่องฉวยอำนาจ เมื่อตัวละคร 2 ฝ่ายเกิดความขัดแย้งเรื่องการเปลี่ยนแปลงการปกครองซึ่งต้องเลือกว่าจะล้มระบอบกษัตริย์หรือจะรักษาระบอบกษัตริย์ ตัวละครได้ใช้วิธีการแสดงความเห็นตามเหตุผลของความเป็นจริง และได้ใช้วิธีการที่คนหมู่มากเห็นร่วมกันเพื่อแก้ปัญหา นั่นคือการจงรักภักดีต่อกษัตริย์ ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนี้ว่า

บะลีเลียน	(ยืนขึ้นพูด) ข้าพเจ้าก็ขอล่าแก่ท่านสภานายกและสหายทั้งหลายว่า ข้าพเจ้ายังมั่นคงอยู่ในความภักดีต่อสมเด็จพระเจ้าวิคตอร์ ซึ่งอ้ายพวกอมาศย์ทุจริตได้ชวนกันคิดขบถเอาออกเสียจากราชสมบัติ...
โยเน็สคอน	บะลีเลียนพูดถูก! ข้าพเจ้าอีกคนหนึ่งขอประกาศตนเป็นข้าสมเด็จพระเจ้าวิคตอร์ และขอปฏิญาณว่าจะพยายามโดยสุดกำลังและร่างกายของข้าพเจ้าที่จะให้พระองค์ได้กลับขึ้นครองราชย์... (สมาชิกโดยมากยืนขึ้นและร้องว่า “เราเข้าด้วย”!...)
กัสติโย	สหายทั้งหลาย! ข้าพเจ้าได้เห็นชัดแล้วว่าโดยมากผู้ที่มาประชุมในที่นี้มีความเห็นอย่างไร ฉะนั้นการที่จะลงคะแนนในปัญหาเดิมก็เห็นเป็นการดีได้กระมัง...

(ฉวยอำนาจ:242-243)

1.2.4 การใช้อารมณ์ เป็นการแก้ปัญหาที่ตัวละครปล่อยให้อารมณ์และความรู้สึกต่างๆ มีอำนาจเหนือเหตุผล ตัวละครจึงใช้อารมณ์แก้ไขปัญหาจนนำไปสู่ความยุ่งยากมากขึ้น การแก้ปัญหาด้วยการใช้อารมณ์พบหลายลักษณะ ดังนี้

1.2.4.1 การใช้อารมณ์โกรธ เป็นการแก้ปัญหาที่ตัวละครปล่อยให้อารมณ์โกรธ และโทสะครอบงำจิตใจ จึงแก้ปัญหาด้วยการใช้ความรุนแรง อันก่อให้เกิดผลเสียต่างๆตามมา พบในเรื่อง ฟอกไม่ขาว

เรื่องฟอกไม่ขาว เมื่อหลวงพรพานิชกรรมเข้าใจผิดคิดว่าจรัสผู้เป็นภรรยาอกใจตน จรัสได้พยายามอธิบายความจริง แต่หลวงพรพานิชกรรมโกรธมากไม่ฟังเหตุผล จึงแก้ปัญหาด้วยการใช้อารมณ์นั่นคือคำทอจรัสด้วยถ้อยคำรุนแรง และสุดท้ายได้ขับไล่จรัสให้ออกไปจากชีวิตตน ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนีว

จรัส คุณหลวง คิฉันขอประทานให้ฟังคิฉันหน่อย
หลวงพร (ตวาด) เลิกที! ข้าไม่อยากฟังเสียงมึงอีกต่อไปแล้ว มึงนะคืออีกากิ กาลิบ้านกาลิ เมือง ควรจะเอาใส่เปลลอยทะเลไปเสียเท่านั้น ข้าไม่อยากเห็นหน้าเห็นตา มึงอีกต่อไป เข้าของที่ข้าให้แต่งอยู่นะเอาของข้าคืนมา แหวนนั้นนะ ถอดมา ถอด! ของเหล่านี้อีกากิได้แต่งแล้ว ความอัปรีติจะให้ใครใช้อีกด้วย (ขว้างของทั้งหมดออกไปข้างนอก) เอาเถอะ ข้าจะไปบอกผัวเก่าของมึง ให้มาพาเอามึงไป
(ฟอกไม่ขาว:178-179)

ฝ่ายจรัสเมื่อถูกสามีที่รักคำทอและขับไล่จึงแก้ปัญหาด้วยอารมณ์เช่นกัน คือฆ่าตัวตาย ดังนี้

หลวงพร ...จรัสเข้าไปทำอะไรอยู่ในห้องก็ไม่รู้, มัวตะบิดตะบอยแต่งตัวอยู่กระมัง
จรัส! จรัส! เมื่อไรจะออกมาเล่า จรัส! (เดินไปเปิดประตูห้องเข้าไป สักครู่ หนึ่งกลับออกมามือถือขวดเล็กๆ มาขวดหนึ่งหน้าตาเหมือนคนสิ้นสติ มายืนตลิ่งอยู่
บุญส่ง (ตกใจ เข้าไปจับมือหลวงพร) คุณหลวง! อะไร...อะไรขอรับ
หลวงพร ...จรัส...ตาย...เสีย...แล้ว...
(ฟอกไม่ขาว:183)

1.2.4.2 การใช้อารมณ์รัก เป็นการแก้ปัญหาที่ตัวละครปล่อยให้อารมณ์แห่งความรักครอบงำจิตใจ จนทำให้เกิดความลุ่มหลง ไม่รับฟังเหตุผลต่างๆ พบในเรื่อง บ่วงมาร

เรื่องบ่วงมาร เมื่อพระพิมลเมธิดต้องการยกย่องแม่สลับเป็นเมีย เพื่อนๆจึงได้คัดค้าน เพราะรู้ว่าแม่สลับเป็นหญิงไม่ดี และไม่คู่ควรกับพระพิมลเมธิด พระพิมลเมธิดจึงแก้ปัญหาด้วยอารมณ์รัก และความลุ่มหลงที่มีให้สลับ กล่าวคือพระพิมลเมธิดยังคงยืนยันกรานที่จะรับแม่สลับมาเป็นเมีย และยอมตัดความสัมพันธ์กับเพื่อนรักทั้งสาม ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนีว

พระประจิด และถึงจะพูดอย่างไรๆ ก็จะไม่เป็นประโยชน์เสียละกระมัง?

พระวิเชียร คุณพระพินมถการร่วมเสียแล้ว จะขึ้นคั่นไปก็ไม่เป็นผลอะไร!

พระพินมถ ผมเสียใจจริงๆ ที่มาทำเหตุให้คุณผู้เป็นเพื่อนรักทั้งสามเป็นที่ไม่พอใจ เรื่องนี้มีใช่ผมไม่ได้ครองโคขรรอบคอบ ผมได้ครองตลอดแล้ว รู้ทาง ได้ทางเสียทุกประการแล้ว ผมเสียใจจริงๆ ที่มีเหตุจำเป็นที่จะต้องห่างเหินจากคุณทั้งสามต่อไป

(บ่วงมาร:41)

1.2.5 การใช้ปัญญา การแก้ปัญหาโดยการใช้ปัญญา กล่าวคือเมื่อตัวละครประสบกับปัญหา ตัวละครนั้นๆจะระลึกรู้ถึงปัญหาที่ตนเองกำลังเผชิญ จนก่อให้เกิดปัญญาสามารถจัดการกับปัญหาได้ ไม่ปล่อยให้อารมณ์ที่เผชิญอยู่ครอบงำ พบในเรื่อง โงงพาง และหนังสือ

เรื่องโงงพาง นายพลโท พระยาสมุทรโยธิน เกิดความขัดแย้งกับพระวิสูตรพานิช เนื่องจากนายพลโท พระยาสมุทรโยธินสงสัยว่าพระวิสูตรพานิชเป็นผู้ใส่ร้ายหลวงเชียวชลธาร และวางแผนจะขโมยความลับของชาติ นายพลโท พระยาสมุทรโยธินจึงใช้ปัญญาวางแผนให้พระวิสูตรพานิชเปิดเผยตัวตนว่าตนเองเป็นคนร้ายออกมา ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนีว่

สมุทร ...ผมขอบอกให้ทราบว่ ตั้งแต่เมื่อผมออกจากห้องนี้ไป จนกระทั่งกลับเข้ามาใหม่นี้ ผมทราบเหตุการณ์ที่เป็นไปในนี้ตลอด ที่ผมแกล้งทำเป็นโกรธแม่เจิมกับหลวงเชียวก็เพราะจะให้คุณตายใจ ให้นึกว่ หลอกผมสำเร็จ แล้วจะได้ลงมือทำการจนผมจับได้คำมือ (พูดกับพันจ่าตรีเชียว) ควักหนังสือออกมาจากกระเป๋านายประมุขทีหรือ? (พันจ่าควักหนังสือออกมาถือไว้) อ่านไป!

เชียว (อ่านหนังสือ) “แจ้งความให้ผู้ขโมยหนังสือนี้ทราบ-ธรรมดาผู้หวังทำการสำคัญให้สำเร็จ ต้องไม่ประมาทอีกฝ่ายหนึ่ง ว่ เขาไม่รู้เท่า เพราะเขาก็มีภูมิตาเหมือนกัน สมุทรโยธิน นายพลเรือโท”

สมุทร (พูดกับพระวิสูตร) หนังสือนั้น ผมเตรียมไว้ว่ ถ้าเมื่อคุณพระหรือนายประมุขฉลาดพอที่จะลักไปได้ ก็จะได้รู้ว่ ผมรู้เท่า ส่วนหนังสือสำคัญจริงๆ นั้นผมหาเงินเล่พอที่จะเอาซ่อนไว้ในโต๊ะเขียนหนังสือนั้นไม่...

(โงงพาง:193-194)

เรื่องหนังสือ พระศุภศาสนาโสภิตโกรธนายประเสริฐที่ได้เกี่ยวพาราสิภรรยาของตน พระศุภศาสนาโสภิตจึงคิดที่จะไปทำร้ายนายประเสริฐ แต่นายพลโท พระยาจักรินทรเสนีได้เข้ามาห้ามปรามและเตือนสติ พระศุภศาสนาโสภิตรับฟังเหตุผลจากพระยาจักรินทรจึงคิดได้

ว่าควรใช้ปัญญาในการแก้ปัญหา จึงพร้อมรับฟังคำแนะนำจากผู้ใหญ่ ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนี้ว่า

ศุกสาสน์	ผมต้องขอบพระเดชพระคุณได้เท่าจริงๆ ที่ได้ช่วยเตือนสติผม หาไม่
ผมก็อาจจะได้ประพาศอะไรที่เสียกิริยาผู้ดี
ศักกรินทร์	และซึ่งอาจจะต้องเสียใจภายหลัง การเช่นนี้ต้องให้ดำเนินยุทธวิธีอย่าง
สุชุม จะตีตรงหน้าเข้าไปไม่ได้
ศุกสาสน์	ผมต้องขอความกรุณาของได้เท่าช่วยคิดและบงการด้วย เพราะผมรู้สึก
ว่าตัวผมเองจะคิดและทำการอะไรโดยใจเย็นออกจะไม่ใคร่ได้นัก...

(หนังสือ:52-53)

การวิเคราะห์การแก้ปัญหาระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ข้างต้นแสดงให้เห็นว่าเมื่อบุคคล 2 ฝ่ายเกิดความขัดแย้งกันขึ้น บุคคลเหล่านั้นต่างก็แสวงหาวิธีการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ซึ่งวิธีการแก้ปัญหานั้นมีทั้งวิธีการที่ถูกต้องเหมาะสมและวิธีการที่ไม่ถูกต้องและไม่เหมาะสม

วิธีการแก้ปัญหานั้นที่ถูกต้องและเหมาะสมย่อมก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่าง 2 ฝ่าย จึงทำให้ความขัดแย้งเหล่านั้นหมดไป ได้แก่ วิธีการเสียสละ จากเรื่องเห็นแก่ลูก วิธีการรับฟังความคิดเห็นของคนหมู่มาก จากเรื่องจวดยอำนาจ และวิธีการใช้ปัญญา จากเรื่อง โง่งพวงและหนังสือ

วิธีการแก้ปัญหานั้นที่ไม่ถูกต้องและไม่เหมาะสม ย่อมก่อให้เกิดความบาดหมางระหว่าง 2 ฝ่ายมากยิ่งขึ้น ได้แก่ การสร้างเหตุการณ์เพื่อหลอกลวง จากเรื่องผู้ร้ายแฝง จัดการรับเสด็จ หมายน้ำบ่อหน้า กลแตก และน้อยอินทเสน วิธีการแก้ปัญหานั้นด้วยการสร้างเหตุการณ์เพื่อให้ตกใจ จากเรื่องหมิ่นประมาทศาล และวิธีการแก้ปัญหานั้นด้วยการใช้อารมณ์ จากเรื่องฟอกไม่ขาวและบ่วงมาร

นอกจากนี้ยังพบว่าการแก้ปัญหานั้นด้วยวิธีการที่ถูกต้องตามหลักแห่งศีลธรรม แต่เกิดจากความเข้าใจผิด ย่อมก่อให้เกิดความวุ่นวายและไม่อาจแก้ไขปัญหานั้นได้ ได้แก่ วิธีการเสียสละ จากเรื่องความดีมีไชย ในทางตรงกันข้ามหากเป็นวิธีการแก้ปัญหานั้นที่ไม่ถูกต้องตามหลักแห่งศีลธรรม แต่วิธีการแก้ปัญหานั้นมีเจตนาเพื่อต้องการให้ข้อคิด หรือสั่งสอนบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยมิได้มีเจตนาร้าย ก็ทำให้สามารถแก้ปัญหานั้นได้เช่นกัน ได้แก่ การสร้างเหตุการณ์เพื่อให้เข้าใจผิด จากเรื่องขนมสมกับน้ำยา และการสร้างเหตุการณ์เพื่อให้ตกใจ จากเรื่องแก้แค้น

2. ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสังคม (Man against Social)

ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสังคม คือความขัดแย้งที่เกิดจากการที่มนุษย์ไม่สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม หรือค่านิยมทางสังคมได้² ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสังคมที่พบในบทละครพุดร้อยแก้วมี ดังนี้

2.1 ลักษณะความขัดแย้ง

2.1.1 ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับค่านิยมของสังคม คือความขัดแย้งที่เกิดจากการที่ตัวละครมีความคิด หรือการกระทำสวนทางกับความคิดหรือการกระทำที่คนในสังคมยอมรับว่าดี พบในเรื่อง หัวใจนักรบ และมหาตมะ

เรื่องหัวใจนักรบ ตัวละครเกิดความขัดแย้งกับค่านิยมของสังคม กล่าวคือคนในสังคมจากเรื่องหัวใจนักรบมีค่านิยมในการชื่นชมบุคคลที่เป็นเสือป่า และลูกเสือ เพราะเห็นพ้องต้องกันว่าเป็นสิ่งที่มีประโยชน์ แต่พระภิรมย์วรการกลับคิดสวนทาง พระภิรมย์วรการไม่ชอบเสือป่า และลูกเสือ เพราะคิดว่าเป็นสิ่งที่ไม่มีความจำเป็น จึงทำให้พระภิรมย์วรการเกิดความขัดแย้งกับค่านิยมของสังคม ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนีว่

พระภิรมย์	ฉันจะผิดอย่างไร
แหม	ผิดที่คุณมีความเห็นผิดกับใครๆ เขาไปทั้งบ้านทั้งเมืองนะจ๊ะ เสือป่ากับลูกเสือใครๆเขาก็เลเห็นประโยชน์ทั้งนั้น คุณเห็นไม่เป็นประโยชน์

(หัวใจนักรบ:180)

เรื่องมหาตมะ เป็นความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับค่านิยมของสังคม กล่าวคือคนในสังคมไทยตามเนื้อเรื่องมีค่านิยมบริจาคตัญย์เพื่อสร้างเรือบ เพราะเห็นว่าเป็นโอกาสที่จะได้แสดงความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แต่เศรษฐีสุนผู้เป็นสามีของแม่ละไมไม่เห็นด้วยกับการบริจาคตัญย์สร้างเรือบ จึงทำให้เศรษฐีสุนเกิดความขัดแย้งกับค่านิยมของคนในสังคม ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนีว่

² สายทิพย์ นุกูลกิจ,วรรณกรรมไทยปัจจุบัน (กรุงเทพฯ : บริษัท เอส.อาร์.พรินต์, 2543), 127.

สน (ลุกทะเลขึ้นด้วยความโกรธ) แม่ละไม! นี่หล่อนเปนบ้าๆอย่างใด...หล่อนรู้แล้วว่าฉันไม่พอใจในเรื่องเรียขรายสร้างเรือรบ หล่อนก็ขึ้นจะไปเข้าเรียขรายสร้างเรือรบนี้จะใช้ได้ฤา

ละไม ตั้งแต่ที่ดิฉันได้แต่งงานกับคุณมาแล้ว ดิฉันได้ตั้งใจที่ประพฤติตามใจคุณทุกอย่าง แต่ครั้งนี้ถึงแก่จะห้ามไม่ให้ดิฉันแสดงความจงรักภักดี จะไม่ให้ดิฉันประพฤติเหมือนคนไทยอื่น ทัวทั้งเมือง ดิฉันเหลือที่จะยอมทำตามคุณได้

(มหาตมะ:81)

2.1.2 ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับบรรทัดฐานทางสังคม คือ ความขัดแย้งของบุคคลที่อยู่ภายใต้บรรทัดฐานนั้นๆ ของสังคม แต่กลับมีความคิดว่าบรรทัดฐานนั้นมีข้อบกพร่องต่างๆ เช่น เครื่องครัดเกินไป จึงทำให้ตัวละครเกิดความขัดแย้งกับบรรทัดฐานทางสังคมพบในเรื่องเจ้าข้า, สารวัด!

เรื่องเจ้าข้า, สารวัด! เป็นความขัดแย้งของมนุษย์กับบรรทัดฐานทางสังคมเรื่องกฎหมายข้อบังคับของกฎหมายทหาร เกิดจากการที่นางสาวสงวนมีคนรักเป็นทหารคือนายร้อยตรีเจริญ วัฒนานนท์ เนื่องจากกฎของทหารห้ามทหารแต่งชุดพลเรือน สงวนรู้สึกละเมิดกฎที่เคร่งครัดเกินไป จึงขอร้องให้นายร้อยตรีเจริญ วัฒนานนท์แต่งเป็นพลเรือน ซึ่งนายร้อยตรีเจริญ วัฒนานนท์จำใจต้องทำตามคำขอของคนรัก เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนี้เกิดจากความขัดแย้งของนางสาวสงวนกับกฎหมายของทหารเป็นเหตุ ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนีว้า

สงวน อย่างไรหล่อนทำทางจะสนุกดิฉัน?

นฤมล สนุกสำหรับหล่อนนั่นสิ แต่สำหรับเขาจะสนุกหรือ?

สงวน ในชั้นต้นเขาไม่เห็นสนุกเลยเหมือนกัน เพราะนอกจากกลัวสารวัดจับ มีหน้าข้ากลัวคุณพ่อจะพบเข้าอีกด้วย หล่อนก็รู้อยู่แล้วว่าคุณพ่อเคร่งป่านใดในเรื่องนี้ระเบียบของท่านถ้าใครแต่งพลเรือนขัง 3 วัน

นฤมล ก็แล้วอย่างไรเขาจึงได้ตกลงเล่า?

สงวน ฉันบอกเขาว่าไหนดจะแต่งงานกันในเร็วนี้แล้ว ฉันอยากเห็นเสียก่อนว่า ถ้าเขาแต่งพลเรือนจะดีเหมือนแต่งทหารหรือไม่ ฉันยังไม่ได้เคยเห็นเขาแต่งอะไรนอกจากทหารเลย

(เจ้าข้า, สารวัด!:162-163)

2.1.3 ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับความคิดของสังคม คือความขัดแย้งของตัวละครกับความคิดของสังคมที่ไม่สอดคล้องกัน จนทำให้ตัวละครเกิดความไม่พอใจ เนื่องจากความคิดของสังคมทำให้ตัวละครเกิดความเสียหาย พบในเรื่อง หาโล่

เรื่องหาโล่ เป็นความขัดแย้งของสำอองและขุนจ้านงจำแนกชัดกับความคิดของชาวบ้าน กล่าวคือขุนจ้านงจำแนกชัดได้ไปมาหาสู่กับสำออง ซึ่งเป็นภรรยาของเพื่อนสนิทเป็นประจำ ทำให้ชาวบ้านมีความคิดว่าทั้งสองมีความสัมพันธ์ฉันชู้สาว ความคิดของชาวบ้านได้สร้างความลำบากใจ และความไม่พอใจให้กับทั้งสำอองและขุนจ้านงจำแนกชัด ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนีว่

หลวงไพบรัช	เขาพูดกันอยู่ว่าคุณกับขุนจ้านงนะสนิทสนมกันนัก
สำออง	นั่นเขาก็พูดกันมานานแล้ว ไม่เห็นประหลาดอะไร!
หลวงไพบรัช	นั่นแหละขอรับ ปากคนมันห้ามยาก ใครอยากจะพูดอะไรก็พูดได้ตามใจโดยมาก ไม่ใช่หรือครับ?
สำออง	ก็แล้วอย่างไรล่ะ?
หลวงไพบรัช	ก็แล้วเขาพูดกันว่า-เอ้อ-ว่าคุณกับขุนจ้านง-...อย่าให้ผมพูดเลย คุณเข้าใจเอาเองบ้างเถอะ แต่ผมอาจจะบอกได้อย่างหนึ่ง ว่าได้มีคนถามผมต่างๆ ที่ผมตอบยาก เช่นนี้เป็นต้น คือถามว่าเจ้าคุณท่านรู้หรือเปล่า?
สำออง	เจ้าคุณ! เจ้าคุณไหน? เจ้าคุณพ่อคุณประเสริฐนะหรือ (หลวงไพบรัชพยักหน้า) ฮะ ๆ ! ถึงแม้จะมีเวลาตื่นก็เห็นแต่่วนแต่งหนังสือหนังสือหาอะไรมีรู้! ...
หลวงไพบรัช	เขาถามว่าคุณกับขุนจ้านงนะ จะตกลงแต่งงานกันหรือ หรือว่าจะ- ...
ขุนจ้านง	ก็นี่จะทำอย่างไรกันต่อไปดีละ จึงจะปิดปากพวกเหล่านี้ได้?

(หาโล่:47-49)

การวิเคราะห์ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสังคมจากข้างต้น แสดงให้เห็นว่าความขัดแย้งดังกล่าวมีสาเหตุมาจาก 3 ประการ ได้แก่ ค่านิยม บรรทัดฐาน และความคิดของคนในสังคม ความขัดแย้งอันเกิดจากสาเหตุดังกล่าวนอกจากจะเกิดขึ้นในบทละครแล้ว ยังสามารถเกิดขึ้นได้จริงในชีวิตของมนุษย์

ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับค่านิยมหรือความคิดของคนในสังคม เกิดจากการที่บุคคลไม่อาจยอมรับค่านิยมและความคิดของคนในสังคมในขณะนั้นได้ เหตุการณ์นี้ไม่ได้หมายความว่าบุคคลส่วนมากของสังคมจะเป็นฝ่ายถูกต้องเสมอ และไม่ได้หมายความว่าบุคคลที่เกิดความขัดแย้งกับค่านิยม หรือความคิดของคนในสังคมจะเป็นฝ่ายผิด ซึ่งเห็นได้จากเรื่องหาโล่ ที่

ความคิดของคนส่วนมากในสังคมคิดว่าสาอางกับขุนจ๋านงลักลอบเป็นชู้กันตั้งแต่สามีของแม่สาอางยังไม่ตาย ซึ่งความคิดดังกล่าวของสังคมได้บิดเบือนไปจากความจริง จึงทำให้สังคมตัดสินว่าสาอางกับขุนจ๋านงเป็นคนไม่ดี

เรื่องมหาตมะ การที่เศรษฐีสนไม่เห็นด้วยกับการบริจาคเงินสร้างเรือรบ ย่อมเป็นสิทธิของเศรษฐีสน หากเศรษฐีสนปฏิบัติตนให้อยู่ในกรอบความประพฤติแห่งตนโดยไม่ก้าวท้าวความคิดหรือการกระทำของผู้อื่น การที่เศรษฐีสนเกิดความขัดแย้งเนื่องจากเศรษฐีสนต้องการให้คนอื่นคิดเช่นเดียวกับตน ซึ่งเรื่องมหาตมะมีลักษณะเช่นเดียวกับเรื่องหัวใจนักรบ การที่พระภิรมย์วรารกรไม่ชอบลูกเสือและเสือป่าย่อมเป็นสิทธิของพระภิรมย์วรารกรเช่นกัน แต่การที่พระภิรมย์วรารกรพยายามทำให้คนอื่นคิดแบบตน แต่ถูกปฏิเสธ พระภิรมย์วรารกรจึงเกิดความขัดแย้งขึ้น

ทางด้านความขัดแย้งกับบรรทัดฐานของสังคม เป็นความขัดแย้งของบุคคลกับกฎระเบียบ ข้อบังคับ หรือกฎหมาย เป็นความขัดแย้งอันเกิดจากการที่บุคคลไม่ยอมรับบรรทัดฐานนั้นๆ ซึ่งพบได้ในเรื่อง เจ้าข้า, สารวัด! ดังนั้นเมื่อบุคคลทำผิดบรรทัดฐานย่อมต้องถูกลงโทษตามกฎหมายที่กำหนดไว้

2.2 การแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสังคม

การแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสังคมพบดังนี้

2.2.1 การเสียสละ เป็นการแก้ปัญหาที่ตัวละครยอมเสียสละความสุขหรือประโยชน์ส่วนตน เพื่อให้เกิดความสุขสงบกับประเทศชาติ การแก้ปัญหาด้วยวิธีนี้ทำให้เกิดประโยชน์ต่อประเทศชาติอย่างมหาศาล พบในเรื่อง หัวใจนักรบ และมหาตมะ

เรื่องหัวใจนักรบ พระภิรมย์วรารกรไม่ชอบเสือป่าเพราะคิดว่าเป็นสิ่งที่ไม่มีประโยชน์ แต่เมื่อพระภิรมย์วรารกรได้เผชิญหน้ากับภาวะสงครามและได้เห็นว่าเสือป่านั้นมีประโยชน์เป็นอย่างมากโดยเฉพาะได้แสดงความกล้าหาญในการปกป้องชาติ ดังนั้นพระภิรมย์วรารกรจึงเลือกแก้ปัญหาความขัดแย้งในใจด้วยการเสียสละความสุขสบายของตนเองมาสมัครเป็นเสือป่า เพื่อทำคุณประโยชน์ให้ประเทศชาติสืบไป ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนีว้า

หลวงมณู	ถ้าเป็นเสือป่าแล้วก็จะไม่ต้องรับความเดือดร้อนเช่นที่เป็นมาแล้ว ข้าศึกคงไม่ปรับโทษได้ คุณพระก็จะได้ช่วยป้องกันบ้านเมืองได้สบาย
พระภิรมย์	ก็ผมสมัครเดี๋ยวนี้ไม่ได้ฤฯ หรือเกินเวลาเสียแล้ว
พระยาวิสูตร	ไม่เกินเวลาเลย ถ้าจะสมัครก็ได้

(หัวใจนักรบ: 254)

เรื่องมหาตมะ เศรษฐีสนไม่เห็นด้วยกับการบริจาคเงินเพื่อสร้างเรือรบ เพราะคิดว่าเป็นเรื่องไม่มีประโยชน์ แต่เมื่อนายสนได้พบความจริงว่าเรือรบมีประโยชน์มากสามารถป้องกันประเทศจากศัตรูผู้มารุกรานได้ เศรษฐีสนจึงกลับใจมาเสียสละเงินเพื่อสร้างเรือรบ ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนี่ว่า

สน อ้อ สวัสดิ์ เดียวก่อน วานอะไรหน้อยเถอะวานเอาเช็กนี้ไปส่งเจ้าพนักงานราชนาวิ
 สมาคมทีเถอะ
สวัสดิ์ (รับเช็กไปอ่าน) แม่เจ้าโวย! เปนห้าพันบาททีเดียวฤ
สน เท่านั้นก่อน ต่อไปบางทีฉันจะเข้าอีก
ละไม แห่มคุณ! อะไรเข้ามามากมายถึงปานนั้นเทียวฤ
สน ไม่มากเกินไปเลย ฉันศรัทธาอย่างนั้น...

(มหาตมะ:187)

2.2.2 การสร้างเหตุการณ์ คือการที่ตัวละครเผชิญปัญหาใดปัญหาหนึ่งและพยายามหาทางออกด้วยการสร้างเหตุการณ์ด้วยการแต่งเรื่องราวขึ้นต่างๆขึ้น เพื่อให้ตนเองรอดพ้นจากปัญหานั้นๆ การแก้ปัญหด้วยการสร้างเหตุการณ์มีหลายลักษณะ ดังนี้

2.2.2.1 สร้างเหตุการณ์เพื่อหลอกลวง คือการที่ตัวละครประสบปัญหาใดปัญหาหนึ่งและพยายามหาทางออกด้วยการสร้างสถานการณ์หรือการแต่งเรื่องเพื่อโกหกตัวละครอื่น โดยหวังว่าวิธีการนั้นๆจะช่วยให้ตนแก้ปัญหาได้ วิธีการแก้ปัญหานี้มีเจตนาที่ไม่สุจริต เพราะเป็นการหลอกลวงผู้อื่นอันจะนำผลประโยชน์มาสู่ตน หรือเป็นการหลอกลวงผู้อื่นให้ได้รับความเดือดร้อนทั้งทางกายและใจ การแก้ปัญหานี้พบในเรื่อง **หาโล่**

เรื่องหาโล่ เมื่อขุนจ้านงจำแนกอัถค์และสำอางเกิดความขัดแย้งกับความคิดของคนในสังคมที่คิดว่าทั้งคู่แอบคบชู้กัน ทั้งคู่จึงเลือกแก้ปัญหด้วยการสร้างเหตุการณ์เพื่อหลอกลวง กล่าวคือสำอางจะจัดการหาผู้หญิงมาแต่งงานกับขุนจ้านงจำแนกอัถค์เพื่อหลอกลวงให้ชาวบ้านเชื่อว่าตนกับหลวงจ้านงจำแนกอัถค์ไม่ได้มีความสัมพันธ์กัน และเป็นการหลอกลวงหญิงสาวที่จะมาแต่งงานกับขุนจ้านง เนื่องจากการแต่งงานครั้งนี้เป็นเพียงเครื่องป้องกันการถูกนินทาทำให้ขุนจ้านงจำแนกอัถค์กับสำอางยังสามารถแอบคบหากันได้ การกระทำดังกล่าวจึงเป็นการหลอกลวงและหาประโยชน์จากหญิงที่จะมาแต่งงานกับขุนจ้านงจำแนกอัถค์ ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนี่ว่า

- หลวงไพรซ์ อ้าว ก็ผมเข้าใจว่าท่านขุนกับคุณสาอางนะ ชอบพอรักใคร่กันฉันมิตร
เท่านั้นไม่ใช่หรือ ทำไมผู้ชายที่แต่งงานแล้วจะมีมิตรเป็นผู้หญิงไม่ได้
เทียวหรือ? อย่างไรคุณสาอาง
- สาอาง คุณไม่ต้องเขาคิดนั้น ดิฉันรู้แล้วว่าคุณนะแผลเห็นความจริงตลอดแล้ว
- ขุนจางง จะว่าขัดข้องอะไรก็ไม่เชิง แต่ถ้าจะให้ผมแต่งงานเช่นคุณว่านั้นแล้ว ก็
เท่ากับหาโล่ไม่ใช่หาภรรยา
- หลวงไพรซ์ โล่มันก็เป็นสิ่งควรประสงค์อยู่บ้างไม่ใช่หรือ? ตั้งแต่บรมบุราณมาแล้ว
คนต้องการโล่ เมื่อก่อนออกรบใครมีโล่ดีๆ ก็ได้เปรียบคนที่ไม่มีโล่จริง
หรือไม่จริง?

(หาโล่:52-53)

2.2.2.2 สร้างเหตุการณ์เพื่อเอาตัวรอด คือวิธีการแก้ปัญหาที่ตัวละครตก
อยู่ในภาวะวิกฤต และต้องการให้ตนเองรอดพ้นจากภavnนั้น ตัวละครจึงได้สร้างเหตุการณ์ขึ้นมา
เพื่อเอาตัวรอดจากสถานการณ์นั้นๆ โดยมีได้มีเจตนาในการทำร้ายฝ่ายตรงข้าม วิธีการแก้ปัญหาวิธี
นี้พบในเรื่อง เจ้าข้า, สารวัด!

เรื่องเจ้าข้า, สารวัด! สวงนซึ่งเป็นคนรักของนายร้อยเจริญเกิดความ
ขัดแย้งกับกฎของทหารที่ห้ามทหารแต่งชุดพลเรือน สวงนจึงบังคับให้นายร้อยเจริญแต่งชุดพลเรือน
เมื่อหลวงพิทักษ์ผู้เป็นผู้บังคับบัญชาของนายร้อยเจริญมาพบนายร้อยเจริญ นายเจริญ สวงน และ
บรรดาเพื่อนๆ ต่างก็ต้องช่วยกัน “สร้างเหตุการณ์เพื่อเอาตัวรอด” จากการถูกลงโทษจากพระพิทักษ์
ด้วยการแต่งเรื่องว่านายร้อยเจริญเป็นไข้ มีอาการหนาวสั่น จึงต้องใส่เสื้อคลุม แต่แท้จริงการใส่เสื้อ
คลุมมีวัตถุประสงค์เพื่อปกปิดชุดพลเรือนที่นายร้อยเจริญสวมอยู่ ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนีว่

- เถอ ผมเห็นรถคุณพระเลี้ยวหัวถนนมาแล้ว !
- เจริญ ตายจริง ! จะทำอะไรกันเล่าคราวนี้ ? ฉันจบแน่ละ !
- สวงน ยังไม่ตายน่า ! เถอ เร็วเข้า หีบเสื้อคลุมของคุณพ่อมานี้...เถอแกลไปกีดกันคุณพ่อ
ไว้ให้ขึ้นมาช้าๆ นะ...
- สวงน คุณ ! เอาเสื้อนี้คลุมเข้า (นายร้อยเจริญรับเสื้อไปห่อคลุม) นั่งลง ! (นายเจริญนั่ง) ทำ
จับไข่ม้วนให้เต็มเทียว !
- เจริญ อ๊ะ ! อะไร-
- สวงน อย่างมัวเถียง จับไข่ม้วน ! สั้นเข้าสิ ! ครางด้วย ! (เจริญทำตาม)...
- (นายพันโท พระพิทักษ์ยุทธวินัย เดินมาตามเกลียงจากทางขวา พอจะเข้าประตู
กลาง สวงนก็รีบไปต้อนรับ)

- สงวน คุณพ่ออย่างไรกลับมาได้แต่วันเดียวเล่าคะ?
- พิทักษ์ การประชุมคงเลื่อนไปวันเสาร์
- สงวน ก็ดีแล้วที่ได้กลับบ้านวันๆ (รับหมวกพ้อไปวางที่โต๊ะ) คุณเจริญมาหาเลยเคราะห์ร้ายมาเกิดเป็นไข้ขึ้น (นายเจริญสั่นและครางสือๆ ตามที่นัดกันไว้)
- พิทักษ์ (เดินไปที่นายเจริญ) อ้าวเป็นอย่างไรบ้างคุณ?
- เจริญ (สั่นพลาฟุดพลาฟ) สั่นเต็มทีขอรับ-ตัวร้อนจัด-

(เจ้าข้า, สารวัด! : 170-172)

การวิเคราะห์การแก้ปัญหาระหว่างมนุษย์กับสังคมจากข้างต้นพบว่าวิธีการที่ทำให้ปัญหาความขัดแย้งหมดไปก็ต้องมีความเสียสละ ซึ่งเห็นได้จากเรื่องหัวใจนักรบและมหาตมะ ความเสียสละจากทั้ง 2 เรื่อง ไม่ใช่เพียงการเสียสละทรัพย์สิน เงินทอง กำลังกาย หรือชีวิต แต่หมายรวมถึงการเสียสละหรือการละความคิดในการยึดติดอยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เรื่องหัวใจนักรบนั้น พระภิรมย์วรากรยอมละความยึดมั่นในความคิดของตนเรื่องอดีตกับลูกเสือและเสือป่า จึงตัดสินใจเสียสละความสุขของตนเองสมัครเป็นเสือป่า ส่วนเรื่องมหาตมะ เศรษฐีสันก็ยอมละความเห็นแก่ตัวละความยึดติดในทรัพย์สินสมบัติ จึงยอมเสียสละกำลังกาย และกำลังทรัพย์ในการสร้างเรือรบ

ด้านการแก้ปัญหาคับด้วยการสร้างเหตุการณ์มีทั้งที่สามารถแก้ไขปัญหาได้และไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ การสร้างเหตุการณ์เพื่อเอาตัวรอดอย่างเช่นในเรื่องเจ้าข้า, สารวัด จะแสดงให้เห็นวิธีการแก้ปัญหที่ทำให้ตัวละครรอดพ้นจากปัญหาเฉพาะหน้าได้ แต่เนื่องจากวิธีการที่ตัวละครใช้ในการแก้ปัญหานั้นเป็นวิธีการที่ไม่เหมาะสม เพราะมีเจตนาโกหก และยังเป็นการเบียดเบียนผู้อื่น จึงก่อให้เกิดความวุ่นวายต่างๆ ตามมา ดังนั้นจึงทำให้เห็นได้ว่าการแก้ปัญหาคับด้วยวิธีการบางอย่างอาจจะทำให้สามารถแก้ปัญหาคับเฉพาะหน้าได้ แต่ไม่ได้หมายความว่าวิธีการนั้นจะถูกต้องเสมอไปสำหรับการสร้างเหตุการณ์เพื่อหลอกลวง เป็นการแก้ปัญหาคับที่เกิดขึ้นด้วยเจตนาที่ทุจริต วิธีการแก้ปัญหานี้เป็นการเบียดเบียนผู้อื่น และไม่สามารถแก้ไขปัญหาคับได้ จึงเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าวิธีการแก้ปัญหาคับนี้เป็นวิธีการแก้ปัญหาคับที่ไม่เหมาะสม ด้วยเหตุนี้จึงทำให้บุคคลนั้นๆ ไม่สามารถแก้ไขปัญหาคับได้ หรืออาจจะทำให้บุคคลรอดพ้นจากปัญหาคับเฉพาะหน้าไปได้ แต่ก็ไม่สามารถแก้ไขสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาคับได้

3. ความขัดแย้งภายในใจของตัวละครเอง (Man against himself)

ความขัดแย้งภายในใจของตัวละครเอง คือการต่อสู้ที่เกิดขึ้นในจิตใจของตัวละครเอง และมีผลทำให้ตัวละครเกิดความทุกข์ หรือความสับสนวุ่นวาย³

3.1 ลักษณะความขัดแย้ง

3.1.1 ความขัดแย้งระหว่างความรักกับความเสียสละ เป็นความขัดแย้งที่ตัวละครต้องเลือกว่าจะยึดติดความรักจนชั่วสาวไว้กับตนเอง หรือจะยอมเสียสละคนที่ตนเองรักเพื่อบุคคลอื่นพบในเรื่องเสียสละ

เรื่องเสียสละ นายพันโท พระรามพลภักทรักนางสาวศรีมาก ซึ่งพ่อของนางสาวศรีมีความยินดีที่จะยกลูกสาวให้พระราม แต่นายพันโท พระรามพลภักทรกลับเข้าใจผิดคิดว่านางสาวศรีกับนายเทพรักกัน ถ้าตนยังยืนยันจะครอบครองนางสาวศรีก็เท่ากับว่าตนเองทำลายความรักของคนทั้งสอง ดังนั้นนายพันโท พระรามพลภักทรจึงเกิดความขัดแย้งระหว่างความรักของตนเองกับการเสียสละให้คนที่นายพันโท พระรามพลภักทรรักได้มีความสุข ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนี้ว่า

จิต	แกแน่ใจละหรือ ว่าเขาอาจจะรักแก?
เทพ	จะแน่นอนอะไรได้; ยังไม่เคยถามเขาสักที
แสวง	ก็ทำไมไม่หาโอกาสถามดูเสียล่ะ?... ถ้าหากว่าได้มีโอกาสพบละก็ แกเห็นว่าจะพอสมปรารถนาได้หรือ ?
เทพ	กันเข้าใจว่าเช่นนั้นแหละ, เพราะเห็นหล่อนออกจะชอบ ๆ กันอยู่มาก แต่กันเชื่อว่าอย่างไร ๆ กันก็คงจะคู่ควรกับหล่อนมากกว่าคนที่เจ้าคุณวิเศษเลือกให้ลูกสาวนั้นแหละ...
	(นายทหารหนุ่มทั้งสามพากันเข้าโรงทางขวา)
พระราม	คุณหลวง, ว่าอย่างไร?
หลวงสุกสร	ผมเห็นเป็นเพียงคำพูดของพวกหนุ่มๆ คะนอง ไม่ควรถือเอาเป็นอารมณ์เลยเทียว
พระราม	ไม่ได้คุณหลวง, เราเป็นผู้ใหญ่แล้วต้องใคร่ครวญให้ดีหน่อย ถ้าความเป็นจริงตามที่นายเทพกล่าวมาแล้ว, ถ้าผมจะขึ้นลงความคิดขอแม่ศรีเป็นภริยา ก็เท่ากับตัดความสุขของคนสองคน

(เสียสละ: 30-33)

³ สายทิพย์ นุกูลกิจ, วรรณกรรมไทยปัจจุบัน (กรุงเทพฯ : บริษัท เอส.อาร์.พรินต์, 2543), 127-128.

การวิเคราะห์ความขัดแย้งภายในใจของตัวเองพบว่าเป็นความขัดแย้งที่เกิดจากอารมณ์และความรู้สึกของตัวเอง กล่าวคือเมื่อตัวเองต้องตัดสินใจเลือกกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่ไม่สามารถตัดสินใจเลือกได้อย่างเด็ดขาดจึงทำให้เกิดความขัดแย้ง ซึ่งความขัดแย้งดังกล่าวสามารถเกิดขึ้นได้จริงกับมนุษย์ทุกคน

3.2 การแก้ปัญหาความขัดแย้งภายในใจของตัวเอง

การแก้ปัญหาความขัดแย้งภายในใจของตัวเองพบดังนี้

3.2.1 การเสียสละ คือการแก้ปัญหาที่ตัวละครตัวใดตัวหนึ่งยอมเสียสละความสุข ความต้องการ หรือประโยชน์ของตนเองเพื่อคนที่ตนรัก พบในเรื่อง เสียสละ

เรื่องเสียสละ นายพันโท พระรามพลภักตร์ได้แก้ปัญหาความขัดแย้งภายในใจด้วยการเสียสละความรักที่ตนมีให้กับหญิงและลูกน้องที่ตนรัก เนื่องจากนายพันโท พระรามพลภักตร์คิดว่าเทพลูกน้องอันเป็นที่รักรักกับศรีหญิงสาวที่ตนเองรัก นายพันโท พระรามพลภักตร์จึงได้คิดเสียสละเพื่อคนที่เขารักทั้งสองคน โดยเฉพาะตอนที่พระรามถูกข้าศึกยิงและคิดว่าตนต้องตายจึงได้ทำพิธีกรรมยกสมบัติทั้งหมดให้หญิงที่ตนรัก และฝากหญิงที่ตนรักให้ลูกน้องที่ตนรักดูแล ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนีว่

พระราม	ขอทำพิธีกรรมนี้ไว้ต่อหน้าพยานว่า บรรดาทรัพย์สมบัติทั้งปวงที่เป็นของข้าพเจ้านี้- เมื่อข้าพเจ้าล่วงลับไปแล้ว ข้าพเจ้าขอยกให้เป็นสิทธิ์แก่นางสาวศรี วรวิสัย, บุตรีพระยาวิเศษวรวิสัย (เทพชะงัก.) เขียนไปสิคุณ. ฉันเหนื่อยอยู่. (เทพเขียน, แล้วเงยหน้าคอยฟังต่อไป.) และขอให้นางสาวศรี วรวิสัย รับทรัพย์สมบัติของข้าพเจ้าไว้เป็นพยานแห่งความรักอันสุดที่จะพรรณนา.-เขียนแล้วหรือ?
เทพ	(เสียงเครือ.) แล้วขอรับ.
พระราม	อนึ่งเงินเจ็ดหมื่นบาทที่ข้าพเจ้าได้ให้นายร้อยโทเทพ เทพโยธิน ยืมไปเมื่อก่อนที่กรมจะออกมาสู่ยุทธภูมินั้น, ข้าพเจ้าขอยกให้แก่ นายร้อยโทเทพ เทพโยธิน, เพื่อเป็นพยานแห่งความไมตรี.
เทพ	คุณพระ! ผม-ผมไม่รู้จะพูดอย่างไร-(สะอื้น.)
พระราม	เขียนต่อไป.-และข้าพเจ้าขอฝากนางสาวศรี วรวิสัย แก่นายร้อยโทเทพ เทพโยธิน, ขอให้ทะนุถนอมครอบครองกันด้วยความเสนหา, จนชีวิตหาไม่

(เสียสละ: 101)

วิธีการแก้ปัญหาที่พระรามเลือกใช้นั้นเป็นวิธีการที่ถูกต้องตามหลักแห่งคุณธรรมจริยธรรม แต่เนื่องจากพระรามเข้าใจสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาผิด จึงทำให้พระรามไม่สามารถแก้ปัญหาได้ ดังนั้นเมื่อเราพบกับความขัดแย้งภายในจิตใจ จึงควรพิจารณาให้ถ่องแท้ถึงสาเหตุที่แท้จริงของความขัดแย้ง และตัดสินใจเลือกแก้ปัญหาด้วยเหตุผล หากเราตัดสินใจผิด แม้เราจะเลือกใช้วิธีการแก้ปัญหาที่ถูกต้องตามหลักแห่งคุณธรรมจริยธรรม ก็ไม่อาจทำให้ปัญหาคือคลายได้

การศึกษาความขัดแย้งและการแก้ปัญหาของตัวละครในบทละครพุดร้อยแก้วพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวพบว่ามีความขัดแย้ง 3 ประเภท ได้แก่ ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ จากเรื่องผู้ร้ายแฝง ขนมหสมกับน้ำยา ฟอกไม่ขาว กลแตก เห็นแก่ลูก แก่แก่น บ่วงมาร โพงพาง จัดการรับเสด็จ หนังสือ หายนาน้ำบ่อหน้า น้อยอินทเสน หมิ่นประมาทศาล ฉวยอำนาจ และความดีมีไชย ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสังคม จากเรื่องหัวใจนักรบมหาตมะ หาโล่ และเจ้าข้า, สารวัด! และความขัดแย้งภายในจิตใจของมนุษย์เอง จากเรื่องเสียดสละ

การแก้ปัญหาจากความขัดแย้งของตัวละครดังกล่าวข้างต้นพบว่าตัวละครใช้วิธีการต่างๆ 5 วิธี ได้แก่ วิธีแรกนั้นใช้การสร้างเหตุการณ์ แบ่งย่อยเป็น สร้างเหตุการณ์เพื่อหลอกลวง พบในเรื่อง ผู้ร้ายแฝง จัดการรับเสด็จ หายนาน้ำบ่อหน้า กลแตก น้อยอินทเสน และหาโล่ สร้างเหตุการณ์เพื่อทำให้ตกใจ พบในเรื่อง แก่แก่น และหมิ่นประมาทศาล สร้างเหตุการณ์เพื่อให้เข้าใจผิด พบในเรื่อง ขนมหสมกับน้ำยา และสร้างเหตุการณ์เพื่อเอาตัวรอด พบในเรื่อง เจ้าข้า, สารวัด! วิธีที่ 2 คือ การเสียดสละ พบในเรื่อง เห็นแก่ลูก ความดีมีไชย หัวใจนักรบ มหาตมะ และเสียดสละ วิธีที่ 3 คือ การรับฟังความคิดเห็นของคนหมู่มาก พบในเรื่อง ฉวยอำนาจ วิธีที่ 4 คือ การใช้อารมณ์ แบ่งย่อยเป็น การใช้อารมณ์โกรธ พบในเรื่อง ฟอกไม่ขาว และการใช้อารมณ์รัก พบในเรื่อง บ่วงมาร และวิธีที่ 5 คือ การใช้ปัญญา พบในเรื่อง โพงพาง และหนังสือ

ผลของการวิเคราะห์ความขัดแย้งและการแก้ปัญหาของตัวละครในบทละครพุดร้อยแก้วพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว แสดงให้เห็นได้ว่าความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเป็นความขัดแย้งที่สามารถเกิดได้จริงในชีวิตมนุษย์ และเมื่อมนุษย์เกิดความขัดแย้งไม่ว่าจะเกิดจากความขัดแย้งประเภทใดก็ตาม ทุกคนต่างดิ้นรนเพื่อให้ตนเองพ้นจากสภาพของการที่ต้องประสบปัญหานี้ๆ ซึ่งทำให้นำไปสู่การแก้ปัญหา

วิธีการแก้ปัญหาที่ปรากฏในบทละครพุดร้อยแก้วพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พบว่ามีทั้งสามารถแก้ปัญหาได้ และไม่สามารถแก้ปัญหาได้ หรือบางวิธีอาจจะทำให้

ตัวละครรอดพ้นจากปัญหาเฉพาะหน้าได้ แต่สาเหตุที่แท้จริงของปัญหายังคงอยู่ วิธีการที่จะช่วยแก้ปัญหานั้นๆ ให้หมดไปโดยไม่ให้กลับมาเกิดปัญหาเดิมซ้ำอีกก็ต้องพิจารณาถึงสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาให้ได้ แล้วลงมือแก้ไขด้วยวิธีการที่ถูกต้องและเหมาะสม ซึ่งการแก้ปัญหายังตรงจุดด้วยวิธีการที่ถูกต้องและเหมาะสมนั้นก็คือการแก้ปัญหาคด้วยอริยสัจสี่นั่นเอง

บทที่ 4

วิเคราะห์การแก้ปัญหาของตัวละครโดยใช้อริยสัจสี่

การสร้างสรรค์ความขัดแย้งและการแก้ปัญหาทำให้บทละครมีความสนุกสนานและน่าติดตาม ทั้งนี้ในบทที่ 3 ได้วิเคราะห์ความขัดแย้งและการแก้ปัญหาของตัวละครที่เกิดขึ้นจากการจินตนาการและการสร้างสรรค์ของผู้ประพันธ์ ส่วนการวิเคราะห์ในบทที่ 4 เป็นการพิจารณาการแก้ปัญหาของตัวละครโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ อริยสัจสี่ เนื่องจากอริยสัจสี่เป็นหลักของเหตุและผล เป็นหลักแห่งความเป็นจริง ที่สามารถใช้อธิบายการแก้ปัญหาในแต่ละขั้นตอนได้เป็นอย่างดี

การวิเคราะห์การแก้ปัญหาของตัวละครในบทละครพุดร้อยแก้วพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยใช้อริยสัจสี่พบว่าตัวละครที่แก้ปัญหาได้สอดคล้องกับอริยสัจสี่จะสามารถแก้ปัญหาได้ตรงกับสาเหตุ อันส่งผลให้ปัญหาเหล่านั้นจะไม่กลับมาเกิดซ้ำอีก

แก้ปัญหาได้สอดคล้องกับอริยสัจสี่ คือ การแก้ปัญหาของตัวละครที่เป็นไปตามกระบวนการของอริยสัจสี่ อันได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ทำให้ตัวละครพบเหตุที่แท้จริงของปัญหา จึงสามารถเลือกใช้วิธีการที่ถูกต้องและเหมาะสมตามหลักศีลธรรมในการแก้ปัญหา ดังนั้นตัวละครจึงพ้นจากปัญหานั้น ๆ ได้

ตัวละครที่แก้ปัญหาได้สอดคล้องกับอริยสัจสี่ พบในเรื่อง หัวใจนักรบ แก้วแก่นเห็นแก่ลูก ขวัญอำนาจ หนึ่งเสือ มหาตมะ และโพงพาง ดังนี้

1. พระภิรมย์รากร จากเรื่องหัวใจนักรบ

ทุกข์ ของพระภิรมย์รากรคือไม่ชอบลูกเสือ และเสือป่า จึงไม่พอใจเป็นอย่างยิ่งที่ลูกชายคือนายสวัสดิ์ไปเป็นลูกเสือ ดังนี้

พระภิรมย์ อ้อ! อ้ายเล็ก น้มีงแอบไปเป็นลูกเสือแล้วจริงๆ
 สวัสดิ์ ขอรับ
 พระภิรมย์ ถอดเสื้อออกให้ข้าดูทีถุ (นายสวัสดิ์ถอดเสื้อชั้นนอก) เออ! ไหนลอง
 แต่งขึ้นให้ครบเครื่องทีถุ (นายสวัสดิ์แต่งตัวอย่างลูกเสือบริบูรณ์) อ้อ!
 ชอบกลจริงๆ อยู่ดี ๆ ไม่ว่าดี ชอบแต่งตัวเป็นอ้ายตัวในหนังญี่ปุ่น (สวัสดิ์
 แลดูตาหลวงมณู หลวงมณูอดหัวเราะไม่ได้)
 หลวงมณู ผมก็เป็นตัวหนังญี่ปุ่นเหมือนกันหรือขอรับ
 พระภิรมย์ คุณหลวงกับอ้ายลูกผมเป็นคนละอย่าง คุณหลวงเป็นผู้ใหญ่รู้จักผิดและ
 ชอบดีแล้ว เมื่อจะชอบแต่งตัวเล่นอย่างไรก็แต่งได้ แต่อ้ายนี้มันทารกอยู่
 ในอกพ่ออกแม่ มันยังไม่ควรจะทำอวดดีรู้มากไปกว่าผู้ใหญ่มันรู้อยู่แล้ว
 คือผมไม่ชอบให้ลูกผมเป็นลูกเสือมันก็ขึ้นไปเป็น

(หัวใจนกรบ: 157)

สมุทัย เหตุแห่งปัญหาของพระภิรมย์เกิดจากพระภิรมย์ไม่ยอมให้ลูกชายเป็นลูกเสือ
 เพราะพระภิรมย์หลงคิดว่าการเป็นลูกเสือมีแต่ข้อเสีย ดังนี้

หลวงมณู ขอโทษเถอะขอรับ...การที่คุณพระไม่ชอบลูกเสือนั้นเพราะเหตุใด
 พระภิรมย์ ข้อ 1 ผมเห็นว่าไม่ควรจะให้เสียเวลาของเด็ก...ผมเห็นว่าการเป็นลูกเสือ
 ไม่มีอะไรนอกจากเลียงการเล่าเรียนและซุกซนหัวร้างข้างแตกไปเท่านั้น

(หัวใจนกรบ: 158)

นิโรธ แม้ว่าพระภิรมย์จะไม่ชอบเสือป่า แต่สุดท้ายเมื่อเกิดสงครามขึ้น พระภิรมย์ได้
 เห็นประโยชน์ของเสือป่าด้วยตนเอง พระภิรมย์จึงยอมรับเสือป่า สมัครเป็นเสือป่าเพื่อร่วม
 ป้องกันชาติ และใช้ชีวิตการเป็นเสือป่าอย่างมีความสุข ดังเห็นได้จากบทเพลงที่พระภิรมย์ร่วม
 ขับร้องกับเสือป่า ดังนี้

อันพวกเราชวนกันสวามิภักดิ์	จงรักร่วมชาติศาสนา
ยอมตายไม่เสียดาบชีวิต	เพื่อรักษาอิสระคณะไทย
สมานสามัคคีให้ดีอยู่	จะสู้ศึกศัตรูทั้งหลายได้
ควรจะทะนงจงใจ	เป็นไทยจนสิ้นดินฟ้า

(หัวใจนกรบ: 259)

มรรค พระภิรมย์เผชิญกับภาวะสงคราม จึงได้เห็นว่าความเป็นเสือป่าสามารถช่วยป้องกันประเทศชาติได้ เหตุการณ์นี้ทำให้พระภิรมย์มีสติมองเห็นประโยชน์ของทหาร เสือป่า และลูกเสือ การเห็นประโยชน์ของสิ่งที่ตนเคยไม่ชอบ ทำให้หลวงพระภิรมย์ทราบว่าสาเหตุที่ตนไม่ชอบลูกเสือเป็นความคิดที่ผิด ดังนี้

ผู้บังคับการ	ถ้าเช่นนั้นทำไมแกไม่เป็นเสือป่า
พระภิรมย์	เพราะฉันเป็นบ้า ไม่รู้จักประโยชน์ของเสือป่า จนเกิดสงครามขึ้น แล้ว ฉันจึงได้เห็นประโยชน์

(หัวใจนักรบ: 224)

เมื่อพระภิรมย์รู้ถึงประโยชน์ของเสือป่า จึงได้เลือกใช้วิธีการตามมรรคในการดับเหตุแห่งทุกข์ คือมีสติในการที่จะคิดและกระทำในสิ่งที่ถูกต้องด้วยการช่วยเสือป่าและลูกเสือต่อสู้กับข้าศึก และสุดท้ายเลือกที่จะเสียสละความสุขส่วนตน เพื่อสมัครเป็นเสือป่ารับใช้ประเทศชาติ ดังนี้

พระภิรมย์	เฮ้ย! อ้ายสิ! อ้ายสิ! มานี่ (อ้ายสิออกมา) มาช่วยกันลงกลอนประตุนหน้าต่างให้แน่น (ไปที่หน้าต่างจะลงกลอน) เอ๊ะ! อ้ายพวกข้าศึกเห็นจะเล่นระย้าแล้ว จะล่อพวกเสือป่าวิ่งหนีเอาตัวนั่นเอง (มองเห็นปืนที่เสือป่าคนเจ็บทิ้งไว้) ภูเกิดมาเป็นลูกผู้ชายเอากับมัน สักตั้งเถอะวะ...
-----------	---

(หัวใจนักรบ: 216)

และ

หลวงมนู	ถ้าเป็นเสือป่าแล้วก็จะไม่ต้องรับความเดือดร้อนเช่นที่เป็นมาแล้ว ข้าศึกคงไม่ปรับโทษได้ คุณพระก็จะได้ช่วยป้องกันบ้านเมืองได้ สนใจ
พระภิรมย์	ก็ผมสมัครเดี๋ยวนี้ไม่ได้ฤฯ หรือเกินเวลาเสียแล้ว
พระยาวิสูตร	ไม่เกินเวลาเลย ถ้าจะสมัครก็ได้

(หัวใจนักรบ: 254)

2. พระประเสริฐไมตรี จากเรื่องแก้แค้น

ทุกข์ ของพระประเสริฐไมตรีคือการที่ถูกเพื่อนสนิทแย่งคนรักไปแต่งงานด้วย ดังนี้

วิเศษ (เสียงสั้น) คุณพระโปรดฟังผมอธิบายหน่อย
 ประเสริฐ คุณพระไม่ต้องอธิบาย ผมอธิบายแทนก็ได้ เมื่อก่อนที่ผมจะออกไปรับ
 ราชการที่เมืองนอก ผมได้รักใคร่อยู่กับแม่สายหยุด แต่ยังไม่ทันจะได้
 จัดแจงแต่งงานกัน ผมก็ได้รับคำสั่งให้รีบออกไป ผมเห็นว่าคุณเป็นเพื่อน
 อย่างสนิทสนมเท่ากับพี่น้อง หรือยิ่งกว่าก็เป็นได้ ผมจึงฝากไว้ให้คุณช่วย
 ดูแลระวังแม่สายหยุด โดยไว้เนื้อเชื่อใจอย่างยิ่ง คุณตอบแทนผมอย่างไร
 (แก้แค้น: 244)

สมุทัย เหตุแห่งปัญหาของพระประเสริฐเกิดจากความปรารถนาอารมณ์รัก และอยาก
 แต่งงานกับคนรัก ซึ่งเกิดจากความลุ่มหลงในรูปร่างหน้าตาของแม่สายหยุด หลงเชื่อว่าแม่
 สายหยุดเป็นคนดี อีกทั้งเข้าใจผิดว่าพระวิเศษเพื่อนสนิทเป็นคนไม่ดี แย่งคนรักไปจากตน ดังนี้

ประเสริฐ ...ในการที่คุณแย่งคู่รักของผมไปเป็นเมียจะเรียกว่าคุณประพฤติ
 ตามแบบไหน แบบไทยหรือแบบฝรั่ง (พระวิเศษนิ่งไม่ตอบ) อ้อ!
 คุณตั้งใจไม่ได้ละสิว่าจะอ้างแบบไหน ผมจะบอกให้ตามความเห็น
 ของผมเอง ผมเห็นว่า ทั้งโลกเขาย่อมจะเห็นเหมือนกันหมดว่า คนที่
 ประทุษร้ายต่อมิตรผู้ที่ซื่อตรง นับว่าเป็นคนเลวที่สุด
 (แก้แค้น: 248)

นิโรธ เมื่อพระประเสริฐรู้ความจริงด้วยตนเองว่าหญิงคนรักเป็นคนไม่ดี พระประเสริฐ
 จึงเข้าใจและให้อภัยพระวิเศษ ทำให้พระประเสริฐพบความสุข หลุดพ้นจากห้วงรักที่มีให้แม่
 สายหยุด หลุดพ้นจากความโกรธที่มีต่อพระวิเศษ อีกทั้งยังช่วยให้พระวิเศษหลุดจากห้วง
 ความรู้สึกผิดที่มีต่อเพื่อน ดังนี้

ประเสริฐ คุณพระวิเศษ ผมขออภัย ผมทำการรวดเร็วเกินไปไม่ได้สืบสวนให้
 ได้ความถ่องแท้ก่อนแท้จริงผมไม่ควรที่จะโกรธคุณพระ ตรงกัน
 ข้ามผมควรจะขอบใจ
 (แก้แค้น: 248)

มรรค แม้ในตอนแรกที่พระประเสริฐเข้าใจพระวิเศษผิด จึงทำให้พระประเสริฐเลือกแก้ปัญหาด้วยการเกลี้ยพระวิเศษให้ตกใจ แต่เมื่อพระประเสริฐได้เห็นพฤติกรรมของแม่สายหยุดว่าไม่ใช่หญิงสาวที่แสนดีดังที่ตนเคยหลงเชื่อ จึงทำให้เขาคิดได้ว่าเพื่อนเขาไม่ใช่คนเลว เหตุการณ์จริงที่ได้พบทำให้พระประเสริฐมีสติและรู้ว่าการที่ตนรักแม่สายหยุดมาก จนขาดสติทำให้เข้าใจผิดคิดว่าเพื่อนเป็นคนเลวที่แย่งคนรักไป อันเป็นเหตุทำให้พระประเสริฐโกรธพระวิเศษเป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้อง ดังนี้

เสียงที่1 อ้อ! วิเศษนี่ อินี่กำเริบใหญ่แล้ว มึงนึกว่ามึงจะได้เป็นหม่อมตัว
โปรดหรืออีกคนสวย มึงรู้ไหมว่าใครเป็นนายในบ้านนี้ หาอิสระ
เสียงที่2 พุทโธ! คุณนายก็ใส่ความ อีฉันไม่ได้คิดอย่างโน้นอย่างนี้เลย
เสียงที่1 อิตอแหล จะมาลอยหน้าเถียงกู มึงนึกว่าคุณพระจะมาช่วยมึงหรือนี่
นี่แน่ะ ! (ในระหว่างที่เสียงผู้หญิงสองคนโต้ตอบกันนั้น พระประเสริฐไปยืนมองตะลึงอยู่ที่หน้าต่าง พระวิเศษคงนั่งอยู่ที่เดิม จนสิ้นเสียงทั้งสองนั้นไปแล้ว พระประเสริฐจึงค่อยๆ เดินมาจากหน้าต่าง มายืนแลดูพระวิเศษอยู่ครู่หนึ่ง แล้วจึงพยักหน้า)

(แก้แค้น: 258-259)

เมื่อพระประเสริฐเข้าใจสาเหตุที่แท้จริงจึงเลือกใช้มรรคในการดับสาเหตุคือ การมีสติคิดดี และกระทำดี ด้วยการให้อภัยเพื่อน ขอโทษเพื่อนอย่างจริงใจที่เข้าใจผิดและขอโทษที่ได้กลั่นแกล้งให้เพื่อนตกใจ ดังนี้

ประเสริฐ คุณพระวิเศษ ผมขออภัย ผมทำการรวดเร็วเกินไปไม่ได้สืบสวนให้
ได้ความถ่องแท้ก่อน แท้จริงผมไม่ควรที่จะโกรธคุณพระ ตรงกัน
ข้ามผมควรจะขอบใจ
วิเศษ (ตะลึง และพูดซ้ำๆ) ผมไม่เข้าใจ...
ประเสริฐ ...ผมขอบใจในการที่คุณพระได้แย่งแม่สายหยุด ถ้าคุณพระไม่แย่ง
เสียแล้ว อ้ายการอีกทีก็เมื่อแต่ก็จะมิไปเกิดในบ้านผมหรือ พอผมได้
ยินเสียงอีกทีก็เมื่อก็นี้ ผมจึงได้รู้สึกตัวว่า แท้จริงผมเป็นคน
ที่เคราะห์ดีปานใด ผมจึงขอโทษคุณพระที่โกรธไว้เท่าๆผมหายโกรธ
หมด กลับขอบใจที่คุณพระได้โปรดผมให้พ้นจากความเดือดร้อน
อย่างอุกฤษฏ์

(แก้แค้น: 205-206)

3. นายล้า จากเรื่องเห็นแก่ลูก

ทุกข์ ของนายล้าคือการที่นายล้าไม่ได้ประกอบอาชีพ จึงมีปัญหาเรื่องค่าใช้จ่าย นายล้าจึงต้องการบอกความจริงกับแม่ล่อว่าตนเป็นพ่อที่แท้จริง เพื่อให้แม่ล่อเลี้ยงดูตน ดังนี้

ภักดี เอ๊ะ! นี่แกจะขยายขึ้นว่า แกเป็นพ่อแม่ล่อยังงั้นหรือ?...

ล้า เจ้าคุณ! ผมจะต้องพูดตามตรง ผมนะมันหมดทางหากินแล้ว ไม่เลเห็นทางอื่น นอกจากที่จะอาศัยลูกสาวให้เขาเลี้ยง

(เห็นแก่ลูก:220)

สมุทัย เหตุแห่งปัญหาของนายล้าเกิดจากความอยากมีทรัพย์สิน อยากสุขสบาย และเกิดจากการที่นายล้าไม่ต้องการอยู่ในสภาพที่ขัดสนอีกต่อไป เหตุทั้งหมดนี้เกิดมาจากความโลภ และความหลงผิดที่คิดว่าการอยู่กับลูกสาวจะทำให้ตนสุขสบายได้โดยไม่ต้องประกอบอาชีพ ดังนี้

ภักดี อ้อ! นี่แกต้องการเงินยังงั้นหรือ?

ล้า ก็แม่ละ ไม่มีเงินก็อดตายเท่านั้นเอง...

ภักดี ก็พูดกันเสียตรงๆ เท่านั้นก็จะแล้วกัน เอาเถอะฉันให้เดี๋ยวนี้อะไรก็ได้เท่าไรรถึงจะพอเอาไปสับซังก่อนพอไหม? ...

ล้า ถ้าหมดผมจะไปเอาที่ไหนอีกล่ะ? ผมไม่ไ้เง้นเจ้าคุณ ถ้าให้ผมไปอยู่เสียดกับลูกสาวผมเงินก็จะไม่เสียมาก

(เห็นแก่ลูก: 220-221)

นิโรธ เมื่อนายล้ามองเห็นเหตุแห่งปัญหาและเลือกวิธีการดับที่ถูกต้อง นายล้าจึงยอมละความเห็นแก่ตัว เสียสละความสุขสบายที่ตนจะได้รับ นายล้ายอมจากแม่ล่อไปด้วยความสุขความตื่นตันใจในความดีของลูกสาวโดยไม่บอกความจริงว่าตนเป็นพ่อ นายล้าจึงหลุดห่างแห่งความโลภ ห่วงแห่งความทุกข์ และนายล้ายังได้มอบความสุขให้แม่ล่อและพระยาภักดีอีกด้วย ดังนี้

ล้า ผมจะลืมหล่อนไม่ได้เลย จะเห็นหน้าหล่อนคิดตาไปจนวันตายทีเดียว ผมลาที่ ผมไม่จำเป็นที่จะต้องฝากแม่ล่อแก่เจ้าคุณ เพราะเจ้าคุณได้เคยเป็นพ่อหล่อน ดียิ่งไปกว่าผมร้อยเท่าพันทวี (เช็ดน้ำตา)

(เห็นแก่ลูก: 229)

มรรค ของนายล้าเกิดขึ้นเมื่อนายล้าได้พบความจริงว่าแม่ลออลูกสาวของเขาเป็นคนดี และแม่ลออวาดภาพพ่อของหล่อนไว้ดีมากเช่นกัน ดังนี้

ลออ ถ้าฉันคิดงี้ก็ยิ่งดีใจมากขึ้นที่ได้พบคุณ ก็คุณพ่อฉันที่ตายล่ะจะรู้จักไหม? (นายล้าพยักหน้า) ถ้ายังงั้นคุณก็ดีกว่าฉัน ฉันไม่รู้จักเลย เคยเห็นแค่รูปในห้องคุณแม่ รูปร่างสูง ๆ หน้าตาเป็นคนซื่อ ใจกว้างขวาง ถ้าใครบอกฉันว่าเป็นคนไม่ดี ฉันไม่ยอมเชื่อเป็นอันขาดเทียว แต่ท่านก็เป็นคนดีจริงๆ อย่างที่ฉันนึกเอาในใจ...

(เห็นแก่ลูก: 216)

เมื่อนายล้าพบความจริงข้อนี้จึงทำให้นายล้ามีสติเกิดความละอายใจที่คิดจะทำลายความสุขของลูกด้วยการบอกว่าตนเองเป็นพ่อ นายล้าจึงเลือกใช้วิธีการตามมรรคคือ คิดดี และกระทำในสิ่งที่ดี นั่นคือกลับใจเป็นคนดี ไม่ทำลายอนาคตลูกด้วยการบอกว่าตนเองเป็นพ่อ และคิดที่จะประกอบอาชีพที่สุจริต เพื่อให้มีเงินเลี้ยงตนเองได้และเพื่อทำตัวให้ดีสมกับภาพของพ่อที่แสนดีในใจของแม่ลออ ดังนี้

ล้า แล้วผมขออะไรอีกอย่าง?
ภักดี อะไร? ว่ามาเถละ ฉันไม่ขัดเลย
ล้า อย่าได้บอกความจริงแก่แม่ลออเลย ให้เขาคงนับถือรูปผมอันแก่นั่นว่าเป็นพ่อเขา และให้นับถือตัวผม-เหมือนอา...ผมจะตั้งใจทำมาหากินในทางอันชอบธรรมจริงๆที่เดียว ถ้าผมนะคิดโยกโย้ไปอย่างใดอย่างหนึ่งอีก ขออย่าให้ผมแกล้วอาญาจักร

(เห็นแก่ลูก: 229)

4. คณะผู้ชาติคอโรเนียน จากเรื่องฉวยอำนาจ

ทุกข์ ของคณะผู้ชาติคอโรเนียนคือการต้องตัดสินใจเลือกระหว่างการล้มล้างระบอบกษัตริย์เพื่อเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองเป็นระบอบบริบูรณ์ หรือการสนับสนุนให้มีระบอบกษัตริย์สืบไป ดังนี้

คัสติโย เพราะฉันยังมีความหวังอยู่ว่าแกอาจจะยอมคล้อยตามฉันบ้าง ฉันจึงได้ขอพูดคุยอีกทีหนึ่ง คีนี่เราจะต้องตกลงกันโดยแน่นอนเป็นครั้งสุดท้ายว่าเราจะควรทำอะไรต่อไป ฉันขอถามโดยจริงใจจำเป็นจริงๆ หรือที่จะต้องล้มพระราชา?

เซโนเบีย ฉันเห็นจำเป็น!

(ฉวยอำนาจ:189)

สมุทัย เหตุแห่งปัญหาของฝ่ายที่อยากล้มระบอบกษัตริย์ คือไม่อยากให้กษัตริย์ปกครองประเทศต่อไป เนื่องจากฝ่ายนี้เกิดความหลงผิด เชื่อในเหตุการณ์ต่างๆ โดยขาดการพิจารณาไตร่ตรอง ทำให้เข้าใจผิดว่ากษัตริย์ทรงปกครองประเทศด้วยความทุจริต และเกิดจากความหลงผิดที่คิดว่าระบอบบริบัตินั้นเหมาะสมกับการปกครองประเทศในขณะนั้น อันจะทำให้ประชาชนอยู่อย่างสุขสบาย จึงอยากให้เปลี่ยนการปกครองเป็นระบอบบริบัตินี้ ดังนี้

เซโนเบีย ...ข้าพเจ้ารับสารภาพว่าข้าพเจ้าได้ลืมนึกไปด้วยความหลงใหลในลัทธิมากเกินไป แต่โลกนี้ไม่ใช่จะอยู่ได้โดยอาศัยลัทธิ เราจำเป็นต้องฟังเสียงสิ่งที่พบเผชิญหน้าอยู่เหตุการณ์ที่ได้เป็นไปแล้วในวันนี้ทำให้ข้าพเจ้าแลเห็นความจำเป็นที่จะต้องสละความหลงของข้าพเจ้าในลัทธิ และคำนึงถึงความเป็นจริงและความเหมาะสมแก่สภาพของเราในเวลานี้

(ฉวยอำนาจ:243-244)

นิโรธ เมื่อฝ่ายที่ต้องการล้มระบอบกษัตริย์ในคณะกู้ชาติคอโรเนียนได้รับทราบข้อเท็จจริงว่ากษัตริย์ทรงปกครองประเทศด้วยความซื่อสัตย์สุจริต แต่เสนาบดีฝ่ายต่างๆ เป็นผู้ทุจริตและคิดจะยึดอำนาจจากพระองค์ ดังนั้นฝ่ายที่ต้องการล้มระบอบกษัตริย์ในคณะกู้ชาติคอโรเนียนจึงได้หันกลับมาแสดงความจงรักภักดีด้วยการร่วมมือกันต่อสู้กับพวกเสนาบดี เพื่อคืนพระราชอำนาจให้กษัตริย์ ดังนี้

บะสิลียอน (ยืนขึ้นพูด) ข้าพเจ้าก็ขอล่าวแก่ท่านสภานายกและสหายทั้งหลายว่า ข้าพเจ้ายังมั่นคงอยู่ในความภักดีต่อสมเด็จพระเจ้าวิคตอร์ ซึ่งอภัยพวกคอมมิวนิสต์ได้ชวนกันคิดขบถเอาอกเสียจากราชสมบัติ...

บะสลิยอน ...การที่พวกอำมาตย์ได้ทำเช่นนี้เป็นพยานสำแดงปรากฏชัดอยู่ว่า สมเด็จพระเจ้าวิกตอร์ทรงมีพระหฤทัยสูงจริตเกินไปจึงเป็นอุปสรรค แก่อภัยพวกทุจริต ส่วนสหายทั้งหลายจะตกลงกันอย่างไรก็ตาม แต่ ส่วนข้าพเจ้าจะไม่ขอหยุดยั้ง จนกว่าจะได้เห็นสมเด็จพระเจ้าวิกตอร์ ได้กลับขึ้นประทับบนภัทรบัลลังก์แห่งพระชนกของพระองค์!

โยเนสกอน บะสลิยอนพูดถูก! ข้าพเจ้าอีกคนหนึ่งขอประกาศตนเป็นข้าสมเด็จพระ เจ้าวิกตอร์ และขอปฏิญาณว่าจะพยายามโดยสุดกำลังและ ร่างกายของข้าพเจ้าที่จะให้พระองค์ได้กลับขึ้นครองราชย์...

(สมาชิกโดยมากยืนขึ้นและร้องว่า “เราเข้าด้วย”!...)

(ฉวยอำนาจ:242-243)

มรรค ก่อนที่คณะผู้ชาติคออโรเนียนจะตกลงใจช่วยกษัตริย์วิกตอร์ผู้ราชบัลลังก์นั้น ทั้งหมดได้เกิดความขัดแย้งขึ้น แต่สุดท้ายปัญหาคลี่คลายไปได้ เพราะทุกคนแก้ปัญหาด้วย “การ รับฟังความคิดเห็นของคนหมู่มาก” ซึ่งความคิดเห็นดังกล่าวเป็นไปตามหลักแห่งความจริงและ เหตุผล การแก้ปัญหาดังกล่าวมีความสอดคล้องตามวิธีการแห่งมรรค เป็นการแก้ปัญหาคด้วยการ ใช้ปัญญาไม่ใช่ความรุนแรง ดังนี้

คัสติโย ...สหายทั้งหลาย เรามาประชุมกันในคืนนี้ เพื่อจะกระทำความตกลงกัน ในปัญหาอันนี้ ซึ่งค้างมาจากการประชุมครั้งก่อน คือปัญหาว่าในการที่ เราจะคิดทำการเปลี่ยนแปลงต่อไปนั้น จะตั้งรูปขึ้นใหม่เป็นริบลิคหรือคงเป็นประชาธิปไตยอย่างเดิม ปัญหานี้ไม่ใช่ปัญหาเล็กน้อย ฉะนั้นขอให้สหายทั้งหลายใคร่ครวญจึงดีก่อนที่จะทำความตกลงอย่างใดลงไปแน่...บัดนี้ปัญหามีอยู่ว่าจะควรใช้เวลานานใด การแก้ไขความชั่วร้ายในแผ่นดินก็เปรียบเหมือนการแก้ไขโรคร้ายในร่างกาย คือเราต้องเลือกยาให้ดี และต้องกินยานั้นให้เหมาะสมส่วนจึงจะเป็นผลดีจริง...บัดนี้ สหายคนใดมีความเห็นของงขึ้นขึ้นแสดงโดยจริงใจเกิด

(ฉวยอำนาจ:213)

5. พระศุภสาสน์โศภิต จากเรื่องหนังสือ

ทุกข์ ของพระศุภสาสน์โศภิตคือนายประเสริฐได้เข้ามาสนิทสนมกับสุกัญญา ซึ่งเป็นภรรยาของพระศุภสาสน์โศภิต ดังนี้

สุกัญญา	...สมัยนี้เขานิยมกันว่า ผู้หญิงมีผัวแล้วยังมีเพื่อนมาก ๆ ยังกะ
ศุภสาสน์	หมายความว่าเพื่อนผู้ชายจะนั้นหรือ
สุกัญญา	ก็เช่นนั้นสิคะ
ศุภสาสน์	ถ้าเพื่อนนั้นหมายความว่านายประเสริฐ ศุภางค์ ละก็ ฉันต้องขอให้ หล่อนงดการไปไหน ๆ กับเขาเสียจะดีกว่า
สุกัญญา	เพราะเหตุใด
ศุภสาสน์	เพราะฉันไม่ชอบเขา

(หนังสือ:11-12)

สมุทัย เหตุแห่งปัญหาของพระศุภสาสน์ คือพระศุภสาสน์รักสุกัญญาเป็นอย่างมาก เนื่องจากสุกัญญาเป็นสาวสวย และเพียบพร้อมทุกด้าน พระศุภสาสน์จึงไม่ยอมให้ชายใดมาสนิทสนมกับภรรยาและไม่อยากให้ภรรยาสนิทสนมกับชายอื่น ซึ่งกล่าวได้ว่าเหตุแห่งทุกข์ของพระศุภสาสน์เกิดจากความหึงหวงนั่นเอง โดยเฉพาะกับประเสริฐซึ่งมีความเจ้าชู้เป็นอย่างมาก ดังนี้

ศุภสาสน์	...พุทโธ เสียแรงผมได้เป็นโสดมาจนอายุย่างเข้าไปถึงสี่สิบสาม เมื่อมาได้ภรรยาที่สาว สวย และถูกใจพร้อมทุกสถานจะให้ผมนั่ง นิ่งดูตาอย่างไรได้ เมื่อเห็นคนอย่างเช่นอ้ายประเสริฐนั้นมา บังอาจพยายามพาความเสื่อมเสียมาสู่ภรรยาที่รักของผม
----------	---

(หนังสือ:53)

นิโรธ เมื่อพระศุภสาสน์และนายประเสริฐได้เผชิญกับสิ่งอันตรายคือการต่อสู้กับเสือ ทำให้สุกัญญาได้เห็นตามความเป็นจริงว่าประเสริฐเป็นคนไม่ดีคิดแต่จะเอาตัวรอดฝ่ายเดียว แต่พระศุภสาสน์ยอมเสียสละชีวิตเพื่อช่วยทุกคนให้ปลอดภัย พระศุภสาสน์ต่อสู้กับเสือจนได้รับบาดเจ็บ เหตุการณ์ครั้งนี้ทำให้พระศุภสาสน์ได้รู้ความจริงว่าสุกัญญารักและเป็นห่วงตนมาโดยตลอด และไม่เคยมารักนายประเสริฐ จึงทำให้พระศุภสาสน์หลุดจากห่วงปัญหาที่คิดว่า สุกัญญารักนายประเสริฐ ทั้งคู่จึงกลับมามีชีวิตคู่ที่มีความสุข ดังนี้

- ศุภสาสน์ คุณหลวงเข้าใจผิด ผมไม่ได้กลัวตายเลย ถ้าผมตายไปแล้วจะเปิดโอกาสให้ภรรยาของผมได้รับความสุขละก็ ผมยอมเสียสละชีวิตด้วยความเต็มใจทีเดียวหนุ่มกับสาว-คู่ควรกัน (ทันใดนั้นศุภัญญาวิ่งไปกอดผัว)
- ศุภัญญา คุณพระ! ถ้าคุณตายไปครั้งนี้ คุณนึกหรือว่าดิฉันจะอยู่ คุณเป็นชีวิตของดิฉัน-สิ้นคุณพระไปแล้วดิฉันไม่ขออยู่อีกเลย (ศุภัญญาชนหน้าลงสะเอี๊ย พระศุภสาสน์ค่อยๆยกแขนขึ้นกอดศุภัญญาไว้ ประเสริฐแลเห็นดังนั้นก็มองดูและถอนใจใหญ่แล้วค่อยๆ เลี่ยงทางเฉลี่ยง
(หนังสือ:91)

มรรค พระศุภสาสน์ไม่พอใจที่นายประเสริฐมาสนิทสนมกับศุภัญญา เมื่อนายประเสริฐพูดจาขอความรักจากศุภัญญายิ่งทำให้พระศุภสาสน์ไม่พอใจมากขึ้น อย่างไรก็ตามพระศุภสาสน์เลือกแก้ปัญหาด้วยการใช้สติข่มความโกรธ และรับฟังคำแนะนำจากผู้ใหญ่ การแก้ปัญหาของพระศุภสาสน์สอดคล้องกับวิธีการของมรรค เป็นการแก้ปัญหาอย่างถูกวิธี แก้ปัญหาด้วยสติไม่ปล่อยให้อารมณ์แห่งความโกรธครอบงำ ดังนี้

- ศุภสาสน์ ผมต้องขอบพระเดชพระคุณได้เท่าจริงๆ ที่ได้ช่วยเตือนสติผม หาไม่ผมก็อาจจะได้ประพุดอะไรที่เสียกิริยาผู้ดี
- ศักรินทร์ และซึ่งอาจจะต้องเสียใจภายหลัง การเช่นนี้ต้องให้ดำเนินยุทธวิธีอย่างสุขุม จะตีตรงหน้าเข้าไปไม่ได้
- ศุภสาสน์ ผมต้องขอความกรุณาของได้เท่าช่วยคิดและบงการด้วย เพราะผมรู้สึกตัวตัวเองจะคิดและทำการอะไรโดยใจเย็นออกจะไม่มีใครได้นัก...
- (หนังสือ:52-53)

6. เศรษฐีสนจากเรื่องมหาตมะ

ทุกข์ ของเศรษฐีสนเกิดจากการที่เศรษฐีสนไม่เห็นด้วยกับการบริจาคเงินสร้างเรือรบ เมื่อทุกคนรอบข้างเห็นด้วยกับการบริจาคเงินสร้างเรือรบ เศรษฐีสนจึงไม่พอใจ ดังนี้

- สน (ลุกทะเลิ่งขึ้นด้วยความโกรธ) แม่ละไม! นี่หล่อนเปนบ้าๆอย่างไร...หล่อนรู้แล้วว่าฉันไม่พอใจในเรื่องเรียรายสร้างเรือรบ หล่อนก็ขึ้นจะไปเข้าเรียรายสร้างเรือรบนี้จะใช้ได้ฤา

ละไม ตั้งแต่ที่ดิฉันได้แต่งงานกับคุณมาแล้ว ดิฉันได้ตั้งใจที่ประพฤติตามใจคุณทุกอย่าง แต่ครั้งนี้ถึงแก่จะห้ามไม่ให้ดิฉันแสดงความจงรักภักดี จะไม่ให้ดิฉันประพฤติเหมือนคนไทยอื่น ทัวทั้งเมือง ดิฉันเหลือที่จะยอมทำตามคุณได้

(มหาดมะ:81)

สมุทัย เหตุแห่งปัญหาของเศรษฐีสนเกิดจากความหลงใหลในทรัพย์สมบัติ ของตนเอง หลงใหลในความสุขสบายภายนอก หลงผิดคิดว่า การบริจาคทรัพย์เพื่อสร้างเรือเป็นการใช้จ่ายที่ฟุ่มเฟือยไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ และเกิดจากความยึดติดที่อยากให้อำนาจทรัพย์สมบัติของตนเองคงอยู่ตลอดไปไม่มีวันสูญสิ้น จึงทำให้เศรษฐีสนเป็นคนขี้เหนียวและเห็นแก่ตัว เพราะคิดว่าการช่วยเหลือแบ่งปันผู้อื่นทำให้สูญเสียทรัพย์โดยเปล่าประโยชน์ ดังนี้

สน ...ฉันต้องกินเข้า เพราะฉะนั้นฉันถึงต้องกินก่อนอื่นหมด เงินทองมีเท่าใดก็ต้องเก็บเตรียมไว้หาเสบียงเลี้ยงท้องก่อน เมื่อเหลือมากหน่อยก็ได้หาเครื่องบำรุงความสุขอย่างอื่น และแบ่งให้ลูกเมียใช้บ้างตามแต่ที่จะควรแบ่งให้ได้ ต่อเมื่อมีเงินเหลือจากการใช้จ่ายใช้สอยส่วนตัวมากๆ แล้ว จึงจะควรคิดหาซื้อเสียงหรือเกียรติคุณพิเศษด้วยเงินนั้น

มหาดมะ อ้อ ตามความเห็นของมึง คนเราที่จะทำอะไรๆ ต้องมุ่งประโยชน์ตนเป็นที่ตั้งทั้งนั้นๆ ถึงแม้ว่าจะทำการสำหรับชาติ ถ้าตัวไม่มีทางได้ชื่อเสียงเกียรติคุณเป็นส่วนพิเศษด้วย ก็เป็นไม่ทำทีเดียวๆ

สน ก็อย่างนั้นซิ

(มหาดมะ:164-165)

นิโรธ เมื่อเศรษฐีสนฝันว่าได้เผชิญหน้ากับข้าศึก ข้าศึกได้จับตัวเศรษฐีสนและยึดทรัพย์สมบัติทั้งหมด นั่นเพราะเศรษฐีสนไม่ร่วมบริจาคเงินสร้างเรือรบ จึงทำให้ไม่มีเรือป้องกันประเทศ เมื่อเศรษฐีสนได้พบความจริงเรื่องประโยชน์ของเรือรบด้วยตนเอง ทำให้เศรษฐีสนกลับตัวเป็นคนดีเลิกเห็นแก่ตัว หันมาสละทรัพย์เพื่อสร้างเรือรบ และช่วยเหลือคนผู้ลำบากยากไร้ จึงทำให้เศรษฐีสนหลุดพ้นจากห่วงปัญหา มีชีวิตที่มีความสุข และได้รับความรักจากภรรยา กลับคืนมา ดังนี้

สน แม่ละไม ฉันเพิ่งมารู้สึกตัวฉันขึ้นว่าฉันได้ประพาศไม่สมควรต่างๆเป็นอันมาก แต่เดี๋ยวนี้ฉันกลับใจแล้ว หล่อนคงจะได้สังเกตเห็นแล้วว่าฉันเมื่อตอนหัวค่ำกับเวลานี้เกือบเป็นคนละคนจริงไหม

แม่ละไม ฉันทราบอยู่ดีแล้ว ว่าใจคุณนะอันที่จริงดีมาก แต่เพราะยังไม่มีโอกาสจึงยังไม่ได้แสดงปรากฏชัดเจนเช่นเวลานี้ ฉันได้เชื่อแน้อยู่เช่นนี้เสมอ จึงได้สู้ออมอดอยู่ได้ ถ้าฉันไม่ได้มีความเชื่อว่าคุณมีความดีเป็นพื้นอยู่แล้ว ฉันคงจะไม่นั่งทนอยู่กับคุณมาได้ตลอดจนถึงปานนี้เป็นแน่ทีเดียว

สน เมื่อฉันได้ฟังหล่อนพูดเช่นนี้ ฉันให้นึกละเอียดใจเสียจริงๆ นึกอายุความประพาศของฉันที่ได้เป็นมาแล้วแต่ก่อนๆนี้

ละไม สิ่ง რომันแล้วไปแล้วก็อย่าเก็บมานึกอีกเลย นึกแต่ที่จะระงับการภยหน้าดีกว่า

(มหาตมะ:187-188)

มรรค เศรษฐีสนได้พบความจริงด้วยตนเองว่าเรือรบมีประโยชน์ในการป้องกันประเทศชาติจากข้าศึกศัตรูผู้รุกรานได้ ดังนั้นเศรษฐีสนจึงรู้ว่าการที่ตนเองไม่เห็นด้วยกับการสร้างเรือเป็นเรื่องที่ผิด ดังนี้

นายทหาร อ้อ แล้วก็การเรียรายสร้างเรือรบแก่ข้าด้วยกับเขาหรือเปล่า

สน เปล่าเลย ฉันคน 1 เป็นผู้ที่ยายมพุดจาทัดทานอย่างแข็งแรง...

นายทหาร ดีมาก ชอบใจ คนอย่างแกฉันชอบนัก ฉันอยากให้มีมากๆ เมืองไทยจะได้ตกเป็นของฉันได้เร็วๆ แกรู้ไหมว่าการที่ฉันได้ขึ้นมาเดินเล่นในเมืองของแกได้ง่ายๆครั้งนี้ เพราะแกช่วยอุดหนุนพวกฉัน

สน เอ๊ะ! ฉันช่วยอุดหนุนอย่างไร

นายทหาร อ้าวก็เพราะแกคัดค้านการสร้างเรือรบ มีคนเชื่อถือแก กรรมการผู้ต้นคิดจึงยังเรียรายเงินไม่ได้ เรือรบก็ยังไม่ มี ฉันก็เอาเรือของฉันแล่นมาเฉยๆ ไม่มีใครต่อสู้เลย... (หัวเราะ) นายสน แกดีมาก แกช่วยทำลายชาติไทยคืนัก ฉันชอบใจแก ถ้ามีเช่นนั้นฉันจะต้องเหน็ดเหนื่อยมาก

สน อนิจจา! ไม่ได้รู้เลยว่าจะเป็นอย่างนี้... ใหนๆจะตายแล้ว ฉันขอพูดคำเดียว ว่าฉันเสียใจที่ฉันเป็นพลเมืองที่เลวที่สุดคน 1 ไม่สมควรที่จะมีชื่อว่าเป็นคนไทย การที่จะตายครั้งนี้ไม่เสียค่าชีวิตเลย เพราะถ้าอยู่ไปก็จะดูหน้าใครไม่ได้ แต่มีความเสียดยอยู่คนเดียวที่ไม่ได้มีโอกาสช่วยชาติ ถ้าได้รู้ว่าเป็นเช่นนี้แล้ว ก็จะได้เข้าเรียรายในการสร้างเรือรบด้วยสักห้าพันบาท ถ้าได้ทำเช่นนั้นแล้วถึงจะตายก็ไม่ว่า

(มหาตมะ:169-172)

เหตุการณ์ที่เศรษฐีสันได้พบกับข้าศึกข้างต้นเป็นเพียงความฝันของเศรษฐีสัน อย่างไรก็ตามเมื่อเศรษฐีสันตื่นขึ้นจึงคิดว่าตนคิดผิดที่ขัดขวางการสร้างเรือรบ เศรษฐีสันจึงแก้ปัญหาด้วยการเสียดสเงินทองส่วนตัวเพื่อสร้างเรือรบ ดังนี้

สน อ้อ สวัสดิ์ เดียวก่อน วานอะไรหน่อยเถอะ
 สวัสดิ์ อะไร
 สน วานเอาเชือกนี้ไปส่งเจ้าพนักงานราชนาวิสมาคมทีเถอะ
 สวัสดิ์ (รับเชือกไปอ่าน) แม่เจ้าโว้ย! เปนห้าพันบาททีเดียวฤ
 สน เท่านั้นก่อน ต่อไปบางทีฉันจะเข้าอีก
 ละไม แห่มคุณ! อะไรเข้ามามากมายถึงปานนั้นเทียวฤ
 สน ไม่มากเกินไปเลย ฉันศรัทธาอย่างนั้น...

(มหาตมะ:187)

7. นายพลโท พระยาสมุทรโยธิน จากเรื่องโพงพาง

ทุกข์ คือ พระยาสมุทรโยธินเกิดความวิตกกังวลเนื่องจากได้ทราบข่าวว่ามีคนร้ายจะก่อการร้าย จะขโมยความลับแผ่นดิน และมีผู้ใส่ร้ายป้ายสีหลวงเชียวชลธารทหารเรือคนสนิท ดังนี้

สมุทร ดีแล้ว ผมพอใจแล้ว (หันไปพูดกับพระวิสูตร) ผมได้ข่าวอยู่แล้วว่ามีผู้คิดร้าย ผมจึงได้จัดการให้หลวงเชียวไปตรวจดู ได้ความอย่างไรคุณพระก็ได้ยินแล้ว ผมรับสารภาพว่า ผมไม่ได้คาดหมายว่า พวกของคุณพระจะทำการกล้าหาญชาญชัยได้ถึงเพียงนั้น แต่ส่วนข้อที่ละความลับนั้น ผมเชื่ออยู่ว่าจะทำได้

(โพงพาง:192-193)

และ

สมุทร ผมทราบคืออยู่แล้ว เพราะผมได้รู้สีกมานานแล้ว ว่ามีคนจำพวกหนึ่ง ซึ่งเขา รู้สึกว่าคุณหลวงเป็นคนที่ดีขวางในทางดำเนิการของเขา จึงได้ตั้งพิธีจะกำจัดคุณหลวง เริ่มต้น ผมได้รับบัตรสนเท่ห์กล่าวโทษคุณหลวงว่าเป็นคนเที่ยวจัด...ต่อมามีบัตรสนเท่ห์ กล่าวโทษว่า คุณหลวงเป็นผู้ที่ไม่ซื่อตรงต่อผม

(โพงพาง:195)

สมุทัย คือ พระยาสมุทสงสัยว่าคนร้ายที่แท้จริงคือใคร โดยพระยาสมุทสงสัยว่าคนที่คิดร้ายทั้งหมดคือพระวิสูตรพานิชโดยเฉพาะเรื่องที่ใส่ร้ายหลวงเชียว เนื่องจากพระวิสูตรได้พุดจาใส่ร้ายหลวงเชียวโดยมีเนื้อความเหมือนในบัตรสนเท่ห์ ดังนี้

สมุท ...ผมได้รับบัตรสนเท่ห์เหล่านั้นแล้ว ก็ได้พยายามสืบหาตัวผู้เขียน แต่ก็ไม่ได้เค้าเงื่อนจนคืนวันนี้เอง พระวิสูตรได้กล่าวความคล้ายๆที่มีมาในบัตรสนเท่ห์ ผมจึงสันนิษฐานได้ว่า ใครเป็นผู้เขียนบัตรสนเท่ห์นั้น

(โพงพาง:195-196)

นิโรธ เมื่อพระยาสมุทสงสัยว่าพระวิสูตรจะเป็นคนร้ายจึงได้ใช้สติปัญญาวางแผนเพื่อจับคนร้าย จนสุดท้ายพระยาสมุทสามารถจับตัวคนร้ายได้ในที่สุด ดังนี้

สมุท นายเชียว! คุณตัวพระวิสูตรกับนายประมุขออกไปส่งคุณพระกำจัด ท่านคอยอยู่ข้างนอกกับนายตำรวจพร้อมอยู่แล้ว

(โพงพาง:194)

และ

สมุท ...ที่ผมจัดการในวันนี้ตลอดเรื่อง เป็นเหมือนทำโพงพางไว้ให้ปลาเข้าล่อ ก็เผชิญสำเร็จสมคิด การจับคนที่คิดร้ายอย่างพระวิสูตรกับพวกเขานั้น ต้องจับให้มันคั่นให้ตาย...

(โพงพาง:196)

มรรค เมื่อพระยาสมุทสงสัยว่าพระวิสูตรจะเป็นคนร้ายจึงได้ใช้สติปัญญาวางแผนเพื่อจับคนร้าย โดยวางแผนให้คนร้ายเปิดเผยตนเองออกมา ด้วยการแกล้งออกไปจากห้องที่เก็บเอกสารลับ เมื่อพระวิสูตรอยู่ในห้องนั้นตามลำพังจึงได้พยายามค้นหาเอกสารลับและได้หยิบเอกสารฉบับปลอมไป ทำให้พระยาสมุทมีข้อมูลและหลักฐานว่าผู้คิดร้ายคือใคร และสามารถจับตัวคนร้ายได้ในที่สุด ดังนี้

สมุท ...ผมขอออกให้ทราบ ว่า ตั้งแต่เมื่อผมออกจากห้องนี้ไป จนกระทั่งกลับเข้ามาใหม่นี้ ผมทราบเหตุการณ์ที่เป็นไปในนี้ตลอด ที่ผมแกล้งทำเป็นโกรธแม่เจิมกับหลวงเชียวก็เพราะจะให้คุณตายใจ ให้นึกว่าหลอกผมสำเร็จ แล้วจะได้ลงมือทำการจนผมจับได้คำมือ (พูดกับพันจ่าตรีเชียว) ควักหนังสือออกมาจากกระเป๋านายประมุขที่หรือ? (พันจ่าควักหนังสือออกมาถือไว้) อ่านไป!

เชียว (อ่านหนังสือ) “แจ้งความให้ผู้ช้ โฆษน์หนังสือนี้ทราบ-ธรรมดาผู้หวังทำการสำคัญให้สำเร็จ ต้องไม่ประมาทอีกฝ่ายหนึ่ง ว่าเขาไม่รู้เท่า เพราะเขาก็มีภูมิตาเหมือนกัน สมุทโยธิน นายพลเรือโท”

สมุท (พูดกับพระวิสูตร) หนังสือนั้น ผมเตรียมไว้ว่า ถ้าเมื่อคุณพระหรือนายประมุขฉลาดพอที่จะลักไปได้ ก็จะได้รู้ว่าผมรู้เท่า ส่วนหนังสือสำคัญจริงนั้นผมหาเล่นเลอะพอที่จะเอาซ่อนไว้ในโต๊ะเขียนหนังสือ นั้นไม่...

(โพงพาง:193-194)

การวิเคราะห์การแก้ปัญหาของตัวละครด้วยอริยสัจสี่จากข้างต้น พบว่าการที่ตัวละครจะแก้ปัญหาได้สำเร็จนั้น ตัวละครจะต้องประจักษ์ในเหตุที่แท้จริงของปัญหาได้ด้วยตนเอง เมื่อพบสาเหตุตัวละครจะยอมรับปัญหาเหล่านั้นตามความเป็นจริงที่เกิดขึ้น ทำให้เกิดสติปัญญาคิดทำในสิ่งที่ดี จึงสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ การแก้ปัญหาดังกล่าวจึงสอดคล้องกับวิธีการของอริยสัจสี่ ส่งผลให้ปัญหานั้นหมดไปโดยที่จะไม่กลับมาเกิดปัญหาเดิมซ้ำขึ้นอีก

นอกจากตัวละครในกลุ่มที่แก้ปัญหาได้สอดคล้องกับอริยสัจสี่ ยังปรากฏตัวละครอีกกลุ่มที่แก้ปัญหาแล้วก่อให้เกิดความวุ่นวายในชีวิตตามมา ทั้งนี้เนื่องจากตัวละครกลุ่มนี้หาสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาไม่พบ ส่งผลให้เลือกวิธีการแก้ปัญหาที่ไม่ตรงกับสาเหตุ และในบางกรณีวิธีการที่เลือกมาใช้ในการแก้ปัญหาเป็นวิธีการที่ผิดหลักศีลธรรม สิ่งเหล่านี้จึงส่งผลให้เกิดความวุ่นวายต่างๆ

ตัวละครที่แก้ปัญหาแล้วก่อให้เกิดความวุ่นวายตามมาพบในเรื่อง ขนมหสมกับน้ำยาเจ้าข้า, สารวัด! เลียสละ ผู้ร้ายแฝง หมิ่นประมาทศาล จัดการรับเสด็จ ฟอกไม่ขาว หาได้กลแตก หมายน้ำบ่อหน้า บ่วงมาร น้อยอินทเสน และความดีมีไชย ดังนี้

1.นางภริมย์ฤดี จากเรื่องขนมหสมกับน้ำยา

ทุกข์ ของนางภริมย์ฤดีคือสามีไม่ให้เกียรตินาง ด้วยการนำเรื่องความประพฤตินางก่อนแต่งงานไปเล่าให้เพื่อนฟัง ดังนี้

กิริมย์ เพราะหล่อนได้พลาดทำ ขอมเสียตัวแก่ผมเสียโดยมิได้รอให้ผู้ใหญ่ยกย่องให้
กัน เพราะฉะนั้นถ้าต่างว่าผมจะเล่นตัวไม่ยอมรับเอาหล่อนเป็นภรรยา
อย่างเช่นที่คนอื่นเขาได้ทำกันมาแล้ว หล่อนก็จะตกอยู่ในความยากลำบากจริง
ไหม

(ขนมสมกับน้ำยา: 16)

สมุทัย เหตุแห่งปัญหาของนางกิริมย์เกิดจากการที่นางกิริมย์อยากให้สามียกย่องให้
เกียรตินางอย่างจริงใจทั้งต่อหน้าและลับหลัง เมื่อสามีไม่ปฏิบัติดังนั้นนางจึงเกิดโทสะ ดังนี้

กิริมย์ อ้อ แม่สร้อย ทุระอะไรหรือ
นางกิริมย์ ดิฉันได้ยินถ้อยคำที่คุณกับคุณจันคุยกันโดยตลอด...
กิริมย์ ก็แล้วอย่างไรล่ะ
นางกิริมย์ คุณนะเห็นตัวเก่งเสียเต็มประดา ช่างหน้าด้านเอาอะไรต่อมิอะไรไป
 คุยอวดเพื่อน ประจานเมียของตนเองเช่นนั้นไม่เสียหายแก่ตัวของ
 คุณเองบ้างหรือ

(ขนมสมกับน้ำยา:17-18)

นิโรธ นางกิริมย์เลือกการแก้ปัญหาด้วยการสร้างเหตุการณ์ให้เข้าใจผิด วิธีแก้ปัญหานี้
ไม่ได้ทำให้นางกิริมย์หลุดพ้นจากปัญหา แต่เป็นการเพิ่มปัญหาให้หลวงกิริมย์ดีเกิดความทุกข์
เพราะคิดว่าภรรยามีชู้

มรรค นางกิริมย์ปล่อยให้ความโกรธครอบงำจนขาดสติ นางไม่สามารถเลือกวิธีการ
แก้ปัญหาที่ถูกต้องได้ ดังนั้นนางกิริมย์จึงเลือกแก้ปัญหาด้วยการสร้างเหตุการณ์ให้เข้าใจผิดคือ
การที่นางแต่งเรื่องโกหกหลวงกิริมย์ดีว่าก่อนที่นางจะแต่งงานกับหลวงกิริมย์ดีนางเคยคบชู้
มาก่อน ดังนี้

กิริมย์ (โกรธพูดเสียงดัง) แม่สร้อย! นี่หล่อนหมายความว่าเมื่อก่อนที่
 แต่งงานกันนะ หล่อนเคยคบชู้ละนั่นหรือ
นางกิริมย์ (พูดเฉยๆ) ไม่ต้องตะโกนก็ได้ หูดิฉันไม่หนวก
กิริมย์ หล่อนไม่เคยคบชู้หรือ
นางกิริมย์ (คงพูดเฉยๆ) เคย

(ขนมสมกับน้ำยา : 20)

การเลือกวิธีการแก้ปัญหานางกริรมย์แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าไม่สอดคล้องกับวิธีการของมรรคในอริยสัจสี่ เนื่องจากวิธีสร้างสถานการณ์ให้เข้าใจผิด เป็นการทำลายเกียรติของตนเอง ทำร้ายจิตใจของพระกริรมย์ จึงเป็นการเบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น อีกทั้งการพูดโกหกเป็นวิธีการที่ผิดศีลธรรมอีกด้วย ผลจากการแก้ปัญหานางกริรมย์นอกจากจะไม่ดับเหตุแห่งทุกข์ของตนแล้ว ยังทำให้เกิดปมปัญหาใหม่กับหลวงกริรมย์ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าการเลือกวิธีแก้ปัญหาคือทำให้เกิดความวุ่นวายตามมา ดังนี้

ทุกข์ ของหลวงกริรมย์อันเกิดจากการแก้ปัญหานางกริรมย์คือคิดว่าภรรยาคบชู้และเมื่อมีปากเสียงกันภรรยาจึงขอแยกทาง ดังนี้

กริรมย์ (เอาไว้ไม่อยู่ พูดเสียงดัง) หล่อนต้องบอก!
นางกริรมย์ ถ้าคุณจะตะเบ็งเสียงไล่ดิฉันเช่นนี้ ดิฉันต้องขอลา

(ขนมสมกับน้ำยา :23)

สมุทัย เหตุแห่งปัญหาของหลวงกริรมย์ คือความหึงหวง อันเกิดจากความปรารถนาในอารมณ์รักที่มีต่อภรรยา เมื่อรู้ว่าภรรยามีชู้จึงเกิดโทสะ และหลวงกริรมย์มีความยึดมั่นถือมั่นต้องการให้ภรรยาอยู่กับเขาตลอดไป เมื่อภรรยาขอแยกทางเขาจึงเกิดความกลัว เพราะเขายึดติดอยู่กับความรัก ดังนี้

กริรมย์ (เสียงอ่อน) แม่สร้อย ! ไหนๆเราได้มาอยู่เป็นคู่ทุกข์คู่ยากกันแล้ว ลูกเต้าก็มีด้วยกันแล้ว จะมาแตกร้างกันก็อาายเขาเปล่าๆ เมื่อหล่อนไม่รักฉัน ฉันก็ไม่ฝืนใจหลอก เป็นแต่ขอให้คงอยู่เป็นแม่เรือนของฉันต่อไปเท่านั้น

(ขนมสมกับน้ำยา : 23)

นิโรธ ถึงแม้ว่าการแก้ปัญหานางกริรมย์จะใช้วิธีการที่ไม่สอดคล้องกับมรรคในอริยสัจสี่ แต่การแก้ปัญหานางกริรมย์ก็ทำให้นางหลุดจากปัญหาได้ในข้อที่หลวงกริรมย์ไม่ให้เกียรตินาง ซึ่งเห็นได้ว่าการที่หลวงกริรมย์ไม่ให้เกียรตินางเพราะหลวงกริรมย์หลงในความรักที่มีให้นางกริรมย์ การไม่ให้เกียรติไม่ได้เกิดจากสติปัญญาหรือการคิดดี กระทำตามมรรค ดังนั้นจึงเท่ากับเป็นการแก้ปัญหที่ปลายเหตุเท่านั้น เพราะถ้าหากวันใดหลวงกริรมย์เกิดโทสะหรือหมดรักในตัวนางกริรมย์ปัญหาเหล่านี้ก็จะเกิดขึ้นมาได้อีก เมื่อนางกริรมย์พ้นทุกข์จากเรื่องที่สามีไม่ให้เกียรตินาง จึงขอมบอกความจริงเรื่องการคบชู้ว่าแท้จริงชู้ที่นางกล่าวถึงนั้นก็คือหลวงกริรมย์นั่นเอง ความจริงจากนางกริรมย์จึงทำให้หลวงกริรมย์หลุดจากห่วงทุกข์เรื่องเมียคบชู้

มรรค เมื่อหลวงภิรมย์หลงติดอยู่กับความรักที่มีให้นางภิรมย์ จึงทำให้หลวงภิรมย์มองไม่เห็นเหตุแห่งปัญหาที่แท้จริง อำนาจแห่งของความหลงทำให้เขายอมสัญญาับภรรยาว่าจะให้เกียรติภรรยาทุกอย่าง ถึงแม้ว่าการสัญญาว่าจะให้เกียรติภรรยาเป็นการกระทำที่ดี แต่หลวงภิรมย์ก็ทำไปด้วยอำนาจแห่งความหลงและความกลัว คือกลัวว่าภรรยาจะขอแยกทาง ไม่ได้ทำเพราะสติปัญญา อีกทั้งการที่หลวงภิรมย์ยอมทำตามคำขอของนางภิรมย์เกิดจากการที่หลวงภิรมย์รักตนเอง กลัวว่าตนเองจะสูญเสียความสุข ดังนี้

นางภิรมย์	ดิฉันไม่อยากให้เกิดความอับอายอะไรเขาเลย แต่ดิฉันยอมให้คุณเถื่อว่าดิฉันเป็นทาส เพราะได้พลาดทำเสียทีแก่คุณเช่นนั้น ไม่ได้อีกต่อไป
ภิรมย์	คุณต้องสัญญาว่าจะไม่อวดแก่เพื่อนฝูงเช่นที่อวดเมื่อครั้งนี้อีกเลย
นางภิรมย์	ดิฉันยอมสัญญาตามใจหล่อน ดิฉันรับผิดทุกอย่าง มาบัดนี้ฉันรู้สึกแล้วว่าดิฉันมีความรักหล่อนปานใด เพราะฉะนั้นฉันจะยอมตามใจหล่อนทุกอย่าง
ภิรมย์	ถ้าเช่นนั้นก็คงอยู่ด้วยกันไปได้ คุณต้องเข้าใจดีว่าการที่จะอยู่ด้วยกันได้ และยอมทนระกำลำบากก็เพราะรักกัน ความรักเป็นเครื่องจูงใจแน่นยิ่งกว่าโซ่ตรวนใดๆทั้งสิ้น สิ้นรักแล้วถึงจะล่ามโซ่ขังห้องไว้กับผู้หญิงก็คงหนีไปมีชู้จนได้

(ขนมสมกับน้ำยา : 24)

การแก้ปัญหาของนางภิรมย์และหลวงภิรมย์ทำให้ทั้งคู่พ้นจากปัญหาที่เผชิญได้ แต่เป็นการแก้ปัญหาที่อาจจะทำให้ปัญหาเดิมเกิดขึ้นได้อีก เนื่องจากหลวงภิรมย์ไม่ได้ตระหนักอย่างแท้จริงว่าการกระทำของคนที่ผ่านมาเป็นสิ่งที่ไม่สมควร

2. นางสาวสงวน พลโยธินจากเรื่องเจ้าข้า, สารวัด!

ทุกข์ ของนางสาวสงวนคือการที่นางสาวสงวนบังคับให้คนรักคือนายร้อยตรี เจริญ วัฒนานนท์ ซึ่งรับราชการเป็นทหารแต่งกายด้วยชุดพลเรือน อันถือว่าเป็นผิดกฎระเบียบของทหาร ดังนั้นนางสาวสงวนจึงต้องช่วยนายร้อยเจริญปกปิดความผิดจากสารวัด และนายพันโท พระพิทักษ์ยุทธวินัยผู้บังคับบัญชาของนายร้อยเจริญ ดังนี้

สงวน คุณพ่อบอกว่าจะไม่กลับก่อน 2 ทุ่ม เพราะฉะนั้นคงมีเวลาไปเสียพ้นก่อนนั้นแล้ว

เถอ คุณขอรับ!เกิดความแล้ว!

สงวน ทำไม?...

เถอ ผมเห็นรถคุณพระเลี้ยวหัวถนนมาแล้ว!

เจริญ ดายจริง! จะทำอะไรกันเล่าคราวนี้? จันทน์แน่นะ!

สงวน ยังไม่ตายนา! เถอ เร็วเข้า หยิบเสื้อคลุมของคุณพ่อมานี้...เถอ แกลไปกีดกันคุณพ่อไว้ให้ขึ้นมาช้าๆนะ

(เจ้าข้า,สารวัด!:169-170)

สมุทัย เหตุแห่งปัญหาของนางสาวสงวน ก็อยากเห็นคนรักแต่งกายด้วยชุดพลเรือน เพราะคิดว่าการแต่งชุดพลเรือนทำให้คนดูสง่างาม และคิดว่าการทำผิดกฎระเบียบเป็นเรื่องที่สนุกสนาน ดังนี้

สงวน ฉันเข้าใจแล้ว หล่อนหมายความว่าหล่อนไม่บ้าเหมือนฉัน แต่ในโลกนี้ถ้าอยู่ในระเบียบเคร่งกัมันไม่สนุกดอกนะหล่อน ผู้เล่นอะไรแผลงๆบ้างไม่ได้ ฉันดี

(เจ้าข้า,สารวัด!:167)

นิโรธ นางสาวสงวนเลือกวิธีการแก้ปัญหาด้วยการสร้างเหตุการณ์เพื่อเอาตัวรอด จนทำให้เกิดความวุ่นวายต่างๆตามมา แต่ถึงอย่างไรปัญหาทุกอย่างก็สามารถคลี่คลายไปได้ โดยที่นายร้อยตรีเจริญรอดพ้นจากการถูกสารวัดจับในข้อหาทำผิดกฎ นอกจากนี้เมื่อพระพิทักษ์รู้ความจริงก็ยังอภัยให้ทุกคน เมื่อปัญหาทุกอย่างคลี่คลายไปทุกคนจึงมีความสุข และสนุกสนานกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ดังนี้

สงวน หมวกครบกับตัวคนแล้ว ท่านขุนจะว่าอย่างไร

สารวัด ก็ไม่มีอะไรอีกแล้ว (พูดกับพระพิทักษ์) ถ้าเช่นนั้นผมลาที (ออกไป)

สงวน (หัวเราะ) คุณพ่อ นี่คุณพ่อก็ได้รับเป็นใจกับพวกเราเสียแล้ว ได้ช่วยกันต่อผู้สารวัดแล้ว จะลงโทษคุณเจริญไม่ได้ละนะ

พิทักษ์ (หัวเราะ) ก็มารุมกันล่อลวงเช่นนี้ จะไม่ให้พ่อตกหลุมอย่างไร? แต่เอาเถอะไหนๆ มันหลวมเข้าไปเสียแล้ว ก็แล้วไป แต่ต้องขอเอาสัญญาว่าจะไม่เล่นเช่นนี้อีก...

สงวน เมื่อเป็นที่ปรองดองกันได้เช่นนี้ ควรยินดีและธรรมดายินดีก็ต้องเลี้ยงกัน...

(เจ้าข้า,สารวัด!:200-201)

จากการแก้ปัญหาของนางสาวสงวนเห็นได้ชัดเจนว่าเป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ ไม่ได้เป็นการดับสาเหตุที่แท้จริง แม้ปัญหาจะคลี่คลายไปได้ แต่เหตุที่แท้จริงของเกิดปัญหา ยังคงอยู่ คือสงวนยังคงหลงผิดคิดว่าการแต่งชุดพลเรือนคูดี และการทำผิดกฎระเบียบเป็นเรื่องที่สนุกสนาน ดังนี้

- พิทักษ์ (หัวเราะ) ก็มารุมกันล่อลวงเช่นนี้ จะไม่ให้พ่อตกหลุมอย่างไร? แต่เอาเถอะ ไหนๆ มันหลวมเข้าไปเสียแล้ว ก็แล้วไป แต่ต้องขอเอาสัญญาว่าจะไม่เล่น เช่นนี้อีก
- สงวน (ไหว้) คุณพ่อดีดี ที่จริงการแต่งพลเรือน มันก็ไม่ใช่ความผิดร้ายแรงอะไร นัก และเมื่อเป็นเช่นนี้คุณพ่อใจดีไว้บ้างก็ดีแล้ว

(เจ้าข้า, สารวัด!: 201)

มรรค นางสาวสงวนเลือกวิธีการแก้ปัญหาที่ไม่สอดคล้องกับมรรค วิธีการที่นางสาวสงวนเลือกใช้ในการแก้ปัญหาคือการสร้างสถานการณ์เพื่อเอาตัวรอด โดยการให้นายร้อยตรี เจริญแกล้งเป็นไข้ ดังนี้

- สงวน ...คุณ! เอาเสื้อนี้คลุมเข้า (นายเจริญรีบเสื้อไปห่มคลุม) นั่งลง! (นายเจริญนั่ง) ทำจับไข้สั้นให้เต็มเที่ยว!
- เจริญ อ๊ะ! อะไร
- สงวน อย่ามัวเถียงเลย จับไข้! สั้นเข้าสิ! ครางด้วย! (เจริญทำตาม)

(เจ้าข้า, สารวัด!: 170-171)

การแก้ปัญหานางสาวสงวนคือการเริ่มต้นโกหก ซึ่งไม่สอดคล้องกับวิธีการของมรรค ดังนั้นนางสาวสงวนจึงต้องแต่งเรื่องโกหกต่อไปเรื่อยๆเพื่อเอาตัวรอด วิธีการดังกล่าว นอกจากจะไม่เป็นการแก้ปัญหาแล้ว ยังเป็นการผูกปมปัญหาต่างๆตามมามากมาย จนทำให้ทุกคนเกิดความทุกข์ กล่าวคือทุกคนต่างไม่อยากเผชิญกับเหตุการณ์อันตรึงเครียดนี้ เพราะกลัวว่าจะถูกจับได้ ดังนั้นทุกคนจึงต้องพบกับความวุ่นวายที่ต้องช่วยกันโกหก ดังตัวอย่างตอนที่ทุกคนพยายามช่วยกันวางแผนเปลี่ยนเครื่องแต่งกายนายร้อยตรีเจริญจากพลเรือนเป็นทหาร ดังนี้

- บุญธรรม การที่จะเอาหมวกกับเกือกเข้ามาเราต้องใช้อุบายหน่อย จะเอาเข้ามา
 คี๋ๆ เขาก็จะสงสัย จะทำอะไรดี?
- นฤมล เมื่อได้เกือกของคุณเจริญมาแล้ว ให้ถือเข้ามาเอาคู้ไป เป็นที่ว่าจะ
 ไปซัด แล้วก็เอาเกือกของคุณเจริญมาเปลี่ยนให้ก็แล้วกัน
- บุญธรรม อุก! หล่อนคิดดี ก็หมวกเล่า?
- สงวน ดิฉันนี่ก็ออกแล้ว ดิฉันจะเรียกข้าวต้มมาให้คุณเจริญกิน แล้วก็ให้
 ถือเอาหมวกใส่โถข้าวต้มเข้ามาที่แล้วก็แล้วกัน
- เจริญ อู่วะ! เอาหมวกใส่มากับข้าวต้ม แล้วเอามาใส่ห้วจะได้ประอะไป
 หมดเป็นไรเล่า!
- สงวน พุทโธ! จะต้องเอาข้าวต้มใส่มาจริงๆทำไมเดี๋ยวนี้นี้ ก็เอาหมวกใส่
 โถมาเฉยๆเท่านั้นก็แล้วกัน
- เจริญ แล้วก็เปิดฝาขึ้นกลก็แตกเท่านั้นเอง!

(เจ้าข้า,สารวัด!:180-181)

จากเรื่องเจ้าข้า, สารวัด! แม้ตัวละครจะแก้ไขปัญหาได้ แต่วิธีการที่เลือกใช้แก้ปัญหาไม่
 สอดคล้องกับมรรคจึงทำให้เรื่องเกิดความวุ่นวาย และไม่ได้แก้ปัญหาด้วยการดับสาเหตุที่
 แท้จริง

เรื่องเจ้าข้า, สารวัด! เป็นบทละครที่เป็นมุขตลก ดังนั้นปัญหาที่เกิดขึ้นจึงเกิดจาก
 ความคิดที่แผลงของตัวละครคือนางสาวสงวน ส่งผลให้วิธีการแก้ปัญหาเป็นวิธีการที่แผลง
 เหมือนกัน กล่าวคือมีการสร้างเรื่องขึ้นมาเพื่อเอาตัวรอด จึงทำให้ตัวละครทุกตัวที่เกี่ยวข้องเกิด
 ความวุ่นวายในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ทั้งนี้เพื่อต้องการให้เรื่องมีความสนุกสนานและตลก
 ขบขันตามลักษณะของมุขตลก อย่างไรก็ตามมุขตลกที่ผู้ประพันธ์สร้างขึ้นในการแก้ปัญหา
 แสดงให้เห็นว่าเป็นการกระทำที่ไม่สมควรเอามาเป็นเยี่ยงอย่าง เพราะจะทำให้เกิดความวุ่นวาย

3. นายพันโท พระรามพลภัทร จากเรื่องเสียดสี

ทุกข์ ของนายพันโท พระรามพลภัทร คือ พระรามเข้าใจผิดคิดว่าตนเองหลงรักผู้หญิง
 คนเดียวกับนายร้อยโทเทพ เทพโยธินผู้ได้บังคับบัญชา ดังนี้

- พระราม อย่างไรๆ ก็ดี, การที่ผมจะมาเป็นคู่แข่งแย่งผู้หญิงกับนายทหาร
 ผู้น้อยในบังคับบัญชาของผม ดูเป็นการเอาเปรียบอย่างไม่งดงาม
 เลย. อย่างไรก็ตาม ผมต้องให้ออกาสแก่เขาเต็มที่; ต่อเมื่อเห็นปรากฏชัด
 แล้วว่าแม่ศรีไม่รักนายเทพเป็นแน่นอน ผมจึงจะสิ้นความ
 ตะจิตตะขวง

(เสียดสี: 34-35)

สมุทัย เหตุแห่งปัญหาของพระรามเกิดจากความไม่สมรัก จึงไม่ต้องการแย่งคนรักกับลูกน้อง เหตุทั้งหมดนี้เกิดจากการที่พระรามหลงเชื่อในคำพูดของคนอื่นโดยไม่พิจารณาไตร่ตรอง เนื่องจากพระรามได้ยินนายเทพเจรจากับเพื่อนว่านายเทพรักแม่ศรี และแม่ศรีก็น่าจะรักนายเทพเช่นกัน จึงทำให้พระรามเข้าใจผิด ดังนี้

แสวง ถ้าหากว่าได้มีโอกาสพบละก็ แกเห็นพอจะสมปรารถนาได้หรือ?
เทพ กันเข้าใจว่าเช่นนั้นแหละ, เพราะเห็นหล่อนออกจะชอบๆ กันมากอยู่. แต่กันเชื่อว่อย่างไรวะ? กันก็คงคู่ควรกับหล่อนมากกว่าคนที่เจ้าคุณวิเศษเลือกให้ลูกสาวนั้นแหละ.

(เสียดสละ: 30)

นิโรธ พระรามเลือกแก้ปัญหาด้วยการเสียดสละแม่ศรีให้กับเทพ พระรามจึงได้ดำเนินการต่างๆ ดังนี้ พระรามใช้หนี้ให้เทพ และสร้างเหตุการณ์ให้ศรีเข้าใจผิด ด้วยการแกล้งคบนางสุนทรภรณ์ การแก้ปัญหาดังกล่าวทำให้เกิดปมปัญหากับบุคคลต่าง ๆ ตามมามากมาย จึงแสดงให้เห็นว่าการแก้ปัญหาที่ไม่ตรงเหตุ นอกจากจะไม่ก่อให้เกิดความสุขแล้ว ยังทำให้เกิดความวุ่นวายมากขึ้น ผลที่เกิดจากวิธีการแก้ปัญหของพระรามมี ดังนี้

-นางสุนทรภรณ์เข้าใจผิดคิดว่าพระรามชอบตนเอง สุดท้ายเมื่อรู้ความจริงว่าพระรามไม่ได้ชอบตน นางสุนทรภรณ์จึงเกิดความทุกข์อันเนื่องมาจากอารมณ์รักที่มีต่อพระราม จึงอยากให้พระรามรักตน ดังนี้

พระราม (จับมือศรีไปถือไว้.) ฉันขอบอกแม่กุหลาบว่า, นอกจากเป็นนางพยาบาลของฉันในเวลานี้, แม่ศรีได้รับมอบชีวิตของฉันไว้จนกระทั่งวันตายด้วย.
นางสุนทรภรณ์ (ลูกจากเก้าอี้.) อ้อดิฉันไม่ทราบว่าคุณพระ (นิ่งไม่พูดต่อ.)
พระราม ก็เมื่อหล่อนทราบแล้วเช่นนี้ หล่อนจะไม่ช่วยแสดงความยินดีกับฉันผู้เป็นเพื่อนเก่าบ้างหรือจ๊ะ?
นางสุนทรภรณ์ (พูดเสียงอย่างไม่มีจิตมีใจ.) ก็แน่ละคะ ดิฉันลาที.

(เสียดสละ: 136)

- นางสาวศรีเข้าใจผิดคิดว่าพระรามไม่รักตนจึงโศกเศร้า และเมื่อพระรามไปรบที่โพธาราม นางสาวศรีจึงได้หนีออกจากบ้านไปเป็นนางพยาบาล ความทุกข์ของนางสาวศรีเกิดจากความไม่สมรัก ดังนี้

ศรี เมื่อกรมของคุณพระออกจากกรุงเทพ ฯ แล้ว. ดิฉันรู้สึกเท่ากับใครปลิดเอาหัวใจดิฉันไป; ดิฉันทนอยู่ไม่ไหว จึงหนีคุณพ่อคุณแม่ไปอาสาเป็นนางพยาบาล,...

(เสียดสละ: 125)

- นายเทพผิดหวังในความรัก นายเทพได้ไปสารภาพรักกับนางสาวศรีแต่ก็ถูกปฏิเสธ การที่นายเทพกล้าไปสารภาพรักกับนางสาวศรี เนื่องจากพระรามใช้หนี้สินให้นายเทพ นายเทพคิดว่าตนหมดภาระเรื่องหนี้สินจึงกล้าไปบอกรักนางสาวศรี เมื่อถูกปฏิเสธจึงเกิดความทุกข์อันเนื่องมาจากความไม่สมรัก ดังนี้

เทพ แม่ศรี. หล่อนไม่ได้สังเกตเลยหรือว่าฉันรักหล่อน?

ศรี ขอโทษเถิดค่ะ; ดิฉันฟังถ้อยคำเช่นนั้นไม่ได้

เทพ ขอให้ฟังสักหน่อยเถอะ, ที่ฉันยังไม่ได้แสดงความรักให้หล่อนทราบ ก็เพราะเมื่อก่อนนี้ฉันเท่ากับเป็นผู้ที่มีหนี้สินล้นพ้นตัว, รู้สึกตัวว่าไม่ควรที่จะเอิบเอื่อมพุดจาแสดงความรักให้หล่อนทราบ, แต่บัดนี้ผู้มีพระเดชพระคุณท่านได้ช่วยอุดหนุน ให้ฉันได้หลุดพ้นจากหนี้สิน, ฉันรู้สึกตัวว่าเงหน้ำขึ้นแล้ว จึงได้กล้ามาพูดกับหล่อนเช่นนี้.

ศรี คุณเทพคะ. ดิฉันได้ฟังถ้อยคำของคุณแล้วรู้สึกจับใจจนบอกไม่ถูก, และถ้าดิฉันสามารถจะตอบให้คุณพอใจได้ดิฉันก็จะยินดีมาก, แต่ดิฉันเสียใจจริงๆ ที่ดิฉันจะตอบเช่นนั้นไม่ได้. ...

เทพ ฉันเสียใจ; ฉันเข้าใจผิดไป, หมายถึงหล่อนมีความเมตตาต่อฉัน. ฉันฝันไปเองเท่านั้น. ขอโทษที่ฉันได้มาพุดรบกวนหล่อน.

(เสียดสละ:76-77)

มรรค เมื่อพระรามเข้าใจสาเหตุของปัญหาผิด จึงทำให้พระรามเลือกวิธีการแก้ปัญหาที่ผิดพลาดด้วยเช่นกัน พระรามเข้าใจว่าแม่ศรีกับเทพรักกัน พระรามจึงคิดเสียดสละหลักทางให้ทั้งสองได้สมรัก โดยพระรามเลือกวิธีแก้ปัญหาด้วยการใช้หนี้สินให้นายเทพ เพื่อให้นายเทพมีศักดิ์ศรีคู่ควรกับนางสาวศรี และเลือกแก้ปัญหาระหว่างตนกับนางสาวศรีด้วยการสร้างเหตุการณ์ให้เข้าใจผิดคิดว่าพระรามชอบนางสุนทรภานท์ เพื่อให้นางสาวศรีตัดใจจากตนและหันกลับไปชอบนายเทพ ดังนี้

-การใช้หนี้สินแทนนายเทพ

- พระราม ... ฉันได้ทราบแล้วว่าคุณมีความรักผู้หญิงอยู่คนหนึ่ง, แต่ไม่กล้าพูดจาขอ, จริงไหม?
- เทพ จริงขอรับ เมื่อมีหนี้สินรุงรังอยู่ผมก็ไม่กล้าขอ.
- พระราม นั่นแหละ ทำให้ฉันรักน้ำใจคุณมาก, เห็นเป็นคนที่สุจริตซื่อตรงจริงๆ ด้วยเหตุทั้งสองประการที่กล่าวมาแล้ว ฉันจึงต้องการจะช่วยเหลือเปลี่ยนแปลงความเดือดร้อนของคุณ.ฉันได้สืบสวนดูแล้วได้ความว่าที่ดินและดึกแถวของคุณได้จำนำไว้เป็นเงินหกหมื่นห้าพันบาท, ถูกไหม?... (ควักใบสั่งจ่ายจากกระเป๋า.) ฉันได้เขียนใบสั่งจ่ายมาไว้แล้วเป็นจำนวนเจ็ดหมื่นบาทถ้วน, ซึ่งฉันขอให้คุณรับเอาไปใช้ถอนจำนำและเสียดอกเบี้ยที่ยังค้างเขาอยู่, (ยื่นใบสั่งจ่ายให้เทพ.)
- (เสียดสละ: 44-45)

-การแก้สละกับนางสุนทรภรณ์เพื่อให้นางสาวศรีเข้าใจผิด

- หลวงศุภสร (แกล้งไปทางขวา, แล้วจึงพูด.) แน่ทีเดียวนะ, ผมไม่อยู่ก็ดียวาง เออ, คุณพระทราบไม่ใช่หรือว่าแม่กุหลาบคนนี้ เขาได้เคยคุยอวดกับเพื่อนฝูงของเขาว่าเขาจะ-เอ้อ-จะแต่งงานกับคุณพระ
- พระราม ผมได้เคยฟังเขาโงะๆ กันอยู่, แต่ไม่ได้ถือเอาเป็นอารมณ์. เพราะเป็นสิ่งที่ไม่มีมูลความจริงอยู่เลย. ผมฟังจะมารู้สึกขึ้นเดี๋ยวนี้เองว่าคำลือนั่นอาจที่จะเป็นเครื่องช่วยในทางดำเนินอุบายของผม. ...
- นางสุนทรภรณ์ อ้าว! คุณพระอยู่คนเดียวหรือคะ? ดิฉันหมายว่าจะไปคุยอยู่กับแม่สาว ๆ.
- พระราม ก็พวกหนุ่มๆ นะสิจะควรคุยกับพวกสาว ๆ. นี่หล่อนจะไปข้างไหนจะ?...ถ้าจะนั้น นั่งคุยกับฉันที่นี่ก่อนได้ไหมจะ?
- (เสียดสละ: 36-39)

จากเรื่องเสียดสละตัวละครเลือกแก้ปัญหาด้วยการเสียดสละเพื่อคนที่ตนเองรัก ซึ่งเป็นวิธีการที่ดีตามวิธีของมรรค แต่เนื่องจากตัวละครแก้ปัญหาไม่ตรงสาเหตุจึงทำให้ตัวละครคิดวางแผนต่างๆ จนทำให้เกิดความวุ่นวายและเกิดผลกระทบต่อตัวละครอื่นตามมา นอกจากนี้การที่พระรามมุ่งคิดเสียดสละเพื่อคนที่ตนเองรักเป็นสำคัญ โดยขาดการพิจารณาไตร่ตรองถึงผลกระทบต่อผู้อื่น เช่นการแก้สละกับนางสุนทรภรณ์เพื่อทำให้นางสาวศรีเข้าใจผิด ยังเป็นการสร้างความทุกข์ให้ทั้งนางสุนทรภรณ์ นางสาวศรีและตนเอง ดังนั้นหากพิจารณาอย่างละเอียด

จะเห็นได้ว่าการแก้ปัญหาของพระรามไม่เป็นไปตามวิธีการของมรรคเพราะเป็นการเบียดเบียนผู้อื่น

4. พระยาอารัก্ষ์ราชการ และแม่พวง จากเรื่องผู้ร้ายแฝง

ทุกข์ ของพระยาอารัก্ষ์ราชการและแม่พวงคือเงินค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันไม่เพียงพอและมีปัญหาหนี้สิน ดังนี้

อารัก্ষ์ ...ผมจะเรียนเจ้าคุณตามตรง วันนี้ผมได้รับหนังสือเจ้าหน้สามรายยื่นคำขาดมาว่าถ้าไม่ใช้เงินให้เขาภายใน 7 วันนี้ เขาจะต้องฟ้อง ผมก็หมดทางที่จะไปหาเงินที่ไหนมาใช้เขาได้

(ผู้ร้ายแฝง: 171-172)

สมุทัย เหตุแห่งปัญหาของพระยาอารัก্ষ์เกิดจากความลุ่มหลงในหญิงสาวอื่นที่ไม่ใช่ภรรยาตนเอง และลุ่มหลงมีความสุขกับการเล่นการพนัน ส่วนสมุทัยของแม่พวงเกิดจากความลุ่มหลงใน เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับที่สวยงาม และคิดว่าสิ่งเหล่านั้นจะทำให้ตนดูดีและสวยงามได้ และเกิดจากความยึดติดที่อยากให้ทรัพย์สินสมบัติคงอยู่ตลอดไป ดังนี้

อารัก্ষ์ (โกรธ) หล่อนก็ดีแต่มานั่งดูเลียดฉันเท่านั้นเอง! ให้दनรกลี ถ้าอย่างนี้จะไม่มีเมียเสียดีกว่า

พวง พิลึกจริงๆ คุณทำกับตัวเองจะมาซัดเอากับฉันอย่างไร

อารัก্ষ์ ก็หล่อนเอาเงินไปใช้เหลวแหลกเสียรู้จักว่าเท่าไร ดูทีหรือ? ชั่วแต่ที่แต่งอยู่กับตัวนั้นก็เงินก็ถูก แล้วมันมีประโยชน์อะไรบ้าง เปล่าทั้งสิ้น เสียใส่สามวันทั้งแพรห่มหนเดียวต้องทิ้งเหมือนกัน

พวง ก็ทีที่คุณเอาไปถูกลงเสียในวงไฟที่บ้านพระอารกทำไมไม่คิดดูบ้าง? ที่เอาไปตกโรงวัลแม่รูปงามต่างๆนั้นได้ประโยชน์มากนักหรือ?

(ผู้ร้ายแฝง: 182)

นิโรธ พระยาอารัก্ষ์และแม่พวงเลือกการแก้ปัญหาด้วยการสร้างเหตุการณ์เพื่อหลอกลวง ซึ่งเป็นวิธีการแก้ปัญหาที่ผิด จึงทำให้ทั้งสองต้องประสบปัญหาใหม่คือ ถูกจับได้ว่าโกหก ถูกดูหมิ่น และถูกจับดำเนินคดี ดังนี้

อารัก্ষ์ นี่ในว่าจะว่าโจรไม่ได้ขึ้นเรือนผมเลยทีเดียวนะนั่นหรือ?

วิเชียร ผมไม่ได้กล่าวเช่นนั้น เป็นแต่ผมจะหาเหตุยืนยันว่าในเรื่องนี้เจ้าคุณได้รู้มากกว่าที่ได้ให้การ และคำให้การของเจ้าคุณไม่ตรงกับความจริง

อารัก্ষ์ เอ๊ะ! คุณพระนี่อย่างไรหมิ่นประมาทคนเล่นง่าย ๆ

วิเชียร ก็เพราะคุณให้ช่องให้ผมหมิ่นประมาทเอง ถ้าคุณประพฤติให้สมควรแก่ที่ได้ทรงพระมหากรุณาชุบเลี้ยงมาแล้ว ผมก็จะหมิ่นประมาทคุณไม่ได้เลย หรือถ้าคุณพูดกับผมตามตรงผมก็ยังจะเกรงใจบ้าง

(ผู้ร้ายแสดง: 214)

มรรค พระยาอารัก্ষ์และแม่พวงเห็นปัญหาของคนว่าเงินไม่พอใช้และมีภาระหนี้สิน แต่สิ่งที่ทั้งสองคนหาไม่พบคือเหตุแห่งปัญหา ทั้งสองคนต่างก็โทษกันและกันว่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือยจนทำให้เกิดหนี้สิน เมื่อทั้งสองคนมองไม่เห็นเหตุแห่งปัญหา จึงไม่สามารถเลือกวิธีที่ถูกต้องในการแก้ปัญหาได้ ทั้งคู่ปล่อยให้อำนาจแห่งความลุ่มหลงครอบงำ จึงคิดแก้ปัญหาด้วยการสร้างเหตุการณ์เพื่อหลอกลวง โดยสร้างเหตุการณ์ว่าขโมยขึ้นบ้าน เพื่อที่ทั้งสองจะได้รับเงินช่วยเหลือ และจะได้นำเงินหลวงที่โกหกว่าถูกขโมยมาใช้ส่วนตัว ดังนี้

อารัก্ষ์ เจ้าคุณเห็นละไหมขอรับ มันกวาดเสียดีเกลี้ยงทีเดียวนะ ผมคราวนี้คงต้องถูกนายท่านขนาบใหญ่เป็นแน่ ไม่พอที่เลยที่ผมจะเอาเงินหลวงมาทำหาย เช่นนี้ ไม่ควรเลยที่จะให้เรามีเหตุเช่นนี้ ผมเสียใจมาก เจ้าคุณก็ทราบอยู่แล้วว่าผมถึงจะชั่วได้อย่างไรก็ไม่เคยเสียชื่อว่ารักษาพระราชทรัพย์ไม่คืบจนหาย เช่นนี้

(ผู้ร้ายแสดง: 197)

การแก้ปัญหาของพระยาอารัก্ষ์และแม่พวงไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากทั้งสองคนรู้ว่าตนเองมีปัญหอะไร แต่ไม่ยอมรับความจริง ยังคงยึดติดอยู่กับกิเลส อีกทั้งทั้งคู่ปล่อยให้ความโลภครอบงำจิตใจจึงเลือกวิธีแก้ปัญหาที่ไม่ถูกต้อง นอกจากจะแก้ปัญหาไม่สำเร็จแล้ว ยังเป็นการสร้างปมปัญหาใหม่ขึ้นมาอีกด้วย

5. นายบัว จากเรื่องหมิ่นประมาทศาล

ทุกข์ นายบัวถูกตัดสินจากผู้พิพากษาให้จำคุก ทำให้บัวเกิดความไม่พอใจ จึงคิดหาโอกาสที่จะกลับมาแก้แค้นพระพิทักษ์ธรรมณูกิจให้ได้รับความเดือนร้อนเช่นที่ตนเองเคยได้รับมาก่อน ดังนี้

บัว ได้เฝ้าเวทนาผมเมื่อไร เมื่อครั้งผมไปขึ้นศาลได้เท่านั้นะ ผมก็ได้เรียนได้ทำแล้วว่าขอให้กรุณาสักหน่อย เมียผมก็มี ลูกก็ยังอ่อน ได้เฝ้ากรุณาผมเมื่อไร ได้เฝ้ากลับตัดสินจำคุกเป็นปีเต็มๆเนอะ ทียังงั้นทำไมไม่เวทนา...

(หมิ่นประมาทศาล:45)

สมุทัย เหตุแห่งปัญหาของนายบัว คือไม่ยอมถูกจำคุกตามคำตัดสินของผู้พิพากษา และจากการที่นายบัวถูกจำคุกทำให้นายบัวได้รับความยากลำบาก นายบัวจึงอยากให้ผู้พิพากษาได้รับความยากลำบากเช่นตน ดังนั้นเมื่อนายบัวพ้นโทษเขาจึงกลับมาเพื่อแก้แค้นหลวงพิทักษ์ให้ได้รับความเดือนร้อน ทั้งทางกายและทางใจอย่างที่ตนเคยได้รับมาก่อน ดังนี้

พิทักษ์ พุทโธ ไม่เวทนาบ้างเลย

บัว ...ได้เฝ้ากลับตัดสินจำคุกเป็นปีเต็มๆเนอะ ทียังงั้นทำไมไม่เวทนา ทียังจะให้ผมเวทนา เวลานั้นได้เฝ้าถือน้ำนั่งอยู่บนงั่งหมิงทำได้ทำเอา เดียวนี้มันกลับตรงกันข้ามแล้ว ได้เฝ้าเปรียบเหมือนไปอยู่ในเงื้อมมือผม ผมจะบีบเสียก็ได้...แล้วก็คราวหน้าพอได้เฝ้าตัดสินให้เอาคนไปใส่คุก ขอให้ได้เฝ้านึกถึงความลำบากเดือดร้อนของตัวได้เฝ้าเองในคืนวันนี้ ในเวลาที่ถูกมัดอยู่เถอะครับ...

(หมิ่นประมาทศาล:45-46)

นิโรธ เมื่อนายบัวได้แก้แค้นหลวงพิทักษ์ตามความต้องการ นายบัวจึงได้จากไปพร้อมกับความสะใจ ซึ่งแสดงให้เห็นว่านายบัวยังไม่สามารถพ้นจากเหตุแห่งทุกข์ได้ เพราะนายบัวเกิดความสะใจจากการที่ได้เบียดเบียนหลวงพิทักษ์ อีกทั้งนายบัวยังได้ขโมยทรัพย์สินของหลวงพิทักษ์ไปด้วย อันแสดงให้เห็นว่านายบัวยังคงถูกความโกรธแค้นหรือโทสะครอบงำอยู่ ดังนั้นวิธีการแก้ไขปัญหานายบัวไม่สามารถดับเหตุแห่งปัญหาได้ และในทางตรงกันข้ามกลับเป็นการเพิ่มพูนปัญหาให้นายบัว นั่นคือนายบัวต้องหลบหนีความผิด เนื่องจากกลัวว่าจะถูกจับ ดังความว่า

บัว (ออกมาจากห้องนอน) ผมได้ค้นคว้าแล้ว ไม่เห็นของอะไรดีเลย นอกจาก ตัวเบงกที่อยู่ในกระเป๋าสีดำได้เท่า ผมขอรับประทานไปใช้เถอะนะครับ... แล้วก็คราวหน้าพอได้ทำตัดสินใจให้เอาคนไปใส่คุก ขอให้ได้นึกถึงความลำบากเดือดร้อนของตัวเองได้เท่าเองในวันนี้ ในเวลาที่ถูกรัดอยู่เอะกริบ จะได้เห็นใจคนที่ต้องติดคุกมั่งนะครับ ผมลาที (ไหว้เป็นท่าล้อ แล้วเดินหัวเราะออกไป)

(หมิ่นประมาทศาล: 41, 46)

มรรค นายบัวโกรธที่หลวงพิทักษ์ตัดสินใจให้ตนจำคุก จนนายบัวเกิดความยากลำบาก ดังนั้นเมื่อนายบัวพ้นโทษ เขาจึงได้กลับมาแก้แค้นด้วยการสร้างเหตุการณ์ให้หลวงพิทักษ์ตกใจกลัว นั่นคือนายบัวได้ใช้ปืนที่ไม่ได้บรรจุกระสุนขู่บังคับให้หลวงพิทักษ์ยอมทำตามเงื่อนไขของตน วิธีการของนายบัวไม่ถูกต้องตามวิธีการของมรรค เพราะเกิดจากความคิดที่ไม่ซื่อตรง เกิดจากความอาฆาตพยาบาท และการลงมือแก้แค้นดังกล่าวเป็นการเบียดเบียนหลวงพิทักษ์ให้ได้รับความตกใจกลัว ดังนี้

- นายบัวขู่บังคับให้หลวงพิทักษ์รำ

บัว ก็นี่ก็ไม่มีใครอยู่ในหมูกันเองเหมือนกัน ร้านะครับ ผมจะร้อง (ร้องละครอย่างร้าย หลวงพิทักษ์นั่งเฉย) ราชครีบ คูซิไม่รำประเดี๋ยวก็จะได้เกิดเรื่องกันนี่นา (ร้องละคร หลวงพิทักษ์จำใจรำโผล่ๆ เผล่ๆ ไปอย่างนั้น) พุทโธรำไม่เห็นดีเลย ผมรำได้ดีกว่านั้นอีก

(หมิ่นประมาทศาล: 40)

- นายบัวจับหลวงพิทักษ์มัดไว้เพื่อให้ได้รับความลำบาก

บัว ผมเชื่อได้เท่าไม่ได้เสียแล้ว ต้องมัด (จัดการมัดหลวงพิทักษ์ติดกับเก้าอี้) เอะละคราวนี้ ถ้าคิดลูกละก็คงต้องปากแตกแน่เทียว
พิทักษ์ พุทโธ นี่ฉันมีตายเปล่าอยู่ที่นี่หรือ

(หมิ่นประมาทศาล: 44-45)

จากการแก้ปัญหาของนายบัวแสดงให้เห็นว่าไม่สามารถทำให้นายบัวหลุดจากปมปัญหาที่แท้จริงได้ แต่ในขณะเดียวกันกลับเป็นการเพิ่มปัญหาให้นายบัวมากขึ้น อีกทั้งยังเป็นการสร้างความทุกข์ให้กับหลวงพิทักษ์อีกด้วย

6. นายชั้น จากเรื่องจัดการรับเสด็จ

ทุกข์ นายชั้น โกรธแค้นที่พระยาศรีบุรียรมย์ได้ทอดทิ้งพี่สาวของตนไป ดังนี้

พระยาศรี ชั้น	อ้ายชั้น! หมายถึงใคร ผมเองขอรับ (พูดกับข้าราชการอื่นๆ) ผมน้องภรรยาของเจ้าคุณ ศรี หรือถ้าจะพูดให้ถูกก็ว่าน้องภรรยาเก่า เพราะท่านได้ทิ้ง พี่สาวผมเสียเมื่อสามเดือนนี้เอง
------------------	---

(จัดการรับเสด็จ:111)

สมุทัย เหตุแห่งปัญหาของนายชั้นเกิดจากความโกรธแค้นที่พระยาศรีได้ทอดทิ้งพี่สาว
ตนไป นายชั้นปล่อยให้ความโกรธครอบงำ เขาจึงอยากกระทำการที่ทำให้พระยาศรีได้รับความ
เดือดร้อนและความอับอาย ดังนี้

พระยาศรี	อายนั่นมันก็ทำสำหรับแก้แค้นแทนพี่สาวมันเท่านั้นเอง เสียที่ มันจริงๆ ะผ่าชิ
----------	---

(จัดการรับเสด็จ:113)

นิโรธ นายชั้นได้สร้างเหตุการณ์เพื่อหลอกลวงพระยาศรีจนพระยาศรีได้รับความ
เดือดร้อน จากนั้นนายชั้นก็หลบหนีไปได้ จากการกระทำความผิดกล่าวทำให้ นายชั้นได้รับความ
สะใจที่สามารถแก้แค้นแทนพี่สาวได้ แสดงให้เห็นว่านายชั้นไม่ได้แก้ปัญหาที่ต้นเหตุ แต่เป็น
การแก้ปัญหาเพื่อให้ได้ความสะใจ และการแก้ปัญหาคด้วยวิธีการนี้ยังเป็นการสร้างความทุกข์ให้
เกิดขึ้นกับพระยาศรีอีกด้วย ดังนี้

ชั้น	(หัวเราะ) สะ ๆ สะ ๆ อร่อยเหลือเกิน
พระยาศรี	อายนี่บ้ากระมังหือ
ชั้น	ไม่ต้องเตรียมก็ได้ขอรับ (หัวเราะอีก)
พระยาศรี	กองการอะไรของเอ็ง
ชั้น	(หัวเราะ) เพราะการของผม ๆ จึงพูด ผมแหละเป็นตัวการ สะ ๆ สะ ๆ...ผมเป็นผู้ส่งโทรเลขสั่งให้เจ้าคุณเตรียมการรับเสด็จ... (ทุกคนพากันตกตลึง นายชั้นเห็นได้ช่องก็ออกเปิดหนีไปทาง หลัง...)

(จัดการรับเสด็จ:111-112)

มรรค วิธีการที่นายชั้นใช้แก้แค้นพระยาศรคือการสร้างเหตุการณ์เพื่อหลอกลวง โดยนายชั้นได้แกล้งส่งโทรเลขมาถึงพระยาศรให้พระยาศรจัดเตรียมการรับเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว วิธีการดังกล่าวไม่สอดคล้องกับวิธีการของมรรคเนื่องจากการกระทำที่เกิดจากความอาฆาตพยาบาทของนายชั้นที่มีต่อพระยาศร ทั้งยังเป็นวิธีการที่สร้างความเดือดร้อนความอับอายให้กับพระยาศรอีกด้วย ดังนี้

ชั้น	ผมเองเป็นผู้ส่งโทรเลขมาจากปากน้ำโพ
พระยาศร	อะไรนะ
ชั้น	ผมเองเป็นผู้ส่งโทรเลขมาสั่งให้เจ้าคุณเตรียมการรับเสด็จเร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้ ที่จริงพระองค์ท่านเสด็จลงเรือล่องไปปากน้ำโพแต่เมื่อเช้านี้แล้ว (ทุกคนพากันตกตลึง นายชั้นเห็นได้ช่องก็ออกไปเปิดหนีไปทางหลัง ตำรวจภูธรตั้งท่าจะไป นายสังข์ข่มมือห้ามไว้)... พระยาศร เอ๊ะ! ทำไมคุณพูดเช่นนั้น สังข์ ขอให้ได้ทำตรงดูให้ดีขึ้นหน่อย อ้ายเรื่องนี้ถ้าแข่งแข่งมากเราก็จะยิ่งอายมาก เพราะเราแพ้รู้มันเต็มตัว มันทำเสียราบไม่มีทางกระดิกทีเดียว จะจับตัวมันก็ต้องฟ้อง จะฟ้องมันว่าอะไร ขุนวิเศษ ฟ้องว่าปลอมโทรเลขไม่ได้ๆ สังข์ ทำไม มันลงชื่อใครปลอมมาหรือขอรับ พระยาศร เปล่า ไม่ได้ลงชื่อใคร

(จัดการรับเสด็จ:112)

จากวิธีการแก้ปัญหานายชั้นเห็นได้ว่าไม่ใช่การแก้ปัญหาที่ต้นเหตุ เพราะนายชั้นก็ไม่ได้หลุดจากความโกรธแค้นที่มีต่อพระยาศร อีกทั้งการแก้ปัญหาดังกล่าวยังเป็นการเพิ่มปัญหาให้กับพระยาศร ดังนี้

ทุกข์ พระยาศรจัดเตรียมการรับเสด็จในเวลาอันจำกัดอย่างเร่งรีบ เพื่อให้สมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ดังนี้

พระยาศร	เต็มที ไม่บอกไม่กล่าวให้รู้ตัวเนิ่นๆ หน่อย
ทองดี	ขอรับ ทำอย่างนี้เต็มที อยู่ข้างจะลูกสะหูกมาก ทำไมไม่บอกล่วงหน้ากันนานๆ หน่อยก็ไม่ทราบ

(จัดการรับเสด็จ:88)

สมุทัย เหตุแห่งปัญหาของพระยาศรี คือพระยาศรีต้องการจัดบ้านให้คงามเพื่อเตรียมรับเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งพระยาศรีหลงคิดว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดสิ่งต่างๆตามแนวยุโรป และเกิดจากความหลงเชื่อข้อความในโทรเลขโดยขาดการพิจารณาไตร่ตรอง ทั้งๆที่โทรเลขมีสิ่งที่ผิดสังเกตหลายประการ ดังนี้

- หลงคิดว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดสิ่งต่างๆตามแนวยุโรป ดังนี้

พระยาศรี	เขว่าท่านพระองค์นี้เป็นธรรมเนียมท่านจะไปไหนท่านก็ไปโดยทันที ท่านไม่บอกใครล่วงหน้า ท่านจะคิดธรรมเนียมนอกมาหรืออย่างไรก็ไม่ทราบ
ทองดี	การที่ท่านเพิ่งกลับจากยุโรปใหม่นั้นแหละทำให้จัดรับรองยากต้องระวังมากหน่อย ท่านคอยยุโรปอยู่ด้วย ถ้าจัดเหลวๆ ใหญ่ๆ ก็จะทำให้เราเป็นอันควิไลซ์ป่าเถื่อน

(จัดการรับเสด็จ:88-89)

- หลงเชื่อข้อความในโทรเลขโดยขาดการพิจารณาไตร่ตรอง ดังนี้

พระยาศรี	อ้อ ท่านขุนไปโรงทหารมาแล้วฤ
ขุนอภัย	ไปแล้วขอรับ ชอบกลจริงๆ
พระยาศรี	เป็นอย่างไร
ขุนอภัย	คุณหลวงณรงค์บอกว่าไม่ได้รับคำสั่งจากกองพลเลย แต่ไม่เพียงเท่านั้น ยังบอกต่อไปว่าได้ข่าวว่าเสด็จถึงนครสวรรค์หลายวันแล้วจะประทับอยู่ราวสามสี่วัน แล้วก็เสด็จต้องกลับทางเรือ
พระยาศรี	อ๊ะ! ผิดไปละ ข่าวของคุณหลวงณรงค์คงจะไม่สดเหมือนของผมเปนนะ ผมรับโทรเลขเมื่อเช้านี้เองนี่
ขุนอภัย	จากไหนขอรับ
พระยาศรี	จากปากน้ำโพ ไม่ได้ลงชื่อใคร ผมก็เข้าใจว่าคงเป็นเทศาหรือปลัดเทศาสั่งมานั่นแหละ
ขุนอภัย	ชอบกลขอรับ ชอบกลมาก ทำไมทางทหารจะไม่บอกมาให้รู้กัน...
พระยาศรี	อย่างไร ๆ ผมต้องเตรียมไว้พร้อมก่อน

(จัดการรับเสด็จ:105-106)

นิโรธ พระยาศรีหลงเชื่อข้อความในโทรเลขโดยขาดการพิจารณาไตร่ตรอง สุดท้ายจึงเสียรู้ให้แก่นายชั้น จนทำให้เกิดความอับอาย ความเจ็บใจและความโมโหจนพาลกับนายมั่งคนรับใช้ ดังนี้

พระยาศรี อ้ายนั่นมันก็ทำสำหรับแก้แค้นแทนมันเท่านั้นเอง เสียที่มันจริงๆ
ผะผ่าซิ...

มั่ง นายให้มาถามว่าได้เท่าเมื่อไหร่จะเข้าไปแต่งตัว

พระยาศรี อ้ายชาติหมา! อ้ายกามนุษย์! ไปให้พ้น! ไป! (ไล่เตะไอ้มั่ง)

(จัดการรับเสด็จ:113-114)

มรรค เมื่อพระยาศรีทราบข่าวว่าพระเจ้าอยู่หัวจะเสด็จมา จึงได้จัดการเตรียมต้อนรับอย่างแบบยุโรปทุกประการทั้งสถานที่ อาหาร และเครื่องประดับตกแต่งบ้าน ดังนี้

พระยาศรี ดิฉันรูปหมู่ข้าราชการนี่เถอะ...

ทองดี แหม! ออกมัวปานนี้ ท่านจะเขะเอาได้กระมังขอรับ ท่านคอยยุโรป
อยู่ด้วย...รูปหมู่เสียป่าดึกว่ากระมังขอรับ...

ขจร นี่เจ้าคะ ผ้าปูโต๊ะ เห็นจะพอใช้ได้ (ส่งผ้าให้)

พระยาศรี (คลี่ผ้าดู) ดีทีเดียว งามมาก นี่ฝีมือหล่อนเองหรือจะ...ดีทีเดียว ดี
จริงๆ ไม่แกล้งขอ (เอาผ้าปูบนโต๊ะ) ถึงแม้คอยุโรปก็เห็นจะไม่ดี...

(จัดการรับเสด็จ:94-95)

การแก้ปัญหาของนายชั้นไม่ใช่การแก้ปัญหาที่สาเหตุ ดังนั้นนายชั้นจึงยังคงตกอยู่ในอารมณ์แห่งความโกรธแค้นพระยาศรีต่อไป นอกจากนี้การแก้ปัญหานายชั้นยังสร้างปัญหาให้กับพระยาศรีอีกด้วย สุดท้ายเมื่อนายชั้นจะสามารถหนีไปได้ แต่พระยาศรีก็ยังคงผูกใจเจ็บต่อการกระทำของนายชั้น จึงเห็นได้ว่าการแก้ปัญหาดังกล่าวเป็นการเพิ่มความโกรธแค้นให้กันและกันมากขึ้น

7. หลวงพรพานิชกรรม จากเรื่องฟอกไม่ขาว

ทุกข์ ของหลวงพรพานิชกรรมเกิดจากหลวงพรคิดว่าภรรยาอกใจตนเอง ดังนี้

หลวงพร นี่หล่อนนึกว่าฉันนะไม่รู้สีสาอะไรเสียเลยฤฯ นึกว่าไม่รู้ฤฯว่า, นายบุญ
ส่งนะเป็นพ่อเก่าของหล่อน นึกว่าไม่รู้ฤฯว่านายบุญส่งมาหาหล่อนสี่ห้าวัน
ติดๆ กันแล้ว และมาพูดกันอยู่สองต่อสอง, วันละหลายๆ ชั่วโมง นึกว่าไม่
รู้ฤฯว่ามีหนังสือไปนัดแนะกันมา พุทโธ! พุทโธ! ฉันก็ไม่ใช่เด็กใช้เลืกอะไร
เลยทำไมฉันก็จะหลอกเล่นได้ตามใจทุกอย่าง...

(ฟอกไม่ขาว:170)

สมุทัย เหตุแห่งปัญหาของหลวงพร คือหลวงพรมีความรักให้จาร์สอย่างมาก เมื่อเข้าใจผิดว่าจาร์สนอกใจจึงเกิดความโกรธ นอกจากนี้แล้วยังเกิดจากความหลงนั้นคือหลวงพรหลงผิดคิดว่าจาร์สนอกใจ เนื่องจากเชื่อในสิ่งที่ตนเห็นโดยขาดการพิจารณา กล่าวคือหลวงพรเห็นจาร์สอยู่ในห้องกับบุญส่งสองต่อสองจึงคิดว่าทั้งสองเป็นชู้กัน อีกทั้งหลวงพรหลงเชื่อคำพูดของผู้อื่นที่กล่าวเกี่ยวกับพฤติกรรมของจาร์สที่ไม่ดี จึงทำให้หลวงพรหลงผิดคิดว่าจาร์สเป็นหญิงไม่ดี ดังนี้

หลวงพร ...เมื่อแรกฉันพบหล่อนนะ ฉันเชื่อจริงว่าหล่อนเป็นแม่หม้าย เป็นคนดี เรียบร้อย แต่ต่อมาพวกเพื่อนฝูงคนที่ชอบพอกัน ใครได้ใครก็ว่ากล่าว ตักเตือนฉัน ว่าฉันจะได้รับความเดือดร้อน เพราะเอาหล่อนมาเลี้ยงไว้...ฉันฟังเขาแล้วก็ได้เถียงเขาว่า...ฝ่ายฉันเลี้ยงดูหล่อนจริงๆ...จึงยังมีความหวังอยู่ ว่า, บางทีจะแก้โรคร้ายเก่าให้หายได้ แต่นี่ฉันรู้สึกตัวแล้ว, ว่าตัวฉันคิดผิดหวังผิด ผู้หญิงอย่างเช่นหล่อน, เหมือนผ้าที่เปื้อนเสียหลายซับลหลายซ้อนเต็มที ของโสโครกซึมซับเข้าไปในเนื้อผ้าเสียแล้ว อย่างไม่รู้ตัว ก็ฟอกไม่ขาว ฟอกไม่ขาวได้อีกต่อไป

(ฟอกไม่ขาว:177)

นิโรธ หลวงพรปล่อยให้ความโกรธครอบงำจิตใจจนไม่ยอมรับฟังเหตุผลจากจาร์ส หลวงพรใช้อารมณ์แก้ปัญห ด้วยการคำทอจาร์ส แสดงกิริยาก้าวร้าว และขับไล่จาร์ส ส่งผลให้จาร์สฆ่าตัวตาย และหลวงพรก็เสียใจไปจนตลอดชีวิต ดังนี้

หลวงพร (เดินไปเปิดประตูห้องเข้าไป สักครู่หนึ่งกลับออกมามือถือขวดเล็กๆ มาขวด
หนึ่งหน้าตาเหมือนคนสิ้นสติ มายืนดิ่งอยู่
บุญส่ง (ตกใจ เข้าไปจับมือหลวงพร) คุณหลวง! อะไร...อะไรขอรับ
หลวงพร ...จาร์ส...ตาย...เสีย...แล้ว...

(ฟอกไม่ขาว:183)

มรรค เมื่อหลวงพรเข้าใจผิดคิดว่าจาร์สคบชู้ เขาได้แก้ปัญหาโดยการใช้อารมณ์ วิธีการดังกล่าวไม่สอดคล้องกับวิธีการของมรรคเพราะเป็นการแก้ปัญหาโดยขาดสติ การคำทอผู้อื่นเป็นวิหิงสา การแก้ปัญหของหลวงพรจึงไม่ใช่การแก้ปัญหที่ถูกต้อง แต่เป็นการทำให้ปัญหามีมากขึ้น วิธีการแก้ปัญหของหลวงพร ดังนี้

จรัส คุณหลวง ดิ้นขอประทานให้ฟังดิ้นหน่อย
 หลวงพร (ตวาด) เลิกที! ข้าไม่อยากฟังเสียงมึงอีกต่อไปแล้ว มึงนี่คืออีกาฬ กาลิบ้าน
 กาลิเมือง ควรจะเอาใส่แพลอยทะเลไปเสียเท่านั้น ข้าไม่อยากเห็นหน้าเห็น
 ตา มึงอีกต่อไป เข้าของที่ข้าให้แต่งอยู่นะเอาของข้าคืนมา แหวนนั้นนะ
 ถอดมา ถอดของเหล่านี้อีกก็ได้แต่งแล้ว ความอัปรีดีจะให้ใครใช้อีกด้วย
 (ขว้างของทั้งหมดออกไปข้างนอก) เอาเถอะ ข้าจะไปบอกพ่อเก่าของมึง
 ให้มาพาเอามึงไป

(ฟอกไม่ขาว:178-179)

วิธีการแก้ปัญหาของหลวงพรได้สร้างความทุกข์ให้กับทั้งตนเองและจรัส ทำให้จรัส
 เกิดความทุกข์และแก้ปัญหาด้วยการฆ่าตัวตาย ดังนี้

ทุกข์ ของจรัสเกิดจากการที่สามีคือหลวงพรไม่ไว้วางใจในตัวนาง คิดว่านางนอกใจ
 แอบคบชู้กับชายอื่น ดังนี้

หลวงพร ก็นายบุญส่งละ
 จรัส นายบุญส่งถึงจะเคยได้เป็นพ่อเมียกันมา ก็ขาดตอนกันมานานแล้ว ไม่ได้มี
 ความรักเหลืออยู่เลยจนคิดเดียว
 หลวงพร นี่จะให้ฉันเชื่อเช่นนั้นฤ
 จรัส ความสัจจริงเป็นเช่นนั้น คุณหลวงจะเชื่อฤไม่เชื่อก็แล้วแต่จะโปรด
 หลวงพร ฉันไม่เชื่อ

(ฟอกไม่ขาว:176)

สมมุติ เหตุแห่งปัญหาของจรัส คือจรัสรักและเทิดทูนหลวงพรเป็นอย่างยิ่ง เมื่อหลวง
 พรคิดว่านางนอกใจนางจึงเกิดความทุกข์ และจรัสอยากให้หลวงพรเชื่อในเหตุผลที่นาง
 พยายามอธิบาย เมื่อหลวงพรไม่เชื่อนางจึงอยากไปให้พ้นจากชีวิตของหลวงพร เพราะนางหลง
 ผิดคิดว่าวิธีดังกล่าวจะทำให้หลวงพรมีความสุข ดังนี้

จรัส ...ดิฉันได้กระทำสัตย์ปณิธานไว้แล้วว่าจะไม่ขอพึ่งผู้ชายใดนอกจากคุณ
 หลวงพรอีกในชีวิตนี้ เมื่อคุณหลวงเห็นว่าดิฉันเลวทรามชั่วช้า เกินที่จะ
 เลี้ยงได้แล้ว ดิฉันก็จำใจต้องหลีกไปให้พ้น ดิฉันรักคุณหลวงมาก เกินที่จะ
 ทำให้แก่คงได้รับความคับแค้นรำคาญใจต่อไป ขออย่างเดียวแต่ให้เปลื้อง
 ทุกข์คุณหลวงเท่านั้นถึงจะต้องสละชีวิตก็ไม่เสียดายเลย เพราะดิฉันรักคุณ
 หลวงยิ่งกว่าชีวิต

(ฟอกไม่ขาว:181)

นิโรธ เมื่อจำรัสคิดว่าหากนางออกจากชีวิตหลวงพรไปหลวงพรจะมีความสุข นางจึงได้ตัดสินใจฆ่าตัวตาย อันส่งผลให้นางต้องจบชีวิตเพราะการแก้ปัญหาด้วยอารมณ์

มรรค นางจำรัสเสียใจที่หลวงพรเข้าใจตนผิด ทำให้นางจำรัสเสียใจและตัดสินใจแก้ปัญหาด้วยการใช้อารมณ์ นางได้เลือกแก้ปัญหาด้วยการฆ่าตัวตาย วิธีการแก้ปัญหของจำรัสไม่สอดคล้องกับวิธีการของมรรค เพราะการฆ่าตัวตายเป็นอัตวินิบาตกรรม เป็นการฆ่าสัตว์ตัดชีวิตและเบียดเบียนชีวิตของตนเอง

การแก้ปัญหาของหลวงพรไม่ได้แก้ปัญหที่เหตุแห่งปัญหา แต่หลวงพรแก้ปัญหาโดยการใช้อารมณ์อันเกิดจากความหึงหวงทำให้เกิดความรุนแรงขึ้น การแก้ปัญหาของหลวงพรเป็นเหตุให้จำรัสตัดสินใจฆ่าตัวตาย เนื่องจากจำรัสยึดติดในตัวของหลวงพร เมื่อถูกหลวงพรขบไล่และตัดความสัมพันธ์ นางจึงแก้ไขปัญหด้วยวิธีการดังกล่าว ดังนั้นการแก้ปัญหข้างต้นจึงเป็นการเพิ่มปมปัญหาให้กับทุกฝ่าย

8. ลำอานและขุนจ้านงจำแนกอัตถ์ จากเรื่องหาโล่

ทุกข์ ของลำอานและขุนจ้านงคือถูกชาวบ้านนินทาว่าทั้งคู่มีความสัมพันธ์ฉันชู้สาว เนื่องจากลำอานเป็นภรรยาของประเสริฐ ซึ่งเป็นเพื่อนสนิทของขุนจ้านง ขุนจ้านงได้ไปหาอยู่กับประเสริฐเป็นประจำ เมื่อประเสริฐเสียชีวิตขุนจ้านงก็ยังคงไปที่บ้านประเสริฐเป็นประจำ จึงเป็นเหตุให้ลำอานและขุนจ้านงถูกชาวบ้านนินทา ดังนี้

ขุนจ้านง	ผมอยากรู้จริงๆ ว่ามันกการอะไรของใครที่จะต้องพูดอะไรต่างๆ ที่ไม่ใช่ธุระของตัวเอง...
หลวงไพรัช	เขาพูดกันอยู่ว่าคุณกับขุนจ้านงนะสนิทสนมกันนัก
ลำอาน	นั่นเขาก็พูดกันมานานแล้ว ไม่เห็นประหลาดอะไร
ขุนจ้านง	จริง! ...
หลวงไพรัช	เขาถามว่าคุณกับขุนจ้านงนะ จะตกลงแต่งงานหรือ...

(หาโล่:48-49)

สมุทัย เหตุแห่งปัญหาของลำอานและขุนจ้านง คือทั้งคู่ไม่ยอมให้ชาวบ้านนินทาตน กลับหลังในเรื่องที่เสื่อมเสีย เมื่อรู้ว่าชาวบ้านนำเรื่องของตนไปนินทาจึงทำให้เกิดความไม่พอใจและอยากให้เรื่องที่ชาวบ้านนินทาเงียบหายไป ดังนี้

ขุนจ๋านง ผมอยากรู้จริงๆ ว่ามันنگการอะไรของใครที่จะต้องพูดอะไรต่างๆ ที่ไม่ใช่ธุระของตัวเอง?...
 หลวงไพรซ์ ...แต่เขากลับกันอยู่อีกอย่างหนึ่ง...เขากล่าวว่าคุณกับขุนจ๋านงนะ จะตกลงแต่งงานกันหรือ หรือจะ-
 ขุนจ๋านง อะไรอย่างนั้นเทียวหรือ?...ก็นี้จะทำอะไรกันต่อไปดีละ จึงจะปิดปากพวกเหล่านี้ได้

(หาโล่:48-49)

นิโรธ ขุนจ๋านงและสาอองอยากให้ข่าวลือเงียบหายไป จึงได้เลือกการแก้ปัญหาตามคำแนะนำของหลวงไพรซ์ นั่นคือการสร้างเหตุการณ์เพื่อหลอกลวง คือการหาหญิงสาวมาให้แต่งงานกับขุนจ๋านงเพื่อให้ข่าวลือเงียบหายไป ซึ่งหญิงสาวดังกล่าวคือเฉลา วิธีการนี้เป็นการหลอกลวงชาวบ้านและหลอกลวงเฉลาให้มาแต่งงานกับขุนจ๋านง ดังนั้นการแก้ปัญหาครั้งนี้จึงไม่ใช่การแก้ที่สาเหตุ แต่กลับเป็นการผูกปมปัญหาใหม่ให้กับทั้งขุนจ๋านง สาออง และเฉลา อันทำให้เกิดความวุ่นวายต่างๆตามมา ดังนี้

- ขุนจ๋านงเกิดความทุกข์เนื่องจากการที่ขุนจ๋านงได้พบและพูดคุยกับเฉลาทำให้ขุนจ๋านงหลงรักเฉลาจริงๆ จนอยากใช้ชีวิตคู่ร่วมกับเฉลา อยากรับผิดชอบเฉลาและทำหน้าที่สามีให้ดีที่สุด แต่ในขณะที่เดียวกันขุนจ๋านงได้สัญญากับสาอองว่าแม่ตนจะแต่งงานกับเฉลาแล้ว ก็จะคบกับสาอองต่อไป ขุนจ๋านงจึงไม่อยากผิดสัญญาที่ให้ไว้กับสาออง และกลัวว่านางสาอองจะโกรธตน ดังนี้

ขุนจ๋านง ผมกลัวหล่อนจะไม่พอใจ
 หลวงไพรซ์ จะไม่พอใจด้วยเหตุใด?
 ขุนจ๋านง จะไม่พอใจในการที่ผมมีความรักใคร่แม่เฉลาจริงๆ นะสิ!
 หลวงไพรซ์ ...ถึงคุณจะแต่งงานแล้ว ก็ยังคงเป็นมิตรกับคุณสาอองอยู่อย่างเดิมไม่ใช่หรือ?
 ขุนจ๋านง ข้อนั้นมันก็จริงอยู่ แต่ผมรู้สึกอยู่ว่า ถ้าแม่ผมแต่งงานกับแม่เฉลาแล้ว ก็จะเป็นหน้าที่ของผมที่จะต้องรักษาน้ำใจแม่เฉลาให้มากที่สุดที่จะทำได้ ไม่ใช่หรือครับ?...ผมมันเป็นคนที่ขอมคนง่ายๆ แม่สาอองขอให้ผมสาบาน...
 หลวงไพรซ์ จะไม่เอาตัวออกห่างหรือ?
 ขุนจ๋านง นั่นแหละครับ แล้วในเวลานั้น...ผมยังไม่ได้คิดจะแต่งงาน ผมก็ตกลงรับสาบาน...นี่แหละผมถึงได้ว่าผมตกอยู่ในที่ลำบาก

(หาโล่:61-63)

- สำอองเกิดความทุกข์เนื่องจากความหลงใหลในทรัพย์สินสมบัติและความสุขสบายที่ได้รับจากขุนจ้านง นางจึงกลัวว่าหากขุนจ้านงรักเลาจริง นางจะไม่ได้ทรัพย์สินสมบัติของขุนจ้านงอีกต่อไป นางจึงอยากให้ขุนจ้านงอยู่กับนางตลอดไป เพื่อที่นางจะได้ครอบครองทรัพย์สินสมบัติของขุนจ้านง ดังนี้

สำออง ...ดิฉันต้องชอบขุนจ้านง เพราะดิฉันเป็นคนสุรุษสุรายมาก และขุนจ้านงเป็นคนมีเงิน...ดิฉันไม่รักเขาเลย เป็นแต่ต้องการพึ่งเงินของเขาใช้เท่านั้น จึงไม่ยอมแต่งงานกับเขา ถ้าดิฉันแต่งงานกับเขา ก็จะต้องเป็นเมียเขาจริงๆ ซึ่งดิฉันไม่ได้ปรารถนาเลย แต่ตรงกันข้าม ถ้าดิฉันคงลวงอยู่ให้เขาหลง และให้หวังอยู่ว่าจะได้เป็นผัวดิฉันสักวันหนึ่ง ดิฉันจะได้เงินทองจากเขาต่อไปเสมอ...

(หาโล่:163)

-เลาเกิดความทุกข์เมื่อรู้ว่าตนเองถูกใช้เป็นเครื่องมือในการกลบข่าวลือระหว่างขุนจ้านงกับสำออง นางจึงไม่อยากเป็นภรรยาที่ขุนจ้านงไม่ได้รัก ประกอบกับเลารักขุนจ้านง เมื่อนางคิดว่าขุนจ้านงไม่รักนาง นางจึงเกิดความทุกข์ ดังนี้

เลา ก็ทำไมล่ะ! ก็คุณนะมาขอดิฉันเพื่อทำโล่เท่านั้นไม่ใช่หรือ? คุณกับคุณสำอองตกลงกันเช่นนั้นไม่ใช่หรือ?...

ขุนจ้านง เรื่องอะไรฉันจะขอหล่อนเป็นโล่? ฉันก็ขอหล่อนเป็นเมียนะสิ!

เลา ก็คุณสำอองล่ะ?...

ขุนจ้านง อ้อเข้าใจแล้ว! สะๆ สะๆ แต่ที่จริงหล่อนไม่ควรหึงเลย หล่อนควรจะเชื่อว่าฉันนะรักหล่อนแท้ๆ...แม่เลา! ขอทีเถอะ อ้ายเรื่องแม่สำอองน่าจะอย่าพูดอีกเลย

เลา คุณเองนะแหละ สำอองไม่ขาดคำ พูดคำนี้ถึงสำออง สองคำสำออง มีแต่สำออง สำออง สำอองอย่างโน้น สำอองอย่างนี้

(หาโล่:85-86)

มรรค วิธีการแก้ปัญหาที่สำอองและขุนจ้านงเลือกใช้คือการสร้างเหตุการณ์เพื่อหลอกลวง กล่าวคือสำอองได้เป็นเจ้าแก่ผู้ขอเลาให้แต่งงานกับขุนจ้านง การแต่งงานดังกล่าวเป็นการสร้างเหตุการณ์ที่สำอองคิดขึ้น เพื่อหลอกลใช้ประโยชน์จากเลา ด้วยการให้เลาแต่งงานกับขุนจ้านงเพื่อกลบข่าวลือ วิธีการดังกล่าวเป็นวิธีการที่ไม่สอดคล้องกับวิธีของมรรค

เนื่องจากเป็นวิธีที่ประกอบด้วยเจตนาทุจริต เบียดเบียนผู้อื่น อีกทั้งยังเป็นการหลอกลวงทั้งตนเอง เฉลา และชาวบ้านอีกด้วย หลวงไพรัชแนะนำวิธีการแก้ปัญหา ดังนี้

- ขุนจ่านง จะว่าขัดข้องอะไรก็ไม่เชิง แต่ถ้าจะให้ผมแต่งงานเช่นคุณว่านั้นแล้ว
ก็เท่ากับหาโลไม่ใช้หาภรรยา
- หลวงไพรัช โลมันก็เป็นสิ่งควรประสงค์อยู่บ้างไม่ใช่หรือ? ตั้งแต่บูรมนุราณ
มาแล้ว คนต้องการโล เมื่อก่อนออกรบใครมีโลดีๆ ก็ได้เปรียบคนที่
ไม่มีโลจริงหรือไม่จริง?

(หาโล:52-53)

การแก้ปัญหาจากเรื่องหาโลแสดงให้เห็นว่าเป็นการแก้ปัญหาที่ไม่ตรงกับสาเหตุ เป็น
การแก้ปัญหาปลายเหตุ จนทำให้เกิดความวุ่นวายกับตัวละครอื่นๆ ตามมา

9. หลวงวิศาลพัฒนากร จากเรื่องกลแตก

ทุกข์ ของหลวงวิศาลคือหลวงวิศาลไม่พอใจชีวิตคู่กับภรรยาคนปัจจุบันคือดารา จึง
อยากหย่ากับดารา เพื่อไปแต่งงานใหม่กับพิมพา ดังนี้

- วิศาล ทำอย่างไรผมจึงจะได้รอดพ้นจากแม่ดารา
- ประคิษฐ์ ข้อนั้นไม่เห็นจะยากอะไร ทำหนังสือหย่าให้เขาเสียใบเดียวก็แล้วกัน
- วิศาล ไม่ได้คุณหลวง ถ้าผมทำเช่นนั้นโดยไม่มีสาเหตุผมก็ถูกด่าทัวเมืองเท่านั้นเอง
อีกประการหนึ่ง ถ้าผมหย่าร้างกับแม่ดาราเสียง่ายๆ เช่นนั้น บางทีก็อาจจะทำ
ให้แม่พิมพานึกตะจิตตะขวงไม่ตกลงกับผมก็เป็นได้

(กลแตก:38-39)

สมมุติ เหตุแห่งปัญหาของหลวงวิศาล คืออยากหย่ากับดาราและอยากแต่งงานใหม่กับ
พิมพาเพื่อหวังในทรัพย์สินของพิมพา โดยมีได้ปรารถนาความรักจากพิมพา นอกจากนี้หลวง
วิศาลยังมีความลุ่มหลงในลาภยศ ชื่อเสียง ซึ่งเห็นได้จากหลวงวิศาลต้องการหย่ากับดาราโดยให้
ตนไม่เสียชื่อเสียงว่าเป็นฝ่ายกระทำผิดกับดารา ดังนี้

- วิศาล ก็เอาเถอะผมพอเข้าใจ ผมจะรับสารภาพแก่คุณว่าในชั้นต้นผมมีความกังวลใน
เรื่องทรัพย์สินสมบัติของเขายู่ เพราะถ้าได้มารวมทุนกับของผมเข้าแล้วก็จะเป็น
ประโยชน์มากอยู่ เพราะผมไม่ใช่มีมั่งมีมากตามที่ใครๆ นึกคอกนะขอรับ พุค
กันตามตรง รายรับมันจวนๆจะไม่พอกับรายจ่ายทีเดียว..

ประดิษฐ์ เพราะฉะนั้นถ้าได้ทรัพย์สินทางอื่นมาผสมเข้าก็จะเป็นการดี แต่ผมยังมีความ
สงสัยอยู่น้อย คือ เขาจะยอมมาเป็นเมียน้อยของคุณหรือ...

วิศาล ผมเชื่อว่าเขาคงจะไม่ยอมเป็นแน่...ทำอะไรผมจึงจะได้รอดพ้นจากแม่ดารา

...

ประดิษฐ์ ออกจะยากๆ อยู่ คุณหลวงต้องการให้มีเหตุเพียงพอที่จะหย่ากับภรรยา โดย
ฝ่ายเราอยู่ในที่ถูกต่อหน้าโลกด้วย ถูกไหมขอรับ

วิศาล เช่นนั้น

(กลแตก:36-37,38-41)

นิโรธ หลวงวิศาลอยากหย่ากับดาราโดยที่ตนเองเป็นฝ่ายถูก และอยากแต่งงานกับ
พิมพาเพื่อหวังทรัพย์สิน หลวงวิศาลจึงได้สร้างเหตุการณ์เพื่อหลอกลวงว่าหลวงสิทธิสุการ
เป็นชู้กับดารา แต่สุดท้ายความจริงทุกอย่างก็เปิดเผยว่าหลวงวิศาลเป็นคนไม่ดี ผลสุดท้ายหลวง
วิศาลจึงสูญเสียทั้งดารา และพิมพาเนื่องจากการกระทำของตนเอง ดังนี้

วิศาล (ก้มหน้า) ฉันสารภาพว่าความประพฤติก่อนที่ได้เป็นมาแล้วนั้นเลวทราม
มาก แต่ฉันสาบานว่าฉันจะกลับตัวต่อไปแน่นอน

พิมพา ถ้าคุณกลับตัวได้จริงเช่นนั้นก็จะเป็นโชคสำหรับภรรยาของคุณที่จะได้มี
ต่อไปภายหน้า แต่ภรรยาคนนั้นคงจะไม่เชื่อพิมพาเป็นแน่ละคะ ดิฉันลาที่
(ขึ้นไปบนเรือนหยาเข้าโรง)...

วิศาล แม่ดารา (ดาราเหลียวไปดู แล้วก็เมินหน้าไปเสีย) ฉันอยากจะขอสารภาพ
ดิฉันไม่ควรที่จะทำให้หล่อนต้องเดือดเนื้อร้อนใจถึงปานนี้เลย...ฉันรู้อยู่ดีว่าดิฉัน
ไม่ควรที่จะได้รับอภัยเลย แต่ฉันรู้ยู่่ว่าหล่อนเป็นคนใจดีหาที่เปรียบได้โดย
ยาก เพราะฉะนั้นฉันจึงกล้าวิงวอน ขอให้ฉันได้มีโอกาสอภัยสักครั้งหนึ่งเถิด
ฉันจะทดแทนแก้ความผิดที่ได้ทำมา

ดารา มันล่วงเลยเวลาเสียแล้ว (ควักกระดาสัญญาหย่าออกมายื่นให้ดู)

วิศาล อ้อ! หนังสือหย่านั้นหรือ ส่งมาให้ฉันฉีกก็สิ้นเรื่องกัน

ดารา ตรงกันข้าม ดิฉันขอเก็บรักษาไว้เป็นที่ระลึกแห่งความพอใจอย่างเดียวที่คุณ
ได้ประสิทธิ์ประสาทให้แก่ดิฉันในโลกนี้

(กลแตก:117-118)

มรรค หลวงวิศาลไม่พอใจชีวิตคู่จึงอยากหย่ากับดารา หลวงวิศาลจึงสร้างเหตุการณ์
เพื่อหลอกลวงทุกคนว่า หลวงสิทธิสุการเป็นชู้กับดารา การแก้ปัญหของหลวงวิศาลนั้นไม่

สอดคล้องกับวิธีการของมรรค เพราะเป็นการโกหก เบียดเบียนผู้อื่น ทำให้ทั้งหลวงสิทธ์และคาราเสียชื่อเสียง หลวงวิศาลแก้ปัญหาด้วยวิธีการ ดังนี้

วิศาล ตามอุบายที่คุณหลวงคิดนะมันออกจะสำเร็จเกินคาดหมายด้วยซ้ำ อ้ายเราต้องการเพียงจะทำเหตุให้เขายินยอมหย่ากันเท่านั้น นี่กลับพากันขึ้นรถไปด้วยกันเสียด้วยซ้ำ (หัวเราะ) เก่งพิลึก ให้ตายโหงสิ คราวนี้ละก็ผมวางภูมิเป็นผู้อยู่ในที่ถูกได้เต็มตัวทีวละ

ประติษฐ์ เช่นนี้เราฟ้องชายชู้ก็ออกจะได้ ๆ นะคุณหลวง ถึงคิดจะไม่ชนะ ฝ่ายเราก็จะได้รับผลดี คือต้องมีคนสงสารเรา และเมื่อหย่าร้างอะไรก็ดีเราไม่ได้เป็นแน่ละ

(กลแตก:64)

การแก้ปัญหของหลวงวิศาลไม่ใช่วิธีการแก้ปัญหาที่ถูกต้อง เนื่องจากการเบียดเบียนผู้อื่น เพื่อหวังผลประโยชน์ให้เกิดแค้น และสุดท้ายการแก้ปัญหาดังกล่าวได้สร้างความเดือดร้อนให้หลวงวิศาลเอง นั่นคือหลวงวิศาลต้องสูญเสียทั้งภรรยา และพินพา อีกทั้งทุกคนก็ได้รู้ความจริงว่าหลวงวิศาลเป็นคนไม่ดี ดังนั้นการแก้ปัญหของหลวงวิศาลนอกจากจะไม่ทำให้หลวงวิศาลหลุดจากปัญหาเดิม ยังเป็นการสร้างปัญหาใหม่ให้กับหลวงวิศาลอีกด้วย

10. หลวงภักดีดำรงศักดิ์ จากเรื่องหมาน้ำบ่อหน้า

ทุกข์ ของหลวงภักดีคืออยากแต่งงานกับแม่มาลี แต่แม่มาลีรู้ว่าหลวงภักดีมีภรรยาแล้ว และแม่มาลีรักใคร่ชอบพอกับนายร้อยเอกแก้ว แม่มาลีจึงปฏิเสธความรักของหลวงภักดี ดังนี้

ประติษฐ์ เมื่อกลางวันนี้แม่มาลีได้นำจดหมายที่คุณหลวงมีไปถึงเขาไปให้ผมดู...แม่มาลีตกลงวานให้ผมตอบคุณหลวงแทนตัวเขา...แม่มาลีสั่งให้ผมบอกคุณหลวงว่าชอบใจมากในการที่คุณหลวงมีจดหมายไปชี้แจงเรื่องแม่ผ่อง แต่แม่มาลีไม่เห็นว่าการที่ไม่ได้มีงานแต่งงานกันอย่างเอิกเกริกจะเป็นสาเหตุพอที่จะถือว่าแม่ผ่องเป็นเมียลับ ส่วนตัวแม่มาลีเองได้ตั้งใจไว้เสียแล้วเป็นมั่นคงว่าจะไม่ยอมแต่งงานกับใครที่มีภรรยาอยู่แล้ว เพราะฉะนั้นขอความกรุณาอย่าให้คุณหลวงรบกวนเขาอีกต่อไป

(หมาน้ำบ่อหน้า :211-212)

สมุทัย เหตุแห่งปัญหาของหลวงภักดี คืออยากแต่งงานกับแม่มาลี เพราะหวังว่าฐานะทางสังคมและการเงินของแม่มาลีจะสนับสนุนความก้าวหน้าทางการประกอบอาชีพให้ตนเอง

ได้ อีกทั้งยังเกิดจากความลุ่มหลงในลาภยศ ชื่อเสียง และเงินทอง หลวงภักดีจึงเชื่อว่าการ
แต่งงานกับมาลีจะทำให้ตนมีเกียรติในสังคม และร่ำรวยขึ้นมาได้ ดังนี้

ภักดี ได้เท้าขอรับ ได้เท่าที่ได้เมตตากรุณาแก่กระผมมามาก จนหาถ้อยคำบรรยาย
ความกรุณาให้เพียงพอไม่ได้ เพราะฉะนั้นผมขออนุญาตเรียนตามความจริงใจ
ผมได้เคยได้ยื่นท่านผู้ใหญ่พูดและแสดงปรากฏมามากแล้วว่า ผู้ที่หวังทำ
ราชการให้ยั่งยืนต้องเป็นคนมีหลักฐาน และหลักฐานที่สำคัญที่สุดก็คือ
ในทางครอบครัว ต้องมีภรรยาออกหน้าออกตาได้

(หมายน้าบ่อหน้า :216-217)

และ

ภักดี เกออยากรู้ความจริงหรือยายมา ฉันจะบอกให้ ถ้าลูกสาวของแกไม่มาเป็น
ตรวนใส่ขาคันอยู่เสียก่อนแล้วละก็ฉันอาจจะได้เป็นหลานเขยเจ้าคุณประดิษฐ
และจะได้เมียมั่งมีด้วย

(หมายน้าบ่อหน้า :231-232)

นิโรธ เมื่อหลวงภักดีคิดว่าตนเองจะต้องสูญเสียมาลีไป หลวงภักดีจึงเชื่อคำแนะนำและ
ร่วมมือกับพระวิเชียรสร้างเหตุการณ์เพื่อหลอกลวงทุกคนว่านายร้อยเอกแก้ว กุสุมรัตน์ มีภรรยา
แล้ว เพื่อให้แม่มาลีเลิกสนใจนายร้อยเอกแก้ว กุสุมรัตน์ และกลับมาให้โอกาสตนอีกครั้ง
สุดท้ายเมื่อทุกคนรู้ความจริงว่าหลวงภักดีสร้างเหตุการณ์เพื่อหลอกลวง ทำให้ทุกคนตัด
ความสัมพันธ์อันดีที่เคยมีให้หลวงภักดี ดังนั้นการแก้ปัญหของหลวงภักดีจึงไม่ได้ทำให้หลวง
ภักดีได้พบทางออก แต่ในทางตรงข้ามกลับเป็นการเพิ่มความทุกข์ให้กับหลวงภักดีมากขึ้น ดังนี้

ประดิษฐ (พูดกับหลวงภักดี) คุณหลวง ผมเข้าใจว่าคุณคงจะแลเห็นแล้วละ
กระมัง ว่าการที่คุณกับผมจะสนิทสนมกันเช่นแต่ก่อนเป็นการพัน
วิสัยเสียแล้ว

ภักดี (พูดอย่างวิงวอน) ได้เท้าขอรับ โปรดเมตตาผมด้วยเถอะขอรับ เขียน
ด้วยมือแล้วอย่าลบด้วยเท้าเลยขอรับ

ประดิษฐ คุณหลวงอย่าเข้าใจผิด ในส่วนทางหน้าที่ราชการผมคงจะทำงานกับ
คุณต่อไปตามเดิม-ถ้าไม่มีเหตุที่คุณหลวงจะต้องเปลี่ยนแปลงไป แต่
ในส่วนตัว ผมเห็นว่าจะดีหน้าหลอกกันอยู่ไม่เห็นเป็นประโยชน์
อะไรเลย เพราะฉะนั้นถ้าต่อไปภายหน้าคุณหลวงไปบ้านผมให้
น้อยๆ ได้จะดีกว่า (ภักดีก้มหน้า)

(หมายน้าบ่อหน้า :307-308)

การแก้ปัญหาของหลวงภักดียังส่งผลให้ตัวละครอื่นเกิดความทุกข์ตามมา ได้แก่ นาย ร้อยเอกแก้ว กุสุมรัตน์ และแม่มาลี เนื่องจากนายร้อยเอกแก้ว และแม่มาลีมีความรักให้กันเป็น อย่างมากและต่างปรารถนาในความรักที่มีให้กัน เมื่อหลวงภักดีสร้างเหตุการณ์ว่านายร้อยเอก แก้วมีภรรยาแล้ว ทำให้ทั้งแม่มาลีและนายร้อยเอกแก้วเกิดความทุกข์ แม่มาลีเสียใจและผิดหวัง เพราะเชื่อว่านายร้อยเอกแก้วมีภรรยาแล้ว จึงตัดสัมพันธ์กับนายร้อยเอกแก้ว จึงทำให้นายร้อย เอกแก้วเกิดความทุกข์ตามมา แต่เมื่อความจริงทุกอย่างปรากฏนายร้อยเอกแก้วและแม่มาลีก็ กลับมารักกันดังเดิม ความทุกข์ของนายร้อยเอกแก้ว กุสุมรัตน์และแม่มาลี ดังนี้

- กุสุม ผมก็แน่ใจเหมือนกันว่าแม่คนนี้ไม่ใช่เมียผม
 มาลี ดิฉันขอเสียทีเถอะค่ะ คุณก็เป็นลูกผู้ชาย เมื่อพลาดทำแล้วก็ต้องกัดฟันทน การ ที่คุณจะยืนยงเป็นศรีธนญชัยอยู่ว่าไม่ใช่ๆ เช่นนั้นดิฉันเห็นไม่สมควรแก่ เกียรติยศทหารเลย
 กุสุม แม่มาลี จันทาบานได้เจ็ดวัดเจ็ดวา
 มาลี อย่าสาบานเลยล่ะ จะต้องทวนสาบานเปล่าๆ

(หมยน้ำบ่อหน้า :254)

มรรค หลวงภักดีแก้ปัญหาด้วยการสร้างเหตุการณ์เพื่อหลอกลวงทุกคนว่านายร้อยเอก แก้ว กุสุมรัตน์ มีภรรยาแล้ว ทั้งนี้หลวงภักดีหวังว่าการแก้ปัญหาดังกล่าวจะทำให้คุณค่าของนาย ร้อยเอกแก้ว กุสุมรัตน์ ลดลง และแม่มาลีจะเลิกรักนายร้อยเอกแก้ว กุสุมรัตน์ และหันมาให้ โอกาสตนอีกครั้ง วิธีการแก้ปัญหของหลวงภักดีไม่สอดคล้องกับวิธีการของมรรค เนื่องจาก เป็นวิธีที่มีเจตนาทุจริต ทำให้ผู้อื่นเกิดความทุกข์ เป็นการเบียดเบียนผู้อื่น อันทำให้นายร้อยเอก แก้ว กุสุมรัตน์เสียชื่อเสียง หลวงภักดีแก้ปัญหาด้วยวิธีการ ดังนี้

- วิเชียร ถ้าปรากฏขึ้นว่านายทหารผู้นี้มีเมียแล้ว ก็จะเป็นอันลดราคาของเขาลงมาเพียง เท่าคุณในนัยน์ตาของแม่มาลีจริงไหม
 ภักดี ก็น่าจะเป็นได้ แต่เมื่อเขาไม่ได้มีเมีย-
 วิเชียร ผมจะหาให้เขาคคนหนึ่ง

(หมยน้ำบ่อหน้า :206-207)

การแก้ปัญหาของหลวงภักดีเป็นวิธีการที่ไม่สอดคล้องกับวิธีการของมรรค และไม่ตรง กับเหตุแห่งปัญหา จึงทำให้การแก้ปัญหาดังกล่าวไม่ประสบผลสำเร็จ ในทางตรงกันข้ามกลับ เป็นการสร้างความทุกข์ให้กับทั้งหลวงภักดีและคนอื่นๆเพิ่มขึ้น

11. พระพิมลเมธี จากเรื่องป่วงมาร

ทุกข์ ของพระพิมลคือพระพิมลต้องการยกย่องแม่สลับเป็นภรรยา แต่เพื่อนไม่เห็นด้วย
ดังนี้

พระพิมล ไม่เป็นไร! เราเป็นเพื่อนกัน พูดยอะไรพูดตรงๆดีกว่า ผมขอบอกว่า, การที่ผมเลือกคนอย่างแม่สลับ เห็นว่าจะแสดงปรากฏได้ดีกว่า ว่า ความเห็นของผมถูก ถ้าหาผู้หญิงที่ยังไม่เคยมีผัวมา ก็เท่ากับไม่ต้อง ทดลองอะไร...

พระยาพิไชย คุณพระ, ในหน้าที่ผู้เป็นมิตรรักใคร่คุณพระจริงๆ ผมขอตักเตือนคุณ พระว่า, ควรจะต้องนึกถึงหลักฐานของตัวเองบ้าง คุณพระ ก็เป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่อยู่แล้ว มีความจำเป็นยิ่งกว่าแต่ก่อนที่ จะต้องรักษาเกียรติยศและชื่อเสียง เพราะฉะนั้นถ้าคุณพระได้เมียที่ คนอื่นเขารังเกียจ อาจทำให้เป็นที่ครหานินทาได้เป็นอันมาก อีก ประการ๑ คุณพระเป็นผู้ใหญ่ ต้องทำตัวอย่างอันดีให้แก่ผู้น้อยใน บังคับบัญชา เพราะฉะนั้นถ้าคุณพระเลือกคนเช่นแม่สลับมายกย่อง เป็นเมีย ผู้น้อยก็อาจจะพากันทำตามไปได้บ้าง

(ป่วงมาร:37-38)

สรุป เหตุแห่งปัญหาของพระพิมล คือพระพิมลรักและลุ่มหลงแม่สลับมาก จึงอยาก ยกย่องแม่สลับเป็นภรรยา ความลุ่มหลงในความรักทำให้พระพิมลไม่รับฟังความเห็นจากคน รอบข้างเกี่ยวกับพฤติกรรมที่ไม่ดีของแม่สลับ และจากความลุ่มหลงที่ครอบงำพระพิมลทำให้ พระพิมลหลงผิดว่าการที่ผู้หญิงนอกใจสามีไปคบชู้ เป็นเพราะความผิดของฝ่ายชายที่ดูแลฝ่าย หญิงไม่ดี ดังนี้

พระพิมล ทำไมผมจึงจะยังขึ้นต้องการแม่สลับนั้นๆ ผมจะตอบตามตรง ขอ ๑ เพราะผมรักเขา แท้จริงถ้าผมจะตั้งใจค้น ผมจะยืนยันไว้คำเดียว เท่านั้นที่พอแล้วไม่ใช่ๆ...ความเห็นของผมเห็นว่า ผู้หญิงบางคนที่เรา เรียกกันว่าเป็นคนดอกทอง เป็นคนเช่นนั้นเพราะจำเป็น

(ป่วงมาร:26-27)

นิโรธ พระพิมลอยากยกย่องแม่สลับเป็นภรรยา เมื่อเพื่อนไม่เห็นด้วยและคัดค้าน พระ พิมลจึงแก้ปัญหาด้วยอารมณ์รักที่มีให้แม่สลับ นั่นคือไม่รับฟังความเห็นจากทุกฝ่าย และยกย่อง แม่สลับเป็นภรรยาตามความต้องการของตน สุดท้ายแม่สลับก็ได้หนีตามชู้ไปจริงๆตามคำที่

เพื่อนได้ตัดเดือน พระพิมลจึงได้แต่เสียใจที่ไม่เชื่อคำตัดเดือนของเพื่อน และโกรธแค้นแม่สลับที่คบชู้และหนีตนไป ดังนี้

- พระพิมล ... (พระพิมลทักจดหมายฉบับ 1 ออกมาจากกระเป๋ายืนให้พระพิไชย
ไปรดอานั่งๆ ให้แม่สงวนฟังด้วยเถอะขอรับ
- พระยาพิไชย (อ่านจดหมาย) “กราบฝ่าเท้าคุณทราบ ดิฉันเขียนหนังสือนี้มาเพื่อเรียน
ให้ทราบว่า ข้อความทั้งปวงที่มีตรัสหายของคุณได้กล่าวโทษดิฉันนั้น
เป็นความจริงทุกประการ ดิฉันเป็นคนที่อยู่กับใครไม่ติด และอยู่ไม่ซำ
ก็เลิกกัน... นี่ก็เพราะเป็นกรรมของดิฉันที่จำเพาะรักผู้ชายจริงจังอยู่คน
เดียว แต่พะเอินเขาเป็นคนที่ไม่สามารถจะเลี้ยงดิฉันให้พุ่มเฟิยพ้อแก่
ใจเสมอไป เพราะฉะนั้นเมื่อไรเขาหมดทุนเข้าแล้ว ดิฉันก็หาผัวเสียคน
1 เพื่อให้ผัวเลี้ยงตัวดิฉัน และเพื่อดิฉันจะได้มีโอกาสอุดหนุนผู้ชายที่
ดิฉันรักนั้น ไปด้วย.. ที่ดิฉันไปจากบ้านคุณครั้งนี้ก็เพราะเขามารับไป
และดิฉันขัดเขาไม่ได้...
- พระพิมล ผมนี่กละอายแก่ใจเหลือเกิน จะมีหน้าไปขอโทษเขาอย่างไร ผมได้
หมิ่นประมาทเขาอย่างร้ายแรง... ถ้าหากเขาจะไม่ยอมรับคำขอโทษก็
จะติเตียนเขาไม่ได้เลย

(บ่วงมาร: 181-182, 184)

นอกจากนี้การที่พระพิมลตัดสินใจยกย่องแม่สลับเป็นภรรยาโดยไม่ฟังคำตัดเดือนของเพื่อน ยังส่งผลให้พระพิมลกับเพื่อนต้องตัดความสัมพันธ์กัน ดังนี้

- พระพิมล เมื่อผมได้แม่สลับมาเป็นภรรยาแล้ว คุณๆ ก็คงไม่พอใจไปมาหาสู่ผม
อย่างสนิทสนมเช่นแต่ก่อนเปนนแน่จริงไหมขอรับ?
(เพื่อนอีก 3 คน แลดูตากัน แล้วก้มหน้าไม่ตอบว่าอะไร)...
- พระวิเชียร ผมเห็นจะต้องลาที
- พระพิมล นี่คุณพระจะอยู่ในกรุงเทพฯ อีกกี่วัน?
- พระวิเชียร เห็นจะไม่เกินสองหรือสามวัน แต่ในระหว่างนี้คงจะมีธุระยุ่งอยู่มาก
เพราะฉะนั้น-
- พระพิมล ผมเข้าใจดีแล้ว! คุณพระคงจะไม่มีเวลามาหาผมอีก ไม่เป็นไรเลย ผม
ไม่ขัดใจเลยจนนิดเดียว เพราะอย่างไรๆ คุณพระก็คงจะไม่พอใจใน
การที่จะมาอีก

(บ่วงมาร: 42-43)

มรรค เมื่อพระพิมลเกิดความขัดแย้งกับเพื่อนเรื่องแม่สลับ พระพิมลเลือกแก้ปัญหาด้วย
อารมณ์แห่งความรักและความลุ่มหลง โดยไม่รับฟังคำตักเตือนจากทุกฝ่ายที่หวังดีกับตน ทั้ง
จากเพื่อน และจากลูก ดังนี้

- ไม่ฟังเหตุผลจากเพื่อน ยืนยันที่จะยกย่องแม่สลับเป็นภรรยา

พระประจิต	และถึงจะพูดอย่างไร ก็จะไม่เป็นประโยชน์เสียละกระมัง?
พระวิเชียร	คุณพระพิมลการ้มเสียแล้ว จะขึ้นคันทันไปก็ไม่เป็นผลอะไร!
พระพิมล	ผมเสียใจจริงๆ ที่มาทำเหตุให้คุณผู้เป็นเพื่อนรักทั้งสามเป็นที่ไม่ พอใจ เรื่องนี้มิใช่ผมไม่ได้ตรองโดยรอบคอบ ผมได้ตรองตลอด แล้ว รู้ทางได้ทางเสียทุกประการแล้ว ผมเสียใจจริงๆ ที่มีเหตุจำเอน ที่จะต้องห่างเหินจากคุณทั้งสามไป

(บ่วงมาร:41)

- ไม่ฟังคำตักเตือนจากหลวงขง ผู้เป็นอดีตสามีของแม่สลับ เพราะมีความหลงใหลใน
ตัวแม่สลับ พระพิมลจึงเชื่อแต่ถ้อยคำของแม่สลับ

หลวงขง	ก็เมียคุณพระนอกใจ จะตามผู้ชายไป
พระพิมล	คุณทราบได้อย่างไรว่าเขาจะประพฤตินอกใจผม?
หลวงขง	เพราะผมได้มาพบเมียคุณพระกอดกับชู้ชู้ตรงนี้ และกำลังจะพากัน ไป ผมเป็นผู้ได้มาป้องกันไว้เอง จึงยังไม่ทันไป
พระพิมล	ถ้าเช่นนั้นทำไมผมกลับมาพบแต่คุณอยู่กับเมียผมสองต่อสอง ไม่ เห็นใครอื่นอีกเลยจนคนเดียว...
สลับ	ที่หลวงขงพูดเช่นนี้ คุณเห็นว่าน่าเชื่อที่ตรงไหนบ้าง? ขอให้โปรด เอาฝ่าเท้าตรองดูเถอะ

(บ่วงมาร:144-145)

- ไม่ฟังคำตักเตือนจากสังวาลย์ ผู้เป็นบุตร เนื่องจากลุ่มหลงแม่สลับ จึงเชื่อถ้อยคำทุก
อย่างที่แม่สลับพูด

พระพิมล	แม่สังวาลย์ว่ามีผู้ขว้างหนังสือข้ามรั้วเข้ามาฉบับ๑ เขาเก็บได้
สลับ	ก็แล้วทำไมจะมาเหมาเอาว่ามีคนขว้างเข้ามาให้ดิฉันล่ะ? มีชื่อ ดิฉันฤ?
พระพิมล	(ถามสังวาลย์) มีชื่อแม่สลับฤ?
สลับ	ไม่มี

สลับ ถ้าเช่นนั้นหล่อนรู้ได้อย่างไรว่าเป็นหนังสือถึงฉัน?...
 พระพิมล เขาว่าวันนี้เองย้ายถ้ำไปพบหนังสือหนึ่งอยู่ที่ต้นไม้อันที่ข้างๆ รั้ว
 สลับ มีชื่อฉันอยู่...ก็แล้วเหตุใดจะมาปรับเอาว่าหนังสือมีมาถึงฉันล่ะ?
 จะมีถึงคนอื่นบ้างไม่ได้ฤ?...
 สังวาลย์ ฉันเข้าใจแล้ว! หล่อนจะเลเอาความเสียมาปายให้ฉันเท่านั้น...ฉัน
 รู้สึกแล้วว่าฉันแพ้!...จะพูดไปก็จะมีแต่ความผิดเท่านั้น...
 พระพิมล สังวาลย์! เวลานี้โทษะครอบงำหล่อนเสียแล้ว จึงพูดได้เช่นนั้น ครั้น
 พอจะว่ากล่าวตักเตือนในเวลานี้ก็จะไม่เข้าใจเป็นแน่

(บ่วงมาร:131-133)

จากการแก้ปัญหของพระพิมลที่ไม่รับฟังเหตุผลของผู้อื่น ปล่อยให้ความหลงครอบงำ
 จิตใจ เป็นเหตุให้สังวาลย์ไม่พอใจ จึงได้หนีออกจากบ้านไป ดังนั้นการแก้ปัญหของพระพิมล
 จึงส่งผลให้ผู้อื่นเกิดความทุกข์ตามมา ดังนี้

พระยาพิไชย เขาเล่าถึงเรื่องที่เขทะเลาะกับแม่สลับ และพ่อเข้าด้วยกับแม่สลับ แม่
 สังวาลย์แค้นใจเหลือเกิน เห็นว่าจะอยู่ในบ้านพ่อต่อไปอีกไม่ได้ จึง
 ตกลงใจว่าจะมาอยู่กับน้ำที่บ้านนี้

(บ่วงมาร:168)

จากการแก้ปัญหของพระพิมลแสดงให้เห็นว่าพระพิมลแก้ปัญหไม่ตรงสาเหตุ เพราะ
 เป็นการแก้ปัญหด้วยอารมณ์แห่งความรักและความหลง ผลสุดท้ายเมื่อพระพิมลรู้ว่าแม่สลับ
 เป็นคนไม่ดี ได้คบชู้จริง พระพิมลจึงเกิดโทสะครอบงำจิตใจตามมา ซึ่งเป็นการสร้างความทุกข์
 ให้ตนเองเพิ่มขึ้น และการแก้ไขปัญหด้วยอารมณ์ในครั้งนี้เป็นเหตุให้พระพิมลต้องสูญเสีย
 มิตรภาพระหว่างเพื่อน และรู้สึกผิดไปตลอด

12. หลวงราชภัตดีจารย์ จากเรื่องน้อยอินทเสน

ทุกข์ ของหลวงราชภัตดีจารย์คืออยากแต่งงานกับแม่มาโลยบุตรของหลวงวรเวสวิสิฐ
 แต่หลวงวรเวสไม่ยินยอม ดังนี้

หลวงราชภัตดี นันแปลว่ายังงั้น
 พระสมาน แปลว่าแกไม่สมัครยกแม่มาโลยให้แก่คุณนะซี
 หลวงราชภัตดี เพราะเหตุไร
 พระสมาน ไม่ทราบ แกไม่ได้บอกผม

(น้อยอินทเสน:11)

มรรค วิธีการที่หลวงราชภัคดีใช้แก้แค้นหลวงวรเวศที่ไม่ยกลูกสาวให้ตนคือ ร่วมมือกับพระสมานสร้างเหตุการณ์เพื่อหลอกลวงโดยให้อินทเสนปลอมตัวเป็นเจ้าราชบุตรจากเชียงรายไปหลอกหลวงวรเวศ เนื่องจากหลวงวรเวศอยากได้ลูกเขยเป็นเจ้า โดยหลวงราชภัคดีหวังว่าเมื่อความจริงเปิดเผยว่าหลวงวรเวศถูกหลอก ตนเองจะได้หัวเราะเยาะหลวงวรเวศ และหลวงวรเวศจะต้องได้รับความอับอาย วิธีการแก้ปัญหของหลวงราชภัคดีไม่สอดคล้องกับวิธีการของมรรค เนื่องจากเกิดขึ้นด้วยเจตนาทุจริต มุ่งร้ายต่อผู้อื่น หลวงราชภัคดีแก้ปัญหาด้วยวิธีการ ดังนี้

พระสมาน	นี่แน่ะ แกลได้เคยเห็นเจ้าราชบุตรเชียงรายสักกี่หนละ
อินทเสน	ก็เคยเห็นหลายครั้งอยู่ขอรับ
พระสมาน	แกลจะทำกิริยาล้อให้เหมือนได้ไหม
อินทเสน	ก็เห็นพอจะได้ขอรับ แต่จะเหมือนหรือไม่เหมือน ผมรับประกันไม่ได้
พระสมาน	แต่ที่จริงก็ไม่เป็นไร ถึงจะไม่เหมือนก็ไม่เป็นไร นี่แน่ะฉันจะเล่าอะไรให้ฟัง ฉันกับคุณหลวงราชภัคดี อยากจะล่อใครเล่นสักคน จะพาแกลไปหาเขา บอกเขาว่าแกลเป็นเจ้าราชบุตรเชียงราย ดูที่ว่าเขาจะต้อนรับแกลยังไรบ้าง เข้าใจไหมล่ะ
อินทเสน	ขอรับ แต่ขอรับประทานโทษ ผมอยู่ข้างจะมีข้อหนัใจอยู่บ้าง คือ ถ้าแม่เขาจับกลได้จะไม่เกิดความใหญ่หรือขอรับ
พระสมาน	เปล่า มันไม่เกิดใหญ่อะไรหรอก อย่างมากเขาก็โกรธเป็นฟืนเป็นไฟไปเท่านั้น แต่คงไม่กล้าอะอะอะมาก เพราะชิงอะอะอะก็ยิ่งอายมาก ยังไงๆ ก็ต้องนั่งอยู่ข้าง

(นอຍอินทเสน:21-22)

วิธีการแก้ปัญหของหลวงราชภัคดีกับพระสมานข้างต้นเป็นวิธีการที่มุ่งร้ายหมายให้ผู้อื่นได้รับความอับอาย เป็นการแก้ปัญหที่ไม่ตรงกับสาเหตุ เป็นการแก้ปัญหที่เพิ่มพูนค้นหาให้กับตนเอง และสร้างความเดือดร้อนให้กับครอบครัวของหลวงวรเวศเป็นอย่างมาก ทำให้คนในครอบครัวของหลวงวรเวศเกิดปัญหาตามมา ดังนี้

ทุกข์ ของหลวงวรเวศและคุณมลียากได้เข้ามาเป็นลูกเขย เมื่อพระสมานติดต่อมาเรื่องอินทเสน ทั้งสองจึงเกิดปัญหาว่าจะตอบรับคำเชิญให้อินทเสนมาที่บ้านดีหรือไม่ ดังนี้

มลิ ที่จริงฉันนึกไว้.....

หลวงวรเวส ฉันรู้แล้ว แต่ตามที่หล่อนประสงค์ฉันเห็นท่าจะได้ยาก

 เพราะฉะนั้นถ้าได้เจ้าราชบุตรก็จะไม่เลวนะหล่อน

มลิ ไม่เลว ที่จริงฉันจะยอมหมั้นให้ว่าค่อนข้างดีเสียอีก...

หลวงวรเวส ถ้ายังงั้นเป็นอันตกลงให้เชิญเขานะ

(น้อยอินทเสน:46-47)

สมุทัย ของหลวงวรเวสและคุณมลิเกิดจากความหลงในยศถาบรรดาศักดิ์ เชื่อว่าคนที่มียศถาบรรดาศักดิ์ย่อมดีกว่าสามัญชน จึงอยากได้ลูกเขยเป็นเจ้า เพื่อจะได้เป็นที่นับหน้าถือตาของคนในสังคม ดังนี้

หลวงราชทัตต์ อ้อ! แกต้องการลูกเขยเจ้ายังงั้นหรือ

พระสมาน ถ้าหาได้แกก็ไม่เสียใจ

หลวงราชทัตต์ อู่วะ! ตานี่มันใหญ่ใฝ่สูงจริงนะ

พระสมาน ตัวหลวงวรเวสไม่สู้กระไร สำคัญที่เมียแกท่านมลิแกอยู่ข้างจะ

 อวดวงศ์ตระกูลของแกพอใช้เหมือนกัน

(น้อยอินทเสน:15)

นิโรธ เมื่อหลวงวรเวสและคุณมลิรู้ว่าตนเองถูกหลอกจึงโกรธ ไม่ยอมให้แม่มาไลยแต่งงานกับอินทเสน และดูถูกอินทเสนต่างๆ นานา สุดท้ายเมื่อความจริงเปิดเผยว่าอินทเสนคือเจ้าราชบุตรเชิงราชจริง ๆ หลวงวรเวสและคุณมลิ จึงกลับมาสรรเสริญอินทเสน และยอมให้อินทเสนแต่งงานกับมาไลย ทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นว่าหลวงวรเวสและคุณมลิต่างก็ยังคงยึดติดกับยศถาบรรดาศักดิ์ จึงตัดสินคนจากภายนอกไม่ใช้ความดีงาม ดังนี้

มลิ ก็ลูกสาวคุณนะ คุณไม่เสียขายหรือ จะยอมยกให้อ้ายจู้เข้ามำครอก

 ยังงั้นได้หรือ

หลวงวรเวส ความผิมน้อยที่เราเอง เราปล่อยให้เขารักใคร่กัน จะเอาโทษลูก

 สาวไม่ถูก...นี่นะ! แกดูหน้าตาเป็นผู้ดี เพราะฉะนั้นฉันขอพูดกะ

 แกอย่างผู้ดี ขอให้แกไปเสียคราวหนึ่ง แล้วถึงค่อยพูดกันต่อไป

 คราวหน้า

อินทเสน เมื่อคุณหลวงประสงค์เช่นนั้นผมก็จะต้องยอมตาม (ตั้งท่าจะไป)

 (พระขารามฤทธิ์ไกรเดินเข้ามาจากทางขวา)

พระขาราม (พบอินทเสน)อ้าว! เจ้าราชบุตรอยู่เองแหละหรือ

หลวงวรเวส เอ๊ะ! เจ้าราชบุตรไหน....ราชบุตรเมืองเชียงรายนะหรือครับ
 พระขาราม อ้าว! ก็นี่ยังไงละ (ซื่ออินทเสน)...
 มลิ ดิฉันไม่ได้เชื่อเลยทีเดียวนะ ดิฉันรู้อยู่ที่เดียว ว่านั่นนะเจ้าราชบุตรจริงๆ คุณ
 แต่กิริยาท่านนั้นก็เห็นได้...
 หลวงวรเวส เจ้าคุณมาพอเหมาะทีเดียวนะ จะได้มาช่วยการแต่งงานเจ้าราชบุตรกับแม่
 มาโดยบุตรสาวผม
 พระขาราม ผมยินดีมาก...

(น้อยอินทเสน:80-82)

มรรค เมื่อหลวงวรเวสและคุณมลียากได้อินทเสนเป็นลูกเขย จึงได้วางแผนชักชวนให้อินทเสนมาอยู่ที่บ้านตน เพื่อจะได้เปิดโอกาสให้อินทเสนใกล้ชิดกับแม่มาลัย วิธีการแก้ปัญหาดังกล่าวเป็นไปเพื่อตอบสนองความต้องการของหลวง วรเวสและคุณมลิ หลวงวรเวส คุณมลิแก้ปัญหาดังกล่าวด้วยวิธีการ ดังนี้

หลวงวรเวส อ้อประเดี๋ยว ฉันมีอะไรที่จะปรึกษาหล่อนสักหน่อย ฉันทราบว่าคุณ
 พระสมานว่าเวลานี้ เจ้าราชบุตรไปเข้าบ้านเขาอยู่แห่งหนึ่ง เรือนเล็ก
 นิดเดียวเท่านั้น
 มลิ แล้วยังไงละ
 หลวงวรเวส อ้ายตึกหลังเล็กของเรานั้นก็อยู่เปล่า ฉันหมายว่าจะเชิญให้เจ้าราชบุตร
 มาพักอยู่ที่นั่น หล่อนจะเห็นยังงัย
 มลิ คุณประสงค์อะไร
 หลวงวรเวส อ้าวฉันเห็นว่า น่าจะมีผลสองประการ ประการหนึ่งเราจะมีชื่อเสียง
 ว่าได้จัดการรับรองเจ้าประเทศราช ที่เป็นของแน่นอน อีกประการ
 หนึ่งฉันเห็นว่าสวนของเราหรือก็ใช้ร่วมกันกะตึกเล็กนั้นอยู่...เราก็มี
 แต่จัดการให้แม่มาลัยลงชมสวน เป็นครั้งเป็นคราวเท่านั้น เจ้าราช
 บุตรเห็นผ่านแวบไปแวบมาซื้อคร้านใจเดินไปเสียอีก

(น้อยอินทเสน:45-46)

จากการแก้ปัญหของหลวงราชภักดีแสดงให้เห็นว่าไม่ได้ทำให้หลวงราชภักดีพ้นจากสภาพปัญหานั้นๆ แต่เป็นการแก้ปัญหาเพื่อตอบสนองโทสะของหลวงราชภักดี เนื่องจากหลวงราชภักดีต้องการแก้แค้นหลวงวรเวส การแก้ปัญหาดังกล่าวได้สร้างความวุ่นวายให้ครอบครัวของหลวงวรเวส จึงเป็นการเบียดเบียนผู้อื่น สุดท้ายการแก้ปัญหของหลวงราชภักดีก็ทำให้หลวงราชภักดีมีชีวิตที่วุ่นวายมากขึ้น

13.นักเรียนนายร้อยสวัสดิ์ จากเรื่องความดีมีชัย

ทุกข์ ของนายสวัสดิ์คือนายสวัสดิ์ถูกจับมาสอบสวนในข้อหาขโมยความลับทางทหาร นายสวัสดิ์ไม่กล้าบอกข้อมูลเกี่ยวกับพยานบุคคลของตนเอง ดังนี้

กำแหง ที่ไปเที่ยวเรือนะแกไปกับใคร

สวัสดิ์ กับ-กับ-เพื่อนคนหนึ่ง

กำแหง ชื่อไร

สวัสดิ์ ผม-ผม-ผมต้องขอประทานความกรุณาได้เท่า ขอให้ได้เท่าเชื่อผม ว่าไม่ได้ไป
ทำผิดคิดร้ายอะไรจริงๆ

กำแหง ก็ถ้าเช่นนั้นทำไมถึงจะบอกฉันไม่ได้

(ความดีมีชัย:143)

สมุทัย เหตุแห่งปัญหาของนายสวัสดิ์ คือนายสวัสดิ์รักแม่สายหยุดมาก จึงได้โกหกผู้บังคับบัญชาเพื่อหนีไปเที่ยวกับแม่สายหยุด ดังนั้นนายสวัสดิ์จึงไม่กล้าเล่าความจริงให้ทุกคนฟัง เพราะกลัวว่าจะทำให้แม่สายหยุดเสื่อมเสียชื่อเสียง

นิโรธ เมื่อสวัสดิ์ไม่ยอมบอกความจริงกับทุกคนจึงทำให้สวัสดิ์ยังคงตกเป็นผู้ต้องสงสัยต่อไป ถูกจับกุม และถูกดูหมิ่น ดังนี้

กำแหง ...นายคำคุณ้วยนายสวัสดิ์ไปที่ค่าย (จ่านายสิบคนหนึ่งเรียกให้พลทหารสองคน
เข้าคุมสองข้างตัวนายสวัสดิ์ นายสวัสดิ์นั้นตกตะลึงทำทางไม่รู้ทางหนีทางใด
อะไร...)

(ความดีมีชัย:129)

และ

สราวุธ ...พวกนักเรียนพากันมาหลายคน...จะมาเขี่ยมนายสวัสดิ์ร้อยตรีจรรยาไม่อนุญาต
แล้วมีหน้าซ้ำพูดด้วยว่าไม่ควรจะคบค้าสมาคมกับผู้ที่เป็นเลืยนหนามศัตรูแก่
กองทหาร

(ความดีมีชัย:136-137)

นอกจากนี้ผลจากการแก้ปัญหาของสวัสดิ์ยังได้สร้างความทุกข์ให้กับคนรอบข้างทั้งผู้บังคับบัญชา เพื่อนๆ โดยเฉพาะสายหยุดหญิงคนรัก เพราะทุกคนรู้ว่าสวัสดิ์เป็นคนดี

มรรค วิธีการที่นายสวัสดิ์เลือกใช้ในการแก้ปัญหาคือการเสียสละ กล่าวคือนายสวัสดิ์ไม่ยอมเปิดเผยความจริงว่าวันที่เกิดเหตุการณ์ขโมยความลับทางทหารตนอยู่กับแม่สายหยุด เพราะกลัวแม่สายหยุดจะเสียชื่อเสียง แม้วิธีการแก้ปัญหานายสวัสดิ์จะเกิดขึ้นจากเจตนาที่เป็นกุศล แต่ผลของการแก้ปัญหาก็กลับทำให้ตนเองไม่สามารถหลุดพ้นจากปัญหาได้ และยังเป็น การสร้างความทุกข์ให้กับคนรอบข้างอีกด้วย นายสวัสดิ์แก้ปัญหาด้วยวิธีการ ดังนี้

กำแหง ก็ถ้าเช่นนั้นทำไมจึงจะบอกฉันไม่ได้

สวัสดิ์ เพราะผมไม่ขอเอาตัวรอดโดยทางที่จะต้องให้คนอื่นเสียชื่อ

กำแหง ทำไมเขาจึงจะต้องเสียชื่อ

สวัสดิ์ ผมขอประจานกราบเรียนตามตรง เพราะผู้ที่ไปด้วยกับผม เขาเป็นผู้หญิงสาวที่ยังไม่มีผัว เพราะฉะนั้นผมได้สาบานกับเขาไว้ว่าจะไม่บอกกับใครทราบเลยว่าผมกับเขาได้ลงเรือไปเที่ยวด้วยกันสองต่อสอง

กำแหง อ้อ! แกนี่ก็ออกแต่จะมีบ้าๆอยู่ จะยอมเสียชื่อตัวเอง เพื่อรักษาชื่อผู้หญิงทีเดียว หรือ นี่ก็ดูเสียให้ดีกว่าก่อนนะ...

(ความดีมีไชย:143-144)

วิธีการแก้ปัญหานายสวัสดิ์ทำให้นายสวัสดิ์ยังคงตกเป็นผู้ต้องสงสัย และสร้างความทุกข์ให้กับแม่สายหยุดเป็นอย่างมาก ดังนี้

ทุกข์ ของแม่สายหยุดคือนายสวัสดิ์คนรักตกเป็นผู้ต้องสงสัยในข้อหาขโมยความลับทางการทหารและถูกจับ ดังนี้

กำแหง เหตุอะไร

ทรัพย์ เหตุให้แม่สายหยุดร้องไห้หะอีดหะอมมาตั้งแต่เช้า ตั้งแต่ได้ทราบเรื่องราวพ่อสวัสดิ์ถูกจับถูกกุมอะไรกัน ก็ใส่เสียโฮๆ เหมือนใครตาย...

(ความดีมีไชย:145)

สมุทัย เหตุแห่งปัญหาของแม่สายหยุด คือแม่สายหยุดรักสวัสดิ์ จึงเสียใจเมื่อรู้ว่าตนเองเป็นสาเหตุให้สวัสดิ์ตกเป็นผู้ต้องสงสัยและได้รับความเดือดร้อน กล่าวคือสายหยุดได้นัดหมายสวัสดิ์ให้มาพายเรือเล่นกับตน จึงทำให้สวัสดิ์หายไปในเวลาที่มีคนร้ายมาบุกค่ายทหาร สวัสดิ์จึงตกเป็นผู้ต้องสงสัย

นิโรธ เมื่อสายหยุดเป็นพยานยืนยันความบริสุทธิ์ให้นายสวัสดิ์ ประกอบกับหลักฐานที่หลวงกำจัดทหารชนหามาได้ จึงทำให้สวัสดิ์พ้นข้อกล่าวหา ดังนี้

กำแหง ทหารบก เมื่อคืนนี้ได้มาเกิดเหตุร้ายขึ้นในหมู่เรา...และเมื่อคืนนี้พวกเราเองได้
ถูกจับสงสัยคนหนึ่ง กล่าวคือนักเรียนนายร้อยสวัสดิ์...แต่ได้ตัวผู้ที่ประพฤติด
ผิดคิดประทุษร้ายต่อกองทหารบกได้แล้ว เหตุฉะนั้นข้าพเจ้ามีความยินดีปล่อย
ตัวนักเรียนนายร้อยสวัสดิ์ให้พ้นจากที่คุมขัง

(ความดีมีไชย:155)

มรรค เมื่อสายหยุดทราบชื่อนายสวัสดิ์คนรักถูกจับกุม แม่สายหยุดได้เลือกแก้ปัญหา
ด้วยการเสียสละ กล่าวคือแม่สายหยุดสามารถเป็นพยานบุคคลให้นายสวัสดิ์ได้ว่าตนอยู่กับ
สวัสดิ์ในวันและเวลาที่คนร้ายมาบุกค่ายทหาร แม่สายหยุดได้บอกความจริงแก่พระยากำแหง
โดยไม่กลัวว่าตนเองจะเสียชื่อเสียง เป็นการเสียสละชื่อเสียงของตนเพื่อให้คนรักรอดพ้นจากข้อ
กล่าวหา แม้ว่าการแก้ปัญหาของสายหยุดจะเกิดจากเจตนาดี แต่ก็เป็นการสร้างความทุกข์ให้กับ
แม่ทัพผู้เป็นมารดาที่ต้องอับอายขายหน้า อีกทั้งการแก้ปัญหาของสายหยุดเป็นการกระทำที่
เกิดจากอารมณ์รักทำให้ขาดสติ วิธีการแก้ปัญหาของแม่สายหยุด ดังนี้

สายหยุด พี่สวัสดิ์ไม่ยอมบอกเจ้าคุณว่า เมื่อวานนี้เขาลงเรือไปกับใครไม่ใช่หรือ...การที่
เธอปิดความขื่อนี้เองทำให้ดูเป็นมีพิรุณมาก

กำแหง เป็นเช่นนั้น

สายหยุด แต่ที่จริงดิฉันขอยืนยันว่า ในเวลาระหว่าง 4 นาฬิกาถึง เมื่อพี่สวัสดิ์ไปจากค่าย
จนถึงเวลา 8 นาฬิกาหลังเที่ยง เมื่อเธอกลับนั้นเธอไม่ได้ไปเดินวนวายที่ป้อม
หรือที่ไหนเลย

กำแหง หล่อนรู้ได้อย่างไร

สายหยุด เพราะเขาไปอยู่กับดิฉันเอง เขาลงเรือไปด้วยกันกับดิฉันสองต่อสอง

ทัพย์ ...จะตายจริง เกิดมาไม่เคยพบเคยเห็น ผู้หญิงสาวๆ ถูกผู้ลากมาดีไปเที่ยวจี๋เรื่อง
แพกับผู้ชายหนุ่มสองต่อสอง ตายๆ! นี่ก็ขายหน้าเขาแย่งเท่านั้นเอง กรรมๆ จริงๆ

(ความดีมีไชย:145-146)

จากเรื่องความดีมีไชยการแก้ปัญหาของทั้งสวัสดิ์และแม่สายหยุดคือการเสียสละ โดย
ต่างฝ่ายต่างยอมเสียสละชื่อเสียงอันดีงามของตนเพื่อปกป้องคนรัก เป็นการแก้ปัญหาที่เกิดจาก
เจตนาดี แต่การแก้ปัญหาดังกล่าวเป็นการแก้ปัญหาเพื่อตอบสนองอารมณ์รักที่มีให้กัน เป็นการ
แก้ปัญหาที่ทำให้คนรอบข้างของทั้งสองฝ่ายได้รับความเดือดร้อนและเกิดความทุกข์ กล่าวคือ

นายสวัสดิ์และแม่สายหยุดแก้ปัญหาโดยคำนึงถึงเฉพาะคนรักของตน โดยไม่ได้คำนึงถึงผลกระทบต่อคนอื่นๆรอบข้าง จึงเป็นการแก้ปัญหาที่ยังไม่สอดคล้องกับวิธีของมรรค

การวิเคราะห์การแก้ปัญหาของตัวละครในบทละครพูดพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยใช้วิธีสังคีตดังกล่าวข้างต้นนั้น ผู้วิจัยพบลักษณะการแก้ปัญหาของตัวละคร คือการแก้ปัญหาได้สอดคล้องกับวิธีสังคีต และแก้ปัญหาแล้วก่อให้เกิดความวุ่นวายตามมา ตัวละครที่แก้ปัญหาได้สอดคล้องกับวิธีสังคีตพบในเรื่อง หัวใจนักรบ แก่แก่น เห็นแก่ลูก ฉวยอำนาจ หนังสือ มหาตมะ และโพพาง ซึ่งจากการศึกษาพบว่าปัจจัยสำคัญที่ทำให้ตัวละครแก้ปัญหาได้สอดคล้องกับวิธีสังคีตได้นั้นก็จะต้องสามารถค้นพบเหตุแห่งความทุกข์ หรือเหตุแห่งปัญหาด้วยตนเอง จึงจะสามารถเลือกวิธีการแก้ปัญหาได้สอดคล้องกับสาเหตุและมรรค อันส่งผลให้ตัวละครพ้นจากปัญหาความทุกข์นั้นๆ ได้ ส่วนตัวละครที่แก้ปัญหาแล้วก่อให้เกิดความวุ่นวายพบในเรื่องขนมสมกับน้ำยา เจ้าข้า,สารวัด! เสียสละ ผู้ร้ายแฝง หมิ่นประมาทศาล จัดการรับเสด็จ ฟอกไม่ขาว หาโล่ กลแตก หมายน้ำบ่อหน้า บ่วงมาร น้อยอินทเสน และความดีมีไชย ซึ่งจากการศึกษาพบว่าตัวละครที่แก้ปัญหาแล้วก่อให้เกิดความวุ่นวายนั้นมีปัจจัยสำคัญคือตัวละครเหล่านั้นไม่สามารถค้นพบเหตุที่แท้จริงของปัญหาได้ จึงเลือกวิธีการแก้ปัญหาไม่ตรงสาเหตุและไม่เป็นไปตามวิธีการของมรรค อันส่งผลให้ตัวละครไม่สามารถหลุดพ้นไปจากปัญหานั้นๆ ได้ และยังทำให้ตัวละครพบความยุ่งยากในชีวิตมากขึ้น

การวิเคราะห์การแก้ปัญหาคด้วยวิธีสังคีตเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นสาเหตุของการเกิดปัญหาได้อย่างชัดเจน กล่าวคือเหตุแห่งการเกิดปัญหาหรือความทุกข์ เกิดจากการที่มนุษย์ยังยึดติดอยู่กับความอยากในอารมณ์ที่น่ารักใคร่ ความอยากมีอยากเป็นโน่นเป็นนี่ และความไม่อยากมีอยากเป็น ซึ่งเป็นสิ่งที่เรียกว่าตัณหานั่นเอง นอกจากนี้การที่มนุษย์ยังคงยึดติดอยู่กับความรัก โลภ โกรธ และหลง ซึ่งหากสามารถทำให้สิ่งเหล่านี้ไม่เกิดขึ้นในความคิดและจิตใจ ก็จะทำให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขและมีความราบรื่นในชีวิต ดังจะเห็นได้จากเหตุแห่งปัญหาที่เกิดขึ้นกับตัวละคร อันได้แก่ ความรัก เห็นได้จากเรื่อง หนังสือ เสียสละ ฟอกไม่ขาว หาโล่ และความดีมีไชย ความโลภ ได้แก่ เห็นแก่ลูก ผู้ร้ายแฝง โพพาง กลแตก และหมายน้ำบ่อหน้า ความโกรธ ได้แก่ ขนมสมกับน้ำยา แก่แก่น หมิ่นประมาทศาล จัดการรับเสด็จ และน้อยอินทเสน และความหลงนั้น ได้แก่ หัวใจนักรบ ฉวยอำนาจ มหาตมะ เจ้าข้า,สารวัด! และ บ่วงมาร

อนึ่ง การแก้ปัญหาของตัวละครจะสำเร็จหรือไม่สำเร็จนั้นขึ้นอยู่กับตัวละครว่าจะสามารถพบสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาได้หรือไม่ เมื่อตัวละครพบสาเหตุและยอมรับตามความ

เป็นจริง ตัวละครก็จะเกิดสติปัญญาและเลือกวิธีการแก้ปัญหาที่ถูกต้องและเหมาะสม จนสามารถคลี่คลายปมปัญหาเหล่านั้นได้ สำหรับวิธีการแก้ไขปัญหาที่ไม่เป็นไปตามวิธีการแห่งมรรคนั้น มักก่อให้เกิดความเดือดร้อนตามมา เนื่องจากการกระทำที่ผิดพลาด โดยเฉพาะศีลในขั้นต้นก็คือ “ศีล 5” นั่นเอง

การวิเคราะห์การแก้ปัญหของตัวละครโดยใช้อริยสัจสี่จึงเป็นการแสดงให้เห็นผลของการแก้ปัญหา อันจะช่วยให้บทเรียนชีวิตแก่มนุษย์ได้เป็นอย่างดี กล่าวคือให้มนุษย์ได้ข้อคิดที่ทำให้เกิดความตระหนักรู้ว่าการยอมรับสภาพความเป็นจริงของปัญหาที่เกิดขึ้นว่าเป็นอย่างไรนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญ เพราะจะสามารถนำไปสู่การแก้ไขปัญหาก็ถูกต้องตรงจุด ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่าหากบุคคลใดก็ตามแก้ไขปัญห ด้วยการใช้อริยสัจสี่ ปัญหาเหล่านั้นก็สามารถที่จะคลี่คลายไปได้ และจะไม่มีโอกาสกลับมาเกิดซ้ำได้อีก เนื่องจากบุคคลผู้นั้นได้ขจัดสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาได้หมดสิ้นแล้ว

บทที่ 5

วิเคราะห์แนวคิดของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ปรากฏใน ความขัดแย้งและการแก้ปัญหาของตัวละคร

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้ละครเป็นสื่อในการอบรมประชาชน ดังนั้น บทละครพระราชนิพนธ์ของพระองค์จึงปรากฏแนวคิดด้านต่างๆเป็นจำนวนมาก ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี

แนวคิด หมายถึง ความคิดที่มีแนวทางปฏิบัติ¹ เพื่อให้บุคคลในสังคมมีแนวทางในการประพฤติปฏิบัติไปในทางเดียวกัน การพิจารณาแนวคิดของบุคคลหรือผู้แต่งที่สื่อผ่านวรรณคดีสามารถศึกษาได้จากตัวละคร บทสนทนาระหว่างตัวละคร เหตุการณ์หรือสถานการณ์ต่าง ๆ ในเรื่อง² แนวคิดพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ปรากฏในบทละครพูด มีดังนี้

1. แนวคิดเรื่องคุณธรรม จริยธรรม

คุณธรรม หมายถึง สภาพคุณงามความดี³ ที่บุคคลพึงปฏิบัติเพื่อให้ชีวิตประสบความสำเร็จและความเจริญรุ่งเรือง จริยธรรม หมายถึง ธรรมเนียมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ⁴ ดังนั้นแนวคิดเรื่องคุณธรรม จริยธรรม จึงเป็นแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับข้อประพฤติที่ควรปฏิบัติ และศีลธรรมต่างๆ เพื่อก่อให้เกิดความสุขสงบทั้งกับตนเอง สังคม และประเทศชาติ แนวคิดเรื่องคุณธรรม จริยธรรม ที่ปรากฏในบทละครพูดพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีดังนี้

1.1 ความเสียสละ

ความเสียสละที่ปรากฏจากความขัดแย้งและการแก้ปัญหาของตัวละครในบทละครพูดพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมี 2 ระดับ คือ ความเสียสละระดับชาติ และความเสียสละระดับบุคคล ดังนี้

¹ ราชบัณฑิตยสถาน,พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น, 2546), 599.

² บุญยงค์ เกศเทศ,แลแอลดวรรณกรรมไทย (กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2536), 5-6.

³ ราชบัณฑิตยสถาน,พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน,253.

⁴ เรื่องเดียวกัน,291.

1.1.1 ความเสียสละระดับชาติ คือ ความเสียสละที่บุคคลหนึ่งแสดงออกในลักษณะต่างๆ โดยมีได้คำนึงถึงความสุขแห่งตน ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ความมั่นคง ความสงบสุข และความปลอดภัยของประเทศไทย พบในเรื่อง หัวใจนักรบ มหาตมะ และเสียสละ ดังนี้

เรื่องหัวใจนักรบ เป็นเรื่องราวของพระภิกษุภรรมาและครอบครัวที่ถูกข้าศึกจับตัวเป็นเชลย พระภิกษุภรรมาได้ยืมทหารมาฝึกเสียชีวิตหลายคนโดยที่พระภิกษุภรรมาได้เป็นทหาร ลูกเสือ หรือเสือป่า ดังนั้นพระภิกษุภรรมายังมีโทษประหารชีวิต ผู้บังคับการฝ่ายข้าศึกได้ยื่นข้อเสนอให้พระภิกษุภรรมาครอบครัวว่า ถ้าพระภิกษุภรรมายอมบอกความลับเกี่ยวกับทหาร ลูกเสือ หรือเสือป่า พระภิกษุภรรมาและครอบครัวจะปลอดภัย แต่พระภิกษุภรรมาได้เลือกเสียสละชีวิตของตนโดยไม่บอกความลับดังกล่าว รวมทั้งอุไรบุตรสาวของพระภิกษุภรรมาก็ได้เลือกเสียสละชีวิตของพ่อโดยไม่บอกความลับเช่นกัน การกระทำของทั้งพระภิกษุภรรมาและอุไรแสดงแนวคิดเรื่องความเสียสละชีวิตของตนและบุคคลอันเป็นที่รักเพื่อปกป้องประเทศชาติได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะพฤติกรรมของอุไรแสดงให้เห็นแนวคิดเรื่องความเสียสละว่าผู้หญิงก็สามารถที่จะเสียสละเพื่อปกป้องประเทศชาติได้เช่นกัน ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนีว่

พระภิกษุ	ถ้าผู้หญิงเขาสัญญาว่าจะไม่พูด จะไม่พอง
ผู้บังคับการ	ชอบกลอยู่ นี่แน่ท่านพระ ฉันจะบอกอะไรให้ ถ้าท่านจะยอมตามที่ฉันขอเมื่อแต่กันนี้แล้วล่ะก็ ฉันจะยอมใจดีให้มากมาย ไม่ใช่แค่จะยกโทษตัวท่านพระทั้งนายผู้หญิงทั้งสองคน ฉันก็จะปล่อยให้ไปตามปรารถนาทันที...
พระภิกษุ	ฉันไม่ต้องการความกรุณาของท่าน
อุไร	คุณพ่อคะ เขาจะทำอะไร
พระภิกษุ	เขาจะให้พ่อขายชาติ...
ผู้บังคับการ	ฉันได้รู้แจ้งแล้วว่า โทษพ่อหล่อนจรรจ์มาก ตามกฎหมายพ่อต้องถึงตาย...ถ้าพ่อหล่อนตอบสองสามคำเท่านั้นพอแล้ว ฉันจะยอมยกชีวิตให้หล่อนช่วยพูดจากับพ่อหล่อนสักหน่อยไม่ได้ที่เดียวฤ
อุไร	(พูดเสียงเครือ) ไม่ได้ ดิฉันเป็นหญิงก็จริง แต่ดิฉันเป็นคนไทย ถึงจะเสียพ่อคนหนึ่งก็ดีกว่าจะเสียความเป็นพลเมืองดี

(หัวใจนักรบ:232-233)

เรื่องมหาตมะ เป็นเรื่องราวของเศรษฐีสนที่ไม่เห็นด้วยกับการบริจาคเงินเพื่อสร้างเรือรบ แต่สุดท้ายเมื่อเศรษฐีสนได้รู้ถึงประโยชน์ของเรือรบว่าสามารถช่วยป้องกันประเทศชาติจาก

ข้าศึกศัตรูได้ เศรษฐีสนจึงได้กลับใจเสียสละเงินเป็นจำนวนมากเพื่อสร้างเรือรบ พุทธิดรณดังกล่าวของเศรษฐีสนแสดงให้เห็นแนวคิดเรื่องความเสียสละประโยชน์ หรือความสุขส่วนตน เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนีว่

สน วานเอาเช็กนี้ไปส่งเจ้าพนักงานราชนาวิสมาคมทีเถอะ
 สวัสดิ์ (รับเช็กไปอ่าน) แม่เจ้าโวย ! เปนห้าพันบาททีเดียวฤ
 สน เท่านั้นก่อน ต่อไปบางทีฉันจะเข้าอีก
 ละไม แห่มคุณ! อะไรเข้ามากมายถึงปานนั้นทีเดียวฤ
 สน ไม่มากเกินไปเลย ฉันศรัทธาอย่างนั้น ...

(มหาตมะ : 187)

เรื่องเสียสละ เป็นเรื่องราวของนายพันโท พระรามพลภัทรทีได้เดินทางไปทีสนามรบและได้รับทราบว่ข้าศึกได้ลอบเข้ามาวางระเบิดในค่ายทหารของตน พระรามได้เสี่ยงอันตรายในการค้นหาระเบิดด้วยตนเอง พุทธิดรณของพระรามแสดงให้เห็นความเสียสละชีวิตเพื่อปกป้องประเทศชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ โดยทีพระรามมิได้คำนึงถึงความปลอดภัยของตนเอง ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนีว่

หลวงศุภสร คุณพระ ผมขอพูดอย่างจริงใจว่ ผมไม่เห็นด้วยเลยในการทีคุณพระ
 จะอยู่ก่กับการค้นหาหลุมระเบิดครั้งนี้ ชีวิตของคุณพระมีราคามาก
 เกินทีจะเอามาพราเสียเช่นนี
 พระราม คุณหลวง, เราเป็นทหาร ได้ตั้งใจทีจะสละชีวิตสำหรับชาติ, ศาสนา,
 พระมหากษัตริย์ แล้วไมใช่หรือ? ...การตายกลางสนามเป็นความตาย
 อย่างงดงามทีสุดทีลูกผู้ชายจะประสบได้...

(เสียสละ 90-91)

1.1.2 ความเสียสละระดับบุคคล คือ ความเสียสละทีบุคคลหนึ่งแสดงกับบุคคลอื่น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้บุคคลนั้นได้รับความสุข พบในเรื่อง เห็นแก่ลูก หนังสือ เสียสละ และความดีมีไชย ดังนี้

เรื่องเห็นแก่ลูก เป็นเรื่องราวของนายล้าอดิตข้าราชการทีทำผิดจนถูกตัดสินจำคุก เมื่อนายล้าพันโทขึงคิดอยากจะมาพืงพาแม่ล่อซึ่งเป็นบุตรสาว เรื่องนีแสดงแนวคิดเรื่องความเสียสละของพ่อทีมีต่อลูก กล่าวคือนายล้ายอมเสียสละความสุขของตนเองด้วยการไม่บอกความจริงกับแม่ล่อว่ตนคือพ่อทีแท้จริง ทั้งนี้เพื่อให้แม่ล่อมีความสุขกับภาพของพ่อซึ่งแสนดีทีเธอได้จินตนาการขึ้นมา ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนีว่

- ล้า หล่อนได้เขียนรูปพ่อของหล่อนขึ้นไว้ในใจเป็นคนที่ดีไม่มีที่ติ ผมไม่ต้องการจะ
 ลบรูปนั้นเสียเลย(ถอดแหวนวงหนึ่งจากนิ้ว) นี่แหวนนี้แหวนนี้เป็นของแม่นวล
 ผมได้ติดไปด้วยสิ่งเดียวเท่านั้นแหละ เจ้าคุณได้โปรดเมตตาผมสักที พอถึงวัน
 แต่งงานแม่ล่อ เจ้าคุณได้โปรดให้แหวนนี้แก่เขา บอกว่าเป็นของขวัญไหว้ของ
 ผม ส่งมาแทนตัว
- ภักดี (รับแหวน) ได้ซีเพื่อนเอ๋ย ฉันจะจัดการตามแกสั่ง อย่าวิตกเลย
- ล้า แล้วผมขออะไรอีกอย่าง...อย่าได้บอกความจริงแก่แม่ล่อเลย ให้เขาคงนับถือ
 รูปผมอันเท่านั้นว่าเป็นพ่อเขา และให้นับถือตัวผมเป็น-เหมือนอา
- (เห็นแก่ลูก:227-228)

เรื่องหนังสือ เป็นเรื่องราวของพระศุภสาสน์ โศกิตกับสุกัญญาซึ่งเป็นสามีภรรยา
 กันและนายประเสริฐชายหนุ่มที่หลงรักสุกัญญา กล่าวแก่นายประเสริฐอยากแสดงความรักที่ตนมี
 ให้สุกัญญาจึงคิดไปล่าเสือเพื่อนำหนังสือมามอบให้สุกัญญาเพื่อเป็นตัวแทนแห่งความรัก แต่การล่า
 เสือนั้นไม่ประสบผลสำเร็จ เสือจึงได้ติดตามนายประเสริฐมายังบ้านพัก พระศุภสาสน์จึงได้อาสาที่
 จะฝึการรุกรู้อย่างของเสือเพื่อไปตามตำรวจมาช่วยทุกคน พฤติกรรมของพระศุภสาสน์แสดงแนวคิด
 เรื่องความเสียสละทั้งในฐานะผู้นำครอบครัวและเสียสละเพื่อมิตร ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนี
 ้ว่า

- ศกรินทร์ ทางที่พอจะทำได้มีอยู่คือ เราต้องพยายามล่าเสือไว้ให้มัวพะวงอยู่
 ทางนี้ แล้วให้ใครคนหนึ่งคอยขอร้องออกทางหลังเรือน ไปขึ้นรถยนต์
 รีบขับเข้าไปในเมือง ขอแรงตำรวจภูธรมาช่วยยิงเสือ...
- ศุภสาสน์ ในกิจการที่อาจจะต้องการสมองคิดเช่นนี้ จะไว้ใจคนใช้อย่างไรได้
 ฉันเองจะเป็นผู้ไป...ผมขอเอาดาบนี้ไปใช้ป้องกันตัวนะขอรับ...
- ศกรินทร์ คุณพระ ผมขอพูดโดยจริงใจ ว่าผมได้นึกตั้งแต่ต้นว่าคุณพระคงจะ
 เป็นผู้รับอาสาไป แต่ที่ผมไม่ได้ออกนามคุณพระเสียแต่แรกก็เห็นว่า
 คุณพระเป็นผู้ที่มีครอบครัวซึ่งคุณพระต้องถนอม
- ศุภสาสน์ ขอรับ แต่คนอื่นๆ ก็มีเช่นนั้นเหมือนกัน ที่ผมรับอาสาไปครั้งนี้ ก็
 เพราะผมรู้ว่าเป็นหน้าที่ของผมที่จะต้องทำการเพื่อให้ครอบครัวและ
 มิตรของผมได้พ้นภัย

(หนังสือ:78-80)

เรื่องเสียดสละ เป็นเรื่องราวของนายพันโท พระรามพลภัทรที่เข้าใจผิดคิดว่าหญิงสาวที่ตนรักคือนางสาวศรี วรวิสัย มีความรักใคร่กับนายร้อยโทเทพ เทพโยธินซึ่งเป็นผู้ได้บังคับบัญชาของตน เมื่อพระรามออกไปรบและได้รับบาดเจ็บพระรามจึงได้เขียนพินัยกรรมยกทรัพย์สินสมบัติทั้งหมดให้นางสาวศรี ยกหนี้สินให้นายเทพ และฝากให้นายเทพช่วยดูแลนางสาวศรี พฤติกรรมของพระรามแสดงให้เห็นแนวคิดเรื่องความเสียดสละ เป็นการเสียดสละเพื่อคนที่ตนเองรักทั้งในฐานะคนรักและผู้บังคับบัญชา นอกจากนี้แล้วการกระทำของพระรามยังแสดงให้เห็นว่าความรักที่แท้จริงคือการเสียดสละมิใช่การครอบครอง ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนี่ว่า

พระราม	ขอทำพินัยกรรมนี้ไว้ต่อหน้าพยานว่า บรรดาทรัพย์สินสมบัติทั้งปวงที่เป็นของข้าพเจ้านี้- เมื่อข้าพเจ้าล่วงลับไปแล้ว ข้าพเจ้าขอยกให้เป็นสิทธิแก่นางสาวศรี วรวิสัย, บุตรีพระยาวิเศษ วรวิสัย (เทพชะงัก.) เขียนไปสิคุณ. จันทน์น้อยอยู่. (เทพเขียน, แล้วเงยหน้าคอยฟังต่อไป.) และขอให้นางสาวศรี วรวิสัย รับทรัพย์สินสมบัติของข้าพเจ้าไว้เป็นพยานแห่งความรักอันสุดที่จะพรรณนา.-เขียนแล้วหรือ?
เทพ	(เสียงเครือ.) แล้วขอรับ.
พระราม	อนึ่งเงินเจ็ดหมื่นบาทที่ข้าพเจ้าได้ให้นายร้อยโทเทพ เทพโยธิน ชิมไปเมื่อก่อนที่กรมจะออกมาสู่ยุทธภูมินั้น, ข้าพเจ้าขอยกให้นายร้อยโทเทพ เทพโยธิน, เพื่อเป็นพยานแห่งความไมตรี.
เทพ	คุณพระ! ผม-ผมไม่รู้จะพูดอย่างไร-(สะอื้น.)
พระราม	เขียนต่อไป.-และข้าพเจ้าขอฝากนางสาวศรี วรวิสัย แก่นายร้อยโทเทพ เทพโยธิน, ขอให้ทะนุถนอมครอบครองกันด้วยความเสนหา, จนชีวิตหาไม่

(เสียดสละ: 101)

เรื่องความดีมีไชย เป็นเรื่องราวของนักเรียนนายร้อยสวัสดิ์ที่ถูกจับเป็นผู้ต้องสงสัยในการขโมยความลับทางทหาร เนื่องจากนักเรียนนายร้อยสวัสดิ์ได้หายตัวไปในวันเกิดเหตุ ซึ่งในวันดังกล่าวนักเรียนนายร้อยสวัสดิ์ได้แอบนัดพบกับแม่สายหยุด นักเรียนนายร้อยสวัสดิ์จึงไม่ยอมบอกความจริงให้ทุกคนได้รับรู้เพราะกลัวว่าจะทำให้แม่สายหยุดได้รับความเสื่อมเสีย นักเรียนนายร้อยสวัสดิ์จึงได้เสียดสละความสุข และชื่อเสียงของตนเพื่อปกป้องแม่สายหยุด พฤติกรรมของนักเรียนนายร้อยสวัสดิ์แสดงแนวคิดเรื่องความเสียดสละในฐานะคนรัก ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนี่ว่า

กำแหง ก็ถ้าเช่นนั้นทำไมจึงจะบอกฉันไม่ได้
 สวัสดิ์ เพราะผมไม่ขอเอาตัวรอดโดยทางที่จะต้องให้คนอื่นเสียชื่อ
 กำแหง ทำไมเขาจึงจะต้องเสียชื่อ
 สวัสดิ์ ผมขอประทานกราบเรียนตามตรง เพราะผู้ที่ไปด้วยกับผม เขาเป็นผู้หญิงสาวที่
 ยังไม่มีผัว เพราะฉะนั้นผมได้สาบานกับเขาไว้ว่าจะไม่บอกกับใครทราบเลยว่า
 ผมกับเขาได้ลงเรือไปเที่ยวด้วยกันสองต่อสอง
 กำแหง อือ! แกนี่ก็ออกแต่จะมีบ้าอยู่ จะยอมเสียชื่อตัวเอง เพื่อรักษาชื่อผู้หญิงทีเดียว
 หรือ นี่คุณเสียให้ดีกว่าก่อนนะ...

(ความดีมีไชย:143-144)

การวิเคราะห์ของแนวคิดพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ
 ความเสียสละพบว่าทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย ทุกชนชั้น ทุกอาชีพ สามารถแสดงออกถึงความเสียสละ
 ได้โดยเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะผู้หญิงก็สามารถแสดงความเสียสละเพื่อประเทศชาติได้เช่นเดียวกับ
 ผู้ชาย ความเสียสละสามารถแสดงออกได้หลายรูปแบบทั้งทางกำลังความคิด คือ การคิดดี คิดเพื่อ
 ประโยชน์ส่วนรวม และไม่เห็นแก่ตัว กำลังกาย คือ การเสียสละแรงกายเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น และ
 กำลังทรัพย์ คือ การบริจาคทรัพย์เงินเพื่อประโยชน์ของสาธารณชนและประเทศชาติ นอกจากนี้ยัง
 แสดงให้เห็นว่าความเสียสละที่ยิ่งใหญ่ที่สุดคือความเสียสละเพื่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

1.2 ความซื่อสัตย์

ความซื่อสัตย์ที่ปรากฏจากความขัดแย้งและการแก้ปัญหาของตัวละครในบทละครพูดพระ
 ราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมี 2 ระดับ คือ ความซื่อสัตย์ระดับชาติ และความ
 ซื่อสัตย์ระดับบุคคล ดังนี้

1.2.1 ความซื่อสัตย์ระดับชาติ คือ ความซื่อสัตย์ที่บุคคลแสดงออกในเรื่องที่
 เกี่ยวข้องกับประเทศชาติ และพระมหากษัตริย์ ไม่ทุจริตในเรื่องใดๆก็ตามที่เป็นการบ่อนทำลาย
 ความมั่นคงของประเทศชาติ และพระมหากษัตริย์ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความมั่นคงและปลอดภัยต่อ
 ประเทศชาติ และพระมหากษัตริย์ พบในเรื่อง ฉวยอำนาจ และ โฟงพาง ดังนี้

เรื่องฉวยอำนาจ เป็นเรื่องราวของคน 2 กลุ่ม ที่ฝ่ายหนึ่งต้องการเปลี่ยนแปลงการ
 ปกครองเป็นระบอบบริบูรณ์และต้องการโค่นพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ แต่อีกฝ่ายหนึ่ง
 ต้องการสนับสนุนกษัตริย์ โดยเฉพาะฝ่ายทหารซึ่งมีนายร้อยเอกมิลิตัส เป็นนายทหารกองทัพบก
 เมื่อทราบว่ามีการคิดลอบทำร้ายพระมหากษัตริย์ เขาจึงได้แสดงความซื่อสัตย์ที่มีต่อ

พระมหากษัตริย์ด้วยการปกป้องพระองค์ด้วยชีวิต การกระทำของนายร้อยเอกมิลิติสแสดงให้เห็นแนวคิดที่ประชาชนต้องมีความซื่อสัตย์ต่อพระมหากษัตริย์ ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนี้ว่า

มิลิติส ขอเดชะ ข้าพเจ้าขอพระราชทานกราบบังคมทูลครั้งนี้ จะนอกเหนือเหลือเกินไป ประการใดพระราชอาญาไม่พินเกล้าพินกระหม่อม เมื่อข้าพเจ้าได้ทราบโดย กระแสพระราชดำรัสว่ามีผู้เป็นศัตรูมุ่งร้ายต่อใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทเช่นนั้น ข้าพเจ้าขอพระราชทานมอบกายถวายชีวิตขอพระราชทานอยู่ป้องกันพระยุคลบาท จนสุดกำลังของข้าพเจ้าและทหารในบังคับบัญชาของข้าพเจ้า

(ฉวยอำนาจ:249)

เรื่องโง่งพาง เป็นเรื่องราวของพระวิสูตรพานิชที่ต้องการขโมยความลับของแผ่นดิน พระวิสูตรจึงได้ยื่นข้อเสนอให้นายเรือเอก หลวงเชียวชลธารขายความลับของชาติให้ตน โดยที่พระวิสูตรจะยกหนี้สินทั้งหมดให้หลวงเชียว แต่หลวงเชียวไม่ยินยอมที่จะขายความลับของแผ่นดินให้พระวิสูตร พฤติกรรมของหลวงเชียวแสดงให้เห็นแนวคิดเรื่องความซื่อสัตย์ต่อประเทศชาติได้เป็นอย่างดี ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนี้ว่า

วิสูตร ถ้าผมจะทวงเงินของผม และคุณมีเงินมาใช้ให้ผมก็หมดเรื่องกัน แต่ถ้าไม่มีผมก็ต้องนำความไปฟ้องในศาล ขอให้ยึดทรัพย์สมบัติเท่านั้น

เชียว (ถอนใจใหญ่) ผมก็ต้องล้มละลายกันเท่านั้นเอง! ผมจะไปหาเงินทองที่ไหนมาใช้ได้

วิสูตร ผมไม่ใช่คนใจคอเหี้ยมโหดอะไร และไม่ยากกินเลือดกินเนื้อคุณหลวงเลขทิเดียว เพราะฉะนั้นถ้าคุณหลวงจะช่วยอะไรให้ผมได้สมปรารถนาสักอย่างหนึ่ง ผมจะยกยกหนี้สินให้หมดทีเดียว(หยิบหนังสือซองหนึ่งออกมาจากกระเป๋า)...

เชียว ผมจะมีของอะไรไปให้ตอบแทนคุณได้?

วิสูตร ผมไม่ขออะไรมากมาย ขอบุญแจกดอกเดียวเท่านั้น...ผมขอบุญแก่ที่ใจลั่นชกโต๊ะ เขียนหนังสืออันนั้นได้เท่านั้น

เชียว (โกรธ) ถ้าผมไม่กลัวพระราชอาญาผมจะจับคุณโยนน้ำเสียดี๋ยวนี้! คุณหมายความว่าผมจะยอมเป็นคนระยำสำหรับความพอใจของคุณพระเทียวหรือ?

(โง่งพาง:178-179)

1.2.2 ความซื่อสัตย์ระดับบุคคล คือ ความซื่อสัตย์ที่บุคคลหนึ่งมีต่อบุคคลหนึ่ง เพื่อให้เกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน และหากบุคคลใดขาดความซื่อสัตย์ย่อมก่อให้เกิดความเดือดร้อนทั้งต่อตนเองและผู้อื่น พบในเรื่อง ผู้ร้ายแฝง หมายถึงบ่อน้ำ และแก้แค้น ดังนี้

เรื่องผู้ร้ายแฝง เป็นเรื่องราวของพระยาอารักษ์ราชการที่ใช้จ่ายเงินฟุ่มเฟือยจนเกิดหนี้สินเป็นจำนวนมาก พระยาอารักษ์จึงได้โกหกทุกคนว่ามีขโมยขึ้นบ้านคนและได้ขโมยเงินพระราชทรัพย์ที่ตนมีหน้าที่เก็บรักษาไป สุดท้ายพระวิเชียรขโยดมสามารถจับเท็จได้ว่าพระยาอารักษ์โกหก พระยาอารักษ์จึงถูกดูหมิ่นและถูกจับดำเนินคดี พฤติกรรมของพระยาอารักษ์เป็นพฤติกรรมที่ไม่มีความซื่อสัตย์ทั้งทางความคิดและการกระทำ อีกทั้งยังเป็นการไม่ซื่อสัตย์ต่อตนเอง และต่อพระวิเชียรผู้มีฐานะเป็นมิตร ดังนั้นพฤติกรรมของพระยาอารักษ์แสดงให้เห็นแนวคิดว่าบุคคลที่ไม่มีความซื่อสัตย์ย่อมได้รับความเดือดร้อน ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนี้ว่า

อารักษ์ นั้นจะว่าโจรไม่ได้ขึ้นเรือนผมเลยทีเดียวกระนั้นหรือ?

วิเชียร ผมไม่ได้กล่าวเช่นนั้น เป็นแต่ผมจะหาอุบายยืนยันว่าในเรื่องนี้เจ้าคุณได้รู้มากกว่าที่ได้ให้การ และคำให้การของเจ้าคุณไม่ตรงกับความเป็นจริง

อารักษ์ เอ๊ะ! คุณพระนี่อย่างไรหมื่นประมาทคนเล่นง่ายๆ

วิเชียร ก็เพราะคุณให้ช่องให้ผมหมิ่นประมาทเอง ถ้าคุณประพฤติให้สมควรแก่ที่ได้ทรงพระมหากรุณาชุบเลี้ยงมาแล้วผมก็หมิ่นประมาทคุณไม่ได้เลย หรือถ้าคุณพูดกับผมตามตรงผมก็จะยังเกรงใจบ้าง

(ผู้ร้ายแฝง:168)

เรื่องหมายน้ำบ่อหน้า เป็นเรื่องราวของหลวงภักดีดำรงศักดิ์ที่ต้องการแต่งงานกับแม่มาลีหลานสาวของพระยาประดิษฐเพื่อยกฐานะของตนเอง แต่แม่มาลีได้ตั้งปณิธานว่าจะไม่แต่งงานกับชายที่มีภรรยาแล้ว หลวงภักดีจึงได้โกหกทุกคนว่าแม่ผ่องเป็นน้องสาวของตน การกระทำของหลวงภักดีแสดงให้เห็นว่าหลวงภักดีไม่มีความซื่อสัตย์ต่อภรรยาและมิตร ผลจากการขาดความซื่อสัตย์ของหลวงภักดีทำให้หลวงภักดีได้รับความเดือดร้อน กล่าวคือพระยาประดิษฐซึ่งมีฐานะเป็นเจ้านายของหลวงภักดีและแม่มาลีไม่พอใจพฤติกรรมดังกล่าวของหลวงภักดี จากพฤติกรรมของหลวงภักดีแสดงให้เห็นแนวคิดว่าบุคคลที่ไม่มีความซื่อสัตย์ย่อมได้รับความเดือดร้อน ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนี้ว่า

มาลี อ้าว ก็แม่ผ่องคนนี้ไม่ใช่ น้องคุณหลวงภักดีดอกหรือ

กุสุม ผมขอโทษ ผมไม่ทราบว่าหลวงภักดีได้บอกแก่คุณไว้ว่าแม่ผ่องเป็นน้อง ถ้าผมได้ทราบแล้วละก็-(หยุดพูดอย่างไม่รู้จะพูดอะไรต่อไป)

มาลี เอ๊ะ นี่แปลว่ากระไรกัน (กุสุมรตนั่งอยู่ จังหวะหันไปถามหลวงภักดี) นี่อะไรกัน โปรดอธิบายหน่อยได้ไหม (หลวงภักดีก้มหน้านิ่ง จังหวะหันไปพูดกับผ่อง) หล่อนจะอธิบายไม่ได้หรือ...

พ่อ ดิฉันเป็นภรรยาหลวงรักดี...

ประคิษฐ คุณหลวงรักดี ผมก็ไม่ทราบว่าคุณมีเหตุจำเป็นอย่างไรที่จะต้องปิดบังไม่ให้เรา
ทั้งหลายทราบว่าแม่พ่อคนนี้เป็นภรรยาของคุณ แต่ส่วนตัวผมแลไม่เห็นเลยว่าจะมี
สาเหตุอะไรเพียงพอที่จะให้ต้องทำเช่นนั้น เพราะฉะนั้นผมจำเป็นต้องกล่าวว่าผมรู้สึก
ไม่พอใจในความประพฤติของคุณอย่างยิ่ง...

(หมายน้ำบ่อหน้า:186-187)

เรื่องแก้แค้น เป็นเรื่องราวของพระประเสริฐไมตรีที่เข้าใจผิดคิดว่าพระวิเศษ
ลัญการเพื่อนรักได้แย่งคนรักของตนไปแต่งงานด้วย ดังนั้นพระประเสริฐจึงโกรธพระวิเศษมาก
อย่างไรก็ตามพระวิเศษเองก็ได้แสดงความซื่อสัตย์ต่อมิตร โดยเล่าเหตุการณ์ความจริงทุกอย่างให้
พระประเสริฐฟังความเข้าใจผิดของพระประเสริฐแสดงให้เห็นแนวคิดว่ามีมิตรควรมีความซื่อสัตย์
ต่อกันในทุกๆ เรื่อง การที่มีมิตรกระทำผิดต่อกันและยอมรับผิดเป็นการแสดงออกถึงความซื่อสัตย์
และความจริงใจที่มิตรมีให้กัน หากมิตรไม่ซื่อสัตย์ต่อกันย่อมสร้างความบาดหมางและความไม่
ไว้วางใจให้กับทั้งสองฝ่าย ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนีว้า

วิเศษ	(เสียงสั้น) คุณพระโปรดฟังผมอธิบายหน่อย
ประเสริฐ	คุณพระไม่ต้องอธิบาย ผมอธิบายแทนก็ได้ เมื่อก่อนที่ผมจะออกไปรับ ราชการที่เมืองนอก ผมได้รักใคร่อยู่กับแม่สาวหุค แต่ยังไม่ทันจะได้จัดแจง แต่งงานกัน ผมก็ได้รับคำสั่งให้รีบออกไป ผมเห็นว่าคุณเป็นเพื่อนอย่างสนิท สนมเท่ากับพี่น้อง หรือยิ่งกว่าก็เป็นได้ ผมจึงฝากไว้ให้คุณช่วยดูแลและวังแม่ สาวหุค โดยไว้นื้อเชื่อใจอย่างยิ่ง คุณตอบแทนผมอย่างไร ...ผมขอถามซ้ำอีกว่า คุณตอบแทนความไว้วางใจของผมอย่างไร คุณผู้รับฝาก ผู้หญิงที่รักของผม กลับเอาผู้หญิงนั้นเป็นเมียเสียเอง...ถึงคุณจะแย้งเอาเสียก็ ไม่ผิดกฎหมาย ถึงแม้ตามความจริงผมจะได้ฝากคุณไว้ ก็ไม่มีหลักฐานอันใด ที่จะให้ผมมีประเพณีหวงห้าม เพราะฉะนั้นอย่างไรๆ ผมก็จะเอาคดีไปขึ้น ศาลไม่ได้ แต่ส่วนความชั่วฐานประทุษร้ายต่อมิตรคุณชกโทษให้ตัวเอง เพราะคุณเป็นคนสมัยใหม่ ไม่มีศีล ไม่มีธรรม ไม่มีศาสนา ไม่มีขงอาช...คน ที่ประทุษร้ายต่อมิตรผู้ซื่อตรง นับว่าเป็นคนเลวที่สุด

(แก้แค้น: 192-197)

จากการวิเคราะห์แนวคิดของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเรื่องความซื่อสัตย์
พบว่า ความซื่อสัตย์เป็นคุณธรรมจริยธรรมที่บุคคลพึงกระทำ หากบุคคลใดไม่มีความซื่อสัตย์ย่อม

ทำให้บุคคลรอบข้างเกิดความไม่ไว้วางใจ จนนำไปสู่การทะเลาะวิวาท และก่อให้เกิดความเดือดร้อนทั้งต่อตนเอง สังคม และประเทศชาติ ความซื่อสัตย์มีหลายระดับทั้งความซื่อสัตย์ต่อตนเอง มิตร พระมหากษัตริย์ และประเทศชาติ

1.3 ความกตัญญูทเวท

ความกตัญญูทเวท ที่ปรากฏจากความขัดแย้งและการแก้ปัญหาของตัวละครในบทละคร พุดพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวคือความกตัญญูทเวทต่อชาติและพระมหากษัตริย์ พบในเรื่อง หัวใจนักรบ และความดีมีไชย ดังนี้

เรื่องหัวใจนักรบ เมื่อพระภิรมย์วรารและครอบครัวถูกจับเป็นเชลยศึก ข้าศึกต้องการรู้ความลับทางทหารเพื่อแลกกับชีวิตของพระภิรมย์ พระภิรมย์ได้ตัดสินใจไม่บอกความลับทางทหาร แม้ว่าตัวเองจะต้องตายก็ตาม เนื่องจากพระภิรมย์ตระหนักว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระมหากรุณาธิคุณต่อตนมาก พระภิรมย์จึงคิดตอบแทนพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ด้วยชีวิต การกระทำของพระภิรมย์เป็นการตั้งมั่นอยู่ในความกตัญญูทเวท และความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ ขอมเสียสละชีวิตของตนเองเพื่อปกป้องพระมหากษัตริย์ ดังนั้นพฤติกรรมของพระภิรมย์จึงแสดงให้เห็นแนวคิดทั้งความกตัญญูทเวท ความเสียสละและความจงรักภักดี ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนีว

พระภิรมย์ ...แม่แยม แม่อุไร ฉันมันถึงอายุขัยแล้ว ต้องก้มหน้าไปตาย อย่าเสียอกเสียใจไปเลย คนเราเกิดมาก็ต้องตายทุกคน ผิดกันแต่ตายร้ายตายดีเท่านั้น คราวนี้ฉันไม่เสียตายชีวิตเลย นี่กว่าสละเลือดเนื้อถวายเป็นราชพลี ขอให้จำไว้ว่าฉันตายโดยมันอยู่ในความจงรักภักดีต่อ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ได้ทรงชุบเลี้ยงมา มีพระเดชพระคุณหาที่เปรียบมิได้ ไม่มีอะไรที่จะถวายเพื่อแสดงความกตัญญูทเวทที่อีกแล้วนอกจากชีวิต

(หัวใจนักรบ:234)

เรื่องความดีมีไชย ได้เกิดเหตุการณ์คนร้ายขโมยความลับของแผ่นดิน ทั้งนี้เมื่อนายพลตรีพระยากำแพงนครสามารถจับกุมตัวคนร้ายได้ พระยากำแพงจึงได้อบรมนักเรียนนายร้อยทุกคนให้มีความรักชาติ อย่าขายชาติ และให้มีความกตัญญูทเวทต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ดังนั้นเหตุการณ์ในตอนนีจึงแสดงให้เห็นแนวคิดเรื่องความกตัญญูทเวท ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนีว

กำแหง ...ขอชักชวนบรรดาทหารให้พากันรู้สึกลินดี ว่าคนชั่วที่ขายชาติขายคณะของตน โดยมุ่งหาประโยชน์ตนมิได้มีอยู่ในหมู่เราทั้งหลาย และจงช่วยกันหวังเถิดว่าจะไม่มีคนชนิดนี้บังเกิดขึ้นในหมู่เราเป็นอันขาด ขออย่าให้มีผู้ใดลืมความกตัญญูตเวที อันควรมีอยู่ แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวผู้ทรงพระมหากรุณาเมตตาปราณี พวกเราเหล่าทหาร...

(ความดีมีไชย:156)

การวิเคราะห์แนวคิดของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเรื่องความกตัญญูตเวที พบว่า บุคคลควรรู้จักบุญคุณคนและหาโอกาสตอบแทนผู้มีพระคุณอยู่เสมอ ความกตัญญูตเวทีที่ยิ่งใหญ่และสูงสุดคือความกตัญญูตเวทีต่อพระมหากษัตริย์และประเทศชาติ

1.4 ความจงรักภักดี

ความจงรักภักดีที่ปรากฏจากความขัดแย้งและการแก้ปัญหาของตัวละครในบทละครพูด พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว คือความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ พบในเรื่อง ฉวยอำนาจ หัวใจนักรบ และความดีมีไชย ดังนี้

เรื่องฉวยอำนาจ ได้มีพวกอมาตย์ทุจริตคิดชิงราชสมบัติจากพระเจ้าวิคตอร์ นายพันโท ฟรานซิส มาซิโย นายทหารกรมทหารรักษาพระองค์ และบะลีเลียน จึงได้ประกาศตนที่จะจงรักภักดีต่อพระเจ้าวิคตอร์ และจะช่วยกันกอบกู้ราชบัลลังก์คืนสู่พระเจ้าวิคตอร์ พฤติกรรมจากทั้งของนายพันโท ฟรานซิส มาซิโย และบะลีเลียน แสดงให้เห็นแนวคิดเรื่องความจงรักภักดีว่าทุกคนไม่ว่าจะเป็นทหารหรือประชาชนทั่วไปต่างสามารถแสดงความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ได้ ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนีว่

มาร์ซิโย ...ข้าพเจ้าเชื่อว่าข้าพเจ้าพูดได้แทนทหารโดยมากกว่าข้าพเจ้าและทหาร ยังคงถือนั่นอยู่ในความจงรักภักดีต่อสมเด็จพระเจ้าวิคตอร์ ผู้ทรงเป็นจอมทัพของข้าพเจ้า และถ้าคณะของท่านจะคิดทำการใดที่มีได้เนื่องด้วยการประทุษร้ายต่อพระองค์จอมทัพของข้าพเจ้าแล้ว ข้าพเจ้าก็เต็มใจทำการร่วมมือกับท่าน...

บะลีเลียน ...ข้าพเจ้าก็ขอกล่าวว่า...ข้าพเจ้ายังมั่นคงอยู่ในความภักดีต่อสมเด็จพระเจ้าวิคตอร์ ซึ่งอัยพวกอมาตย์ทุจริตได้ชวนกันคิดขบถเอาออกเสียจากราชสมบัติ ...ข้าพเจ้าจะไม่ขอหยุดยั้ง จนกว่าจะได้เห็นสมเด็จพระเจ้าวิคตอร์ ได้กลับขึ้นประทับบนภัทรบัลลังก์แห่งพระชนกของท่าน!

(ฉวยอำนาจ:241-242)

เรื่องหัวใจนักรบ เมื่อพระภริมัยวรากรตัดสินใจที่จะยอมตายดีกว่าการขายความลับของแผ่นดินให้แก่ศัตรู พระภริมัยจึงได้อบรมสั่งสอนบุตรสาวคือแม่อุไรให้อบรมสั่งสอนลูกหลานสืบไปว่าให้มีความกตัญญูทเวที และจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ให้มีความรักชาติและมั่นคงในพระพุทธศาสนา จากคำสั่งสอนของพระภริมัยแสดงให้เห็นแนวคิดที่สำคัญทั้งความกล้าหาญ ความกตัญญูทเวที ความรักในชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และความจงรักภักดี ซึ่งแนวคิดทั้งหมดจากเหตุการณ์ข้างต้นไม่เพียงแต่ผู้ชายเท่านั้นที่สามารถทำได้ ผู้หญิงก็สามารถกระทำได้เช่นกัน ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนีว

พระภริมัย อุไร ลูกรักของพ่อ ตั้งแต่เล็ก ๆ มาแล้วหล่อนเคยบ่นอยู่เสมอว่าอยากเป็นผู้ชาย คราวนี้ถึงเวลาแล้วที่หล่อนจะต้องทำใจกล้าหาญอย่างผู้ชาย เวลาต่อไปเมื่อหล่อนเองจะได้มีลูกมีเต้าแล้วสอนลูกหล่อนให้มันรู้สึกด้วยว่าตาของมันเกิดมาไม่เสียชาติ ได้ยอมสละชีวิต ดีกว่าที่จะยอมเอาใจออกห่างจากเจ้าข้าวแดงแกงร้อน สอนให้ลูกหล่อนมีความมั่นคงจงรักภักดีในพระเจ้าอยู่หัวของเรา ให้รู้จักรักบ้านเมืองของเราถือนั่นคงอยู่ในพระพุทธศาสนา ยอมตายเสียดีกว่าที่จะบกพร่องในข้อเหล่านี้

(หัวใจนักรบ:235)

เรื่องความดีมีไชย เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตของทหารและนักเรียนนายร้อย จากข้อความข้างต้นเป็นตอนที่นายพลตรี พระยากำแหงณรงค์บรมสั่งสอนให้ทหารมีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ด้วยชีวิต เนื่องจากพระมหากษัตริย์มีพระมหากรุณาธิคุณต่อทหารเป็นอย่างมาก ข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นแนวคิดทั้งเรื่องความกตัญญูทเวที ความเสียสละ และความจงรักภักดี กล่าวคือทหารทุกคนต้องมีความกตัญญูทเวทีระลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์ และต้องแสดงความจงรักภักดีด้วยการเสียสละแม้แต่ชีวิตเพื่อปกป้องพระมหากษัตริย์ให้ทรงปลอดภัย ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนีว

กำแหง ...ขอชักชวนบรรดาทหารให้พากันรู้สึกยินดี ว่าคนชั่วที่ขายชาติขายคณะของตนโดยมุ่งหาประโยชน์ตนมิได้มีอยู่ในหมู่เราทั้งหลาย และจงช่วยกันหวังเกิดว่าจะไม่มีคนชนิดนี้บังเกิดขึ้นในหมู่เราเป็นอันขาด ขออย่าให้มีผู้ใดลืมความกตัญญูทเวทีอันควรมิอยู่ แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวผู้ทรงพระมหากรุณาเมตตาปราณีพวกเราเหล่าทหาร...สมควรที่เรจะมีใจจงรักภักดีเป็นอย่างยิ่ง จนสู้สละโลหิตและชีวิตของเราน้อมเกล้าถวายเป็นราชพลีในท่อนักรบ...

(ความดีมีไชย:156)

การวิเคราะห์แนวคิดของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเรื่องความจงรักภักดีพบว่าทุกคนที่อยู่ในสังคมสามารถแสดงความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ได้โดยเท่าเทียมกัน นอกจากนี้ยังพบว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเน้นปลูกฝังให้ทหารมีความจงรักภักดีเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เนื่องจากทหารเป็นผู้ที่มีอาวุธและอำนาจอยู่ในครอบครอง หากทหารขาดความจงรักภักดีจะทำให้มีผลกระทบต่อสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ได้

1.5 ความรักชาติ

ความรักชาติที่ปรากฏจากความขัดแย้งและการแก้ปัญหาของตัวละครในบทละครพูด พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นความรักชาติที่มีการแสดงออกหลายรูปแบบ พบในเรื่อง หัวใจนักรบ ความดีมีชัย และมหาตมะ ดังนี้

เรื่องหัวใจนักรบ เหตุการณ์ตอนที่พระภิรมย์ร่ำลากฎทหารฝ่ายข้าศึกจับได้ และพระภิรมย์มีความผิดในข้อหายิงทหารข้าศึกตาย แต่พระภิรมย์ได้ยืนยันว่าตนเองมีสิทธิ์ที่จะยิงทหารข้าศึกผู้รุกรานแผ่นดินได้ เนื่องจากตนเป็นคนไทย จากเหตุการณ์ข้างต้นแสดงให้เห็นแนวคิดเรื่องความรักชาติผ่านการกระทำของพระภิรมย์ ที่ได้ยอมเสียสละชีวิตเพื่อปกป้องประเทศชาติจากศัตรู ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนี่ว่า

ผู้บังคับการ	...ทำไมแกจึงยิงทหารของฉัน
พระภิรมย์	เพราะเป็นทหารข้าศึก
ผู้บังคับการ	แกไม่รู้หรือว่าแกนะไม่มีหน้าที่อะไรที่จะยิง
พระภิรมย์	ฉันเข้าใจว่า ฉันมีหน้าที่ยิงพวกนายได้เท่ากับคนอื่น ๆ...เพราะพวกของนายบุกรุกเข้ามาในเมืองไทย ฉันเป็นคนไทยคนหนึ่ง ฉันก็มีหน้าที่ต่อสู้ศัตรูของชาติไทย
ผู้บังคับการ	...แกเป็นทหารฤา
พระภิรมย์	เปล่า...
ผู้บังคับการ	ถ้าเช่นนั้นแกจะมีหน้าที่ต่อสู้กับพวกฉันได้อย่างไร
พระภิรมย์	ฉันได้บอกนายแล้ว ฉันมีหน้าที่ต่อสู้เพราะเป็นคนไทย ฉันยิงพวกนายเพื่อป้องกันบ้านเมืองของฉัน ตามหน้าที่ผู้ชายชาวไทย

(หัวใจนักรบ:222-223)

เรื่องความดีมีชัย เหตุการณ์ตอนที่มีคนร้ายคิดขโมยความลับแผ่นดิน เมื่อนายพลตรีพระยากำแพงนครจจับคนร้ายที่แท้จริงได้ จึงได้อบรมนักเรียนนายร้อยให้มีทั้งความกตัญญูต่อเวท

ความเสียสละ ความจงรักภักดี และความรักชาติ เหตุการณ์ตอนนี้แสดงให้เห็นแนวคิดเรื่องความรักชาติว่าให้รักชาติเหมือนที่รักตนเอง และจงสามัคคีกันอย่าให้ผู้ใดมาข่มเหงประเทศชาติของเราได้ ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนี้ว่า

กำแหง ...ขอชักชวนบรรดาทหารให้พากันรู้สึกยินดี ว่าคนชั่วที่ขายชาติขายคณะของคนโดยมุ่งหาประโยชน์ตนมิได้มีอยู่ในหมู่เราทั้งหลาย และจงช่วยกันหวังเถิดว่าจะไม่มีคนชนิดนี้บังเกิดขึ้นในหมู่เราเป็นอันขาด ขออย่าให้มีผู้ใดลืมความกตัญญู กตเวทิต์อันควรมีอยู่ แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวผู้ทรงพระมหากรุณาเมตตาปราณีพวกเราเหล่าทหาร...สมควรที่เราจะมีใจจงรักภักดีเป็นอย่างยิ่ง จนผู้สละโลหิตและชีวิตของเรา น้อมเกล้าถวายเป็นราชพลีในที่อันควร กับของจงอย่าได้มีเวลาเสื่อมคลายความรักชาติบ้านเมืองของเรา ฟังอุตสาห์ตั้งใจไว้ว่าจะรักษาความเป็นไทยแห่งชาติบ้านเมืองของเราไว้มิให้มีเวลาย่อหย่อนไป แม้แต่บัดนี้หนึ่งเลยเป็นอันขาด เพราะการที่รักชาติต้องเข้าใจว่าเหมือนรักตัวของเราเอง ใครข่มเหงชาติควรต้องเจ็บแค้นเหมือนหนึ่งข่มเหงตัวเรา...

(ความดีมีไชย:156-157)

เรื่องมหาตมะ เหตุการณ์ตอนที่เศรษฐีสนนอนหลับและฝันว่าตนได้พบกับทหารข้าศึกที่เข้ามาในแผ่นดินไทย โดยที่ทหารข้าศึกได้ขบใจเศรษฐีสนที่ได้พุดจาโน้มนำวให้คนไม่บริจาคเงินสร้างเรือรบ จนทำให้ข้าศึกสามารถบุกรุกเข้ามาในแผ่นดินไทยได้โดยง่าย เหตุการณ์ดังกล่าวทำให้เศรษฐีสนคิดได้ว่าการกระทำของตนที่ผ่านมาเป็นการกระทำที่ผิด เพราะเศรษฐีสนได้รู้ว่าการบริจาคเงินสร้างเรือรบจะช่วยป้องกันประเทศได้ เศรษฐีสนจึงได้สำนึกรักชาติไทยขึ้นมา และคิดเสียดาที่ตนเคยหลงผิดมาก่อน เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับเศรษฐีสนเป็นเพียงความฝัน ดังนั้นเมื่อเศรษฐีสนตื่นขึ้นมาเขาจึงยังคงมีโอกาสดูแลความรักชาติด้วยการสามัคคีกับคนในชาติบริจาคเงินสร้างเรือรบ เหตุการณ์ข้างต้นแสดงให้เห็นแนวคิดว่าหากคนไทยไม่รักและสามัคคีเพื่อชาติย่อมเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงของชาติ และเปิดโอกาสให้ข้าศึกบุกรุกชาติไทยได้โดยง่าย ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนี้ว่า

นายทหาร	...แกชื่อไหร่
สน	ชื่อสน นายเทียวถามดูก็ได้ ใครๆก็รู้ว่าฉันคน 1 เป็นคนที่ไม่ชอบทหารเลย
นายทหาร	อ้อ แล้วก็เรียกรายสร้างเรือรบแกเข้ากับเขาด้วยหรือเปล่า
สน	เปล่าเลย ฉันคน 1 เป็นผู้ที่พยายามพุดจาทัดทานอย่างแข็งขัน
นายทหาร	...ดีมาก ชอบใจ คนอย่างแกฉันชอบนักฉันอยากให้มีมากๆ เมืองไทยจะได้ตกเป็นของฉันเร็วๆ...

- นายทหาร ...แกรู้ไหมว่าการที่ฉันได้ขึ้นมาเดินเล่นในเมืองของแกได้ง่ายๆครั้งนี้ เพราะแกช่วยอุดหนุนพวกฉัน...แกกล่าวคัดค้านการสร้างเรือรบ มีคน เชื่อถือแก กรรมการผู้ตัดสินใจจึงยังเรียรายเงินไม่ได้ เรือรบก็ยังไม่มี ฉัน ก็เอาเรือของฉันแล่นเข้ามาหลายๆ ไม่มีใครต่อสู้เลย
- สน ดายจริง ! ... อนิจจา ! ไม่ได้รู้เลยว่าจะเป็นถึงเช่นนี้...นี่แน่จะอย่างไร จึงจะพอที่แกจะยิงฉัน ทำอย่างนี้จะพอไหม (ตบหน้านายทหาร)
- นายทหาร พอแล้ว ! พอเกินพอ! พันจ่า ! (พยักหน้า) (พันจ่าและทหารเข้าสีกจับตัว นายสน ไปขึ้นฟิงผนังด้าน 1 แล้วทหารตั้งแถว เตรียมยิง)
- สน ไหนๆ จะตายแล้ว ฉันขอพูดคำเดียว ว่าฉันเสียใจที่ฉันเป็นพลเมืองที่ เลวที่สุดคน 1 ไม่สมควรที่จะมีชื่อว่าเป็นคนไทย การที่จะตายครั้งนี้ไม่ เสียชีวิตเลย เพราะถ้าอยู่ไปก็จะดูหน้าใครไม่ได้ แต่มีความเสียตาย อยู่คนเดียวที่ไม่ได้มีโอกาสช่วยชาติ ถ้าได้รู้ว่าจะเป็นเช่นนี้แล้ว ก็จะ ได้เข้าเรียรายในการสร้างเรือรบด้วยสีกห้าพันบาท ถ้าได้ทำเช่นนั้น แล้วถึงจะตายก็ไม่ว่า

(มหาตมะ:169-172)

การวิเคราะห์แนวคิดของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเรื่องความรักชาติพบว่า ทุกคนควรมีความรักชาติและควรแสดงออกเมื่อมีโอกาส หากคนในชาติไม่รักชาติย่อมเป็นการบ่อน ทำลายความมั่นคงของชาติ ความรักชาติสามารถแสดงออกได้หลายรูปแบบทั้งทางกายที่เสียสละ ชีวิตเพื่อปกป้องประเทศชาติ ทางทรัพย์สินในการบริจาคเงินเพื่อสร้างเครื่องป้องกันประเทศชาติ หรือ ทางความคิดในการอบรมสั่งสอนให้เยาวชนรุ่นใหม่อำนาจรักชาติ นอกจากนี้ยังพบว่าแนวคิดเรื่อง ความรักชาติมักเกิดพร้อมกับความสามัคคี ความเสียสละ และความจงรักภักดี

1.6 การรักษาระเบียบวินัย

การรักษาระเบียบวินัยที่ปรากฏจากความขัดแย้งและการแก้ปัญหาของตัวละครในบทละคร พุดพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พบในเรื่อง เจ้าข้า,สารวัด! ดังนี้

เรื่องเจ้าข้า,สารวัด! เหตุการณ์ความวุ่นวายต่างๆ เกิดขึ้น เนื่องจากนางสาวสงวน พลโยธินมี คนรักเป็นทหารซึ่งต้องใส่เครื่องแบบทหารอยู่ตลอดเวลาตามกฎของทหาร สงวนไม่พอใจจึงบังคับ ให้นายร้อยตรี เจริญ วัฒนานนท์ แต่งกายเป็นพลเรือนซึ่งเป็นการผิดกฎของทหาร ดังปรากฏในบท สนทนาตอนนี่ว่า

สงวน อย่างไรหล่อนทำทางจะสนุกดีนะ?

นฤมล สนุกสำหรับหล่อนนั่นสิ แต่สำหรับเขาจะสนุกหรือ?

สงวน ในชั้นต้นเขาไม่เห็นสนุกเลยเหมือนกัน เพราะนอกจากกลัวสารพัดจับ มีหน้าซ้ำแล้วคุณพ่อจะพบเข้าอีกด้วย หล่อนก็รู้อยู่แล้วว่าคุณพ่อเคร่งปานใด ในเรื่องนี้ ระเบียบของท่านถ้าใครแต่งพลเรือนขัง 3 วัน

นฤมล ก็แล้วอย่างไรเขาจึงได้ตกลงแล้ว?

สงวน ฉันบอกเขาว่าไหนๆจะแต่งงานกันในเร็ววันนี้แล้ว ฉันอยากเห็นเสียก่อนว่า ถ้าเขาแต่งพลเรือนจะดีเหมือนแต่งทหารหรือไม่ ฉันยังไม่ได้เคยเห็นเขาแต่งอะไรนอกจากทหารเลย

(เจ้าข้า, สารวัด!:162-163)

นายร้อยตรีเจริญเป็นทหาร เมื่อมาแต่งกายด้วยชุดพลเรือนจึงเป็นการกระทำที่ผิดกฎของทหาร และเป็นการผิดระเบียบวินัย ผลของการทำผิดระเบียบวินัยคือการถูกจับขัง 3 วัน ดังนั้นทุกคนจึงต้องช่วยกันปกปิดความผิดให้นายร้อยตรีเจริญ ดังนี้

เถอ ผมเห็นรถคุณพระเลี้ยวหัวถนนมาแล้ว !

เจริญ ตายจริง ! จะทำอะไรกันเล่าคราวนี้ ? ฉันจบแน่ละ !

สงวน ยังไม่ตายน่า ! เถอ เร็วเข้า หยิบเสื้อคลุมของคุณพ่อนี้...เถอแกลไปกีดกันคุณพ่อไว้ให้ขึ้นมาช้าๆ นะ...

สงวน คุณ ! เอาเสื้อนี้คลุมเข้า (นายร้อยตรีเจริญรับเสื้อไปห่อคลุม) นั่งลง ! (นายเจริญนั่ง) ทำจับไข่น้ำให้เต็มเทียว !

เจริญ อ๊ะ ! อะไร-

สงวน อย่ามัวเถียง จับไข่น้ำ ! ส้นเข้าสิ ! ครางด้วย ! (เจริญทำตาม)...

 (นายพันโท พระพิทักษ์ยุทธวินัย เดินมาตามเฉลียงจากทางขวา พอจะเข้าประตูกลาง สงวนก็รีบไปต้อนรับ)

สงวน คุณพ่ออย่างไรกลับมาได้แต่วันเทียวเล่าคะ?

พิทักษ์ การประหลาด เลื่อนไปวันเสาร์...

สงวน ก็ดีแล้วที่ได้กลับบ้านวันๆ (รับหมวกพ่อไปวางที่โต๊ะ) คุณเจริญมาหาเลย เคาระห์ร้ายมาเกิดเป็นไข่น้ำ (นายเจริญสั่นและครางอื้อๆ ตามที่นัดกันไว้)

พิทักษ์ (เดินไปที่นายเจริญ) อ้าว!เป็นอย่างไรบ้างคุณ?

เจริญ (สั่นพลาฟลุคพลาฟ) ส้นเต็มทีขอรับ-ตัวร้อนจัด-

(เจ้าข้า, สารวัด!:170-172)

เหตุการณ์ข้างต้นเป็นตอนที่นางสาวสงวน นายร้อยตรีเจริญ และเล่อ ต่างวุ่นวายเพื่อช่วยกัน ปิดเครื่องชุดเรือนที่นายร้อยตรีเจริญสวมใส่ ด้วยการสร้างเหตุการณ์ว่านายร้อยโทเจริญเป็นไข้ ทั้งนี้ เพื่อปกปิดความคิดไม่ให้พระพิทักษ์ผู้เป็นผู้บังคับบัญชาของนายร้อยตรีเจริญและเป็นพ่อของ นางสาวสงวน ได้ทราบ จากการความขัดแย้งและการแก้ปัญหาของสงวนแสดงให้เห็นว่าการทำผิด กฎระเบียบ หรือกฎวินัยต่างๆ ย่อมนำความเดือดร้อนมาสู่ตนเองและคนรอบข้าง ดังเช่นสงวนที่เอา แต่ใจตนเองบังคับให้นายร้อยตรีเจริญทำผิดวินัยทางทหาร เหตุการณ์ดังกล่าวจึงนำความเดือดร้อน ทั้งทางกายและใจมาสู่ทุกคน

การวิเคราะห์แนวคิดของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเรื่องความมีระเบียบวินัย พบว่า ทุกคนควรประพฤติตามระเบียบวินัย เนื่องจากการฝ่าฝืนระเบียบวินัยแม้เพียงเรื่องเล็กน้อย อาจนำไปสู่ความเดือดร้อน ทั้งทางใจและกายต่อตนเองและบุคคลรอบข้าง

2. แนวคิดเรื่องบทบาทหน้าที่

บทบาท หมายถึง การทำหน้าที่ที่กำหนดไว้⁵ หน้าที่ หมายถึง กิจที่จะต้องทำด้วยความ รับผิดชอบ⁶ ดังนั้นแนวคิดเรื่องบทบาทหน้าที่จึงเป็นแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติตามหน้าที่และ ความรับผิดชอบที่บุคคลพึงกระทำ แนวคิดเรื่องบทบาทหน้าที่ที่ปรากฏในบทละครพูดพระราช นิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีทั้งบทบาทหน้าที่ระดับชาติ และบทบาทหน้าที่ ระดับตนเอง มีดังนี้

2.1 บทบาทหน้าที่ระดับชาติ

บทบาทหน้าที่ระดับชาติ คือ หน้าที่หรือสิ่งที่คนไทยพึงปฏิบัติเพื่อความสงบสุขและความ ปลอดภัยของประเทศไทย บทบาทหน้าที่ระดับชาติที่ปรากฏจากความขัดแย้งและการแก้ปัญหาของ ตัวละครในบทละครพูดพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว คือบทบาทหน้าที่ ของความเป็นพลเมืองไทย ซึ่งมีหน้าที่รักชาติและสามัคคีกันในการปกป้องประเทศชาติ พบในเรื่อง หัวใจนักรบ

เรื่องหัวใจนักรบ เหตุการณ์ตอนที่พระภิรมย์วรกรยิงทหารของข้าศึกที่บุกรุกแผ่นดินไทย โดยพระภิรมย์ได้ยืนยันว่าการกระทำของตนเป็นการทำตามหน้าที่คนไทย การกระทำของพระ

⁵ ราชบัณฑิตยสถาน,พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน , 602.

⁶ เรื่องเดียวกัน,1247.

ภิรมย์แสดงให้เห็นแนวคิดเรื่องหน้าที่ของคนไทยได้อย่างชัดเจนว่า คนไทยมีหน้าที่ในการร่วมมือกันปกป้องประเทศชาติจากข้าศึกศัตรูผู้รุกรานแผ่นดิน ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนี้ว่า

ผู้บังคับการ	...ทำไมแกจึงยิงทหารของฉันท
พระภิรมย์	เพราะเป็นทหารข้าศึก
ผู้บังคับการ	แกไม่รู้หรือว่าแกนะไม่มีหน้าที่อะไรที่จะยิง
พระภิรมย์	ฉันทเข้าใจว่า ฉันทมีหน้าที่ยิงพวกนายได้เท่ากับคนอื่น...เพราะพวกของนายบุกรุกเข้ามาในเมืองไทย ฉันทเป็นคนไทยคนหนึ่ง ฉันทก็มีหน้าที่ต่อสู้ศัตรูของชาติไทย
ผู้บังคับการ	...แกเป็นทหารฤ
พระภิรมย์	เปล่า...
ผู้บังคับการ	ถ้าเช่นนั้นแกจะมีหน้าที่ต่อสู้กับพวกฉันทได้อย่างไร
พระภิรมย์	ฉันทได้บอกนายแล้ว ฉันทมีหน้าที่ต่อสู้เพราะเป็นคนไทย ฉันทยิงพวกนายเพื่อป้องกันบ้านเมืองของฉันท ตามหน้าที่ผู้ชายชาวไทย

(หัวใจนักรบ:222-223)

จากเหตุการณ์ในเรื่องหัวใจนักรบมีหลายเหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นว่าบทบาทหน้าที่ระดับชาตินั้น ไม่ใช่แค่เพียงผู้ชายที่ทำได้ แต่ผู้หญิงก็สามารถแสดงบทบาทหน้าที่ระดับชาติได้เช่นกัน ดังเหตุการณ์ตอนที่ผู้บังคับการฝ่ายข้าศึกพยายามซักถามพระภิรมย์เกี่ยวกับข้อมูลทางทหารของไทย หากพระภิรมย์ยอมให้ข้อมูล ทหารฝ่ายข้าศึกจะปล่อยพระภิรมย์และครอบครัวให้เป็นอิสระ แต่พระภิรมย์ไม่ยอมบอก ผู้บังคับการจึงได้ถามอุไรบุตรสาวของพระภิรมย์ แต่อุไรก็ไม่ยอมบอกข้อมูลทางทหารของไทยเช่นกัน โดยอุไรคิดว่าเธอยอมเสียพ่อดีกว่าที่จะยอมเสียความเป็นพลเมืองดีที่มีหน้าที่ปกป้องแผ่นดิน การกระทำของอุไรแสดงให้เห็นแนวคิดบทบาทหน้าที่ของคนไทยว่า คนไทยทุกคนทั้งชายและหญิงมีหน้าที่ในการรักษา และร่วมมือกันป้องกันประเทศชาติให้ปลอดภัย ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนี้ว่า

อุไร	คุณพ่อคะ เขาจะทำอะไร
พระภิรมย์	เขาจะให้พ่อขายชาติ...
ผู้บังคับการ	ฉันทได้ชี้แจงแล้วว่า ไทยพ่อหล่อนฉกรรจ์มาก ตามกฎสงครามพ่อต้องถึงตาย...ถ้าพ่อหล่อนตอบสองสามคำเท่านั้นพอแล้ว ฉันทจะยอมยกชีวิตให้ หล่อนช่วยพุดจากกับพ่อหล่อนสักหน่อยไม่ได้ทีเดียวฤ
อุไร	(พุดเสียงเครือ) ไม่ได้ ดิฉันทเป็นหญิงก็จริง แต่ดิฉันทเป็นคนไทย ถึงจะเสียพ่อคนหนึ่งก็ดีกว่าจะเสียความเป็นพลเมืองดี

(หัวใจนักรบ:232-233)

นอกจากบทบาทหน้าที่ในเรื่องความรักชาติแล้ว คนไทยทุกคนยังต้องมีหน้าที่ในการจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ และช่วยกันปกป้องพระศาสนาอีกด้วย ดังเหตุการณ์ตอนที่ทหารฝ่ายข้าศึกกำลังจะนำพระภิรมย์ไปประหาร พระภิรมย์จึงได้อบรมสั่งสอนอุไรให้มีความกล้าหาญ พร้อมทั้งได้สั่งเสียให้อูไรอบรมลูกหลานต่อไปภายหน้า ให้มีหน้าที่ในการจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ ให้มีความรักชาติ และมั่นคงอยู่ในพระพุทธศาสนา เหตุการณ์ตอนนี้แสดงให้เห็นแนวคิดบทบาทหน้าที่ของคนไทยว่า คนไทยทุกคนไม่ว่าหญิงหรือชายต้องมีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และต้องเสียสละแม้ชีวิตเพื่อปกป้องชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ให้มีความมั่นคงปลอดภัย ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนี้ว่า

พระภิรมย์ อุไร ลูกรักของพ่อ ตั้งแต่เล็กๆมาแล้วหล่อนเคยบ่นอยู่เสมอว่าอยากเป็นผู้ชาย คราวนี้ถึงเวลาแล้วที่หล่อนจะต้องทำใจกล้าหาญอย่างผู้ชาย เวลาต่อไปเมื่อหล่อนเองจะได้มีลูกมีเต้าแล้วสอนลูกหล่อนให้มันรู้ลึกด้วยว่าตาของมันเป็นเกิดมาไม่เสียชาติ ได้ยอมสละชีวิต ดีกว่าที่จะยอมเอาใจออกห่างจากเจ้าข้าวแดงแกงร้อน สอนให้ลูกหล่อนมีความมั่นคงจงรักภักดีในพระเจ้าอยู่หัวของเรา ให้รู้จักรักบ้านเมืองของเราเถิด มันคงอยู่ในพระพุทธศาสนา ยอมตายเสียดีกว่าที่จะบกพร่องในข้อเหล่านี้

(หัวใจนักรบ:235)

2.2 บทบาทหน้าที่ระดับบุคคล

บทบาทหน้าที่ระดับบุคคล คือ หน้าที่หรือสิ่งที่บุคคลพึงปฏิบัติต่อบุคคลอื่นตามบทบาทที่ตนเองมี บทบาทหน้าที่ระดับบุคคลที่ปรากฏจากความขัดแย้งและการแก้ปัญหาของตัวละครในบทละครพูดพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีหลายลักษณะ ดังนี้

2.2.1 บทบาทหน้าที่ของคนในครอบครัว

บทบาทหน้าที่ของคนในครอบครัว คือ หน้าที่ที่บุคคลที่อยู่ในครอบครัวเดียวกันพึงปฏิบัติต่อกัน เพื่อความสงบสุขของครอบครัว เช่น บทบาทบิดา บทบาทมารดา บทบาทสามี และบทบาทภรรยา เป็นต้น บทบาทหน้าที่ของคนในครอบครัว พบหลายลักษณะ ดังนี้

2.2.1.1 บทบาทหน้าที่ของสามีและภรรยา

บทบาทหน้าที่ของสามีภรรยาที่พึงปฏิบัติต่อกันเป็นการแสดงให้เห็นแนวคิดเกี่ยวกับครอบครัว บทบาทหน้าที่ของสามีภรรยาที่ปรากฏในบทละครพูดพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวสะท้อนให้เห็นจากทั้งปัญหาและการแก้ปัญหาของตัวละครพบในเรื่อง ฟอกไม่ขาว กลแตก หมายถึงบ่อน้ำ ขนผสมกับน้ำยา หาโล้ และหนังสือ ดังนี้

เรื่องฟอกไม่ขาว เป็นเรื่องราวของสามีภรรยาชื่อหลวงพรพานิชกรรมและแม่จรัส เนื่องจากแม่จรัสเคยมีสามีมาแล้วคือนายบุญส่ง ก่อนที่แม่จรัสจะแต่งงานกับหลวงพร เมื่อแม่จรัสได้ติดต่อกับนายบุญส่งด้วยฐานะเรื่องการใช้นี้ จึงทำให้หลวงพรคิดว่าแม่จรัสกับนายบุญส่งยังคงลักลอบคบหากัน แม้ว่าแม่จรัสพยายามอธิบายเหตุผลด้วยความสัตย์จริง แต่หลวงพรก็ยังคงไม่เชื่อถ้อยคำของแม่จรัส ดังนั้นทั้งคู่จึงเกิดการทะเลาะวิวาทกันขึ้น เหตุการณ์ข้างต้นเกิดจากความไม่ไว้วางใจของสามี และเกิดจากการที่สามีไม่รับฟังเหตุผล สามีจึงแสดงออกด้วยการใช้ถ้อยคำรุนแรงซึ่งเป็นการไม่ให้เกียรติภรรยา ดังนั้นเหตุการณ์นี้จึงแสดงแนวคิดบทบาทหน้าที่ของสามีภรรยาว่าควรมีความไว้วางใจ ให้เกียรติซึ่งกันและกัน และควรรับฟังความเห็นไม่ใช่อารมณ์ตัดสินปัญหา เพราะการที่สามีและภรรยาละเลยบทบาทหน้าที่แห่งตน ย่อมก่อให้เกิดการทะเลาะวิวาท ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนีว่

หลวงพร ...นี่หล่อนมีนิกว่าฉันนะ โง่เสียเต็มทีฤฯ นึกจะหลอกอะไรหลอกได้ดังใจทุก
อย่าง

จรัส ทำไมคุณหลวงพูดเช่นนั้น

หลวงพร นี่หล่อนนิกว่าฉันไม่รู้สี่สาอะไรเสียเลยฤฯ นึกว่าไม่รู้ฤฯว่า, นายบุญส่งนะเป็น
ผัวเก่าของหล่อน นึกว่าไม่รู้ฤฯว่านายบุญส่งมาหาหล่อนสี่ห้าวันติดๆกันแล้ว
และมาพูดกันสองต่อสอง, วันละหลายๆ ชั่วโมง นึกว่าไม่รู้ฤฯว่ามีหนังสือไป
นัดแนะกันมา พุทโธ! พุทโธ! ฉันก็ไม่ใช่เด็กไม่ใช่เล็กอะไรเลยทำไมนิกว่าจะ
หลอกเล่นได้ตามใจทุกอย่าง ฤฯนิกว่าฉันหลงเสียเหลือเกิน, จะเอาความโกหก
อะไรไปอนเข้ามาให้ก็คงกลืนเท่านั้น

จรัส ดิฉันคิดไปแล้ว, ที่ไม่ได้บอกเล่าความจริงแก่คุณหลวงเสียแต่ต้น แต่ดิฉันมิได้มี
ใจมุ่งร้ายต่อคุณเลยเป็นความสัตย์ ดิฉันไม่อยากจะให้คุณได้รับความรำคาญ
ร้อนใจโดยไม่จำเป็นเท่านั้น

(ฟอกไม่ขาว:170-171)

เรื่องกลแตก แม่ดาราต้องแต่งงานกับหลวงวิศาลวัฒนากรเนื่องจากถูกคลุมถุงชน ฝ่ายหลวงวิศาลเองก็ไม่ได้รักใคร่ดารา หลวงวิศาลจึงมักไปเที่ยวกับหญิงอื่นเสมอๆ หลวงวิศาลอยากหย่ากับดาราจึงได้กล่าวหาว่าดาราคบชู้ จากเหตุการณ์ที่ยกมาข้างต้นหลวงวิศาลและดาราเกิดความขัดแย้งกันเนื่องมาจากความประพฤติของทั้งสองฝ่าย ที่ต่างฝ่ายต่างกล่าวหากัน และกันว่าไม่ซื่อสัตย์ต่อตนเอง โดยเฉพาะหลวงวิศาลที่มีพฤติกรรมไม่ให้เกียรติภรรยา ซึ่งแสดงออกด้วยการใช้ถ้อยคำรุนแรง เหตุการณ์ตอนนี้แสดงให้เห็นบทบาทหน้าที่สามีภรรยาที่พึงมีต่อกันคือความซื่อสัตย์ หากสามีภรรยาไม่มีความซื่อสัตย์ให้กันจะก่อให้เกิดความไม่ไว้วางใจ และนำไปสู่ความแตกแยกในที่สุด ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนี้ว่า

- วิศาล ...ขออย่าให้หล่อนเข้าใจผิดว่าฉันจะมาจับชู้ที่นี่ ฉันตั้งใจแต่เพียงจะมาเตือนว่า ในที่งานฤดูหนาวนี้ไม่ใช่ที่สำหรับกรอกกับชู้ เพราะเป็นที่เปิดเผยนัก
- ดารา ขอบใจที่คุณมาเตือน แต่ถ้าฉันได้ประพฤติดิไปก็เป็นเพราะความโง่เขลาเบาปัญญา โดยเห็นคุณผู้เป็นสามีเที่ยวกรอกผู้หญิงอื่นได้ ฉันจึงเข้าใจว่าการกรอกเช่นนั้นไม่ผิด
- วิศาล การแก้ตัวเช่นนี้หล่อนต้องรู้ยุติแล้วว่าไม่มีมูลเลย...ฉันเชื่อว่าหล่อนมีสมองพอที่จะเข้าใจได้ว่า ผู้หญิงกับผู้ชายผิดกัน ผู้ชายไม่ชอบเจ้าอะไร แต่ผู้หญิง-

(กลแตก:56-57)

เรื่องหมายน้าบ่อหน้า หลวงภักดีดำรงศักดิ์ต้องการแต่งงานกับแม่มาลี หลานสาวของพระยาประดิษฐ ซึ่งแม่มาลีจะแต่งงานกับผู้ชายที่เป็นโสดเท่านั้น หลวงภักดีได้แต่งงานกับแม่ฟ่องอยู่ก่อน เขาจึงได้โกหกทุกคนว่าแม่ฟ่องเป็นน้องสาว เมื่อแม่ฟ่องไปปรากฏตัวที่บ้านพระยาประดิษฐทุกคนจึงรู้ว่าแม่ฟ่องเป็นภรรยาของหลวงภักดี เหตุการณ์ดังกล่าวทำให้หลวงภักดีโกรธแม่ฟ่องมาก จึงแสดงอารมณ์โกรธด้วยการใช้ถ้อยคำที่รุนแรง ซึ่งการกระทำดังกล่าวเป็นการกระทำที่ไม่ให้เกียรติแม่ฟ่องเป็นอย่างมาก ฝ่ายแม่ฟ่องนั้นตั้งแต่เป็นภรรยาหลวงภักดีก็ได้ปฏิบัติหน้าที่ของการเป็นภรรยาอย่างดีที่สุด จากเหตุการณ์ข้างต้นแสดงให้เห็นว่าหลวงภักดีบกพร่องในการทำตามบทบาทและหน้าที่ของสามี ส่วนแม่ฟ่องนั้นเป็นผู้ที่ปฏิบัติตามบทบาทและหน้าที่ของการเป็นภรรยาได้เป็นอย่างดี ดังนั้นจึงแสดงให้เห็นแนวคิดว่าหากสามีหรือภรรยาไม่ปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของตน ย่อมก่อให้เกิดความแตกแยกในครอบครัว ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนี้ว่า

- ภักดี ...โบราณท่านว่ามีเมียเหมือนมีตรวนใส่ขา-นี่แหละ ได้แก้ตัวฉันในเวลานี้ละ หล่อนรู้ไหม
- ฟ่อง ดิฉันยังไม่ทราบเลยว่าได้ประพฤดิอย่างไรที่นำความเสื่อมเสียมาถึงคุณ
- ภักดี ก็การที่วิ่งไปบ้านเจ้าคุณประเสริฐนั่นน่ะอย่างไรละ

ผ่อง ดิฉันจะไปรู้ได้หรือ ว่าคุณได้ไปบอกเขาไว้ว่าคุณเป็นคนโสด ดิฉันจะเข้าใจ
ได้ว่า การมีเมียเป็นของที่น่าอายจนต้องปิดบังและปิดว่าไม่มี

ภักดี ฟ้าผ่าสิ แม่ผ่อง อย่ามาทำปากจัดกับฉันนะ

ผ่อง ดิฉันได้พยายามที่จะทำให้เป็นที่พอใจของคุณทุกอย่าง และถ้ารู้ว่าคุณชอบอย่างไร
แล้วละก็ ได้ตั้งใจทำให้ถูกใจเสมอ ถ้าคุณได้ชี้แจงให้ดิฉันเข้าใจเสียก่อนว่า
เหตุอะไรจึงจำเป็นต้องแสดงตนเป็นคน โสดละก็ ดิฉันก็คงจะตั้งใจรักษา
ความลับของคุณ

(หมยน้ำบ่อหน้า:230-231)

เรื่องขนมสมกับน้ำยา หลวงภิรมย์ฤดีได้แสดงพฤติกรรมไม่ให้เกียรตินาง
ภิรมย์ผู้เป็นภรรยา ด้วยการนำเรื่องราวในอดีตที่ทั้งคู่ได้มีความสัมพันธ์กันก่อนแต่งงานไปเล่าให้
เพื่อนฟัง เหตุการณ์ดังกล่าวได้สร้างความอับอายและความไม่พอใจให้นางภิรมย์เป็นอย่างมาก จน
นำไปสู่การทะเลาะวิวาท จากเหตุการณ์ข้างต้นแสดงให้เห็นว่าหลวงภิรมย์ฤดีบกพร่องในการปฏิบัติ
ตามบทบาทและหน้าที่แห่งตน เนื่องจากหลวงภิรมย์ฤดีไม่ยกย่องและไม่ให้เกียรติภรรยา นอกจากนี้
แล้วนางภิรมย์ยังคิดแก้เผ็ดหลวงภิรมย์ฤดีด้วยการโกหกว่าตนเคยมีชู้ก่อนแต่งงานกับหลวงภิรมย์ฤดี
เหตุการณ์ดังกล่าวสร้างความไม่พอใจให้หลวงภิรมย์ฤดีเช่นกัน จากเรื่องนี้จึงแสดงให้เห็นว่าการที่
สามีและภรรยาไม่ปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่แห่งตนย่อมก่อให้เกิดความบาดหมาง ดังปรากฏในบท
สนทนาตอนนี่ว่า

นางภิรมย์ ดิฉันก็ไม่อยากให้เกิดเหตุอับอายอะไรเขาเลย แต่ดิฉันยอมให้คุณถือ
ว่าดิฉันเป็นทาส เพราะได้พลาดทำเสียทีแก่คุณเช่นนั้น ไม่ได้อีก
ต่อไป คุณต้องสัญญาว่าจะไม่อวดแก่เพื่อนฝูงเช่นที่อวดเมื่อกี้นี้อีก
เลย

ภิรมย์ ฉันยอมสัญญาตามใจหล่อน ฉันรับผิดชอบทุกอย่าง มาบัดนี้ฉันรู้สึกแล้ว
ฉันมีความรักหล่อนปานใด เพราะฉะนั้นจะยอมตามใจหล่อนทุก
อย่าง

นางภิรมย์ ถ้าเช่นนั้นก็คงอยู่ด้วยกันไปได้...

(ขนมสมกับน้ำยา:23-24)

เรื่องหาโล่ เป็นเรื่องราวของขุนจ้านงจำแนกอัถ์และแม่เฒ่าที่แต่งงานกัน
โดยแม่เฒ่าได้ทราบว่าคุณจ้านงเคยรักกับแม่สาวงามมาก่อน แต่เมื่อขุนจ้านงได้แต่งงานกับแม่เฒ่า
ขุนจ้านงจึงตั้งใจปฏิบัติตามหน้าที่ของสามีที่ดีด้วยการซื้อสัณฑ์ต่อแม่เฒ่าเพียงคนเดียว การกระทำ

ของขุนจ้านงแสดงให้เห็นแนวคิดเรื่องบทบาทของสามีว่าควรมีความซื่อสัตย์ต่อภรรยา อันจะทำให้ครอบครัวเกิดความสุข ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนี้ว่า

- ขุนจ้านง ขอให้หล่อนฟังฉันให้ตลอดก่อน...ขอให้หล่อนเชื่อว่าต่อไปฉันจะตั้งหน้า
ประพุดแต่สิ่งที่หล่อนพอใจเสมอ ตั้งใจรักษาน้ำใจของหล่อนเป็นปฐม
เฉลา อย่าพูดอ้อมค้อมไปนักเลย พูดกันตรงๆเถอะว่า คุณเป็นอันจะไม่คบค้าสมาคม
กับแม่สาวงต่อไปอีกจะนั้นหรือ?
ขุนจ้านง ฉันตั้งใจจะบอกแก่แม่สาวงให้เป็นที่เข้าใจกันอย่างชัดเจนทีเดียว ว่าต่อไปฉัน
จะสนิทสนมกับเขาเช่นที่เคยมาไม่ได้ และถ้าพบปะกันก็ต้องเป็นในฐานะผู้รู้จัก
กันตามธรรมดาเท่านั้น
เฉลา ถ้าเช่นนั้นก็ดี

(หาโล่:126-127)

เรื่องหนังสือ พระศุภสาสน์ โสภิตได้พาสุกัญญาและครอบครัวไปเที่ยวป่า และได้ถูกเสือล้อมบ้านพักไว้ พระศุภสาสน์จึงได้แสดงบทบาทหน้าที่ของการเป็นสามีที่ดี ด้วยการเสียสละชีวิตผัวางล้อมของเสือ เพื่อไปตามตำรวจมาช่วยทุกคนในครอบครัว การกระทำของพระศุภสาสน์แสดงให้เห็นแนวคิดเรื่องบทบาทหน้าที่ของสามีว่าควรมีความรัก ความเสียสละ พร้อมทั้งจะปกป้องภรรยาให้ปลอดภัยอยู่เสมอ ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนี้ว่า

- ศักรินทร์ คุณพระ ผมขอพูดโดยใจจริง ว่าผมได้นึกตั้งแต่ต้นว่าคุณพระคงจะ
เป็นผู้รับอาสาไป แต่ที่ผมไม่ได้ออกนามคุณพระเสียแต่แรกก็เห็นว่า
คุณพระเป็นผู้ที่มีครอบครัวซึ่งคุณพระต้องถนอม
ศุภสาสน์ ขอรับ แต่คนอื่นๆก็มีเช่นนั้นเหมือนกัน ที่ผมรับอาสาไปครั้งนี้ ก็
เพราะผมรู้ลึกกว่าเป็นหน้าที่ของผมที่จะต้องทำการเพื่อให้ครอบครัว
และมิตรได้พ้นภัย

(หนังสือ:80)

2.2.1.2 บทบาทหน้าที่ของบิดา

บทบาทหน้าที่ของพ่อที่พึงปฏิบัติต่อลูกเป็นการแสดงให้เห็นแนวคิดเกี่ยวกับครอบครัวอีกด้วย บทบาทหน้าที่ของพ่อที่ปรากฏในบทละครพูดพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวสะท้อนให้เห็นจากทั้งปัญหาและการแก้ปัญหาของตัวละครพบในเรื่องเห็นแก่ลูก และกลแตก ดังนี้

เรื่องเห็นแก่ลูก แสดงแนวคิดเรื่องบทบาทหน้าที่ของพ่อว่า พ่อต้องเลี้ยงดูให้ความรัก ความเอาใจใส่ และปกป้องลูกจากภัยอันตรายทั้งปวง แนวคิดนี้สะท้อนให้เห็นจากทั้งพระยาภักดีนรธาและนายล้า กล่าวคือพระยาภักดีเกิดความขัดแย้งกับนายล้า เนื่องจากนายล้าต้องการบอกความจริงกับแม่ออว่าตนเป็นพ่อ พระยาภักดีรู้ดีว่าความจริงในข้อนี้จะเป็นเรื่องทำลายความสุขของแม่ออ ดังนั้นพระยาภักดีจึงพยายามขัดขวางนายล้าทุกวิถีทาง ฝ่ายนายล้านั้นเมื่อได้พบแม่ออ ความดีและจิตใจที่งดงามของแม่ออทำให้นายล้าสำนึกได้ว่าหน้าที่ที่แท้จริงของพ่อคืออะไร นายล้าจึงยอมจากแม่ออไปโดยไม่บอกความจริงว่าตนเองเป็นพ่อ การกระทำของทั้งพระยาภักดีและนายล้าแสดงให้เห็นบทบาทของพ่อได้อย่างชัดเจน ว่าหากพ่อปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่แห่งตนย่อมก่อให้เกิดความสุขสงบขึ้นทั้งในชีวิตของลูกและพ่อ ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนีวว่า

- ล้า (นั่งอยู่ครู่หนึ่ง แล้วพูดเสียงเครือๆ) เจ้าคุณขอรับ ได้ทำพุดลูก เด็กคนนี้ดีเกินที่จะเป็นลูกผม ผมมันเลวทรามเกินที่จะเป็นพ่อเขา ผมพึงรู้สึกความจริงเดี๋ยวนี้เอง
- ภักดี (ตอบนายล้า) พ่อล้า!
- ล้า หล่อนได้เขียนรูปพ่อของหล่อนขึ้นไว้ในใจเป็นคนดีไม่มีที่ติ ผมไม่ต้องการจะลบรูปนั้นเสียเลย (ถอดแหวนวงหนึ่งจากนิ้ว) นี่แน่ะครับแหวนนี้เป็นของแม่นวล ผมได้ติดไปด้วยสิ่งเดียวเท่านั้นแหละ เจ้าคุณได้โปรดเมตตาผมสักที พอถึงวันแต่งงานแม่ออ เจ้าคุณได้โปรดให้แหวนนี้แก่เขา บอกว่าเป็นของขวัญให้จากผม ส่งมาแทนตัว...อย่าได้บอกความจริงแก่แม่ออเลย ให้เขาคงนับถือรูปผมอันเท่านั้น ว่าเป็นพ่อเขา...

(เห็นแก่ลูก : 227-228)

เรื่องกลแตก แสดงให้เห็นแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของพ่อว่าการที่พ่อรัก เอาใจใส่ และดูแลลูกเป็นอย่างดีเป็นสิ่งที่ดี แต่การที่พ่อปฏิบัติตามหน้าที่แห่งตนโดยละเลยความสุขที่แท้จริงของลูก จะทำให้ลูกได้รับความทุกข์ทรมาน ดังตอนที่ขุนประกาศกำลังดักเตือนพระวิสูตรว่าการที่พระวิสูตรจัดการคลุมถุงชน คือยกแม่दारานูตรสาวให้กับหลวงวิลาสเป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้อง เนื่องจากคارانันได้มีครรภ์อยู่ก่อนแล้ว การกระทำของพระวิสูตรจึงเป็นการทำลายความสุขของลูก อย่างไรก็ตามพระวิสูตรยังคงยืนยันว่าตนเองได้ทำตามหน้าที่ของพ่ออย่างดีที่สุดแล้ว เพราะพระวิสูตรเชื่อมั่นว่าพ่อก็มีหน้าที่ในการหาคู่ครองที่ดีให้แก่ลูก ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนีวว่า

ประกาศ ...ขอให้เข้าใจว่าหนูคารามันก็เป็นคนเราเหมือนกัน ไม่ใช่ตุ๊กตา ขอให้เชื่อผม
เถอะเวลานี้ใจคอหนูคารากำลังปั่นป่วนพิลึก เพราะเมื่อคุณพระจันแดงให้ไป
กับหลวงวิลาส มันก็ไม่ได้รักหลวงวิลาสเลย และหลวงวิลาสก็ไม่ได้พยายามที่จะ
ทำให้มันรักเสียด้วย เพราะฉะนั้นในเวลานี้ใจหนูคารามันเหมือนว่างเปล่าอยู่ ซึ่ง
เป็นของน่าวิตกมาก...

วิสูตร ทำไม...ท่านขุนนี่อย่างไร พูดรากับว่าแลเห็นท่าทางที่จะมีเหตุเสื่อมเสียอยู่แล้ว
ทีเดียว

ประกาศ ผมกะเนเอาดอกขอรับ ไม่ใช่เห็น เป็นแต่มันก็ชอบกลอยู่บ้าง หลวงสิทธิ์กับหนู
คารานะเคยชอบกันมากแต่ก่อนไม่ใช่หรือ...

วิสูตร ก็ชอบกันเด็กต่อเด็กเท่านั้น...

ประกาศ เพราะฉะนั้นพอราชการส่งหลวงสิทธิ์ออกไปศึกษาที่ยุโรป คุณพระก็รับฉวย
โอกาสยกหนูคาราให้แก่วิทยาสาลเสียดียว

วิสูตร คาราคือลูกสาวของฉัน และเป็นหน้าที่ของฉันที่จะต้องปลุกฝังให้สมควร ฉัน
จึงได้จัดการตกแต่งให้ไปแก่ผู้ที่มีหลักฐาน จะได้อนตาหลับ

(กลแตก:14-16)

การที่พระวิสูตรคลุ้มคลั่งจนแม่คาราทำให้แม่คาราได้รับความทุกข์ทรมาน
และนำไปสู่การหย่าร้างในที่สุด ดังนี้

คารา คุณพี่ ดิฉันขอบอกว่าดิฉันเหลือทนแล้วนะ หัวดิฉันน่ะยิ่งดูไปยิ่งเห็นความเลว
ทรามของเขามากขึ้นทุกที...ก็ดูเอาเถอะคะ แต่มาในงานการที่ผู้คนชุมนุมอยู่ทั้ง
เมืองเช่นนี้ เขายังไม่มีมายายที่ขวยเกรงอยู่กับอิสระอะไรก็ไม่รู้ เช่นนี้จะให้
ดิฉันทำอย่างไร

สิทธิ์ หล่อนจะให้ฉันตอบอย่างไรก็เป็นการลำบากใจเหลือเกิน...

คารา ถ้าดิฉันได้ยินยอมตกลงกับเขาเพราะความรักใคร่หลงใหลเช่นนั้น ดิฉันก็จะสู
นั่งทนทุกข์ เพราะจะได้ถือเสียว่าเป็นความผิดของดิฉันเองที่เลือกผิดคน นี่ดิฉันก็
ไม่ได้รักใคร่หรือเลื่อมใสเขาด้วยความเต็มใจเลย เป็นแต่ชั่วคุณพ่อไม่ได้ฉัน จึง
ต้องยอมแต่งงานกับเขา จะมาให้ดิฉันต้องทนทุกข์เดือดเนื้อร้อนใจทุกหายใจเข้า
ออกเช่นนี้ จะให้ดิฉันนั่งทนอย่างไรได้

(กลแตก:51-52)

2.2.2 บทบาทหน้าที่ในการประกอบอาชีพ

บทบาทหน้าที่ในการประกอบอาชีพ คือการที่บุคคลประกอบอาชีพใดนั้น ควร
ปฏิบัติตามบทบาทและหน้าที่ตามอาชีพนั้นๆด้วยความซื่อสัตย์สุจริต และเต็มความสามารถ ทั้งนี้

เพื่อประโยชน์แห่งตน สังคม และประเทศชาติ บทบาทหน้าที่ในการประกอบอาชีพที่ปรากฏในบทละครพูดพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวสะท้อนให้เห็นจากทั้งปัญหาและการแก้ไขปัญหของตัวละคร พบในเรื่อง ฉวยอำนาจ และหมิ่นประมาทศาล ดังนี้

เรื่องฉวยอำนาจ เหตุการณ์ตอนที่นายพันโท ฟรานซิส มาร์ชโย นายทหารกรมทหารรักษาพระองค์ได้ประกาศปณิธานของผู้ที่ประกอบอาชีพทหารว่า ทหารมีหน้าที่ในการแสดงความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ และมีหน้าที่กำจัดผู้คิดก่อการจลาจล เพื่อรักษาความสงบสุขภายในประเทศ ดังนั้นผู้มีอาชีพทหารจึงต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนเองให้ดีที่สุด ซึ่งเป็นการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ทั้งระดับบุคคล และระดับชาติ ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนีว่

มาร์ชโย ...ข้าพเจ้าเป็นทหาร ฉะนั้นก็เป็นธรรมดาอยู่เองที่จะต้องรู้สึกรักกองทัพอันไร้ธงชัย ทหารในกองทัพนั่นย่อมจะมีขวัญไม่สู้ดี และเมื่อเข้าสนามรบถ้ารู้สึกรักจะมีธงชัยไปในกองทัพอันไร้ธงชัยนั้นจะมีใจอยู่ในแนวหน้า ทหารก็มีขวัญดีเพราะมีใจยึดมั่นอยู่ที่ธงชัย...นั่นแหละ สหายทั้งหลาย พระเจ้าแผ่นดินเหมือนธงชัยของชาติ ชาติใดมีพระเจ้าแผ่นดิน ก็คือมีวัตถุที่สำหรับเป็นศูนย์แห่งความจงรักภักดี...ข้าพเจ้าเชื่อว่าทหารโดยมากที่เป็นทหารแท้จริงต้องนึกเช่นเดียวกับข้าพเจ้า พวกทหารรู้สึกภูมิใจอยู่เสมอที่มีพระเจ้าแผ่นดินเป็นจอมทัพ...ทหารจะไม่ยอมเป็นอันขาด ที่จะช่วยเป็นกำลังแก่ผู้ก่อการจลาจล ตรงกันข้ามทหารจะต้องกระทำการตามหน้าที่คือปราบปรามพวกผู้ก่อการจลาจล เพื่อรักษาความสงบราบคาบภายในบ้านเมือง อันเห็นว่าเป็นหนทางอันดีที่สุดที่จะป้องกันมิให้ศัตรูภายนอกฉวยโอกาสนำหายนะมาสู่ชาติของเรา...

(ฉวยอำนาจ : 219-222)

เรื่องหมิ่นประมาทศาล นายบัวถูกหลวงพิทักษ์ธรรมณูญกิจผู้มีอาชีพเป็นผู้พิพากษาคัดสินจำคุก เมื่อนายบัวพ้นโทษ จึงคิดกลับมาแก้แค้นหลวงพิทักษ์ นายบัวได้วิพากษ์วิจารณ์ผู้ที่มีอาชีพหมอความว่ามักเห็นแก่ได้ และริบไถเงินจากลูกความ ซึ่งหลวงพิทักษ์ก็ยอมรับว่าหมอความประเภทนี้มีอยู่จริง ความคิดของนายบัวแสดงให้เห็นแนวคิดเรื่องการประกอบอาชีพหมอความ หรือทนายความว่า ควรมีความซื่อสัตย์ ไม่เอาเปรียบลูกความโดยเฉพาะกับชาวบ้านที่ไม่มีความรู้ด้านกฎหมาย เพราะหากทนายความไม่ปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่แห่งตนย่อมทำให้ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อน และยังเป็นการทำลายชื่อเสียงของทนายอีกด้วย ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนีว่

- พิทักษ์ ...นี่แกเคยหากินทางหมอคความหรือยังงิ ถึงได้ฉลาดพูดนัก
- บัว เปล่าครับ ผมเป็นแต่ขโมยข้างเล็กน้อย ไม่ถึงปล้นเขากินอย่างพ้อหมอคความ
หรือขอรับ
- พิทักษ์ อ๊ะ อะไรหมอคความอะไร ไปเที่ยวปล้นสะคมเขาที่ไหน ชื่ออะไร แกรู้จักไหม ข้า
จะได้จำไว้ไปคิดอ่านกำจัดเสีย
- บัว ได้ทำเข้าใจผิดเสียแล้ว ได้ทำเข้าใจไปว่าผมพูดถึงปล้นจุดคบแดงๆ อ้ายเสียเอา
วา
- พิทักษ์ ก็ยังงั้นปล้นยังงิละ
- บัว ปล้นเจียบๆก็ได้นี้ขอรับ คอยอยู่แต่ให้คนเป็นความรำไป ถึงคนบ้านนอกๆ หน่อย
ยิ่งหวาน รู้อยู่แล้วว่าทางความจะแพ้ ก็หมุนเอาจนได้ เมื่อแพ้แล้วยังหมุนให้
อุทธรณ์ฎีกาอะไรต่อไปอีก เอาจนฉิบหายกันพอดี จริงไหมขอรับ
- พิทักษ์ ก็คงจะมีบ้าง ธรรมดาคนจะให้ดีไปทั้งนั้นไม่ได้

(หมิ่นประมาทศาล :24-25)

2.2.3 บทบาทหน้าที่ของความเป็นสุภาพบุรุษ

สุภาพบุรุษ หมายถึง ชายที่มีกิริยาจาเรียบร้อย รู้กาลเทศะ และมีคุณธรรม⁷
การศึกษบทละครพูดพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวพบแนวคิดเรื่องความ
เป็นสุภาพบุรุษ จากความขัดแย้งและการแก้ปัญหาของตัวละครหลายเรื่อง ดังนี้ เรื่องหนังสือ
ความดีมีไชย เสียสละ หมายถึงน้ำบ่อหน้า ขนสมกับน้ำยา และกลแตก

เรื่องหนังสือ เหตุการณ์ตอนที่พระสุกศาสนา โสภิต ครอบครัวและมิตรได้มาเที่ยว
ป่า และทุกคนกำลังตกอยู่ในวงล้อมของเสือ ทุกคนจึงช่วยกันหาทางแก้ปัญหาด้วยการหาคนใดคน
หนึ่งให้ฝ่าวงล้อมของเสือออกไปตามคนมาช่วยเหลือ บุคคลที่แสดงความเป็นสุภาพบุรุษได้แก่
พระสุกศาสนา เนื่องจากพระสุกศาสนาได้ยอมเสียสละแม้แต่ชีวิตของตนเองในการอาสาฝ่าวงล้อม
ของเสือเพื่อไปตามตำรวจมาช่วยทุกคน การกระทำดังกล่าวเป็นการปกป้องคนรัก ครอบครัว และ
มิตร ให้ปลอดภัยจากเสือ และเป็นการกระทำที่เกิดขึ้นจากคุณธรรม ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนี
ว่า

⁷ ราชบัณฑิตยสถาน,พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน , 1206.

ศักรินทร์ คุณพระ ผมขอพูดโดยใจจริง ว่าผมได้นึกตั้งแต่ต้นว่าคุณพระคงจะเป็นผู้รับอาสาไป แต่ที่ผมไม่ได้ออกนามคุณพระเสียแต่แรกก็เห็นว่า คุณพระเป็นผู้ที่มีครอบครัวซึ่งคุณพระต้องถนอม

ศุภสาสน์ ขอรับ แต่คนอื่นๆก็มีเช่นนั้นเหมือนกัน ที่ผมรับอาสาไปครั้งนี้ ก็เพราะผมรู้สึกว่าเป็นหน้าที่ของผมที่จะต้องทำการเพื่อให้ครอบครัว และมิตร ได้พ้นภัย

(หนังสือ:80)

เรื่องความดีมีไชย เหตุการณ์ตอนที่นักเรียนนายร้อยสวัสดิ์ถูกจับเป็นผู้ต้องสงสัยในข้อหาขโมยความลับของแผ่นดิน เนื่องจากวันเกิดเหตุนายร้อยสวัสดิ์ได้หายตัวไป ซึ่งความจริงแล้วในวันดังกล่าว นายร้อยสวัสดิ์ได้แอบไปเที่ยวกับแม่สายหยุดสองต่อสอง ดังนั้นนายสวัสดิ์จึงไม่ยอมบอกความจริงให้นายพลตรี พระยากำแพงนครศักดิ์ได้ทราบ เพราะกลัวว่าจะทำให้แม่สายหยุดได้รับความเสียหาย การกระทำของนักเรียนนายร้อยสวัสดิ์เป็นการแสดงให้เห็นความเป็นสุภาพบุรุษ อันเกิดจากคุณธรรมในด้านความเสียสละ และการให้เกียรติคนรัก ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนี้ว่า

กำแพง ก็ถ้าเช่นนั้นทำไมจึงจะบอกฉันไม่ได้

สวัสดิ์ เพราะผมไม่ขอเอาตัวรอดโดยทางที่จะต้องให้คนอื่นเสียชื่อ

กำแพง ทำไมเขาจึงจะต้องเสียชื่อ

สวัสดิ์ ผมขอประทานกราบเรียนตามตรง เพราะผู้ที่ไปด้วยกับผม เขาเป็นผู้หญิงสาวที่ยังไม่มีผัว เพราะฉะนั้นผมได้สาบานกับเขาไว้ว่าจะไม่บอกกับใครทราบเลย ว่า ผมกับเขาได้ลงเรือไปเที่ยวด้วยกันสองต่อสอง

กำแพง อ้อ! แกนี่ก็ออกแต่จะมีบ้าๆอยู่ จะยอมเสียชื่อตัวเอง เพื่อรักษาชื่อผู้หญิงที่เดียว หรือ นึกดูเสียให้ดีกว่าก่อนนะ...

(ความดีมีไชย:143-144)

เรื่องเสียสละ เหตุการณ์ตอนที่นายพันโท พระรามพลภัทรเข้าใจผิดคิดว่านายร้อยโทเทพ เทพโยธินผู้ได้บังคับบัญชาอยู่กับนางสาวศรี พระรามจึงคิดหลีกทางให้นายเทพกับนางสาวศรีได้รักกัน การกระทำของพระรามแสดงให้เห็นว่าพระรามมีความเป็นสุภาพบุรุษ มีความเสียสละ คิดถึงความสุขของผู้อื่นก่อนความสุขของตนเอง ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนี้ว่า

- พระราม ...การที่ผมจะมาเป็นคู่แข่งกับผู้หญิงกับนายทหารผู้น้อยในบังคับบัญชาของผม ดูเป็นการเอาเปรียบอย่างไม่งดงามเลย. อย่างไรก็ตาม ผมต้องให้ออกาสแก่เขาให้เต็มที่; ต่อเมื่อเห็นปรากฏชัดแล้วว่าแม่ศรีไม่รักนายเทพเป็นแน่นอน ผมจึงจะสิ้นความตะจิตตะขง
- หลวงศุภสร ผมขอกล่าวตรงๆ ว่าหากคนที่คิดอย่างคุณพระนี้ได้ยากนัก ในการหา คู่ ผมไม่เห็นควรที่จะลดข้อให้แก่ใครทั้งหมด
- พระราม การหา คู่ก็เหมือนการสู้ศึก, คือคนสุจริตต้องสงวนศักดิ์, ต้องไม่ใช้อุบายหรือเอาเปรียบอย่างที่ตนเอง จะต้องรู้สึกละอายแก่ใจ
- หลวงศุภสร ก็ถูกละขอรับ; แต่คนที่มีความเห็นเช่นคุณพระมีน้อยนัก เพราะฉะนั้น ผมเกรงว่าความดีของคุณพระเองแหละ จะทำให้คุณพระต้องไร้ความสุข
- พระราม ถึงผมเองจะไร้ความสุขก็ตาม, แต่ถ้าผมช่วยให้แม่ศรีผู้ที่ผมรักยิ่งกว่าชีวิตได้รับความสุขแล้ว ผมก็จะเป็นที่พอใจ...

(เลียดสะ:35-36)

เรื่องหมายน้ำป่อหน้า เหตุการณ์ตอนที่แสดงให้เห็นว่าหลวงภักดีดำรงศักดิ์ไม่มีความเป็นสุภาพบุรุษ เนื่องจากหลวงภักดีได้แม่ฟ่องเป็นภรรยาแล้ว แต่หลวงภักดีไม่เคยยกย่อง หรือให้เกียรติแม่ฟ่องเลย หลวงภักดีมักประพฤติดกับแม่ฟ่องด้วยความหยาบคายทั้งจากการกระทำ และคำพูด อีกทั้งหลวงภักดียากแ่่งงานกับแม่มาลีเพื่อยกฐานะของตนเอง จึงโกหกแม่มาลีว่าตนเองยังเป็นชายโสด การกระทำของหลวงภักดีแสดงให้เห็นว่าหลวงภักดีไม่มีความเป็นสุภาพบุรุษ เป็นการกระทำที่เอาเปรียบผู้หญิงถึง 2 คน เพื่อหวังผลประโยชน์มาสู่ตนเอง ในที่สุดแล้วการที่หลวงภักดีไม่มีความเป็นสุภาพบุรุษก็ได้้นำความทุกข์มาสู่ตนเอง เขาต้องสูญเสียทุกอย่างทั้งภรรยา คนรัก และความไว้วางใจจากผู้บังคับบัญชา ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนี้ว่า

- ภักดี ... โบราณท่านว่ามีเมียเหมือนมีตรวนใส่ขา-นี้แหละได้แก่ตัวฉันในเวลานี้ละ หล่อนรู้ไหม
- ฟ่อง ดิฉันยังไม่ทราบเลยว่าได้ประพฤติดังไรที่นำความเสื่อมเสียมาถึงคุณ
- ภักดี ก็การที่วิ่งไปบ้านเจ้าคุณประเสริฐนั่นแหละอย่างไรละ
- ฟ่อง ดิฉันจะไปรู้ได้หรือ ว่าคุณได้ไปบอกเขาไว้ว่าคุณเป็นคนโสด ดิฉันจะเข้าใจได้ว่า การมีเมียเป็นของที่น่าอายจนต้องปิดบังและปกปิดว่าไม่มี
- ภักดี ฟ้าผ่าลิ แม่ฟ่อง อย่ามาทำปากจัดกับฉันนะ

- ผ่อง ดิฉันได้พยายามที่จะทำให้เป็นที่พอใจคุณทุกอย่าง และถ้าว่าคุณชอบอย่างไรแล้วละก็ ได้ตั้งใจทำให้ถูกใจเสมอ ถ้าคุณได้ชี้แจงให้ดิฉันเข้าใจเสียก่อนว่าเหตุไรจึงจำเป็นต้องแสดงตนเป็นคนโสดละก็ ดิฉันก็จะตั้งใจรักษาความลับของคุณ
- มา เขาอายุว่าเขามีเมียเป็นชาวบ้านนอกนะสิลูก แต่ที่เมื่อแรกทำไมไม่นึกอาขต่อเมื่ออยู่ด้วยกันจนมีลูกถึงสามคนแล้ว เกิดมาอาขขึ้น...
- ภักดี แก่อยากรู้ความจริงหรือยายมา ฉันจะบอกให้ ถ้าลูกสาวของแกไม่มาเป็นตรวนใส่ขานฉันอยู่เสียก่อนแล้วละก็ ฉันอาจจะได้เป็นหลานเขยเจ้าคุณประคิษฐ และจะได้เมียมั่งมีด้วย

(หมยน้ำบ่อหน้า:230-231)

เรื่องขนมสมกับน้ำยา เหตุการณ์ตอนที่หลวงภิรมย์ฤดีได้นำเรื่องราวในอดีตที่หลวงภิรมย์ได้ลี้ภัยหนีความสับสนกับนางภิรมย์ก่อนที่จะแต่งงานกันให้นายจันฟัง เนื่องจากหลวงภิรมย์ต้องการแสดงให้เห็นว่าตนเองมีอำนาจเหนือภรรยา การกระทำของหลวงภิรมย์แสดงให้เห็นว่าหลวงภิรมย์ไม่มีความเป็นสุภาพบุรุษ ไม่ให้เกียรติภรรยา เพราะการกระทำของหลวงภิรมย์เป็นการกระทำเพื่อหวังประโยชน์และความภาคภูมิใจแห่งตน โดยไม่ได้คำนึงถึงศักดิ์ศรีและเกียรติยศของภรรยา สุดท้ายการที่หลวงภิรมย์ไม่มีความเป็นสุภาพบุรุษก็ได้สร้างความขัดแย้งให้เกิดขึ้นระหว่างหลวงภิรมย์และนางภิรมย์ ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนี้ว่า

- จัน ...คนโสดอย่างผมนึกหวาดหวั่นในการมีเมีย...
- ภิรมย์ ถ้าเราไว้ตัวให้ดีก็ไม่ต้องกลัวเขาเลย ตรงกันข้าม เขาต้องกลัวเรา ต้องอยู่ในอำนาจของเราเราว่าใครต้องเป็นนั่น
- จัน อย่างเช่นคุณหลวงกับแม่สร้อยจะนั่นสิ...
- ภิรมย์ ...อย่างเช่นผมเองนี่เป็นตัวอย่าง เมียผมต้องอยู่ในถ้อยคำของผม เพราะเขาคงอยู่ในที่เสียเปรียบผมวันยังค่ำ
- จัน เอ๊ะ! ทำไมล่ะ
- ภิรมย์ เพราะหล่อนได้พลาดทำ ขอมเสียตัวแก่ผมก่อนโดยมิได้รอให้ผู้ใหญ่ยกย่องให้กัน เพราะฉะนั้นถ้าต่างว่าผมจะเล่นตัวไม่ยอมรับเอาหล่อนเป็นภรรยา อย่างเช่นที่คนอื่นเขาได้ทำกันมาแล้ว หล่อนก็จะตกอยู่ในความลำบากมากจริงไหม

(ขนมสมกับน้ำยา:15-16)

เรื่องกลแตก เป็นเรื่องราวของหลวงวิศาลพัฒนากรที่อยากหย่ากับแม่ดารา จึงได้แต่งเรื่องว่าดาราแอบคบชู้ หลวงวิศาลได้อาละวาดใส่ดาราทั้งการใช้คำพูดและกิริยาท่าทางท่ามกลางที่สาธารณะ แสดงให้เห็นว่าหลวงวิศาลไม่ให้เกียรติแม่ดารา การกระทำของหลวงวิศาลแสดงให้เห็นว่าหลวงวิศาลไม่มีความเป็นสุภาพบุรุษทั้งทางด้านความคิด คำพูด และการกระทำ ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนี้ว่า

วิศาล แม่ดารา เมื่อคืนนี้หล่อนคุยอยู่กับใคร

ประกาศ ก็คุยกับผมล่ะสิ...

วิศาล ผมไม่ได้พูดกับท่านขุน ท่านขุนจะมาตอบผมทำไม

ประกาศ ...รู้แล้ว แต่ผมสังเกตเห็นว่าในงานนี้คุณหลวงพอใจกอดแม่รูปงามละครประโยชน์มากกว่า และเห็นเมียของคุณต้องนั่งอยู่คนเดียวโดยมาก จึงสงสารมาคุยกับเขาบ้าง มันเสียหายอย่างไร

วิศาล (ทำหน้าเยาะเย้ย) ท่านขุนเข้าใจผิดเสียแล้ว ที่ผมว่าท่านขุนมาแทรกแซงครั้งนี้ไม่ใช่ระหว่างตัวผมกับภรรยาผมหาได้ ท่านขุนมาแทรกกลางระหว่างเมียผมกับชู้ของเขาต่างหาก

ดารา (ลุกขึ้นขึ้น พุดเสียงแข็ง) ดิฉันไม่ยอมให้คุณหลวงมาใส่ความดิฉันเปล่าๆ นะเฮ้อ...

วิศาล ...ขออย่าให้หล่อนเข้าใจผิดว่าฉันมาจับชู้ที่นี่ ฉันตั้งใจแต่เพียงจะมาเตือนว่าในงานฤดูหนาวนี้ไม่ใช่สำหรับกรอกับชู้ เพราะเป็นที่เปิดเผยนัก

ดารา ขอบใจที่คุณมาเตือน แต่ถ้าดิฉันได้ประพาศผิดไปก็เป็นเพราะความโง่เขลาเบาปัญญา โดยเห็นคุณผู้เป็นสามีเที่ยวกรอผู้หญิงอื่นได้ ดิฉันจึงเข้าใจว่าการกรอเช่นนั้นไม่ผิด

วิศาล การแก้ตัวเช่นนี้หล่อนต้องรู้อยู่ดีแล้วว่าไม่มีมูลเลย...ฉันเชื่อว่าหล่อนมีสมองพอที่จะเข้าใจได้ว่า ผู้หญิงกับผู้ชายผิดกัน ผู้ชายไม่ชอกช้ำอะไร แต่ผู้หญิง...

ดารา ถึงคุณจะมีได้มีชาติกำเนิดเป็นผู้ดีก็ควรจะพยายามใช้กิริยาวาจาให้คล้ายผู้ดีสักหน่อยจะค่อยยังชั่ว

วิศาล หล่อนรู้ไหมว่าถ้าฉันเป็นไพร่จริงๆ และเมียฉันประพาศเป็นนางกาก็เช่นหล่อนนี้ ฉันจะทำอย่างไร คงได้ดับปากคอเหินไปอย่างนี้ (เงื้อมือแต่ขุนประกาศเข้าขวางไว้...)

(กลแตก:56-58)

2.2.4 บทบาทหน้าที่ของความเป็นสตรี

บทบาทหน้าที่ของความเป็นสตรีที่ปรากฏในบทละครพูดพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีความสมบูรณ์ทั้งบทบาทมารดา บทบาทลูก และบทบาท

ภรรยา ซึ่งปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่แห่งตนโดยมิได้ขาดตกบกพร่อง นอกจากนี้ยังพบว่าพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีการส่งเสริมให้สตรีตระหนักถึงบทบาทหน้าที่และสิทธิแห่งความเป็นสตรี กล่าวคือมีการส่งเสริมสิทธิสตรี ซึ่งพบในเรื่อง ขนมนมกับน้ำยากลแตก และหมายน้าบ่อหน้า ดังนี้

เรื่องขนมนมกับน้ำยา เมื่อหลวงภิรมย์ฤดีไม่ให้เกิดดินางภิรมย์ในฐานะภรรยา นางภิรมย์จึงได้โต้ตอบหลวงภิรมย์เพื่อเรียกร้องสิทธิแห่งความเป็นภรรยา การกระทำของนางภิรมย์แสดงให้เห็นว่าผู้หญิงมีสิทธิ์เรียกร้อง ต่อรอง กับการกระทำที่ไม่ดีที่ผู้ชายประพฤติกับตน แสดงให้เห็นว่าผู้หญิงไม่จำเป็นต้องตกอยู่ใต้อำนาจของผู้ชายในทุกเรื่อง ดังนั้นการกระทำของนางภิรมย์จึงเป็นการแสดงให้เห็นสิทธิของสตรี ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนีว่

นางภิรมย์	ดิฉันไม่อยากให้เกิดความอับอายอะไรเขาเลย แต่ดิฉันยอมให้คุณเถิดว่าดิฉันเป็นทาส เพราะได้พลัดทำเสียที่แก่คุณเช่นนั้น ไม่ได้อีกต่อไป คุณต้องสัญญาว่าจะไม่ทอดแก่เพื่อนฝูงเช่นที่ทอดเมื่อคืนนี้อีกเลย
ภิรมย์	ฉันยอมสัญญาตามใจหล่อน ฉันรับผิดชอบทุกอย่าง มาบัดนี้ฉันรู้สึกแล้วว่า ฉันมีความรักหล่อนปานใด เพราะฉะนั้นฉันจะยอมตามใจหล่อนทุกอย่าง
นางภิรมย์	ถ้าเช่นนั้นก็คงอยู่ด้วยกันไปได้ คุณต้องเข้าใจดีว่าการที่จะอยู่ด้วยกันได้ และยอมทนระกำลำบากก็เพราะรักกัน ความรักเป็นเครื่องจูงใจจำแนกยิ่งกว่าโซ่ตรวนใดๆทั้งสิ้น สักวันรักแล้วถึงจะล่ามโซ่ขังห้องไว้กับผู้หญิงก็คงหนีไปมีผู้อื่นได้

(ขนมนมกับน้ำยา : 24)

เรื่องกลแตก เมื่อหลวงวิศาลพัฒนากรอยากหย่ากับดารา เขาจึงใส่ร้ายว่าดาราคบชู้กับหลวงสิทธิศุภการ แต่พระเทพราชเสวีได้เข้ามาช่วยเหลือด้วยการพาแม่ดาราไปพักบ้านคุณเกิด ซึ่งเป็นญาติผู้ใหญ่ของตน ดังนั้นหลวงวิศาลจึงได้ฟ้องศาลว่าแม่ดาราเป็นชู้กับพระเทพ ผลจากการขึ้นศาลหลวงวิศาลเป็นฝ่ายแพ้ แม่ดาราจึงได้หย่าขาดจากหลวงวิศาล การกระทำของแม่ดาราแสดงให้เห็นว่าแม่ดาราตระหนักถึงสิทธิแห่งตนที่สามารถเลือกทางดำเนินชีวิตของตนเองได้ ผู้หญิงไม่จำเป็นต้องทนอยู่ใต้อำนาจของชายที่มีพฤติกรรมไม่ดี แม่ดารารู้ว่าการหย่าร้างโดยเฉพาะการฟ้องหย่าจะถูกชาวบ้านนิทา แต่ดาราก็เลือกที่ใช้สิทธิแห่งตนในการรักษาชื่อเสียงและเรียกความสุขของตนเองกลับคืนมา ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนีว่

ประกาศ ชโย ชโย คุณเกด พี่แยม ช่วยกันยินดีเถอะ
นางวิสูตร ข้างเราชนะหรือพ่อยิ้ม
ประกาศ ยกฟอง ผู้พิพากษาว่าถ้อยคำของคุณเกดเป็นหลักฐานควรฟังได้ว่าเป็นความจริง จำเลยไม่มีโอกาสที่จะเป็นคู่กัน จึงยกฟอง...
นางเกด ...ดีใจจริงๆ ที่ข้างเราชนะ แล้วก็คนอื่นๆ เมื่อไรจะมากันล่ะคะ
ประกาศ เห็นจะไม่ช้า เมื่อผมมาเขากำลังเซ็นหนังสือหย่ากันอยู่
นางวิสูตร อ้อ ตกลงหย่ากันหรือ...ก็ดีเหมือนกัน ดาราจะได้พ้นทุกข์ไปเสียที

(กลแตก:99-100)

เรื่องหมายน้ำบ่อหน้า หลวงภักดีดำรงศักดิ์คืออยากแต่งงานกับแม่มาลี แต่แม่มาลีไม่ได้รักหลวงภักดี และแม่มาลีได้รู้ว่าหลวงภักดีมีภรรยาแล้ว แม่มาลีจึงปฏิเสธความรักของหลวงภักดี ความคิดของแม่มาลีที่ไม่ต้องการแต่งงานกับชายที่มีภรรยาแล้ว แสดงให้เห็นว่าแม่มาลีได้ตระหนักถึงสิทธิสตรีว่าสามารถเลือกคู่ครองได้เอง และแสดงให้เห็นว่าแม่มาลีไม่เห็นด้วยกับพฤติกรรมของชายที่มักมีภรรยาหลายคน ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนีว่

ประดิษฐ์ ผมมีธุระต้องผ่านมาทางนี้อยู่แล้ว เมื่อเสร็จธุระแล้วจึงได้เลยแวะมาที่นี้ แม่มาลีสั่งให้ผมบอกคุณหลวงว่าขอบใจมากในการที่คุณหลวงมีจดหมายไปชี้แจงเรื่องแม่ผ่อง แต่แม่มาลีแลไม่เห็นว่าการที่ไม่ได้มีงานแต่งงานกันอย่างเอิกเกริกจะเป็นสาเหตุพอที่จะถือว่าแม่ผ่องเป็นเมียลับ ส่วนตัวแม่มาลีเองได้ตั้งใจไว้เสียแล้วเป็นมั่นคงว่าจะไม่ยอมแต่งงานกับใครที่มีภรรยาอยู่แล้ว เพราะฉะนั้นขอความกรุณาอย่าให้คุณหลวงรบกวนเขาอีกต่อไป

(หมายน้ำบ่อหน้า:212)

จากการวิเคราะห์แนวคิดของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเรื่องบทบาทหน้าที่พบว่าทุกคนควรปฏิบัติหน้าที่ของตนเองอย่างเต็มความสามารถ และปฏิบัติให้ดีที่สุดทั้งหน้าที่ในระดับบุคคล และหน้าที่ระดับชาติ หากทุกคนรู้จักบทบาทหน้าที่แห่งตนจะก่อให้เกิดความสุขสงบทั้งต่อตนเอง สังคม และประเทศชาติ ในทางตรงกันข้ามหากบุคคลบกพร่องในบทบาทหน้าที่แห่งตนจะก่อให้เกิดความวุ่นวายทั้งต่อตนเอง สังคม และประเทศชาติ

3. แนวคิดเกี่ยวกับการแก้ปัญหา

ปัญหา หมายถึง ข้อสงสัย ข้อขัดข้อง ข้อที่ต้องพิจารณาแก้ไข⁸ ดังนั้นแนวคิดเรื่องการแก้ปัญหาจึงเป็นแนวคิดที่แสดงให้เห็นทางออกเมื่อบุคคลพบกับข้อสงสัย ข้อขัดข้อง หรือข้อที่ต้องพิจารณาแก้ไข แนวคิดเรื่องการแก้ปัญหาปรากฏ ดังนี้

3.1 ควรแก้ปัญหด้วยสติปัญญา และเหตุผล

เมื่อบุคคลเผชิญปัญหาต่างๆ หากใช้สติปัญญาและเหตุผลพิจารณาปัญหาอย่างถ่องแท้ ย่อมทำให้บุคคลประสบผลสำเร็จในการแก้ปัญหา อันจะก่อให้เกิดความสุขสงบ พบในเรื่อง หนึ่งเสื่อ ดังนี้

เรื่องหนึ่งเสื่อ แสดงให้เห็นแนวคิดเรื่องการแก้ปัญห ด้วยการ ใช้สติปัญญาของ พระสุกสาสน์ โสภิต กล่าวคือพระสุกสาสน์และครอบครัวได้ไปเที่ยวป่า และได้มีเสื่อมาล้อมบ้านพักของ พระสุกสาสน์ไว้ พระสุกสาสน์จึงได้วางแผนที่จะฝ่าวงล้อมของเสื่อ เพื่อไปตามตำราวจมาช่วยทุกคน การวางแผนของพระสุกสาสน์แสดงให้เห็นว่าเป็นการวางแผนอย่างมีสติปัญญา รอบคอบ และมีเหตุผล ซึ่งพระสุกสาสน์ได้มอบหมายหน้าที่ให้แต่ละคนอย่างชัดเจน และได้เตรียมการรับมือกับปัญหาที่จะเกิดขึ้นอย่างรอบด้าน การแก้ปัญหอย่างมีสติปัญญาของพระสุกสาสน์ทำให้ทุกคนได้รับความปลอดภัย ดังนั้นจึงแสดงให้เห็นว่าการมีสติปัญญาในการแก้ปัญหา ย่อมทำให้บุคคลรอดพ้นจากภาวะวิกฤติของชีวิตได้ ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนีว้า

สุกสาสน์	...สุรน แกช่วยอะไรหน่อยเถอะ ได้ไหม
สุรน	ได้สิขอรับ...
สุกสาสน์	เปล่าดอก ไม่ใช่ของสลักสำคัญอะไร ไปเยี่ยมหน้าต่างห้องกินอาหารดูที หรือว่าเสื่อมันยังอยู่ที่บนเกลี้ยงนี้หรือเปล่า...
สุรน	ไม่อยู่แล้วขอรับ
สุกสาสน์	ถ้าเช่นนั้นมันเห็นจะอยู่ทางหลังเรือน ถันจะต้องไปทางนี้เอง สุรนต้อง เป็นผู้เปิดประตูให้ฉัน (หันไปพูดกับพระยาจักรินทร์) และได้ทำโปรดเอา ปืนจ้องไว้ที่ช่องประตู เพื่อพลาดทำเสื่อมันผลุนผลันผ่านผมเข้ามาได้ได้ทำ จะได้ยิง...สุรนไปประจำที่ของแกล...เวลาจะถอดกลอนต้องเอาตัวเตรียมคัน ประตูไว้ เพื่อมันจะโถมเข้ามาต้องพยายามดันไว้และลงกลอนเสียทันที อย่า ไว้ใจกลอนนั้นนัก เพราะมันอาจจะทนน้าหนักไม่ได้เมื่อเสื่อมันโถมเข้ามา เต็มแรง แกลต้องใช้กำลังของแกลดันไว้...

(หนึ่งเสื่อ:80-81)

⁸ ราชบัณฑิตยสถาน,พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน , 687.

3.2 ไม่ควรแก้ปัญหาด้วยอารมณ์โดยปราศจากการพิจารณาไตร่ตรอง

การแก้ปัญหาด้วยอารมณ์ หมายถึงเมื่อบุคคลพบปัญหาต่างๆ บุคคลปล่อยให้อารมณ์ครอบงำจิตใจและแก้ปัญหาตามอารมณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่พิจารณาตามเหตุผลที่แท้จริง พบในเรื่องจัดการรับเสด็จ น้อยอินทเสน บ่วงมาร และฟอกไม่ขาว ดังนี้

เรื่องจัดการรับเสด็จ พระยาศรีบุริรมย์ได้รับโทรเลขให้เตรียมจัดการรับเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่จะเสด็จมาประทับที่บ้านของพระยาศรี พระยาศรีได้ให้ขุนอภัยไปสืบข่าว ขุนศรีพบว่าเหตุการณ์ครั้งนี้มีข้อสงสัยหลายประการ จึงได้เตือนพระยาศรี อย่างไรก็ตาม พระยาศรีได้ตัดสินใจจัดเตรียมการรับเสด็จต่อไป โดยไม่สนใจคำทักท้วงจากขุนศรี เหตุการณ์ตอนนี้แสดงให้เห็นว่าพระยาศรีเชื่อข้อความในโทรเลขโดยขาดการพิจารณาไตร่ตรอง สุดท้ายพระยาศรีจึงได้รับความอับอาย เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไม่ได้เสด็จมา ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนีว้า

พระยาศรี	อ้อ ท่านขุน ไปโรงทหารมาแล้วฤ
ขุนอภัย	ไปแล้วขอรับ ขอบกลจริงๆ
พระยาศรี	เป็นอย่างไร
ขุนอภัย	คุณหลวงณรงค์บอกว่าไม่ได้รับคำสั่งจากกองพลเลย แต่ไม่เพียงเท่านั้น ยังบอกต่อไปว่าได้ข่าวว่าเสด็จถึงนครสวรรค์หลายวันแล้ว จะประทับอยู่ราวสามสี่วัน แล้วก็เสด็จล่องกลับทางเรือ
พระยาศรี	อ๊ะ! ผิดไปละ ข่าวของคุณหลวงณรงค์คงจะไม่สดเหมือนของผมเป้นแน่ ผมรับโทรเลขเมื่อเช้านี้เองนี่นะ
ขุนอภัย	จากไหน
พระยาศรี	จากปากน้ำโพ ไม่ได้ลงชื่อใคร ผมก็เข้าใจว่าคงเป็นเทศาหรือปลัดเทศาสั่งมานั่นแหละ
ขุนอภัย	ขอบกลขอรับ ขอบกลมาก ทำไมทางทหารจะไม่บอกมาให้รู้กัน...
พระยาศรี	อย่างไรๆ ผมต้องเตรียมพร้อมไว้ก่อน

(จัดการรับเสด็จ:105-106)

เรื่องน้อยอินทเสน เป็นเรื่องของหลวงวรเวสวิสิฐและแม่มลิที่อยากได้ลูกเขยเป็นเจ้าหลวงราชภัฏดีเจริญและพระสมานบริกรจึงได้ร่วมมือกันหลอกลวงหลวงวรเวส โดยให้น้อยอินทเสนปลอมตัวเป็นเจ้าราชบุตรเชียงรายไปหลอกลวงหลวงวรเวสและแม่มลิ หลวงวรเวสและแม่มลิต่างก็เชื่อว้น้อยอินทเสนเป็นเจ้าราชบุตรเชียงรายจริงๆ โดยที่ยังไม่ได้พิจารณาเหตุผลต่างๆ จากเหตุการณ์ดังกล่าวทำให้หลวงวรเวสได้รับความอับอายที่ถูกหลวงราชภัฏดีและพระสมานโกหก

หลอกลวง จากเหตุการณ์ข้างต้นแสดงให้เห็นว่าก่อนที่จะตัดสินใจเชื่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ควรพิจารณาอย่างรอบคอบและอย่าด่วนตัดสินใจ ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนี้ว่า

หลวงวรเวส ...คุณไม่อยากจะเชื่อว่าคุณเป็นผู้มีบรรดาศักดิ์เช่นนี้บ้างหรือ
หลวงราชทัตต์ ผมคงไม่อยากจะเชื่อว่าคุณที่เป็นเจ้าแก้วอย่างเจ้าราชบุตรคนนี้!
พระสมาน จู๊ ๆ จู๊ ๆ คุณ...
หลวงวรเวส เจ้าแก้วยังงี้ ?
หลวงราชทัตต์ มันไม่ใช่เจ้าราชบุตรจริงๆ นะสิครับ อ้ายนี้มันชื่อน้อยอินทเสน เป็น
เสมียนของคุณพระสมาน
มลิ อ๊ะ! จริงหรือ? ...
พระสมาน ครับ จริง
มลิ (หันไปทางอินทเสน) หนอยเนาะ! เอ็งมาทำเล่นเสียดูใจเทียวนะ
...มาหลอกเขาว่าเป็นเจ้าราชบุตรจนเขาเชื่อกันหมด
อินทเสน ผมไม่ได้คิดหลอกลวงอะไรคุณเลยทีเดียวนะ คุณพระสมานพาผมมา
ผมก็มา คุณหลวงวรเวสเชิญให้ผมมาพักที่ตึกเล็ก ผมจะไม่รับ คุณ
เองก็ยังได้ช่วยอ้อนวอน จนผมรับ จะว่าผมหลอกลวงยังงี้

(น้อยอินทเสน:76-77)

เรื่องบัวมาร เหตุการณ์ตอนที่แม่สลับภรรยาของพระพิมลเมธีได้นัดแนะจะหนีตามชู แต่ นายร้อยเอก หลวงขงขุราชิตอดีตสามีของแม่สลับรู้ทันความคิดของแม่สลับ จึงได้เดินทางมาจับชู ฝ่ายพระพิมลนั้นไม่เชื่อถ้อยคำของหลวงขง แต่กลับเชื่อทุกถ้อยคำของแม่สลับ และในที่สุดแม่สลับ ก็ได้หนีตามชูไปจริงๆ พระพิมลจึงได้แต่โกรธตนเองที่ปล่อยให้ความหลงครอบงำ เชื่อคำของแม่สลับโดยขาดการพิจารณาไตร่ตรอง เหตุการณ์ในตอนนี้อาจแสดงให้เห็นว่าเมื่อบุคคลพบปัญหา ควรพิจารณาอย่างถี่ถ้วน และควรรับฟังความเห็นจากคนรอบข้าง อย่าตัดสินใจหาด้วยอารมณ์แห่ง ความหลง ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนี้ว่า

หลวงขง ก็เมื่อคุณพระนอกใจ จะตามผู้ชายไป
พระพิมล คุณทราบได้อย่างไรว่าเขาจะประพฤตินอกใจผม?
หลวงขง เพราะผมได้มาพบเมียคุณพระกอดกับชู้อยู่ตรงนี้ และกำลังจะพา
กันไป ผมเป็นผู้ได้มาป้องกันไว้เอง จึงยังไม่ทันไป
พระพิมล ถ้าเช่นนั้นทำไมผมกลับมาพบแต่คุณอยู่กับเมียผมสองต่อสอง ไม่
เห็นใครอื่นอีกเลยจนคนเดียว...
สลับ ที่หลวงขงพูดเช่นนี้ คุณเห็นว่าน่าเชื่อที่ตรงไหนบ้าง? ขอให้โปรด
เอาฝ่าเท้าตรองดูเถิด

(บัวมาร:144-145)

เรื่องฟอกไม่ขาว เป็นเรื่องราวของหลวงพริชกรรมที่คิดว่าแม่จาร์สแอบคบชู้ เนื่องจากหลวงพรเห็นแม่จาร์สคุยกับนายบุญส่งสองต่อสอง หลวงพรเชื่อสิ่งที่ตนเองเห็น โดยขาดการพิจารณาไตร่ตรองแม้แม่จาร์สจะพยายามอธิบายเหตุการณ์ทุกอย่างตามความเป็นจริง แต่หลวงพรก็ยังคงปล่อยให้ความโกรธและความหึงหวงครอบงำจิตใจ หลวงพรแก้ปัญหาค้างนี้ด้วยการใช้อารมณ์ จึงแสดงออกผ่านทั้งคำพูดและการกระทำที่รุนแรง จากการแก้ปัญหของหลวงพรส่งผลให้แม่จาร์สฆ่าตัวตาย เหตุการณ์นี้จึงแสดงให้เห็นแนวคิดที่ควรแก้ปัญหามีสติ ไม่ควรใช้อารมณ์ในการแก้ไขปัญหา เพราะจะก่อให้เกิดผลเสียตามมา ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนีว่

จาร์ส ดิฉันไม่ได้ประพฤติผิดอกใจคุณหลวงเลย ทั้งด้วยกาย ด้วยวาจา ฤด้วยใจ ดิฉันนับถือคุณหลวงยิ่งกว่าใครๆ แพบยิ่งกว่าบิดามารดา รักคุณหลวงยิ่งกว่าชีวิต

หลวงพร ...นี่จะให้ฉันเชื่อเช่นนั้นฤ...เมื่อแรกฉันพบหล่อนนะ ฉันเชื่อจริงว่าหล่อนเป็นแม่หม้าย เป็นคนดีเรียบร้อย แต่ต่อมาพวกเพื่อนฝูงคนที่ชอบพอกัน ใครได้รู้ใครก็ว่ากล่าวตักเตือนฉัน ว่าฉันจะได้รับความเดือดร้อน เพราะเอาหล่อนมาเลี้ยงไว้...ฉันฟังเขาแล้วก็ได้เถียงเขาว่า...ฝ่ายฉันเลี้ยงดูหล่อนจริงๆ...จึงยังมีความหวังอยู่ว่า, บางทีจะแก้โรคร้ายเก่าให้หายได้ แต่นั่นฉันรู้สึกตัวแล้ว, ว่าตัวฉันคิดผิด หวังผิด ผู้หญิงอย่างเช่นหล่อน, เหมือนผ้าที่เปื้อนเสียหลายชั้นหลายชั้นเต็มที ของโสโครกซึมซับเข้าไปในเนื้อผ้าเสียแล้ว อย่างไม่รู้ก็ฟอกไม่ขาว ฟอกไม่ขาวได้อีกต่อไป

(ฟอกไม่ขาว:176-177)

จากการวิเคราะห์แนวคิดของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเรื่องการแก้ปัญหา พบว่าเมื่อบุคคลประสบกับปัญหาในการดำเนินชีวิต บุคคลควรมีสติ พิจารณาหาทางออกอย่างมีเหตุผล ซึ่งจะช่วยให้สามารถแก้ไขปัญหาได้ประสบความสำเร็จ ในทางตรงกันข้ามไม่ควรแก้ปัญหาด้วยอารมณ์ และไม่ควรถัดสินใจเชื่อโดยขาดการพิจารณาไตร่ตรอง เนื่องจากการใช้อารมณ์แก้ปัญหา และการเชื่อโดยปราศจากวิจารณ์ย่อมก่อให้เกิดความเสียหายทั้งต่อตนเองและบุคคลรอบข้าง

4. แนวคิดเรื่องประชาธิปไตย

ประชาธิปไตย หมายถึง ระบอบการปกครองที่ถือมติปวงชนเป็นใหญ่ หรือการถือเสียงข้างมากเป็นใหญ่⁹ ซึ่งมีหลักการสำคัญอันประกอบไปด้วย หลักเหตุผล หลักความยินยอม หลักความ

⁹ ราชบัณฑิตยสถาน,พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน , 656.

เสมอภาค หลักศีลธรรม หลักความสามารถในการพัฒนาตนเอง หลักการปกครองตนเอง และหลักเสรีภาพ¹⁰ แนวคิดเรื่องประชาธิปไตยที่ปรากฏจากความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหาของตัวละครพบในเรื่อง นวนิยาย ดังนี้

4.1 แนวคิดเรื่องหลักการประชาธิปไตย

บทพระราชนิพนธ์เรื่องนวนิยายแสดงให้เห็นหลักการของประชาธิปไตยในด้านต่างๆ ผ่านทั้งความคิด คำพูด และการกระทำของตัวละคร ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนี่ว่า

เชโนเบีย	ก็วิกเตอร์เป็นผู้เซ็นสั่งประหารชีวิตหรือเปล่าล่ะ?
คัสติโย	เซ็น เพราะเป็นหน้าที่อย่างหนึ่งของพระราชา ถึงจะเปลี่ยนลักษณะการปกครองเป็นริบลิคตามที่แอดมิงการ ใครเป็นประธานาธิบดีก็ต้องเซ็นสั่งประหารชีวิตนักโทษเหมือนกัน
เชโนเบีย	ไม่เหมือนกัน เพราะประธานาธิบดีเป็นผู้ที่เราเลือกตั้งขึ้น เท่ากับมอบฉันทะให้เป็นผู้ถืออำนาจของเรา ฉะนั้น เมื่อเซ็นสั่งประหารชีวิตผู้ใดก็เท่ากับเราเองเป็นผู้สั่ง

(นวนิยาย:190)

เหตุการณ์ข้างต้นเป็นตอนที่คัสติโยและเชโนเบียกำลังถกเถียงถึงเรื่องอำนาจตามระบอบการปกครอง ซึ่งเชโนเบียมีความเห็นว่าการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นการปกครองที่รวมอำนาจไว้ที่กษัตริย์เพียงพระองค์เดียว เช่นถ้ากษัตริย์ต้องการประหารผู้ทำผิด กษัตริย์ก็สามารถตัดสินใจได้ด้วยพระองค์เอง ส่วนการปกครองแบบริบลิคนั้น ประธานาธิบดีเป็นผู้สั่งประหารก็จริง แต่ประธานาธิบดีนั้นได้มาจากการเลือกตั้งจากประชาชน จึงเท่ากับประธานาธิบดีได้ใช้อำนาจของปวงชนทั้งหมดในการตัดสินใจ จากการถกเถียงข้างต้นแสดงให้เห็นว่าเชโนเบียกำลังพูดถึงหลักการของประชาธิปไตยเรื่องหลักความเสมอภาค ซึ่งมีหลักสำคัญคือ ประชาชนต้องมีความเสมอภาคกันทางการเมือง กล่าวคือทุกคนมีสิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งคนละหนึ่งเสียง¹¹ นอกจากนี้ยังปรากฏหลักการประชาธิปไตยในหลักการอื่นๆ ดังนี้

¹⁰ จรูญ สุภาพ,ระบบการเมืองเปรียบเทียบ (ประชาธิปไตย:เผด็จการ) และหลักวิเคราะห์การเมืองแผนใหม่ (กรุงเทพฯ:ไทยวัฒนาพานิช,2519),6.

¹¹ เรื่องเดียวกัน,8.

- ปรีโม ท่านสภานายก ข้าพเจ้าเป็นคนเรียงพิมพ์ของรัฐบาล วันนี้ข้าพเจ้าได้เห็นร่างประกาศฉบับหนึ่ง...ใจความแห่งประกาศนั้นมีว่า คณะเสนาบดีได้สังเกตเห็นด้วยความเสียใจมานานแล้ว ว่าสมเด็จพระเจ้าวิกตอร์ผู้ทรงเป็นพระเจ้าแผ่นดินของเรามีพระสติฟั่นเฟือน คณะเสนาบดีรำลึกถึงประโยชน์ แห่งชาติบ้านเมืองเป็นที่ตั้ง จึงได้ปรึกษาพร้อมกันอันเชิญสมเด็จพระเจ้าวิกตอร์ออกจากราชสมบัติ...
- บะลีเลียน ...ป้า ! บัดชบที่สุด ! นี่กว่าเขาทำเพื่อประโยชน์ของเราหรือ? เปล่าเลย! เขาทำเพื่อประโยชน์ของเขาเองต่างหาก พระเจ้าวิกตอร์กิดขวางเขา พวกเสนาบดีจึงเอาออกไม่เข้าใจหรือ?
- คัสสิโย ...ฝ่ายทหารจะยังคงถือนั่นอยู่ในความจงรักภักดีต่อพระเจ้าวิกตอร์ หรือจะยอมเข้าข้างคณะของเราเพื่อช่วยกำจัดคณะเสนาบดีทุจริต?
- มาร์ซิโย (ยืนขึ้นพูด) ท่านสภานายก ท่านถามข้าพเจ้าโดยตรง ข้าพเจ้าก็จะขอตอบโดยตรง ข้าพเจ้าเชื่อว่าข้าพเจ้าพูดได้แทนทหารโดยมากกว่า ข้าพเจ้าและทหารยังคงถือนั่นอยู่ในความจงรักภักดีต่อสมเด็จพระเจ้าวิกตอร์ ผู้ทรงเป็นจอมทัพของข้าพเจ้า และถ้าคณะของท่านจะคิดทำการใดที่มีได้เนื่องด้วยการประทุษร้ายต่อพระองค์จอมทัพของข้าพเจ้าแล้ว ข้าพเจ้าก็เต็มใจทำการร่วมมือกับท่าน...
- บะลีเลียน (ยืนขึ้นพูด) ข้าพเจ้าก็ขอกล่าวแก่ท่านสภานายกและสหายทั้งหลายว่า ข้าพเจ้ายังมั่นคงอยู่ในความจงรักภักดีต่อสมเด็จพระเจ้าวิกตอร์ ซึ่งอ้ายพวกอมตย์ทุจริตได้ชวนกันคิดขบถเอาออกเสียจากราชสมบัติ...
- โยเนสคอน (ยืนขึ้นพูด) บะลีเลียนพูดถูก! ข้าพเจ้าอีกคนหนึ่งขอประกาศเป็นข้าสมเด็จพระเจ้าวิกตอร์...สหาย ใครเข้าข้างข้าพเจ้าและบะลีเลียนบ้าง? (สมาชิกรายหลายคนยืนขึ้นและร้องว่า “เราเข้าด้วย”! มีบางคน เป็นส่วนน้อย ยังคงนั่งตะลึงอยู่...)
- คัสสิโย สหายทั้งหลาย! ข้าพเจ้าแลเห็นชัดแล้ว ว่าโดยมากผู้ที่มาประชุมในที่นี้มีความเห็นอย่างไร ฉะนั้นการที่จะลงคะแนนในปัญหาเดิมก็เห็นจะเป็นอันคงได้กระมัง...
- เซโนเบีย (ยืนขึ้นพูด) ท่านสภานายกและสหายทั้งหลายวิสัยของวิญญูชนหากว่า ได้คิดหรือทำอะไรผิดไปแล้ว เมื่อรู้สึกก็ต้องยอมเปลี่ยนความคิด ข้าพเจ้ารับสารภาพว่าข้าพเจ้าได้คิดผิดไปด้วยความหลงใหลในลัทธิมากเกินไป...ฉะนั้นข้าพเจ้าอีกคนหนึ่งขอประกาศตนเป็นข้างสมเด็จพระเจ้าวิกตอร์...

(ถวายนานา:241-244)

เหตุการณ์ข้างต้นเป็นตอนที่สมาชิกของคณะกษัตริย์แห่งคอโรเนียกำลังถกเถียงกันว่า จะล้มระบอบกษัตริย์หรือไม่ เนื่องจากสมาชิกส่วนหนึ่งเข้าใจว่าสมเด็จพระเจ้าวิคตอร์ทรงปกครองบ้านเมืองอย่างทugendทำให้ประชาชนได้รับความเดือดร้อน อย่างไรก็ตามเมื่อทุกคนมีพยานและหลักฐานว่าสมเด็จพระเจ้าวิคตอร์ทรงปกครองประเทศด้วยความสุจริต แต่พวกที่ทุจริตคือเสนาบดี สมาชิกส่วนใหญ่จึงได้ลงความเห็นว่าจะช่วยสมเด็จพระเจ้าวิคตอร์กอบกู้ราชบัลลังก์ จากบทสนทนาที่ยกมาข้างต้นเห็นได้ว่าตัวละครทุกตัวตอบโต้กันด้วยเหตุผล ปราศจากการใช้อารมณ์ รวมทั้งตัวละครฝ่ายที่เกลียดล้มล้างกษัตริย์อย่างเซโนเบีย เมื่อได้รับทราบเหตุผลที่แท้จริงก็ยินยอมที่จะเปลี่ยนความคิดมาสนับสนุนพระเจ้าวิคตอร์ จากเหตุการณ์ข้างต้นแสดงให้เห็นหลักการของประชาธิปไตยทั้งทางด้าน หลักเหตุผล หลักความยินยอม หลักเสรีภาพ และหลักการปกครองตนเอง

หลักเหตุผลเห็นได้จากการที่สมาชิกทุกคนต่างโต้เถียงกันบนหลักของเหตุผลและข้อเท็จจริง ปราศจากการใช้อารมณ์ และการที่เซโนเบียยอมเปลี่ยนใจมาสนับสนุนกษัตริย์ แสดงให้เห็นว่าเซโนเบียยอมรับฟังความคิดเห็นข้างมาก ซึ่งเป็นความเห็นที่มีเหตุผลตามข้อเท็จจริง

หลักความยินยอมและเสรีภาพ หลักความยินยอมคือความสมัครใจในการเชื่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง บุคคลจะไม่เชื่อโดยการบีบบังคับ หลอกลวงหรือเชื่อตามกัน แต่ต้องให้บุคคลมีเสรีภาพและเป็นตัวของตัวเองในการตัดสินใจ¹² หลักเสรีภาพ คือ โอกาสและทางเลือกอันเสรี¹³ ดังนั้นหลักความยินยอมและเสรีภาพ คือ บุคคลสามารถเลือกตัดสินใจเชื่อ หรือกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้โดยเสรี หลักการนี้เห็นได้จากการที่สมาชิกส่วนใหญ่ลงความเห็นว่าจะช่วยกษัตริย์วิคตอร์กู้ราชบัลลังก์ การลงความเห็นนี้เป็นไปโดยความสมัครใจของแต่ละคน ปราศจากการขู่บังคับ จากเหตุการณ์ข้างต้นมีทั้งผู้ที่ลงความเห็นจะช่วยกษัตริย์กับผู้ที่ไม่เห็นด้วย แต่ทุกคนก็ไม่ได้ใช้อารมณ์ในการตัดสินใจ

หลักการปกครองตนเอง มีหลักที่สำคัญคือการใช้เสียงข้างมากของประชาชน¹⁴ เหตุการณ์ข้างต้นที่แสดงให้เห็นหลักการปกครองตนเองคือ การที่มีการแสดงความเห็นและลงความเห็นในเรื่องระบอบการปกครอง ซึ่งสุดท้ายเสียงข้างมากได้ลงความเห็นสนับสนุนกษัตริย์ ดังนั้นสมาชิกส่วนมากจึงร่วมมือกันช่วยกษัตริย์วิคตอร์กอบกู้ราชบัลลังก์

การวิเคราะห์แนวคิดของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเรื่องประชาธิปไตย แสดงให้เห็นพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวว่าทรงต้องการให้คนไทยมี

¹² จรูญ สุภาพ, ระบบการเมืองเปรียบเทียบ (ประชาธิปไตย: ผลัดจักร) และหลักวิเคราะห์การเมืองแผนใหม่ (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2519), 7.

¹³ เรื่องเดียวกัน, 23

¹⁴ เรื่องเดียวกัน, 17.

ความรู้และเข้าใจเรื่องประชาธิปไตย จึงทรงใช้ละครเป็นสื่อในการแสดงให้เห็นหลักการและวิธีการของระบอบประชาธิปไตยผ่านทั้งทางความคิด คำพูด และการกระทำของตัวละคร

4.2 แนวคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงการปกครอง

แนวคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงการปกครองแสดงผ่านความคิด คำพูด และการกระทำของตัวละคร อันแสดงให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงการปกครองต้องกระทำเมื่อถึงเวลาอันสมควร ดังนี้

เรื่องฉวยอำนาจ เหตุการณ์ตอนที่เชโนเบียแสดงความคิดเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบบริบบิคควรจะกระทำเมื่อถึงเวลาอันสมควร เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยไม่ถึงเวลาอันควร นอกจากจะไม่เป็นการพัฒนาประเทศแล้ว ยังเป็นการเปิดโอกาสให้ศัตรูเข้ามาแทรกแซงทางการเมืองได้อีกด้วย ซึ่งจะส่งผลให้ประชาชนเดือดร้อนมากยิ่งขึ้น เหตุการณ์ตอนนี้แสดงให้เห็นว่าเชโนเบียผู้สนับสนุนให้เปลี่ยนการปกครองมาเป็นระบอบบริบบิค เห็นข้อดีของระบอบบริบบิคแต่มีความเห็นว่าควรเปลี่ยนแปลงเมื่อถึงเวลาอันควร ความเห็นของเชโนเบียจากในเรื่องแสดงให้เห็นแนวคิดพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเรื่องการเปลี่ยนแปลงการปกครองเข้าสู่ระบอบประชาธิปไตยได้อย่างชัดเจน กล่าวคือพระองค์ทรงเห็นว่าระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยมีข้อดี แต่ควรกระทำเมื่อถึงเวลาอันควร หากรีบเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยที่ประเทศไม่มีความพร้อม สุดท้ายอาจนำความเดือดร้อนมาสู่ประชาชนได้ ดังปรากฏในบทสนทนาตอนนีวว่า

เชโนเบีย	ท่านสภานายกและสหายทั้งหลาย...ท่านทั้งหลายได้ทราบอยู่แล้วว่า ข้าพเจ้าเคยมีความเห็นอย่างไรในเรื่องลักษณะปกครองแห่งชาติเรา (บางคนร้องขึ้นว่า “บริบบิค!”) เช่นนั้น ! ข้าพเจ้าได้นึกถึงบริบบิค แต่สหายทั้งหลายการเปลี่ยนแปลงลักษณะการปกครองเป็นวิธีเสียเวลาอย่างรุนแรง ฉะนั้นถ้าเรายังไม่แน่ใจแท้แล้ว ควรจะใคร่ครวญให้ดีก่อน...ถ้าการเปลี่ยนลักษณะการปกครองในกาลบัดนี้จะเป็นผลเปิดโอกาสให้ลัทธิบอลเชวิกเข้ามาสู่ชาติเราละก็ ข้าพเจ้าผู้หนึ่งเห็นว่าเราขอมทนความเดือดร้อนอย่างที่เป็นอยู่เดี๋ยวนี้ดีกว่าที่จะต้องอยู่ใต้อำนาจของบอลเชวิก...
----------	---

(ฉวยอำนาจ:217-218)

การวิเคราะห์แนวคิดของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ปรากฏจากความขัดแย้งและการแก้ปัญหาของตัวละครพบแนวคิดที่สอดคล้องไว้อย่างแนบคาย อันได้แก่ แนวคิดเรื่องคุณธรรม จริยธรรมอันประกอบด้วย ความเสียสละ ความซื่อสัตย์ ความกตัญญูกตเวที

ความจงรักภักดี ความรักชาติ และการรักษาระเบียบวินัย แนวคิดที่ปรากฏนั้นมีทั้งในระดับชาติและระดับบุคคล อันทำให้สามารถสรุปแนวคิดเรื่องคุณธรรม จริยธรรม ได้ว่าหากทุกคนมีคุณธรรม จริยธรรมในการดำเนินชีวิตย่อมก่อให้เกิดความสุขสงบทั้งต่อตนเอง สังคม และประเทศชาติ

แนวคิดเรื่องบทบาทหน้าที่ อันประกอบด้วย บทบาทหน้าที่ระดับชาติ ได้แก่ การปกป้องสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ และบทบาทหน้าที่ระดับตนเอง ประกอบด้วย บทบาทหน้าที่ของคนในครอบครัว บทบาทหน้าที่ในการประกอบอาชีพ บทบาทหน้าที่ของความเป็นสุภาพบุรุษ และบทบาทหน้าที่ของความเป็นสตรี ซึ่งส่งเสริมให้สตรีรู้จักเรียกร้องสิทธิที่ตนพึงได้รับ ทำให้สรุปแนวคิดเรื่องบทบาทหน้าที่ได้ว่า ทุกคนควรปฏิบัติตามบทบาทและหน้าที่อย่างเต็มความสามารถและไม่ขาดตกบกพร่อง หากทุกคนปฏิบัติได้เช่นนี้ก็ย่อมก่อให้เกิดความสุขสงบกับทุกฝ่าย

แนวคิดเรื่องเกี่ยวกับการแก้ปัญหา อันประกอบด้วยการแก้ปัญหาโดยใช้สติปัญญา และไม่ควรแก้ปัญหาด้วยอารมณ์ อีกทั้งก่อนที่จะตัดสินใจเชื่อสิ่งใดควรพิจารณาอย่างมีสติและมีเหตุผล สามารถสรุปแนวคิดเรื่องการแก้ปัญหาได้ว่า เมื่อทุกคนเผชิญปัญหาต่างๆ ควรมีสติคิดพิจารณาหาหนทางในการแก้ปัญหา ก็ย่อมทำให้บุคคลทั้งหลายสามารถหาทางออกหรือแก้ไขปัญหาได้อย่างประสบความสำเร็จ ในทางตรงกันข้ามหากบุคคลแก้ปัญหาด้วยการใช้อารมณ์ และตัดสินใจเชื่อในเรื่องต่างๆ โดยขาดการพิจารณาไตร่ตรอง ก็ย่อมทำให้บุคคลเหล่านั้นได้รับความเดือดร้อน

แนวคิดเรื่องประชาธิปไตย ประกอบด้วย หลักการของประชาธิปไตย และแนวคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงการปกครอง แนวคิดนี้ปรากฏผ่านทั้งความคิด คำพูด และการกระทำของตัวละคร พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงแสดงให้เห็นหลักการที่สำคัญของการปกครองระบอบประชาธิปไตยผ่านพฤติกรรมของตัวละคร อันได้แก่ หลักของความยินยอม หลักของความเสมอภาค หลักเหตุผล หลักเสรีภาพ และหลักการการปกครองตนเอง นอกจากนี้ยังพบว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงแสดงแนวคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงการปกครองผ่านตัวละครว่า การเปลี่ยนแปลงการปกครองควรกระทำเมื่อประเทศมีความพร้อม เพราะการเปลี่ยนแปลงการปกครองในขณะที่ยังไม่มีความพร้อม ย่อมก่อให้เกิดผลเสียมากกว่าผลดี

แนวคิดที่ปรากฏทั้งหมดดังกล่าวข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้ละครเป็นสื่อในการอบรมประชาชนให้มีทั้งคุณธรรม จริยธรรม รู้จักบทบาทหน้าที่แห่งตน มีความฉลาดในการแก้ไขปัญหา และมีความรู้หรือหลักการหรือสิ่งที่เป็นแนวทางที่จะก่อให้เกิดความสุขและความราบรื่นในการ ซึ่งจะทำให้เกิดทั้งประโยชน์ทั้งต่อตนเอง สังคม และประเทศชาติ

แนวคิดที่สะท้อนให้เห็นจากความขัดแย้งและการแก้ปัญหาข้างต้นแสดงให้เห็นว่าหากบุคคลขาดแนวคิดดังกล่าว อันได้แก่ คุณธรรม จริยธรรม บทบาทหน้าที่ การแก้ปัญหา และประชาธิปไตย ย่อมก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ทั้งปัญหากับคนรอบข้าง ปัญหากับสังคม และเกิดความขัดแย้งกับความคิดของตนเอง และยังแสดงให้เห็นว่าหากบุคคลมีคุณธรรม จริยธรรม รู้จักปฏิบัติตนหน้าที่ของตนอย่างสุดความสามารถ รู้จักวิธีการจัดการกับปัญหาด้วยการใช้สติปัญญา และเข้าใจหลักการแห่งประชาธิปไตยจนสามารถประยุกต์มาใช้ในชีวิตประจำวันได้ สิ่งเหล่านี้ย่อมสามารถทำให้บุคคลมีความสามารถทั้งในการป้องกันและแก้ไขปัญหาที่จะเกิดขึ้นได้

บทที่ 6

สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การแก้ปัญหาความขัดแย้งของตัวละครในบทละครพูดร้อยแก้วพระราชนิพนธ์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว: วิเคราะห์ด้วยอริยสัจสี่ มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ความขัดแย้งและการแก้ปัญหาของตัวละครที่ปรากฏในเรื่อง วิเคราะห์การแก้ปัญหาของตัวละครโดยใช้ อริยสัจสี่ และวิเคราะห์แนวคิดของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่สะท้อนให้เห็นได้จาก ความขัดแย้งและการแก้ปัญหาของตัวละครในบทละครพูดร้อยแก้วพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จำนวน 20 เรื่อง ได้แก่ กลแตก แก่แก่น ขนมนสมกับน้ำยา ความคิมิไชย เสียดสละ จัดการรับเสด็จ เจ้าข้า, สารวัด! นวยอำนาจ น้อยอินทเสน บ่วงมาร ผู้ร้ายเพลง โพงพาง ฟอกไม่ขาว มหาตมะ หนังสือ หมายน้ำบ่อหน้า หมิ่นประมาทศาล หัวใจนักรบ หาโล่ และเห็นแก่ ลูก ผลการศึกษาสรุปได้ ดังนี้

สรุปผลการศึกษา

1. ความขัดแย้งและการแก้ปัญหาของตัวละคร

ความขัดแย้งที่ปรากฏในบทละครพูดร้อยแก้วพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นพบว่าจำแนกได้ 3 ประเภท ได้แก่ ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสังคม และความขัดแย้งภายในใจของตัวละครเอง

1.1 ความขัดแย้งและการแก้ปัญหาระหว่างมนุษย์กับมนุษย์

1.1.1 ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์

ลักษณะความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ที่พบ ได้แก่ ความขัดแย้งระหว่างสามีภรรยา พบในเรื่อง ผู้ร้ายเพลง ขนมนสมกับน้ำยา ฟอกไม่ขาว และกลแตก ความขัดแย้งระหว่างมิตรกับมิตร พบในเรื่อง เห็นแก่ลูก แก่แก่น และบ่วงมาร ความขัดแย้งระหว่างคนรู้จักกับคนรู้จัก พบในเรื่อง โพงพาง จัดการรับเสด็จ หนังสือ หมายน้ำบ่อหน้า และน้อยอินทเสน ความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่บ้านเมืองกับผู้กระทำผิด พบในเรื่อง หมิ่นประมาทศาล ความขัดแย้งระหว่างคน

ในกลุ่มสมาชิกเดียวกัน พบในเรื่อง ulyอำนาจ และความขัดแย้งระหว่างผู้บังคับบัญชากับผู้ใต้บังคับบัญชา พบในเรื่อง ความดีมีไชย

จากการวิเคราะห์ความขัดแย้งทำให้เห็นได้ว่าความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์เกิดจากสาเหตุ 3 ประการ ประการแรกมีสาเหตุมาจากความประพฤติ กล่าวคือบุคคลมีความขัดแย้งกันเนื่องจากไม่พอใจความประพฤติของฝ่ายตรงข้าม พบในเรื่อง ผู้ร้ายแปลง ขนสมกับน้ำยา กลแตก และโพงพาง ประการที่สองมีสาเหตุมาจากบุคคลที่สาม จึงเป็นต้นเหตุให้เกิดความขัดแย้ง บุคคลที่สามที่เป็นเหตุแห่งปัญหา ได้แก่ ลูก บุคคลในครอบครัว คนรัก และผู้ชายหรือผู้หญิงที่มาเป็นชู้กับสามีหรือภรรยา พบในเรื่อง ฟอกไม่ขาว เห็นแก่ลูก แก่แก่น บ่วงมาร หนังสือ และความดีมีไชย และประการสุดท้ายมีสาเหตุมาจากความโกรธแค้นหรือความไม่พอใจ พบในเรื่อง น้อยอินทเสน หมายน้ำบ่อหน้า หมิ่นประมาทศาล จัดการรับเสด็จและulyอำนาจ

ลักษณะความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ที่ปรากฏในบทละคร เป็นความขัดแย้งที่สามารถเกิดขึ้นได้จริงในชีวิตมนุษย์ ซึ่งเกิดจากการที่บุคคล 2 ฝ่าย มีความคิด หรือการกระทำที่ขัดแย้งกัน โดยที่ฝ่ายหนึ่งประพฤตินอกนอกรอบแห่งศีลธรรม

1.1.2 การแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์

การแก้ปัญหาระหว่างมนุษย์กับมนุษย์พบหลายวิธี ได้แก่ วิธีแรกการสร้างเหตุการณ์ แบ่งเป็น สร้างเหตุการณ์เพื่อหลอกลวง พบในเรื่อง ผู้ร้ายแปลง จัดการรับเสด็จ หมายน้ำบ่อหน้า กลแตก และน้อยอินทเสน การสร้างเหตุการณ์เพื่อให้ตกใจ พบในเรื่อง แก่แก่น และหมิ่นประมาทศาล และการสร้างเหตุการณ์เพื่อให้เข้าใจผิด พบในเรื่อง ขนสมกับน้ำยา วิธีแก้ปัญหาวิธีที่ 2 คือการเสียดสี พบในเรื่อง เสียดสี และความดีมีไชย วิธีแก้ปัญหาวิธีที่ 3 คือการรับฟังความคิดเห็นของคนหมู่มาก พบในเรื่อง ulyอำนาจ วิธีแก้ปัญหาวิธีที่ 4 คือการใช้อารมณ์ แบ่งเป็น การใช้อารมณ์โกรธ พบในเรื่อง ฟอกไม่ขาว และการใช้อารมณ์รัก พบในเรื่อง บ่วงมาร และวิธีแก้ปัญหาวิธีที่ 5 คือการใช้ปัญญา พบในเรื่อง หนังสือ และโพงพาง

จากการวิเคราะห์วิธีการแก้ปัญหาที่ปรากฏในบทละครแสดงให้เห็นว่าในการแก้ปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ จะมีผลลัพธ์ 2 ประการ คือสามารถแก้ปัญหาได้ และไม่สามารถแก้ปัญหาได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวิธีการที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหา หากเป็นวิธีการแก้ปัญหาที่ตรงสาเหตุและถูกต้องตามหลักแห่งศีลธรรม ก็จะทำให้ปัญหาคเล่คลายไปได้ ในทางตรงกันข้ามหากเลือกใช้วิธีการที่ผิดศีลธรรมมาแก้ปัญหา ปัญหาเหล่านั้นก็ไม่สามารถที่จะคล่คลายไปได้ หรือหากคล่คลายได้ก็เป่็นเพียงการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุเท่านั้น

1.2 ความขัดแย้งและการแก้ปัญหาระหว่างมนุษย์กับสังคม

1.2.1 ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสังคม

ลักษณะความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสังคมที่พบ ได้แก่ ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับค่านิยมของสังคม พบในเรื่อง หัวใจนักรบ และมหาดมะ ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับบรรทัดฐานทางสังคม พบในเรื่อง เจ้าข้า, สารวัด! และความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับความคิดของสังคม พบในเรื่อง หาโล่ ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสังคมมีสาเหตุมาจาก 3 ประการ ได้แก่ ค่านิยม บรรทัดฐาน และความคิดของคนในสังคม

จากการวิเคราะห์ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสังคมพบว่าความขัดแย้งต่าง ๆ สามารถเกิดขึ้นได้จริงในชีวิตมนุษย์ เนื่องจากมนุษย์อยู่ร่วมกันเป็นสังคม กฎระเบียบและความคิดของสังคมจึงมีอิทธิพลสำคัญกับการใช้ชีวิตของมนุษย์ หากมนุษย์มีความคิด การกระทำที่สวนทางกับระเบียบ ค่านิยม ความคิดของสังคม ก็ย่อมก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้น

1.2.2 การแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสังคม

การแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสังคมพบ 2 วิธี ได้แก่ วิธีแรกคือการเสียสละ พบในเรื่อง หัวใจนักรบ และ มหาดมะ และวิธีที่ 2 คือ การสร้างเหตุการณ์ แบ่งเป็นการสร้างเหตุการณ์เพื่อหลอกลวง พบในเรื่องหาโล่ และการสร้างเหตุการณ์เพื่อเอาตัวรอด พบในเรื่องเจ้าข้า, สารวัด!

จากการวิเคราะห์การแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสังคม พบว่าสิ่งสำคัญที่จะทำให้มนุษย์สามารถคลี่คลายความขัดแย้งได้คือ มนุษย์ต้องละความยึดมั่นถือมั่นในความคิดของตน และเปิดใจพิจารณาความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในสังคม ดังเช่น เศรษฐีสนจากเรื่อง มหาดมะ และพระภิกษุจากเรื่องหัวใจนักรบ ก็จะทำให้ปัญหาที่เกิดขึ้นคลี่คลายไปได้ ในทางตรงกันข้ามหากเมื่อเกิดปัญหานั้นแล้ว มนุษย์ไม่ยอมรับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น จึงพยายามหาวิธีการปกปิดหรือหลีกเลี่ยงปัญหาดังกล่าว ก็จะไม่สามารถคลี่คลายปัญหาได้ ดังเช่นนางสาวสงวน จากเรื่องเจ้าข้า, สารวัด และสาวงามกับขุนจ้านง จากเรื่องหาโล่

1.3 ความขัดแย้งและการแก้ปัญหาภายในใจของตัวเอง

1.3.1 ความขัดแย้งภายในใจของตัวเอง

ลักษณะความขัดแย้งภายในใจของตัวเองพบเพียงลักษณะเดียว ได้แก่ ความขัดแย้งระหว่างความรักกับความเสียสละ พบในเรื่องเสียสละ ซึ่งมีสาเหตุมาจากอารมณ์และความรู้สึกของตัวเอง

จากการวิเคราะห์ความขัดแย้งภายในใจของตัวเองพบว่า เป็นความขัดแย้งที่เกิดจากการที่มนุษย์ต้องตัดสินใจเลือกอย่างใดอย่างหนึ่ง ปัญหาส่วนมากนั้นเกิดจากการที่มนุษย์ตัดสินใจเลือกผิด เนื่องจากใช้อารมณ์ความรู้สึกในการตัดสินใจ โดยขาดการพิจารณาตามความเป็นจริง และไม่ใช้เหตุผลประกอบการตัดสินใจ ดังเช่นพระรามจากเรื่องเสียดสี ที่ตัดสินใจตามอารมณ์ ความรู้สึก และความคิดของตนเองฝ่ายเดียว โดยมีได้สืบหาความจริงประกอบการตัดสินใจ จึงทำให้ต้องประสบกับปัญหาในชีวิต

1.3.2 การแก้ปัญหาความขัดแย้งภายในใจของตัวเอง

การแก้ปัญหาความขัดแย้งภายในใจของตัวเองพบเพียงวิธีการเดียวได้แก่ วิธีการเสียดสี จากเรื่องเสียดสี

จากการวิเคราะห์วิธีการแก้ปัญหาความขัดแย้งภายในใจของตัวเองพบว่า จุดสำคัญของการแก้ปัญหาไม่ใช่อยู่ที่วิธีการที่เลือกนำมาใช้ในการแก้ปัญหาเพียงอย่างเดียว หากสิ่งสำคัญยังอยู่ที่สาเหตุที่แท้จริงของปัญหาอีกด้วย กล่าวคือแม้ว่าวิธีการแก้ปัญหาจะเป็นวิธีการที่ถูกต้องตามหลักแห่งศีลธรรม แต่หากเป็นการแก้ปัญหาที่ไม่ตรงกับสาเหตุ ก็ไม่อาจทำให้ปัญหาเหล่านั้นคลี่คลายไปได้

2.วิเคราะห์การแก้ปัญหาความขัดแย้งโดยใช้วิธีเสียดสี

การนำวิธีเสียดสีมาวิเคราะห์การแก้ปัญหาของตัวเองตัวละครในบทละครพุดรี้อย่างพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นพบว่าการแก้ปัญหาได้สอดคล้องกับวิธีเสียดสี และแก้ปัญหาแล้วก่อให้เกิดความวุ่นวายตามมา ตัวละครที่แก้ปัญหาได้สอดคล้องกับวิธีเสียดสีพบในเรื่อง หัวใจนักรบ แก้วแก้ว เห็นแก่ลูก ขวัญอำนาจ หนังสือ มหาตมะ และโพงพาง ส่วนตัวละครที่แก้ปัญหาแล้วก่อให้เกิดความวุ่นวายพบในเรื่อง ขนมนสมกับน้ำยา เจ้าข้า, สารวัด! เสียดสี ผู้ร้าย แผลง หมิ่นประมาทศาล จัดการรับเสด็จ ฟอกไม่ขาว หาโล่ กลแตก หมายน้าบ่อหน้า บ่วงมาร น้อย อินทเสน และความดีมีไชย

จากการวิเคราะห์การแก้ปัญหาของตัวเองตัวละครด้วยวิธีเสียดสีแสดงให้เห็นว่าการที่มนุษย์จะแก้ปัญหาได้สำเร็จหรือไม่สำเร็จนั้น ขึ้นอยู่กับตัวมนุษย์ว่าจะสามารถยอมรับปัญหาที่เกิดขึ้นและหาสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาได้พบหรือไม่ เพราะหากมนุษย์หาสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาไม่พบ จะทำให้ไม่สามารถขจัดปัญหาได้ หรือถ้าหากสามารถแก้ปัญหาได้ ก็เป็นเพียงการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในคราวหนึ่งๆเท่านั้น ในทางตรงกันข้ามหากมนุษย์สามารถยอมรับปัญหาที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง ประจักษ์ในเหตุแห่งปัญหาที่แท้จริงได้ด้วยตนเอง ย่อมส่งผลให้มนุษย์มีสติ สามารถเลือก

วิธีการแก้ปัญหาที่ถูกต้องตามหลักแห่งศีลธรรม และสามารถแก้ไขปัญหาลำต้นได้ตรงกับสาเหตุ การแก้ปัญหาได้ตรงกับสาเหตุจึงเป็นการจัดปัญหาเหล่านั้นให้หมดไป และปัญหาเดิมนั้นจะไม่ กลับมาเกิดซ้ำอีก

3. แนวคิดพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

แนวคิดของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่สะท้อนให้เห็นได้จากความขัดแย้ง และการแก้ปัญหาของตัวละคร ได้แก่ แนวคิดเรื่องคุณธรรม จริยธรรม แนวคิดเรื่องบทบาทหน้าที่ แนวคิดเกี่ยวกับการแก้ปัญหา และแนวคิดเรื่องประชาธิปไตย

3.1 แนวคิดเรื่องคุณธรรม จริยธรรม ได้แก่

แนวคิดแรกคือความเสียสละ ได้แก่ ความเสียสละระดับชาติ พบในเรื่อง หัวใจ นักรบ มหาตมะ และเสียสละ และความเสียสละระดับบุคคล พบในเรื่อง เห็นแก่ลูก หนังสือ เสียสละ และความดีมีไชย

แนวคิดที่ 2 คือความซื่อสัตย์ ได้แก่ ความซื่อสัตย์ระดับชาติ พบในเรื่อง จวดย่านาง และโพงพาง และความซื่อสัตย์ระดับบุคคล พบในเรื่อง ผู้ร้ายแฝง หมายถึงบ่อน้ำ และแก้แค้น

แนวคิดที่ 3 คือความกตัญญูตเวที เป็นความกตัญญูตเวทีที่บุคคลพึงมีต่อสถาบัน ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ พบในเรื่อง หัวใจนักรบ และความดีมีไชย

แนวคิดที่ 4 คือความจงรักภักดี พบในเรื่อง จวดย่านาง หัวใจนักรบ และความดีมี ไชย

แนวคิดที่ 5 คือความรักชาติ พบในเรื่อง หัวใจนักรบ ความดีมีไชย และมหาตมะ

แนวคิดที่ 6 คือการรักษาระเบียบวินัย พบในเรื่อง เจ้าข้า, สารวัด!

3.2 แนวคิดเรื่องบทบาทหน้าที่ แบ่งย่อยได้เป็น 2 ประเภทคือ บทบาทหน้าที่ระดับชาติ และ บทบาทหน้าที่ระดับบุคคล

บทบาทหน้าที่ระดับชาติ เป็นบทบาทหน้าที่ของคนไทยในการปกป้องสถาบันชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ พบในเรื่อง หัวใจนักรบ

บทบาทหน้าที่ระดับบุคคล ได้แก่

บทบาทหน้าที่ของคนในครอบครัว แบ่งเป็น บทบาทหน้าที่ของสามีและ ภรรยา พบในเรื่อง ฟอกไม่ขาว กลแตก หมายถึงบ่อน้ำ ขนสมกับน้ำยา หาโล่ และหนังสือ และ บทบาทหน้าที่ของบิดา พบในเรื่อง เห็นแก่ลูก และกลแตก

บทบาทหน้าที่ในการประกอบอาชีพ พบในเรื่องฉวยอำนาจ และหมิ่นประมาทศาล

บทบาทหน้าที่ของความเป็นสุภาพบุรุษ พบในเรื่องหนังสือ ความดีมีไชย เสียดสะ หมายน้ำบ่อหน้า ขนมนสมกับน้ำยา และกลแตก

บทบาทหน้าที่ของความเป็นหญิง โดยเฉพาะเรื่องการเรียกร้องสิทธิสตรี พบในเรื่อง ขนมนสมกับน้ำยา กลแตก และหมายน้ำบ่อหน้า

3.3 แนวคิดเกี่ยวกับการแก้ปัญหา แบ่งได้ 2 ประเภทคือ การแก้ปัญหาด้วยสติปัญญา และเหตุผล พบในเรื่องหนังสือ และไม่ควรแก้ปัญหาด้วยอารมณ์โดยปราศจากการพิจารณาไตร่ตรอง พบในเรื่อง จัดการรับเสด็จ น้อยอินทเสน บ่วงมาร และฟอกไม่ขาว

3.4 แนวคิดเรื่องประชาธิปไตย แบ่งได้ 2 ลักษณะ คือ แนวคิดเรื่องหลักการประชาธิปไตย และแนวคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พบในเรื่องฉวยอำนาจ

จากการศึกษาแนวคิดของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวพบว่า มนุษย์ทุกคนที่เกิดมาล้วนมีบทบาทหน้าที่แห่งตน หากทุกคนปฏิบัติหน้าที่ของตนเองด้วยหลักของคุณธรรม จริยธรรม ปฏิบัติหน้าที่ให้เต็มความสามารถ และไม่เบียดเบียนผู้อื่น ย่อมก่อให้เกิดประโยชน์สุขกับทั้งตนเอง สังคม และประเทศชาติ นอกจากนี้ยังพบว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้ละครเป็นสื่อในการอบรมสั่งสอนประชาชน กล่าวคือทรงใช้สื่อบันเทิงคดีที่สามารถเข้าถึงกลุ่มคนได้ง่าย เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดคุณธรรม จริยธรรม และความรู้ต่างๆ เพื่อให้ประชาชนเป็นคนดีมีคุณธรรมจริยธรรม และเป็นผู้ที่มีความรอบรู้

อภิปรายผล

การวิเคราะห์การแก้ปัญหของตัวละครโดยใช้วิธีสังเกตุพบว่าตัวละครที่แก้ปัญหาได้สำเร็จคือตัวละครที่แก้ปัญหาได้สอดคล้องกับวิธีสังเกตุ การที่ตัวละครแก้ปัญหาได้สำเร็จตัวละครต้องพบสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาได้ด้วยตนเอง อีกทั้งยังต้องยอมรับความจริง จึงจะทำให้ตัวละครเกิดสติ และสามารถเลือกวิธีการแก้ปัญหาที่ถูกต้องและเหมาะสมได้

ตัวละครที่แก้ปัญหาแล้วก่อให้เกิดความวุ่นวายตามมา เนื่องจากตัวละครหาเหตุที่แท้จริงของปัญหาไม่พบ จึงเลือกวิธีการแก้ปัญหาที่ไม่ถูกต้อง ส่งผลให้ไม่สามารถคลี่คลายปัญหาได้

ผลการศึกษาการแก้ปัญหาของตัวละครด้วยอริยสัจสี่พบว่าตัวละครที่แก้ปัญหาแล้วก่อให้เกิดความวุ่นวายต่างๆตามมามีจำนวนมากกว่าตัวละครที่แก้ปัญหาได้สอดคล้องกับอริยสัจสี่ ทั้งนี้เนื่องจากการที่ตัวละครแก้ปัญหาแล้วก่อให้เกิดความวุ่นวาย เป็นการสร้างความขัดแย้งรองให้เกิดในเรื่องเพิ่มมากขึ้น จึงทำให้โครงเรื่องมีความซับซ้อน อันจะช่วยให้เนื้อเรื่องมีความสนุกสนานมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้มาร์ลีส เค. เดนซิเยอร์¹ ได้กล่าวว่าความขัดแย้งในวรรณกรรมที่เป็นเรื่องราว มักจะมีผลเกี่ยวข้องกับการวางโครงเรื่อง (Plot) เสมอ ทั้งนี้เพราะความขัดแย้งก่อให้เกิดนาฏการ (Action) ซึ่งนาฏการคือหัวใจของการละคร ดังนั้นสามารถอธิบายได้ว่าการที่ตัวละครที่แก้ปัญหาแล้วก่อให้เกิดความวุ่นวายต่างๆตามมาจะทำให้เรื่องเกิดความขัดแย้งมากขึ้น และส่งผลให้เกิดนาฏการ อันเป็นลักษณะของการละครเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะละครพูดในกลุ่มที่เป็นเรื่องตลกขบขันหรือการแก้แค้นบุคคลเพื่อให้ได้ความสะใจ ได้แก่ เจ้าข้า, สารวัด! น้อยอินทเสน จัดการรับเสด็จ หมื่นประมาทศาล แก่แค้น และขนมสมกับน้ำยา ตัวละครมักแก้ปัญหาไม่สำเร็จเสมอ เนื่องจากจะทำให้เกิดนาฏการที่จะช่วยสร้างความสนุกสนานให้แก่ผู้ชมและผู้อ่านได้ อย่างไรก็ตามแม้ตัวละครจะแก้ปัญหาไม่สอดคล้องกับอริยสัจสี่ แต่ผลของการแก้ปัญหาของตัวละครก็มักให้ข้อคิดที่ทำให้ผู้อ่านตระหนักว่าวิธีการแก้ปัญหาดังกล่าวของตัวละครเป็นวิธีที่ไม่สมควรปฏิบัติตาม เนื่องจากจะทำให้เกิดความวุ่นวาย

การวิเคราะห์แนวคิดพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ปรากฏในบทละครพูดพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่องคุณธรรม จริยธรรม พบคุณธรรมหลายประการ ดังนี้ ความเสียสละ ความซื่อสัตย์ ความกตัญญูกตเวที ความจงรักภักดี ความรักชาติ และการรักษาระเบียบวินัย และเรื่องบทบาทหน้าที่ โดยเฉพาะแนวคิดเรื่องบทบาทหน้าที่ระดับชาติ และความรักชาติมักปรากฏคู่กับความจงรักภักดี ความเสียสละ ความกตัญญูกตเวที และความสามัคคีเสมอ ซึ่งสื่อให้เห็นว่าเป็นหน้าที่ของคนไทยทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย ที่มีหน้าที่ร่วมมือกันปกป้องชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ผลการศึกษาสอดคล้องกับการศึกษาของธงชัย หวานแก้ว² ซึ่งได้วิเคราะห์การปลูกฝังความรักชาติในบทละครพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว สรุปได้ว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีแนวคิดเรื่องความรักชาติโดยทรงปลูกฝังให้ประชาชนเห็นความสำคัญของชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ทรงปลูกฝังให้ทุก

¹ มาร์ลีส เค. เดนซิเยอร์, *An Introduction to Literary Criticism* (Heath and Company, Inc:U.S.A.,1961),353. อ้างถึงในพฤทธิศุภเศรษฐศิริ, “ลักษณะขัดแย้งและความขัดแย้งในพระราชนิพนธ์บทละครนอกในพระบาทสมเด็จพระ พุทธเลิศหล้านภาลัย,”(วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2523), 41.

² ธงชัย หวานแก้ว, “การปลูกฝังความรักชาติตามที่ปรากฏในบทละครพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว,” (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร,2522),189-201.

คนรู้จักหน้าที่ของตนเอง ให้ทุกคนมีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ และต้องรู้จักเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อส่วนรวม

นอกจากนี้แนวคิดที่ปรากฏในบทละครพูดพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังเป็นแนวคิดที่เยาวชนไทยในสังคมไทยปัจจุบันควรได้รับการส่งเสริม ทั้งนี้พบว่าแนวคิดทั้งเรื่องคุณธรรมจริยธรรม แนวคิดเรื่องบทบาทหน้าที่ แนวคิดเกี่ยวกับการแก้ปัญหา และแนวคิดเรื่องประชาธิปไตย ต่างเป็นแนวคิดที่หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551³ ต้องการปลูกฝังให้เยาวชนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ดังความว่า

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ในฐานะเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ดังนี้

1. รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์
2. ซื่อสัตย์สุจริต
3. มีวินัย
4. ใฝ่เรียนรู้
5. อยู่อย่างพอเพียง
6. มุ่งมั่นในการทำงาน
7. รักความเป็นไทย
8. มีจิตสาธารณะ

แนวคิดของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเรื่องคุณธรรม จริยธรรมที่ปรากฏในบทละครพูดมีทั้งเรื่องความเสียสละ ความซื่อสัตย์ ความกตัญญูกตเวที ความจงรักภักดี ความรักชาติ และการรักษาระเบียบวินัย ซึ่งสอดคล้องกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ข้างต้น ดังนั้นแสดงให้เห็นว่าบทละครพูดพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวสามารถเสริมสร้างเยาวชนไทยให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

การวิเคราะห์การแก้ปัญหาของตัวละครโดยใช้วิธีสังเกตทำให้ประจักษ์ได้เป็นอย่างดีว่าบทละครพูดร้อยแก้วพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นบทละครที่มีคุณค่าสูงทั้งทางด้านการให้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน อันเกิดจากพระปรีชาสามารถในการสร้างเรื่องให้มีความขัดแย้งและการแก้ปัญหาของตัวละคร ซึ่งทำให้ผู้อ่านได้รับบทเรียนชีวิตเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหา กล่าวคือเมื่อวิเคราะห์ปัญหาคด้วยวิธีสังเกตจะทำให้เห็นเหตุที่แท้จริงของปัญหา และสามารถ

³ กระทรวงศึกษาธิการ, หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ, 2551), 7.

เลือกวิธีการแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างถูกต้อง ซึ่งการวิเคราะห์การแก้ปัญหาของตัวละครด้วยวิธีนี้
ยังเป็นการเผยแพร่การประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้
แนวคิดต่างๆ ที่สะท้อนให้เห็นจากบทพระราชนิพนธ์ ยังสามารถประยุกต์มาใช้ในการชีวิตประจำวันได้

ข้อเสนอแนะ

การนำวิธีนี้มาใช้วิเคราะห์การแก้ปัญหาของตัวละครทำให้เห็นกระบวนการแก้ปัญหา
ได้อย่างชัดเจน ผลจากการศึกษาสามารถให้บทเรียนชีวิตในเรื่องการแก้ปัญหาได้เป็นอย่างดี ดังนั้น
หากได้มีการนำวิธีนี้มาวิเคราะห์การแก้ปัญหาของตัวละครในวรรณกรรมประเภทอื่นก็จะทำให้
ได้บทเรียนชีวิตเรื่องการแก้ปัญหาเพิ่มขึ้น อีกทั้งยังเป็นการเผยแพร่การประยุกต์หลักธรรมทาง
พระพุทธศาสนาในชีวิตประจำวันอีกด้วย

บรรณานุกรม

- กุหลาบ มัลลิกะมาส.วรรณคดีวิจารณ์.กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2548.
- จอห์น แมคคอนเนล.ศาสตร์และศิลป์แห่งการระงับความขัดแย้ง : คู่มือการแก้ปัญหาความขัดแย้ง
อย่างมีประสิทธิภาพ. แปลโดย พระไพศาล วิสาโลและคณะ.กรุงเทพฯ : มูลนิธิเด็ก,
2549.
- จรรยา สุภาพ.ระบบการเมืองเปรียบเทียบ (ประชาธิปไตย:เผด็จการ) และหลักวิเคราะห์
การเมืองแผนใหม่. กรุงเทพฯ:ไทยวัฒนาพานิช,2519.
- จำลอง ดิษขณิช.จิตวิทยาของความดับทุกข์.เชียงใหม่: การเวียงการพิมพ์, 2544.
- ทวีศักดิ์ สุวคนธ์. คัมภีร์ผู้นำ วิถีสู่...สันติ. กรุงเทพฯ : Higher Press, 2549.
- ทิพย์สุนทร อนันต์บุตร.วรรณกรรมพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว.กรุงเทพฯ : ภาควิชา
ภาษาไทยและภาษาตะวันออก มหาวิทยาลัยรามคำแหง,2523.
- นันททัตา ลำดวน.วรรณคดีการละคร.กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2531.
- เบญจมาศ พลอินทร์ และ เสริมฐ พลอินทร์. วรรณคดีการละคร.กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2524.
- บุญมี แท่นแก้ว.พระพุทธศาสนากับปรัชญา.กรุงเทพฯ: ว.เพ็ชรกุล,2540.
- ปิ่น มาลากุล,หม่อมหลวง. งานละครของพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ
พระมงกุฎเกล้าเจ้าแผ่นดินสยาม.กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2518.
- พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง.กรุงเทพฯ:กรมการศาสนา,2525.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต).พุทธธรรม.กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546.
- _____.พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.กรุงเทพฯ: เอส. อาร์. พรินต์ติ้ง แมส โปรดักส์
,2548.
- พระสูตรและอรรถกถา แปล ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ เล่มที่1(กรุงเทพฯ:มหามกุฏราชวิทยาลัย
,2528),106.
- พระอภิธรรมปิฎก เล่ม 2 วิภังค์ภาคที่ 1 และอรรถกถา. กรุงเทพฯ:มหามกุฏราชวิทยาลัย,2528.
- มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว,พระบาทสมเด็จพระ.บทละครพูดเรื่องขนมผสมน้ำยา, หลวงจำเนียรเดินทาง,
โพงพาง, ปล่อยแก่.พระนคร: องค์การค้าของคุรุสภา, 2512.
- _____.บทละครพูดเรื่องผิดใจได้ปลื้ม หาเมียให้หัว ฟอกไม่ขาว ต้อนรับลูก.กรุงเทพฯ:
องค์การค้าของคุรุสภา, 2522.

มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว,พระบาทสมเด็จพระ..บทละครพูดเรื่องเพื่อนตาย หาโล่งการสมรส.

กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา, 2511.

.....บทละครพูดเรื่องน้อย อินทเสน, ความดีมีไชย, เจ้าข้า, สารวัด!, เห็นแก่ลูก, ตั้งจิตคิดคลัง.

พระนคร: คุรุสภา, 2515.

.....บทละครพูดเรื่อง ร.ต.ล.นนทรี และมหาตมะ.กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา, 2519.

.....บทละครเรื่องวิวาห์พระสมุทร จัดการรับเสด็จ วิไลลักษณ์ และลำดิล.กรุงเทพฯ:

กรมศิลปากร, 2517.

.....บทละครพูดเรื่อง เสียดสละ บทละครพูดเรื่อง หัวใจนักรบ

และหัวใจชายหนุ่ม.พระนคร: ศิลปบรรณาการ, 2515.

.....บทละครเรื่องหมิ่นประมาทศาล ตบตา ฉวยอำนาจ และหนามยอกเอาหนามบ่ง.กรุงเทพฯ:

องค์การค้าของคุรุสภา, 2506.

.....ละครพูดเรื่องกลแตก หมายถึงบ่อน้ำ.กรุงเทพฯ:

องค์การค้าของคุรุสภา, 2513.

.....ละครพูดเรื่องปวงมาร.พระนคร: กรมศิลปากร, 2491.

.....ละครพูดเรื่องเสียดสละ, ผู้ร้ายแฝง, แก่แก่น.กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา, 2515.

.....ละครพูดเรื่องหนังสือ เลื้อยเข้า.กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา, 2516.

มหาวิทยาลัยศิลปากร.สมเด็จพระมหาธีรราชปราชญ์สยาม.นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2533.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช สาขาวิชาศิลปศาสตร์.เอกสารการสอนชุดวิชาพัฒนาการ

วรรณคดีไทยหน่วยที่ 1-7 .นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช, 2550.

ราชบัณฑิตยสถาน.พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน.กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น, 2546.

.....พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม : ภาพพจน์ โวหาร และกลการประพันธ์ อังกฤษ-

ไทย .กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, 2539.

рінฤทัย สัจพันธุ์.อิทธิพลวรรณกรรมต่างประเทศในวรรณกรรมไทย.กรุงเทพฯ :

ภาควิชาภาษาไทยฯ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2524.

วชิรญาณวโรธ,สมเด็จพระมหาสมณเจ้า,กรมพระยา.สารานุกรมพระพุทธศาสนา.

กรุงเทพมหานคร:มหาวิทยาลัยราชภัฏ, 2529.

วสิน อินทสระ.พุทธจริยศาสตร์.กรุงเทพฯ : ธรรมดา, 2549.

.....พุทธปรัชญาเถรวาท.กรุงเทพฯ: แสงจันทร์การพิมพ์, 2525.

.....หลักธรรมอันเป็นหัวใจพระพุทธศาสนา.กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ธรรมะของ

เครือข่ายเมตตาไทย.2530.

วิลาศ มณีวัต. โฉมหน้าของนักประพันธ์. กรุงเทพมหานคร : ก้าวหน้า, 2515.

วิสุทธิศักดิ์ ปกรณ์วิเศษ (พระพุทธรักษาจารย์) 3 ภาค. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2482.

ศึกษาธิการ, กระทรวง. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพฯ:

กระทรวงศึกษาธิการ, 2551.

สม สุจิรา. ไลน์สไตร์พบ พระพุทธเจ้าเห็น. กรุงเทพฯ: อมรินทร์, 2552.

สมถวิล วิเศษสมบัติ. วรรณคดีการละคร. กรุงเทพฯ: อักษรบัณฑิต, 2525.

สายทิพย์ นุกุลกิจ. วรรณกรรมไทยปัจจุบัน. กรุงเทพฯ : บริษัท เอส.อาร์.พรินต์, 2543.

สายทิพย์ นุกุลกิจ. วรรณคดีวิจารณ์. กรุงเทพฯ : องค์การคำคุณุสภา, 2525.

สุวรรณ เพชรนิล. พุทธปรัชญาเบื้องต้น. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2524.

สุวิทย์ มูลคำ. กลยุทธ์...การสอนคิดแก้ปัญหา. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์, 2547.

สุนทร ณ รั้ง. พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.

วิทยานิพนธ์

กนกกาญจน์ นุกุล. “วิเคราะห์ตัวละครจากบทละครพูดคำฉันท์เรื่องมัทนะพาธาตามหลักอริยสัจสี่.”

วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย

ศรีนครินทรวิโรฒ, 2551.

จันทร์สุดา ไชยประเสริฐ. “ความขัดแย้งในวรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่1-3)

การเผชิญปัญหาและการแก้ปัญหาของตัวละคร.” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2549.

ทิพย์สุนทร นาคชน. “บทละครพูดร้อยแก้วพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระ

พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว.” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาภาษาไทย

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516.

ธงชัย หวานแก้ว. “การปลูกฝังความรักชาติตามที่ปรากฏในบทละครพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระ

พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว.” วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2522.

นริศรา ไหระโซ. “ความขัดแย้งในนวนิยายของทมยันตี.” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาไทยศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2546.

เนตรชนก โพธารามิก. “วิธีการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร 4 เพื่อการพัฒนาสังคม.” วิทยานิพนธ์

พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย

มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2552.

พรหม วุฒิวัฒน์ชัย. “หลักพรหมวิหาร 4 กับหลักการปฏิบัติหน้าที่ตามอุดมคติตำรวจ: ศึกษาการตำรวจประจำสถานีตำรวจนครบาลดุสิต.” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2545.

นิพนธ์ อินสิน. “ความขัดแย้งในวรรณกรรมสามเรื่องของสุนทรภู่.” วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2520.

บุญเพ็ง หงษา. “การประยุกต์พุทธธรรมในหลักสูตรค่ายผู้นำเยาวชนต่อต้านยาเสพติดของกองทัพอากาศ.” วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2548.

พระมหาสังเวียร ปญฺญารโ (ศรีมันตะ). “บทบาทของพระสงฆ์ในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน: กรณีศึกษาพระครูสุภาจารวัฒน์.” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2550.

พระศรีรัชมงคลบัณฑิต. “การประยุกต์ใช้วิธีการตามหลักอริยสัจสี่แก้ปัญหาสังคมไทยในยุคโลกาภิวัตน์.” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพุทธศาสนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2545.

พระอนุพงษ์ พรหมสะอาด. “การประยุกต์ใช้อริยสัจสี่ในการจัดการความเครียด.” วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการส่งเสริมสุขภาพ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2551.

พฤทธิ์ ศุภเศรษฐศิริ. “ลักษณะขัดแย้งและความขัดแย้งในพระราชนิพนธ์บทละครนอกในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย.” วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2523.

เยาวลักษณ์ กิตติชัย. “ความขัดแย้งในวรรณกรรมนิทานพื้นบ้านอีสาน.” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2533.

ระพีพรรณ ดวงใจ. “ผลการสอนแบบอริยสัจสี่ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการคิดแบบเห็นคุณค่าและทางออก เรื่องหลักธรรมเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนพิมายวิทยา จังหวัดนครราชสีมา.” วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2550.

สถิต รัชปต์ย์.“การประยุกต์หลักอิทธิบาท 4 ไปใช้ในการศึกษาเล่าเรียนของนักศึกษาหลักสูตร
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด.” วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต
สาขาวิชาสังคมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม,2548.
สุทัศน์ วงศ์คำ.“ความขัดแย้งในวรรณกรรมของชาติ กอบจิตติ.” วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ภาคใต้,2538.

วารสาร

พิสมัย ศรีอนุพันธ์. “วรรณกรรมปัจจุบัน” **วัฒนธรรมไทย** 22, 9 (กันยายน 2526):45-51.
สดใส พันธุมโกมล.“วรรณกรรมการละครสากล” **ภาษาและหนังสือ** (2515):85-90.

ภาษาอังกฤษ

Danziger, Marlies K. And Johnson, W. Stacy. **An Introduction to Literary Criticism**. Heath and
Company ,Inc:U.S.A.,1961
Harvey,Peter (Brain Peter). **An Introduction to Buddhism : Teachings, History and Practices**.
Cambridge: Cambridge University Press, 1990.
Nhat Hanh, Thich. **The Heart of the Buddha's Teaching**. New York: Broadway Books, 1998.
Rahula,Walpola Sri. **What the Buddha Taught**. Bedford: Gordon Fraser Gallery, 1967.

ภาคผนวก

เรื่องย่อบทละครพูดร้อยแก้วพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
20 เรื่อง

หัวใจนกรบ

พระภิรมย์วรกรข้าราชการบ้านาญไม่ชอบการเป็นลูกเสือ และเสือป่า เพราะคิดว่าการเป็นลูกเสือ หรือเสือป่า ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์อันใด ในขณะที่ทุกคนในสังคมต่างพากันชื่นชม ยกย่องผู้ที่เป็ณลูกเสือ และเสือป่า สวัสดิ์ผู้เป็นลูกชายคนเล็กของพระภิรมย์วรกรชื่นชอบการเป็นลูกเสือมาก จึงได้หนีพระภิรมย์วรกรไปสมัครเป็นลูกเสือ เหตุการณ์ดังกล่าวทำให้พระภิรมย์วรกรไม่พอใจเป็นอย่างมากจึงได้ตัดความสัมพันธ์กับนายสวัสดิ์ ต่อมาไม่นานได้มีข้าศึกบุกกรุกเข้ามาและได้ยึดบ้านของพระภิรมย์วรกรเป็นฐานที่มั่น อีกทั้งข้าศึกยังได้ฆ่าสววยลูกชายคนโตของพระภิรมย์วรกร เหตุการณ์ในครั้งนี้ทำให้พระภิรมย์วรกรได้เห็นประโยชน์ของลูกเสือ และเสือป่า พระภิรมย์วรกรได้เห็นว่าบุคคลที่เป็นลูกเสือ หรือเสือป่า เป็นผู้ที่มีความกล้าหาญ และเสียสละชีวิตเพื่อปกป้องประเทศชาติ อีกทั้งยังสามารถกำจัดข้าศึกศัตรูผู้รุกรานแผ่นดินได้ตามหน้าที่ เมื่อพระภิรมย์วรกรได้เห็นประโยชน์ของเสือป่าด้วยตนเอง พระภิรมย์วรกรจึงกลับมาช่วยลูกเสือ และเสือป่าต่อสู้กับข้าศึก และสุดท้ายพระภิรมย์วรกรจึงได้สมัครเป็นเสือป่าเพื่อรับใช้ประเทศชาติสืบไป

แก้แค้น

พระประเสริฐไมตรีมีความรักใคร่ชอบพอกับแม่สายหยุด แต่เนื่องจากพระประเสริฐไมตรีมีความจำเป็นต้องไปราชการที่ต่างประเทศ พระประเสริฐไมตรีจึงได้ฝากให้พระวิเศษลัญญการผู้เป็นเพื่อนสนิทดูแลแม่สายหยุด เมื่อพระประเสริฐไมตรีเดินทางกลับมาประเทศไทยก็พบว่าพระวิเศษลัญญการได้แต่งงานกับแม่สายหยุด เหตุการณ์นี้ทำให้พระประเสริฐไมตรีโกรธแค้นพระวิเศษลัญญการมาก เพราะคิดว่าพระวิเศษลัญญการเป็นเพื่อนที่ทรยศตนเอง แย่งคนรักที่แสนดีของตนไปแต่งงานด้วย พระประเสริฐไมตรีจึงได้วางแผนแก้แค้นพระวิเศษลัญญการ แต่เมื่อพระประเสริฐไมตรีได้เห็นกิริยาที่แท้จริงของแม่สายหยุดที่เป็นคนไร้มารยาท ไม่ได้เป็นหญิงสาวที่แสนดีตามที่ตนเองเคยคิด พระประเสริฐไมตรีจึงได้อภัยให้พระวิเศษลัญญการและรู้สึกเห็นใจในชะตาชีวิตของพระวิเศษลัญญการ

เห็นแก่ลูก

นายล้าเป็นเพื่อนสนิทกับพระยาภักดินฤนารถ แต่เนื่องจากนายล้าได้กระทำการทุจริตในหน้าที่ราชการจึงถูกจำคุก พระยาภักดินฤนารถจึงได้รับเลี้ยงแม่ล่อลูกสาวของนายล้าไว้ เมื่อนายล้าพ้นโทษ และได้รับทราบข่าวว่าแม่ล่อกำลังจะแต่งงานกับเศรษฐีหนุ่ม นายล้าจึงคิดที่จะไปแสดงตนว่าเป็นพ่อของแม่ล่อ ซึ่งนายล้าหวังว่าการกระทำของตนจะทำให้ตนเองได้รับความสุขสบายได้อยู่กับลูกสาว โดยไม่ต้องประกอบอาชีพ ความคิดของนายล้าถูกพระยาภักดินฤนารถขัดขวางทุก

วิถีทาง แต่นายล้าก็ไม่ยินยอม เมื่อนายล้าได้พบกับแม่ออ นายล้าจึงได้รู้ว่าแม่ออได้สร้างจินตนาการของพ่อไว้อย่างงดงาม นายล้าจึงเกิดความรู้สึกละอายใจ และไม่อยากทำลายภาพของพ่อในใจแม่ออ นายล้าจึงยอมจากไปโดยไม่บอกความจริงแก่แม่ออ และนายล้าได้ตั้งใจว่าจะไปประกอบอาชีพที่ซื่อสัตย์สุจริต

ฉวยอำนาจ

คณะผู้ชาติคออโรเนียนที่มี คาร์ลอส คัสติโยเป็นผู้นำได้เกิดการถกเถียงกันว่าจะล้มล้างระบอบกษัตริย์แล้วเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบบริบูรณ์ลัทธิหรือไม่ ฝ่ายที่ต้องการล้มล้างกษัตริย์ได้ให้เหตุผลว่ากษัตริย์วิคตอร์ปกครองประเทศด้วยความทุจริต จึงทำให้ประชาชนเดือดร้อน ส่วนฝ่ายที่ต้องการคงระบอบกษัตริย์ได้ให้เหตุผลว่าบุคคลที่ทุจริตที่แท้จริงคือพวกเสนาอำมาตย์ ต่างฝ่ายจึงต่างยกเหตุผลมาโต้เถียงกัน สุดท้ายเมื่อมีหลักฐานและพยานบุคคลยืนยันว่าบุคคลที่ทุจริตที่แท้จริงคือพวกเสนาอำมาตย์ และพวกเสนาอำมาตย์กำลังวางแผนล้มราชบัลลังก์ คณะผู้ชาติคออโรเนียนจึงได้ให้ทุกคนลงมติว่าจะทำอะไรต่อไป ซึ่งเสียงส่วนมากในคณะผู้ชาติคออโรเนียนมีมติว่าจะช่วยกษัตริย์วิคตอร์กอบกู้ราชบัลลังก์

หนังสือ

พระสุกสาสน์ โสภิตได้แต่งงานกับสุกัญญา พระสุกสาสน์โศภิตรักสุกัญญามากแต่ไม่แน่ใจว่าสุกัญญารักตนหรือไม่ เนื่องจากสุกัญญามีอายุน้อยกว่าตนมาก นายประเสริฐ สุภางค์เศรษฐีหนุ่มรักสุกัญญาและมักไปมาหาสู่ และพาสุกัญญาไปเที่ยวเสมอ ๆ เหตุการณ์ดังกล่าวยิ่งทำให้พระสุกสาสน์โศภิตเกิดความกังวลและทุกข์ใจว่าสุกัญญาอาจไม่รักตนเอง และเมื่อพระสุกสาสน์โศภิตแอบได้ยินนายประเสริฐ สุภางค์สารภาพรักกับสุกัญญาพระสุกสาสน์โศภิตยิ่งไม่พอใจมากขึ้น แต่นายพลโท พระยาจักรินทรเสนินี้ได้แนะนำให้พระสุกสาสน์โศภิตมีสติและใจเย็น วันหนึ่งครอบครัวของพระสุกสาสน์โศภิตได้เดินทางไปเที่ยวป่า ซึ่งเป็นเวลาเดียวกับที่นายประเสริฐ สุภางค์ได้เข้าไปเพื่อไปล่าเสือ ซึ่งนายประเสริฐ สุภางค์หวังว่าจะนำหนังสือมาเป็นเครื่องแสดงความรักที่ตนมีให้กับสุกัญญา นายประเสริฐ สุภางค์ได้ยิงเสือจนเสือได้รับบาดเจ็บและตามนายประเสริฐ สุภางค์มาถึงบ้านพักที่พระสุกสาสน์โศภิตและครอบครัวพักอยู่ ทุกคนในบ้านพักต่างหวาดกลัวว่าเสือจะพังบ้านพักเข้ามา ในขณะนั้นพระสุกสาสน์โศภิตจึงอาสาฟางล้อมของเสือเพื่อไปตามตำรวจมาช่วยทุกคน ในขณะที่พระสุกสาสน์โศภิตออกไปอยู่นอกบ้านพัก พระสุกสาสน์โศภิตได้ต่อสู้กับเสือ จนสามารถฆ่าเสือตายได้ แต่พระสุกสาสน์โศภิตก็ได้รับบาดเจ็บเช่นกัน เมื่อสุกัญญาเห็นพระสุกสาสน์โศภิตได้รับบาดเจ็บจึงโกรธนายประเสริฐ สุภางค์มากที่เป็นต้นเหตุของความเดือดร้อน และ

สุกัญญาได้ดูแลพระศุภสาสน์โศภิตเป็นอย่างดี เหตุการณ์นี้จึงทำให้พระศุภสาสน์โศภิตรู้ว่าแท้จริงแล้วสุกัญญารักตนเองมากเพียงใด

มหาดมะ

เศรษฐีสนมีทรัพย์สมบัติเป็นจำนวนมาก แต่เศรษฐีสนก็ไม่เคยคิดบริจาคเงินช่วยเหลือใคร เนื่องจากกลัวว่าทรัพย์สมบัติจะหมดไป ต่อมามีการเรียกรายเงินเพื่อนำไปสร้างเรือรบหลวง ละไม ภรรยาของเศรษฐีสนและทุกคนในบ้านเมืองได้นำเงินไปบริจาคสร้างเรือรบ แต่เศรษฐีสนไม่เห็นด้วย เพราะคิดว่าเป็นการใช้จ่ายเงินอย่างฟุ่มเฟือย ซึ่งไม่ก่อให้เกิดประโยชน์อันใด เศรษฐีสนจึงได้เขียนบทความต่อต้านลงหนังสือพิมพ์ จนเป็นเหตุให้เศรษฐีสนเกิดการทะเลาะเบาะแว้งกับละไม วันหนึ่งเศรษฐีสนได้กลับไป ในฝันเศรษฐีสนได้พบกับชายชราคนหนึ่งชื่อมหาดมะ มหาดมะได้ให้บทเรียนต่างๆแก่เศรษฐีสนว่าการไม่เคยช่วยเหลือผู้อื่น ย่อมไม่มีใครช่วยเหลือยามที่ตนเองลำบาก และการที่เศรษฐีสนไม่บริจาคเงินสร้างเรือรบและยังขัดขวางการบริจาคเงินของคนอื่น จะทำให้ประเทศไทยไม่มีเครื่องป้องกันข้าศึกศัตรู อันเป็นเหตุให้ข้าศึกศัตรูบุกรุกเข้ามาในประเทศไทยได้โดยง่าย เมื่อเศรษฐีสนตื่นขึ้นจากความฝัน เศรษฐีสนจึงกลับใจมาเป็นคนดีให้ความช่วยเหลือเพื่อนบ้านทุกคนอย่างเต็มใจ และได้บริจาคเงินจำนวนมากในการสร้างเรือรบ

ขนมสมกับน้ำยา

หลวงภิรมย์ฤดีได้แต่งงานกับนางภิรมย์ฤดี ซึ่งหลวงภิรมย์ฤดีมีกนาเรื่องราวในอดีตที่ตนเองและนางภิรมย์ฤดีลักลอบมีความสัมพันธ์กันก่อนแต่งงานไปแล้วให้เพื่อนฟัง เหตุการณ์ดังกล่าวได้สร้างความ อับอายและความไม่พอใจให้แก่นางภิรมย์ฤดีเป็นอย่างยิ่ง นางภิรมย์ฤดีจึงคิดหาทางแก้เผ็ดหลวงภิรมย์ฤดี นางภิรมย์ฤดีได้แต่งเรื่องเพื่อหลอกหลวงภิรมย์ฤดีว่าก่อนที่จะแต่งงานกับหลวงภิรมย์ฤดี ตนได้เคยมีชู้มาก่อนแล้ว เมื่อหลวงภิรมย์ฤดีได้ทราบเรื่องจึงโกรธและอาละวาดใส่ นางภิรมย์ฤดี นางภิรมย์ฤดีจึงได้ขอหย่าจากหลวงภิรมย์ฤดี แต่หลวงภิรมย์ฤดีไม่ยอมหย่าและได้สัญญาว่าต่อไปจะไม่นำเรื่องราวในอดีตไปเล่าให้ใครฟังอีก เมื่อหลวงภิรมย์ฤดีสัญญาดังนั้นแล้ว นางภิรมย์ฤดีจึงได้บอกความจริงว่าแท้จริงสิ่งที่นางกล่าวถึงก็คือหลวงภิรมย์ฤดีนั่นเอง ทั้งคู่จึงกลับมาใช้ชีวิตร่วมกันดังเดิม

เจ้าข้า,สารวัด!

นางสาวสงวน พลโยธินรักใคร่ชอบพอกับนายร้อยตรี เจริญ วัฒนานนท์ แต่นางสาวสงวน พลโยธินไม่พอใจที่นายร้อยตรี เจริญ วัฒนานนท์ ต้องแต่งเครื่องแบบทหารอยู่ตลอดเวลา จึงได้

บังคับให้นายร้อยตรี เจริญ วัฒนานนท์ แต่งชุดพลเรือนมาหาตนเองที่บ้าน ซึ่งการที่นายร้อยตรี เจริญ วัฒนานนท์ จะแต่งตัวเป็นพลเรือนนั้นเป็นการกระทำที่ผิดต่อกฎของทหาร หากถูกจับได้ จะต้องถูกจับกุมขัง อย่างไรก็ตามนายร้อยตรี เจริญ วัฒนานนท์ ก็ยอมทำตามคำขอของนางสาว สงวน พลโยธิน เพราะกลัวว่านางสาว สงวน พลโยธินจะโกรธตน เมื่อนายร้อยตรี เจริญ วัฒนานนท์ แต่งชุดพลเรือน มาที่บ้านนางสาว สงวน พลโยธิน เป็นเวลาเดียวกันกับเวลาที่นายพันโท พระพิทักษ์ ยุทธวินัยผู้เป็นพ่อของนางสาว สงวน พลโยธินและเป็นผู้บังคับบัญชาของนายร้อยตรี เจริญ วัฒนานนท์ กลับมาบ้านพอดี นางสาว สงวน พลโยธิน นายร้อยตรี เจริญ วัฒนานนท์ และเพื่อนๆ ต่างก็ต้องช่วยกันปกปิดความผิดในครั้งนี้ อย่างไรก็ตามนายพันโท พระพิทักษ์ยุทธวินัยก็รู้ว่าทุกคนกำลังปกปิดความผิด ต่อมาสารวัตรทหารได้ข่าวว่ามีทหารแต่งกายด้วยชุดพลเรือนมาที่บ้านของนายพันโท พระพิทักษ์ยุทธวินัยจึงได้เดินทางมาตรวจสอบ นายพันโท พระพิทักษ์ยุทธวินัย นางสาว สงวน พลโยธิน และเพื่อนๆของนางสาว สงวน พลโยธิน ต่างก็ช่วยโกหกสารวัตรทหารเพื่อปกปิดความผิด จนสารวัตรทหารยอมกลับไป นายพันโท พระพิทักษ์ยุทธวินัยจึงได้ตักเตือนทุกคนไม่ให้ทำผิด ฎุระเบียบอีก

เสียดสี

นายพันโท พระรามพลภัทรมีความรักใคร่นางสาวศรี วรวิสัย เป็นอย่างมาก ฝ่ายนางสาวศรี วรวิสัย ก็รักนายพันโท พระรามพลภัทรเช่นกัน แต่นายพันโท พระรามพลภัทรเข้าใจผิดคิดว่านางสาวศรี วรวิสัยไม่ได้รักตนเอง เนื่องจากนายพันโท พระรามพลภัทรแอบได้ยินนายร้อยโท เทพ เทพโยธินผู้บังคับบัญชาของตนเองคุยกับเพื่อนๆว่า นายร้อยโท เทพ เทพโยธินและนางสาวศรี วรวิสัยรักกัน แต่นายร้อยโท เทพ เทพโยธินไม่กล้าบอกรักนางสาวศรี วรวิสัย เนื่องจากนายร้อยโท เทพ เทพโยธินมีภาระหนี้สินจึงคิดว่าตนเองไม่คู่ควรกับนางสาวศรี วรวิสัย เมื่อนายพันโท พระรามพลภัทรได้ยินเรื่องราวดังกล่าวจึงคิดที่จะช่วยให้บุคคลที่ตนเองรักทั้งสองคนได้สมหวังในความรัก อีกทั้งนายพันโท พระรามพลภัทรยังคิดว่าตนเองมีอายุมากกว่านางสาวศรี วรวิสัยมากจึงไม่เหมาะสมกับนางสาวศรี วรวิสัยเท่ากับนายร้อยโท เทพ เทพโยธิน นายพันโท พระรามพลภัทรจึงได้วางแผนจะเสียดสีความรักของตน นายพันโท พระรามพลภัทรจึงแกล้งไปคบกับนางสุนทรภรณ์ เพื่อให้นางสาวศรี วรวิสัยตัดใจจากตน และนายพันโท พระรามพลภัทรยังได้ใช้หนี้ให้นายร้อยโท เทพ เทพโยธิน เพื่อให้ให้นายร้อยโท เทพ เทพโยธินได้มีศักดิ์ศรีคู่ควรกับนางสาวศรี วรวิสัย ส่วนตัวนายพันโท พระรามพลภัทรเองนั้นได้อาสาออกไปอยู่ที่สนามรบที่โพธาราม ต่อมานายร้อยโท เทพ เทพโยธินได้ไปสารภาพรักกับนางสาวศรี วรวิสัย แต่นางสาวศรี วรวิสัยได้ปฏิเสธและหนีไปเป็นพยาบาล ฝ่ายนายพันโท พระรามพลภัทรเมื่ออยู่ที่สนามรบได้ปฏิบัติหน้าที่จนได้รับบาดเจ็บ นาย

พันโท พระรามพลภัทรจึงได้ให้นายร้อยโทเทพ เทพโยธินช่วยร่างพินัยกรรมว่าจะยกทรัพย์สินสมบัติให้นางสาวศรี วรวิสัย และฝากนายร้อยโทเทพ เทพโยธินให้ดูแลนางสาวศรี วรวิสัย เหตุการณ์ดังกล่าวทำให้นายร้อยโทเทพ เทพโยธินได้รู้ความจริงว่านางสาวศรี วรวิสัยและนายพันโท พระรามพลภัทรรักกัน นายร้อยโทเทพ เทพโยธินจึงได้ออกตามหานางสาวศรี วรวิสัย และพานางสาวศรี วรวิสัยมาดูแลนายพันโท พระรามพลภัทรจนนายพันโท พระรามพลภัทรอาการดีขึ้น สุดท้ายนายพันโท พระรามพลภัทรและนางสาวศรี วรวิสัยจึงได้ปรับความเข้าใจกัน

ผู้ร้ายแฝง

พระยาอารักษ์ราชการและแม่พวงผู้เป็นภรรยาเป็นนิสัยใช้จ่ายฟุ่มเฟือยเป็นอย่างมาก จึงทำให้มีภาระหนี้สินมากมาย ทั้งคู่จึงได้คิดแผนการเพื่อจะหาเงินมาใช้สอย พระยาอารักษ์ราชการและแม่พวงจึงได้วางแผนหลอกลวงทุกคนว่าขโมยขึ้นบ้านตนเอง เนื่องจากพระยาอารักษ์ราชการมีหน้าที่เก็บรักษาเงินของหลวง พระยาอารักษ์ราชการจึงหวังว่าเมื่อตนโกหกทุกคนสำเร็จ จะได้นำเงินที่โกหกว่าถูกขโมยไปมาใช้จ่าย และหวังจะได้เงินชดเชยจากหลวง แต่เหตุการณ์กลับไม่เป็นไปตามที่พระยาอารักษ์ราชการคิด เมื่อพระวิเชียรขจรโยธมมาตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุและสามารถจับเท็จพระยาอารักษ์ราชการและแม่พวงได้ พระยาอารักษ์ราชการและแม่พวงจึงได้รับความอับอาย ถูกดูหมิ่น และถูกจับดำเนินคดีในที่สุด

โพงพาง

พระวิสูตรพานิชต้องการขโมยความลับของแผ่นดินจากนายพลโท พระยาสมุทโยธิน จึงได้หวานล่อมิให้นายเรือเอก หลวงเชียวชลธารคนสนิทของนายพลโท พระยาสมุทโยธิน ช่วยเหลือตนในการขโมยความลับของแผ่นดิน แต่นายเรือเอก หลวงเชียวชลธารปฏิเสธ พระวิสูตรพานิชจึงใส่ร้ายนายเรือเอก หลวงเชียวชลธารว่าเป็นผู้กับภรรยาของนายพลโท พระยาสมุทโยธิน นอกจากนี้พระวิสูตรพานิชยังได้วางแผนวางระเบิดฆ่านายพลโท พระยาสมุทโยธิน และครอบครัว นายพลโท พระยาสมุทโยธิน ได้รู้ความจริงมาก่อนแล้วว่าพระวิสูตรพานิชมิเจตนาทุจริต จึงได้ใช้สติปัญญาคิดซ้อนแผนของพระวิสูตรพานิชด้วยการแกล้งเชื่อคำโกหกของพระวิสูตรพานิช เพื่อหลอกให้พระวิสูตรตายใจ สุดท้ายพระวิสูตรพานิชได้ลงมือขโมยความลับของแผ่นดิน แต่ความลับที่พระวิสูตรพานิชได้ไปนั้นเป็นของปลอม เนื่องจากนายพลโท พระยาสมุทโยธิน รู้ทันจึงได้วางแผนจับตัวพระวิสูตรพานิชให้ได้พร้อมหลักฐาน นายพลโท พระยาสมุทโยธิน จึงนำเอกสารของปลอมไปวางล่อให้พระวิสูตรพานิชมาขโมย สุดท้ายพระวิสูตรพานิชจึงถูกจับตัวไปดำเนินคดี

หมิ่นประมาทศาล

หลวงพิทักษ์ธรรมบุญกิจรับราชการในตำแหน่งผู้พิพากษามีหน้าที่ในการตัดสินคดีความต่างๆ หลวงพิทักษ์ธรรมบุญกิจเคยตัดสินคดีให้นายบัวต้องโทษจำคุก เมื่อนายบัวพ้นโทษจึงได้กลับมาแก้แค้นหลวงพิทักษ์ธรรมบุญกิจ นายบัวได้ปลอมตัวเป็นโจรมาปล้นบ้านหลวงพิทักษ์ธรรมบุญกิจ ทั้งนี้ นายบัวไม่ได้มีเจตนาจะทำร้ายหลวงพิทักษ์ธรรมบุญกิจ นายบัวมีเจตนาเพียงแก้แค้นหลวงพิทักษ์ธรรมบุญกิจเพื่อให้ตนเองได้ความสะใจ ดังนั้นเมื่อนายบัวได้เกลี้ยหลวงพิทักษ์ธรรมบุญกิจ พร้อมกับขโมยทรัพย์สินเล็กๆ น้อยๆ ของหลวงพิทักษ์ธรรมบุญกิจได้ นายบัวจึงจับหลวงพิทักษ์ธรรมบุญกิจมัดไว้กับเก้าอี้ แล้วนายบัวก็ได้หนีไป

จัดการรับเสด็จ

นายชั้น โกรธแค้นพระยาศรีบุรีรัมย์ที่ได้ทอดทิ้งพี่สาวของตนเองไป นายชั้นจึงได้วางแผนที่จะแก้แค้นพระยาศรีบุรีรัมย์ นายชั้นได้เกลี้ยส่งโทรเลขไปหาพระยาศรีบุรีรัมย์โดยแจ้งว่าให้พระยาศรีบุรีรัมย์เตรียมจัดการรับเสด็จ เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะเสด็จบ้านของพระยาศรีบุรีรัมย์ โทรเลขของนายชั้นได้สร้างความวุ่นวายให้พระยาศรีบุรีรัมย์เป็นอย่างมาก พระศรีบุรีรัมย์ได้จัดเตรียมการรับเสด็จอย่างวุ่นวาย สุดท้ายนายชั้นได้เดินทางมาที่บ้านพระยาศรีบุรีรัมย์เพื่อเฉลยว่าตนเองเป็นคนส่งโทรเลขมาโกหก แท้จริงแล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไม่เสด็จมาที่บ้านพระยาศรีบุรีรัมย์ เหตุการณ์ดังกล่าวทำให้พระยาศรีบุรีรัมย์ได้รับความอับอายเป็นอย่างมาก

ฟอกไม่ขาว

หลวงพรพานิชกรรมได้ตัดสินใจยกของแม่จรัสเป็นภรรยาอย่างถูกต้อง ทั้งหลวงพรพานิชกรรมและแม่จรัสต่างมีความรักให้กันเป็นอย่างมาก ต่อมานายบุญส่งซึ่งเป็นอดีตสามีของแม่จรัสได้ติดต่อกับแม่จรัส เนื่องจากนายบุญส่งต้องการใช้หนี้สินแทนแม่จรัส เพราะนายบุญส่งสำนึกผิดว่าการที่ตนเองทอดทิ้งแม่จรัสไป เป็นเหตุให้แม่จรัสต้องกู้เงินมาใช้จ่ายจนเป็นหนี้สิน เหตุการณ์ดังกล่าวทำให้หลวงพรพานิชกรรมเข้าใจผิดคิดว่าแม่จรัสกับบุญส่งลักลอบมีความสัมพันธ์กัน แม่จรัสและบุญส่งพยายามอธิบายความจริง แต่หลวงพรพานิชกรรมก็ไม่เชื่อ ในทางตรงกันข้ามหลวงพรกลับด่าว่าแม่จรัสด้วยถ้อยคำอันรุนแรง ส่งผลให้แม่จรัสเสียใจมากจนตัดสินใจฆ่าตัวตาย

หาได้

ขุนจ่านงจำแนกอดีตเป็นเพื่อนกับประเสริฐและมักไปหาผู้ที่บ้านประเสริฐเสมอ ประเสริฐนั้นมีภรรยาชื่อแม่สาออง ต่อมาประเสริฐเสียชีวิตแต่ขุนจ่านงจำแนกอดีตก็ยังลงไปมาหาผู้กับแม่

ลำอาจอยู่เสมอๆ พฤติกรรมของขุนจ้านงจำแนกอัถ์และแม่ลำอาจทำให้ชาวบ้านนิทาว่าทั้งคู่ ลักลอบมีความสัมพันธ์กัน แม่ลำอาจจึงคิดแก้ปัญหาด้วยการหาหญิงสาวมาแต่งงานกับขุนจ้านง จำแนกอัถ์เพื่อหลบข่าวลือ แม่ลำอาจจึงได้เลือกแม่เจลามาแต่งงานกับขุนจ้านงจำแนกอัถ์ ฝ่ายขุนจ้านงจำแนกอัถ์เมื่อได้พบกับแม่เจลากลับมีความรักให้แม่เจลาอย่างจริงใจ โดยไม่คิดจะแต่งงาน เพียงเพื่อเอามาเจลาบังหน้าอีกต่อไป แต่เมื่อแม่เจลาได้รู้จุดประสงค์ของการแต่งงานในครั้งนี้ แม่เจลาจึงได้หนีไป ขุนจ้านงจำแนกอัถ์ได้ตามไปเจอแม่เจลาและสัญญากับแม่เจลาว่าจะเลิกยุ่งเกี่ยวกับแม่ลำอาจอย่างเด็ดขาด แม่เจลาจึงยอมกลับมาใช้ชีวิตร่วมกับขุนจ้านงจำแนกอัถ์ ฝ่ายแม่ลำอาจเมื่อรู้ว่าขุนจ้านงจำแนกอัถ์จะเลิกคบกับตนเองก็โมโหเป็นอย่างมาก เพราะแม่ลำอาจคบกับขุนจ้านงจำแนกอัถ์เพราะหวังในทรัพย์สมบัติของขุนจ้านงจำแนกอัถ์ แท้จริงนางไม่ได้รักขุนจ้านงจำแนกอัถ์ นางจึงโมโหที่นางต้องสูญเสียทรัพย์สมบัติที่จะได้จากขุนจ้านงจำแนกอัถ์ไป แต่เมื่อหลวงไพรัชพิทยากรยสารภาพรักที่มีต่อแม่ลำอาจ แม่ลำอาจจึงกลับใจมารับรักหลวงไพรัชและใช้ชีวิตร่วมกัน

กลแตก

หลวงวิศาลพัฒนากรได้แต่งงานกับแม่ดารา แต่หลวงวิศาลพัฒนากรไม่มีความสุขกับชีวิตการแต่งงาน เนื่องจากแม่ดาราไม่ได้รับรักจากหลวงวิศาลพัฒนากร แม่ดาราได้รับใคร่ชอบพอกับหลวงสิทธิศุภการ แต่แม่ดาราถูกพ่อบังคับให้แต่งงานกับหลวงวิศาลพัฒนากร เมื่อหลวงวิศาลพัฒนากรไม่มีความสุขที่จะอยู่กับแม่ดารา หลวงวิศาลพัฒนากรจึงได้เข้าชู้กับผู้หญิงหลายคน ซึ่งแม่พิมพา สุกนามคือผู้หญิงที่หลวงวิศาลพัฒนากรอยากแต่งงานใหม่ด้วย เนื่องจากแม่พิมพา สุกนามเป็นหญิงที่ร่ำรวย หลวงวิศาลพัฒนากรจึงอยากแต่งงานกับพิมพา สุกนามเพื่อหวังในทรัพย์สิน หลวงวิศาลพัฒนากรจึงได้วางแผนที่จะหย่ากับแม่ดาราด้วยการใส่ร้ายว่าแม่ดารากับหลวงสิทธิศุภการว่าคบชู้กัน เหตุการณ์ในครั้งนี้เป็นเรื่องราวใหญ่โตจนถึงขั้นขึ้นศาล สุดท้ายฝ่ายแม่ดารารชนะ แม่ดาราจึงได้หย่าขาดจากหลวงวิศาลพัฒนากร ฝ่ายหลวงวิศาลพัฒนากรเมื่อเป็นอิสระจึงคิดจะไปขอแม่พิมพา สุกนามแต่งงาน แต่หลวงวิศาลพัฒนากรถูกปฏิเสธ เพราะแท้จริงแล้วแม่พิมพาได้รับใคร่ชอบพอกับพระเทพราชเสวี เมื่อหลวงวิศาลพัฒนากรผิดหวังจากพิมพา สุกนามจึงคิดจะกลับไปขอคืนดีกับแม่ดารา แต่แม่ดาราที่ได้ปฏิเสธเช่นกัน สุดท้ายหลวงวิศาลพัฒนากรจึงต้องสูญเสียทุกอย่าง

หมายน้าป่อหน้า

หลวงภักดีดำรงศักดิ์อยากแต่งงานกับมาลี สุทธะสิริ เพราะหวังว่าการแต่งงานกับมาลี สุทธะสิริ จะช่วยสร้างความมั่นคงทางสังคมและการทำงานให้กับตนได้ ซึ่งมาลี สุทธะสิริ ได้ตั้ง

ปณิธานกับตนเองว่าจะไม่ยอมแต่งงานกับชายที่มีภรรยาแล้ว หลวงภักดีดำรงศักดิ์นั้นได้มีภรรยาอยู่แล้วคือแม่ผ่อง หลวงภักดีดำรงศักดิ์จึงได้โกหกทุกคนว่าแม่ผ่องเป็นน้องสาวที่เสียสติ แต่สุดท้ายความจริงก็เปิดเผย มาลี สุทธะสิริ จึงใช้ความจริงนี้ปฏิเสธความรักของหลวงภักดีดำรงศักดิ์ หลวงภักดีดำรงศักดิ์ได้ทราบสาเหตุสำคัญอีกประการที่ทำให้มาลี สุทธะสิริ ปฏิเสธความรักของตนคือ มาลี สุทธะสิริ ได้รักใคร่ชอบพอยู่กับนายร้อยเอกแก้ว กุสุมรัตน์ หลวงภักดีดำรงศักดิ์จึงคิดจะทำให้ทั้งคู่ต้องบาดหมางใจกัน หลวงภักดีดำรงศักดิ์ได้วางแผนให้หญิงสาวคนหนึ่งมาปรากฏตัวในฐานะภรรยาของนายร้อยเอกแก้ว กุสุมรัตน์ จนเป็นเหตุให้นายร้อยเอกแก้ว กุสุมรัตน์และมาลี สุทธะสิริ เกิดความบาดหมางขึ้น แต่สุดท้ายเมื่อความจริงเปิดเผยว่าหญิงสาวนั้นไม่ใช่ภรรยาของนายร้อยเอกแก้ว กุสุมรัตน์ นายร้อยเอกแก้ว กุสุมรัตน์และมาลี สุทธะสิริ จึงกลับมารักกันดังเดิม ฝ่ายหลวงภักดีดำรงศักดิ์ที่คิดร้ายต่อผู้อื่นจึงถูกทุกคนตัดความสัมพันธ์

บ่วงมาร

พระพิมลเมธีได้ยกย่องแม่สลับเป็นภรรยา แต่ทั้งลูกสาวและเพื่อนของพระพิมลเมธีต่างก็คัดค้านการกระทำของพระพิมลเมธี ทั้งนี้เนื่องจากแม่สลับมีพฤติกรรมที่ไม่ดี กล่าวคือแม่สลับเป็นหญิงที่มีสามีมาแล้วหลายคน แม่สลับมีพฤติกรรมกอบโกยเงินจากสามีแต่ละคน เมื่อนางได้เงินเป็นจำนวนมากแล้ว นางมักหนีตามชู้ไป อย่างไรก็ตามพระพิมลเมธีกลับคิดว่าการที่แม่สลับมีพฤติกรรมดังนั้นเกิดจากความผิดของสามีแต่ละคนของนางที่ผ่านมา เมื่อแม่สลับเข้ามาอยู่บ้านพระพิมลเมธีได้ระยะหนึ่ง แม่สลับได้นัดแนะกับชู้ว่าจะหนี แต่นายร้อยเอก หลวงขงยุทธชาติได้ล่วงรู้แผนการของแม่สลับ จึงได้มาเตือนพระพิมลเมธี พระพิมลเมธีไม่เชื่อคำของหลวงขง ในทางตรงกันข้ามพระพิมลเมธีกลับเชื่อคำพูดของแม่สลับที่ใส่ร้ายว่านายร้อยเอก หลวงขงยุทธชาติคิดจะลวนลามตน สุดท้ายแม่สลับก็ได้หนีตามชู้ไปจริงๆ พระพิมลเมธีจึงได้แต่เสียใจที่ตนเองไม่เชื่อฟังคำทัดทานจากคนรอบข้าง

น้อยอินทเสน

หลวงราชภัตต์จารย์หลงรักแม่มาลัยลูกสาวของหลวงวรเวสวิสิฐ แต่หลวงวรเวสวิสิฐไม่ชอบหลวงราชภัตต์จารย์เพราะหลวงราชภัตต์จารย์มีพฤติกรรมการใช้ยาเสพติดที่ฟุ่มเฟือย อีกทั้งหลวงวรเวสวิสิฐอยากได้ลูกเขยที่เป็นเจ้า เพราะจะได้มีหน้ามีตาในสังคม หลวงราชภัตต์จารย์โกรธที่หลวงวรเวสวิสิฐไม่ยอมยกลูกสาวให้ตน จึงได้วางแผนแก้แค้นหลวงวรเวสวิสิฐด้วยการให้อินทเสนเสมียนของพระสมานบริกรปลอมตัวเป็นเจ้าราชบุตรเขยรายไปหลอกหลวงวรเวสวิสิฐและคุณหญิงมลิ ซึ่งหลวงราชภัตต์จารย์หวังว่าตนเองจะได้หัวเราะเยาะหลวงวรเวสวิสิฐในภายหลัง ฝ่าย

หลวงวรวงศ์วิสิฐและคุณหญิงมลิหลงเชื่อจึงได้ชักชวนให้อินทเสนมาอยู่ที่บ้านตน ทั้งนี้เพื่อเปิดโอกาสให้อินทเสนและแม่มาลัยได้ใกล้ชิดกัน เมื่ออินทเสนและแม่มาลัยรักใคร่ชอบพอกันจนถึงขั้นจะแต่งงาน หลวงราชภักดีจ้าวจึงได้มาบอกหลวงวรวงศ์วิสิฐกับคุณหญิงมลิว่าแท้จริงแล้วอินทเสนไม่ใช่เจ้า แต่เหตุการณ์กลับพลิกผันเมื่อปรากฏว่าอินทเสนคือเจ้าราชบุตรเขยรายตัวจริงที่ปลอมตัวมาเป็นเสมียนของพระสมานบริกร สุดท้ายหลวงราชภักดีจ้าวและพระสมานบริกรจึงเป็นฝ่ายที่เสียหน้า และหลวงวรวงศ์วิสิฐกับคุณหญิงมลิจึงได้ขายเป็นเจ้าสมความปรารถนา

ความดีมีชัย

นักเรียนนายร้อยสวัสดิ์ได้รักใคร่ชอบพอกับแม่สายหยุด วันหนึ่งนักเรียนนายร้อยสวัสดิ์ได้แอบไปเที่ยวกับแม่สายหยุดสองต่อสอง และในวันเดียวกันนั้นเป็นวันที่มีผู้ลักลอบเข้ามาขโมยความลับทางทหาร ดังนั้นนักเรียนนายร้อยสวัสดิ์จึงตกเป็นผู้ต้องสงสัย เนื่องจากนักเรียนนายร้อยสวัสดิ์ได้หายตัวไปในวันที่เกิดเหตุ นายพลตรี พระยากำแพงนครศักดิ์ได้สอบสวนนักเรียนนายร้อยสวัสดิ์ว่าวันเกิดเหตุนักเรียนนายร้อยสวัสดิ์หายไปไหน แต่นักเรียนนายร้อยสวัสดิ์ไม่บอกความจริงว่าตนไปเที่ยวกับแม่สายหยุด ทั้งนี้เนื่องจากนักเรียนนายร้อยสวัสดิ์ไม่ต้องการให้แม่สายหยุดเสื่อมเสียชื่อเสียง ฝ่ายแม่สายหยุดเมื่อรู้เรื่องราวจึงได้เดินทางมาพบนายพลตรี พระยากำแพงนครศักดิ์และบอกเล่าความจริงทั้งหมดให้นายพลตรี พระยากำแพงนครศักดิ์ได้ฟัง อีกทั้งหลวงกำจัตบุรุษก็ได้สืบทราบว่าเป็นคนร้ายที่แท้จริงเป็นใคร จึงทำให้นักเรียนนายร้อยสวัสดิ์พ้นจากข้อสงสัย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล

นางสาวชลธิชา หอมฟุ้ง

ที่อยู่

163 หมู่ 10 ตำบลท่ายาง อำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี 76130

ประวัติการศึกษา

ปีการศึกษา 2551

สำเร็จการศึกษาปริญญาศึกษาศาสตรบัณฑิต วิชาเอกภาษาไทย
เกียรตินิยมอันดับ 1 จากคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์

ปีการศึกษา 2552

ศึกษาต่อระดับปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร